

VERZIÓK

**TANULMÁNYOK A 60 ÉVES DR. ANTI CSABA LÁSZLÓ
RENDŐR ALEZREDES TISZTELETÉRE**

MAGYAR BŰNÜLDÖZŐK SZAKMAI EGYESÜLETE

Budapest

2026

VERZIÓK

TANULMÁNYOK A 60 ÉVES DR. ANTI CSABA LÁSZLÓ
RENDŐR ALEZREDES TISZTELETÉRE

SZERKESZTŐ:
MÉSZÁROS BENCE

LEKTOR:
FENYVESI CSABA

Budapest
2026

**Dr. Anti Csaba László rendőr alezredes
rendőrségi főtanácsos
mesteroktató**

(Az ünnepelt portréját Szilágyi Dénes, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem fotósa készítette 2026 januárjában.)

A KÖTET SZERZŐI

Angyal Miklós PhD r. alezredes, kiemelt főnyomozó, Baranya Vármegyei Rendőr-főkapitányság, címzetes egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

Bélai Gábor r. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltechnikai Tanszék

Bói László r. alezredes, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

Cielešky Péter PhD nb. ezredes, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék

Finszter Géza ny. r. ezredes, az MTA doktora, professor emeritus, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészettelméleti és -történeti Tanszék

Frigyer László r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltechnikai Tanszék, szakosztályvezető, NKE Ludovika SE Rendészeti Kutás Szakosztály

Gárdonyi Gergely PhD, egyetemi docens, Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanszék

Girhiny Kornél r. alezredes, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

Halász Henrietta r. alezredes, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

Hautzinger Zoltán r. ezredes, habilitált doktor, tanszékvezető, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Idegenrendészeti Tanszék

Hóbor Zsolt elnök, Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete

Ibolya Tibor címzetes egyetemi tanár, az Országos Kriminológiai Intézetbe kirendelt legfőbb ügyészégi főosztályvezető-helyettes ügyész

Juhász Gyöngyike bűnügyi főügyintéző, Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztály

Karsai Krisztina az MTA doktora, intézetvezető, egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete

Kovács Lajos ny. r. ezredes, címzetes egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

Lohner Klaudia r. főhadnagy, tanársegéd, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészeti Magatartástudományi és Kriminálpszichológia Tanszék

Mátyás Szabolcs r. alezredes, habilitált doktor, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Kriminológiai Tanszék

Mészáros Bence PhD r. ezredes, tanszékvezető, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

Németh Zsolt PhD ny. r. ezredes, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Kriminológiai Tanszék

Nyilasi Tibor nyugalmazott tanár, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltechnikai Tanszék

Nyitrai Endre PhD r. őrnagy, megbízott tanszékvezető, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltechnikai Tanszék

Pallo József bv. ezredes, habilitált doktor, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék

Petrétei Dávid igazságügyi ujjnyomat-szakértő, csoportvezető, Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Szakértői Igazgatóság

Priski Zsanett r. tisztjelölt, bűnügyi alapszakos hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar

Rucska András r. őrnagy, mesteroktató, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltechnikai Tanszék

Sárkány István ny. r. vezérőrnagy, habilitált doktor, professor emeritus, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Kriminológiai Tanszék

Tirts Tibor r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

Varsányiné Balogh Melinda r. őrnagy, kiemelt főnyomozó, Komárom-Esztergom Vármegyei Rendőr-főkapitányság, doktori hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola

A kötet a Rendőrség Tudományos Tanácsa támogatásával készült.

SZERKESZTŐ: **Mészáros Bence** PhD r. ezredes, tanszékvezető, egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Krimináltaktikai és Kriminálmetodikai Tanszék

LEKTOR: **Fenyvesi Csaba** habilitált doktor, egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék

KIADÓ: **Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete** (Székhely: 1048 Budapest, Sárpatak u. 15.)

© A szerzők, 2026

© A szerkesztő, 2026

© Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete, 2026

ISBN 978-615-02-5555-2 (nyomtatott)

ISSN 978-615-02-5556-9 (PDF on-line)

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

A kötetben közzétett írásokban kifejtett vélemények a szerző(k) álláspontját tükrözik, azok nem tekinthetők sem a kiadó, sem más szervezet hivatalos álláspontjának.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	6
Angyal Miklós: Nyomozás a Likelihood-szigeten – Micimackó módra.....	8
Bélai Gábor: A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítésének és bizonyításának aktuális kriminalisztikai kérdései	15
Bói László – Tirts Tibor: A kutatás (házkutatás) gyakorlati végrehajtása	22
Cieleszky Péter: A varázslat	35
Finszter Géza: A bizonyításról	43
Frigyer László: A bűnügyi szolgálati kutyák rendőrségi alkalmazásával kapcsolatos normarendszer vizsgálata	50
Gárdonyi Gergely: Az ember, a szakember, a sportoló	57
Girhiny Kornél: A helyszíni kihallgatás jelenkori fejlődés-folyamatának bemutatása	61
Halász Henrietta: Nincs új a Nap alatt	67
Hautzinger Zoltán: Hozzászólás a kriminalisztika sui generis elméleteihez	72
Hóbor Zsolt: Egy rendhagyó verzió – gondolatok, emlékek, élmények.....	77
Ibolya Tibor: Futó Imre detektív főfelügyelő	79
Juhász Gyöngyike: A személyleírás múltja és jövője: Az Alfonz Személyleírási Rendszer a gyakorlatban és a mesterséges intelligencia támogatás jövője	85
Karsai Krisztina: Digitális kriminalisztika analóg képzésben? – A jogászképzés lemaradása a technológia mögött	91
Kovács Lajos: Gondolatok Anti Csabához.....	96
Lohner Klaudia: A profilalkotás kriminalisztikai értékei, korlátai és veszélyei	98
Mátyás Szabolcs: Mennyi az annyi? – avagy valóban hét alapkérdése van-e a kriminalisztikának?.....	104
Mészáros Bence: A kihallgatási taktika megítélése a bírói gyakorlatban	110
Németh Zsolt: Kriminalisztika és bűnmegelőzés	118
Nyilasi Tibor: Iratok technikai vizsgálata különös tekintettel a 21. századi lehetőségekre.....	124
Nyitrai Endre: A mesterséges intelligencia szerepe a kriminalisztikában - alkalmazások, lehetőségek és tisztelgés Anti Csaba László munkássága előtt	132
Pallo József: A büntetés emberi arca – az elmulasztott 1795. évi büntetőjogi kodifikáció emlékezete	140
Petrétei Dávid: Verziók a verziókról – vagy nem	143
Priski Zsanett: A metaadatok kriminalisztikai jelentősége	149
Rucska András: A krimináltechnikai képzés jövője: modern eszközök és tanítási stratégiák	155
Sárkány István: Terrorakciók ábrázolása a filmekben.....	159
Varsányiné Balogh Melinda: Eltűnésből emberölés egy nyomozó szemével – esettanulmány.....	165
Anti Csaba László publikációinak jegyzéke (2001-2025)	170
Hallgatói vélemények Anti Csaba László mesteroktatóról	172

ELŐSZÓ

Kedves kollégám és barátom, Anti Csaba László r. alezredes 2017 decembere óta mesteroktatója az általam vezetett tanszéknek (jelenlegi nevén Krimináltaktikai és Kriminálmétodikai Tanszék) a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karán. Nemrég volt tehát éppen nyolc éve, hogy az a szerencse és megtiszteltetés ért, hogy az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztályáról – ahol osztályvezető és főosztályvezető-helyettes volt – a rendészeti felsőoktatásba visszatérve elkezdhettem együtt dolgozni vele. Szerencse egyrészt, mivel minden vezető számára kulcsfontosságú, hogy a munkatársai lelkiismeretesen, elhivatottan, a lehető legnagyobb pontossággal dolgozzanak, ebből a szempontból az ünnevelt igazi „főnyeremény” volt számomra, ahogy mindenki más számára is az lett volna.

Megtiszteltetés azért volt ez a nyolc év közös munka, mert a kriminalisztika olyan nagy tudású, meghatározó személyisége került az általam vezetett szervezeti egység kötelékébe, akit minden bűnügyi szakterületen dolgozó szakember ismer és elismer, és akit évtizedek után is dicsőítő szavakkal, maradandó gondolatait és mondatait idézve emlegetnek egykori kollégái, volt hallgatói. Szakmai bölcsességére és emberi támogatására mindig, minden helyzetben számíthattam, amiért rendkívül hálás vagyok neki és mindig jó szívvel fogok visszagondolni a hosszú beszélgetéseinkre és szakmai vitáinkra.

Mindannyian rengeteget tanultunk tőle: van, aki hallgatóként a tanórákon, van, aki egyetemi kollégaként a közös óratartások és szakmai egyeztetések során, és van, aki gyakorlatban dolgozva tapasztalhatta meg a szakma iránti elhivatottságát. Sokaknak e kötet szerzői közül több minőségében – oktató és kolléga – is része volt az életének az ünnevelt, aki 1986. október 25-én kezdte meg hivatásos szolgálatát. Életútját a „60-40-30” számkombinációval lehetne röviden jellemezni: most töltötte be a 60. életévét, idén lesz 40 éves a hivatásos szolgálati jogviszonya és 30 évet töltött el a főiskolai, illetve egyetemi katedrán (a Rendőrtiszti Főiskolán és a Nemzeti Közszerződési Egyetemen).

Mivel Anti Csaba úgy döntött, hogy az ehhez szükséges korhatárt elérve nyugdíj előtti rendelkezési állományba vonul, eljött a búcsú ideje, de egyúttal az ünneplésé is. Ünnepeljük egyrészt a 60. születésnapját, másrészt annak a kivételesen tehetséges szakembernek, egyetemi oktatónak az életművét, akit benne megismerhettünk.

A kötet címe „Verziók”, utalva az ünnevelt egyik kedvenc kriminalisztikai témájára, de a címadás más értelmezésre is lehetőséget ad: minden szerző írt egy verziót arról, ő hogyan látja Anti Csabát és értékeli a munkásságát, illetve, a szaktanulmányok esetében, az ünnevelt által hően szeretett és oly magas szinten művelt kriminalisztikának azt a területét, amelyet éppen kutat. A „versio” latin szó „változat”-ot jelent, szükségszerűen mindig több van belőle, hogy minden lehetőséget lefedjen. A jelen tiszteletkötetben olvasható „verziók” esetében érvényesülni látszik a teljesség elve: adatelemző-értékelő munka, kriminalisztikai gondolkodás, házkutatás, személyleírás, kihallgatási taktika, kriminalisztikai főkérdések, gyermekkihallgatás, profilalkotás, kriminalisztika-történet, bizonyításelemzés, mesterséges intelligencia, helyszíni kihallgatás...

Nem sorolom tovább az egytől-egyig izgalmas, az ünneveltet is minden bizonnyal érdeklő témákat, a Tisztelt Olvasóra bízom, hogy elmerüljön ezekben a kötet tanulmányait olvasva, de figyelmébe ajánlom a színvonalas laudációkat is. A jubileumi kiadvány tudományos értékét jelzi, hogy a közreműködők (egykori és jelenlegi kollégák, vezetők, az ügyészi kar egy képviselője, valamint egy egyetemi hallgató) között két MTA doktora címmel rendelkező, öt habilitált doktor (köztük a lektor), valamint hat PhD tudományos fokozattal rendelkező szakember található.

Köszönöm minden szerzőnek és a lektornak, Fenyvesi Csaba professzornak az áldozatos munkáját. Köszönöm a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének, külön Hóbor Zsolt elnöknek, hogy kiadóként felkarolta és anyagilag is támogatta a kötetet, valamint szintén köszönetemet fejezem ki a Rendőrség Tudományos Tanácsának és elnökének, Németh József r. ezredesnek, hogy pénzügyi támogatásával hozzájárult e különleges születésnap ajándék létrejöttéhez.

Egy jó nyomozónak minden eshetőséggel számolnia kell, ezért végezetül élek azzal a feltevéssel is, hogy az ünnepelt, a „célszemély”, Anti Csaba sejti, min dolgoztunk a legnagyobb titokban az elmúlt hónapokban, számolt azzal, hogy egy tiszteletkötetet tervezünk meglepni a búcsúztatóján...

„Vagy nem!”

Remélem, Csaba, hogy e verzió esetében most a – tőled származó és általad ikonikussá tett – „vagy nem” érvényesült és sikerült meglepetést okoznunk.

Kívánok boldog, nyugodt, jó egészségben eltöltött, de kriminalisztikától nem mentes nyugdíjas éveket!

Mészáros Bence
szerkesztő

NYOMOZÁS A LIKELIHOOD-SZIGETEN – MICIMACKÓ MÓDRA

1. Bevezetés

Bizonyára sokunk meghatározó gyermekkori élményét jelentették Milne „Micimackó” és „Micimackó kuckója” című regényei, a „csekély értelmű medvebocs” elgondolkodtató történetei. Amiért őt választottam a 60 éves Anti Csaba előtt tisztelgő esszém hősétül, annak több oka is van. Egyrésről Micimackó karaktere a túlgondolás, a felesleges bonyolítás ellentéte, és bár nem az eszével, hanem a szívével látja a világot, ez a „mackó-logika” gyakran mélyebb igazságokat fejez ki annál, mint sokunk bonyolult, érdekevezérelt gondolatai. Másrésről a melankólikus, regénybéli kismackónk egy nagy túlélő. Az 1920-as évek közepén született, és nem csak velünk maradt az elmúlt száz év során, de egyre több feldolgozás, animáció, film témájául szolgált; tudományos igényű, pszichológiai, sőt filozófiai elemzéseket inspirált. Sokan, sokféleképpen antropomorfizálták, igazolva a Micimackó történetek többretegűségét, a sorok között megbúvó, a gyermekmesén túlmutató szentenciákat. Most én is ezt teszem: olyan sorokat igyekeztem válogatni Micimackótól, amelyek kapcsolódnak az ünnepelttel tágabb értelemben vett közös munkánkhoz, a nyomozáshoz. A célom pedig ezzel – valós, vagy annak vélt párhuzamok felvillantása után – hogy felkérdezzem a Tisztelt Olvasót: túl a 21. század első negyedén, vajon van-e még létjogosultsága a klasszikus nyomozói munkának, gondolkodásnak? Adatbázisok ezreit számláló, 10⁻¹⁰ gramm emberi anyagmaradványból komplett genetikai profilt alkotó, a meterséges intelligenciával kacérkodó világunkban egyáltalán szükség van-e, szükség lesz-e még nyomozókra?

2. A tudományos nyomozás - és Micimackó

A nyomozók régóta alkalmaznak tudományos igényű emlékeztetőket, kézikönyveket, un. SOP-okat (Standard Operating Procedure, szabványosított működési eljárás), valamint kevésbé formális eszközöket a nyomozás modellezésére, és irányításának támogatására. Néhány modell ezek közül mozaikszóként ismert. Az ACCESS (Assess - felmérés, Collect - adatgyűjtés, Collate - rendszerezés, Evaluate - értékelés, Scrutinise - kritikus vizsgálat, Summarise - összegzés) egy olyan rendszer volt, amelyet az 1990-es évek közepétől számos rendőri szervezetnél oktattak a nyomozójelöltek számára.

A SARA (Scanning - feltérképezés, Analysis - elemzés, Response - reagálás, Assessment - értékelés) egy problémamegoldó modell, amelyet egyes – leginkább brit – rendőri szervek az újoncok képzésére használtak a nyomozás alapjainak elsajátítására. A modell a közösségi rendészet és a problémaközpontú rendészet (Public Oriented Policing – POP) módszertanából eredeztethető. A SARA-t mint nyomozási modellt mára az IPLDP (Initial Police Learning and Development Programme, Bevezető Rendőrségi Tanulási és Fejlesztési Program) bűnügyi nyomozási modellje váltotta fel, amely már hét szakaszból áll: az eljárás megindítása, az elsődleges reagálás, nyomozási értékelés, gyanúsítottkezelés, bizonyítékértékelés, vádemelés és vádemelés utáni tevékenységek, végül pedig a bírósági szakasz (Bryant, 2009). Ezek a modellek megfigyelések, elemzések ezerein alapuló jó gyakorlatok. És mi történik akkor, amikor Micimackó a híd egyik oldaláról tobozokat és botokat dobálgat a vízbe, majd a híd másik, folyásirány szerinti oldalán pedig számba véve azokat „vízipótlót” játszik:

„Hát ez is furcsa – gondolta Micimackó –, hogy lehet az? Hisz a másik oldalon ejtettem bele, és tessék, ezen az oldalon bujlik elő! Vajon mindig így csinálják ezek? Már ment is vissza új fenyőtobozokért. Csakugyan fordítva jöttek vissza. Pedig sokáig próbálgatta. Egyszerre dobott be kettőt, és áthajolt a hídon, hogy nézze, melyik ér ki gyorsabban. Hát az egyik gyorsabban ért ki. De mert mind a kettő egyforma nagy volt, nem tudhatta, az volt-e az első, amelyiknek győztesnek kellett volna lenni. Most

egy nagyot és egy kicsit dobott bele, hát a nagyobbik volt az első, de ez természetes, a kicsi az utolsó volt, az is természetes... Lám, kétszer nyert; mire hazamehetett uzsonnázni, nyert már harminchatot, de elvesztett huszonnyolcat, ami annyit jelent... na persze, vonjakot csak le huszonnyolcat harminchatból! Akkor hogy állunk? Így kezdődött ez a játék, a Micimackó-Vízipóló. Micimackó találta ki, gyakran játszották ő meg a barátai, lenn az erdőszélen. Igaz, hogy nem volt mindig elég fényfotoboz kéznél, akkor botokkal játszották. Ezekkel könnyebben is lehetett, mert jobban lehetett őket látni” (URL1).

Ebben az egyszerűnek látszó mackó mókában sok minden benne van, amivel a játék a tudományos megismeréshez köthető: a véletlen esemény, a megfigyelő és a kíváncsi elme, a következtetések levonása és ezek alkalmazása, majd a feladat pontosítása és ezáltal új megoldás keresése. Micimackót Milne a fiának (akit Róbert Gida jelenít meg a mesékben) egyik játékmackójáról mintáztta, mint ahogy a 100 holdas pagony ötletét is a család frissen vásárolt birtoka adta. És a vízilabda játék hídjának is megvan a valós megfelelője, a birtokhoz közeli Ashdown-Forestben (URL2). Talán nem véletlen, hogy a híd a mai napig rajongók ezreit vonzza, és 1984 óta, ha nem is itt, hanem egy nagyobb Temze hídon, minden évben megrendezik a Micimackó-bot világbajnokságot (URL3).

3. Kognitív hibák a nyomozásban – és ismét Micimackó

A nyomozó a nyomozása során váltakozva használ, használhat algoritmusokat és heurisztikákat. Az algoritmikus következtetés biztosítja a jól körülírt problémák helyes megoldását azzal, hogy szisztematikusan ellenőrzi az összes felmerülő megoldási lehetőséget. Az intuitív szinten mozgó, heurisztikus gondolkodás ezzel szemben leegyszerűsítő, nem szisztematikus eljárás, amely megpróbálja megtalálni a megoldás legrövidebb útját (Angyal, 2009, pp. 274-275). Az emberi döntéshozatal kérdései, különösen a döntések helyességének, racionalitásának dilemmái régóta foglalkoztatják számos tudományterület – többek között a filozófia, a közgazdaságtan és a kognitív pszichológia – képviselőit.

A döntésmélet és döntépszichológia egyik kulcskérdése, hogy vajon a mindennapokban meghozott döntéseink mennyiben felelnek meg a racionalitás kritériumainak, illetve mely jellemző pontokon, milyen helyzetekben térnek el azoktól (Kovács, 2022). A nyomozásban vétett kognitív hibák, heurisztikai torzítások (hozzáférhetőségi, vagy elérhetőségi heurisztika, lehorganyzás és igazítás, bizonyossági hatás, keretezési hatás, figyelmetlenségi vakság, hogy csak néhányat említsék) nem csak eredménytelenül tehetik az eljárást, de több esetben félre vitték az igazságszolgáltatást, sőt justizmordokhoz is vezettek. A hazai kriminalisztikai szakirodalomban már részletes, ide vonatkozó esettanulmányok is hozzáférhetőek (Fenyvesi, 2014). A Micimackó harmadik fejezetében („amelyben Micimackó és Malacka vadászni mennek, és kis híja, hogy menyétet nem fognak”) hősünk épp egy cserjést kerül meg, amikor saját, de fel nem ismert lábnymaira bukkan. Óhatatlanul megfogalmazódik benne, hogy az nem lehet más, csak a menyét lábnyma. Aztán követi a nyomokat, megtesz még egy kört, és ráébred, hogy amit követ, az valójában két menyét nyoma lehet. Ekkor csatlakozik hozzá Malacka, akivel közösen szintén tesznek egy kört:

„- A nyomok – mondta Mackó titokzatosan –, a nyomok... Egy harmadik élőlény csatlakozott hozzájuk.

- Mackó – kiáltott Malacka. - Lehetséges, hogy egy harmadik menyét?

- Nem – mondta Mackó. - Ezek másféle nyomok. Vagy két menyét és egy harmadik, de az is lehet, hogy egy menyét és két ürge, vagy két ürge és egy menyét, de az is lehet, hogy három menyét és semmi ürge... Folytassuk a cserkészést.

Így hát folytatták, valamivel nyugtalanabban, mert most már valószínű volt, hogy Ellenséges Fenevadakról van szó (URL4).”

Aztán megérkezett végre Róbert Gida és megoldotta a lábnymok rejtélyét. Mondanom sem kell, hogy Micimackó nem jött rá, hogy a *lehorganyzás* hibájába esett, és Malacka csak ráerősített erre (ún. *megerősítési torzítás*). Pedig hősrünk, ahogy mindig is szokott, „gondolkodott, nagyon erősen gondolkodott.” De most ugorjunk egy nagyot.

4. A mesterséges intelligencia – és a 100 éves Micimackó

– Ugorjunk egy nagyot! – Az éppen rendrakással bíbelődő, már igencsak megöregedett Mackónk elég közelinek gondolta a meglett kora ellenére még mindig hancúrozó Tigris hangját. De nem volt ideje jobban Tigrisre figyelnie, mert egy felettebb érdekesnek tűnő, kézzel teleírt papír került a kezébe. A Likelihood-sziget rejtélye. Ez volt az iromány címe. Elkezdte olvasni:

„Tegyük fel, hogy van egy sziget, ahol 100 ember lakik, mindegyikük külön kunyhóban. 30 férfi és 70 nő. A férfiak 20%-a, a nők 80 %-a zöld ruhát visel, a többiek kéket. Az ABO vércsoport rendszert vizsgálva a férfiaknál és a nőknél is a következő a megoszlás: 0 vércsoport 45%, A vércsoport 40%, B vércsoport 10%, AB vércsoport 5%. 100 kés van a szigeten, mindenkinek van egy darab ugyanolyan kése a kunyhójában. A férfiak 20 %-nak lábmérete 40-es, 60%-nak 41-es, és 20%-nak 42-es, míg a nők 30%-nak lábmérete 38-as, 60%-nak lábmérete 39-es, és 10%-nak pedig 40-es. Egyik éjjel késsel leszúrnak egy X nőt a kunyhójában, hátában több késszúrással, holtan találják. A szigetlakók szakértő nyomozókat hívnak a szárazföldről. A nyomozók a helyszíni szemlén megállapítják, hogy az X nő áldozat vércsoportja B. A nő kése ott van a kunyhóban, nem véres, tehát nem azzal szúrták le. Az is kiderül az adatgyűjtés során, hogy a szigetre idegen nem jött, azaz az elkövető szigetlakó. Mindenki tagadja, hogy ő lenne az elkövető. Ez az alap, ehhez viszonyítunk. Ezután két nyomozó csoportot (1. és 2.) alakítanak, akik időben párhuzamosan dolgoznak. Minden megállapításuk időben 1-1 napot vesz igénybe. Minden nap este a két nyomozó csoport külön-külön és együtt is összeül és megbeszél, amit találtak.

Az első nap az 1. nyomozó csoport átvizsgálja a kunyhókat és megnézik a szigetlakók késeit. Megállapítják, hogy a 100 késből 4 véres: K , L , M nők kése és Y férfi kése. Minden szigetlakó nőn van ugyanakkor kisebb-nagyobb olyan sérülés, amit akár kés is okozhatott, tehát megvághatta például magát, így a kése akár saját magától is lehet véres.

Az első kérdés, hogy mennyi ez alapján a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

Az első nap a 2. nyomozó csoport megállapítja, hogy érdemben senki nem tud semmit az esetről, kivéve X szomszédját, aki látott a kérdéses éjjel egy kék ruhás embert, akiről nem tudja, hogy férfi volt, vagy nő, elfutni X kunyhójából. Megnézik, hogy kinek milyen színű a ruhája és kiderül, hogy K , L , M , zöld ruhás, Y viszont kék.

A második kérdés, hogy mennyi, csupán a 2. nyomozó csoport adatai alapján annak a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

A harmadik kérdés, hogy hogyan változik ez a valószínűség, ha az 1. és a 2. nyomozó csoport megbeszél az eredményeiket, és összesítik azt?

A második nap az 1. nyomozó csoport megállapítja, hogy K nő késén B, L nő késén A, M nő késén B, és Y férfi késén is B vércsoportú vér van.

A negyedik kérdés, hogy mennyi csupán az 1. nyomozó csoport második napi adatai alapján a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

Az ötödik kérdés, hogy mennyi az 1. nyomozó csoport két napi, összesített adatai alapján annak a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

A második nap a 2. nyomozó csoport bizonyítási kísérletet hajt végre, hogy a szemtanú jól láthatta-e éjjel az áldozat, az X nő kunyhójából elfutó embert ruhájának színét, és megállapítja, hogy a tanú az adott feltételek között csak 80%-ban jól tudja megkülönböztetni a zöld és kék színeket, azaz csak 80% annak a valószínűsége, hogy az elfutó ember kék ruhát viselt.

A hatodik kérdés, hogy mennyi csupán a 2. nyomozó csoport második napi adatai alapján a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

A hetedik kérdés, hogy mennyi a 2. nyomozó csoport két napi, összesített adatai alapján annak a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

A nyolcadik kérdés, hogy hogyan változik ez a valószínűség, ha az 1. és a 2. nyomozó csoport megbeszeli az első két napi eredményeiket, és összesítik azt?

A harmadik nap az 1. nyomozó csoport megállapítja, hogy K nő vércsoportja B, L nő vércsoportja A, M nő vércsoportja O, Y férfi vércsoportja B.

A kilencedik kérdés, hogy mennyi csupán az 1. nyomozó csoport harmadik napi adatai alapján a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

A tizedik kérdés, hogy mennyi az 1. nyomozó csoport három napi, összesített adatai alapján annak a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

A harmadik nap a 2. nyomozó csoport a folytatólagos szemle során megállapítja, hogy Y kunyhója mögött egy releváns, azaz tettestől származó lábnyom található, éppen arra, amerre a szemtanú által elmondott ember ment, és megállapítják, hogy annak mérete 40-es.

A tizenegyedik kérdés, hogy mennyi csupán a 2. nyomozó csoport harmadik napi adatai alapján a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

A tizenkettedik kérdés, hogy mennyi a 2. nyomozó csoport három napi, összesített adatai alapján annak a valószínűsége, hogy K nő, L nő, M nő, vagy Y férfi volt a tettes?

Végül az utolsó kérdés, hogy hogyan változik ez a valószínűség, ha az 1. és a 2. nyomozó csoport megbeszeli mind a három nap eredményeit, és összesítik azt?"

– Hu-u-hu – mondta Micimackó. Aztán már csaknem valami okfejtésbe kezdett volna magának arról, hogy mit is gondol ő a nyomozásról, kriminalisztikáról, bizonyító erőről, meg ilyesmiről, amikor rájött, hogy ez a történet már nem az a történet. Odament a polcához, leemelte a laptopját és elindította a Chatgpt 5.2-jét. A program 18 perc 21 másodpercet kért. Megkent egy mézes kenyeret, és kent egyet Malackának is, aki közben betoppant, és öreg, rekedtes hangján dúdolt valamit. A program még kért némi adat- és feltétel pontosítást, majd mire befalták az uzsonnát, elkezdte hosszú oldalakon keresztül ontani az eredményeket:

„Bayes Nyomozás Teljes Dokumentáció, Bayes Auto Excel Magyarázatokkal, Bayes Be Terminológia Jogi Verzió, Bayes Jogi Fókuszú Elemzés, Bayes Vádelelési Döntési Szimuláció, Bayes Egységesített Javított Esettanulmány Teljes.”

Csak az utolsót nyomtatta ki. Így festett:

„Bayes-alapú bizonyítékértékelés és vádelelési szimuláció – egységesített dokumentum

Ez a dokumentum a korábbi szakmai egyeztetések egységesített, javított feltételeken alapuló összefoglalása. Célja, hogy egyetlen koherens anyagban bemutassa a tényállás pontosított feltételeit, a Bayes-alapú bizonyítékértékelés módszertanát, a napi közös frissítések matematikáját, a vádelelési döntés kockázatait, a védelemoldali ellen-Bayes érvelést, valamint az oktatási tanulságokat. A dokumentum a magyar büntetőeljárás törvény (2017. évi XC. törvény, Be.) szellemével és terminológiájával összhangban készült.

A. Javított tényállási feltételek

A modell a következő, pontosított feltételekre épül: Az első napon négy kés volt véres, azonban a többi kés korábban véres lehetett és letörölhették őket, ezért a nem véres kés nem kizáró bizonyíték. a releváns lábnyom az áldozat (X) kunyhójánál került elő, ami nem szelektív helyinformáció, a tanú kék ruhás személyt látott, de a tanú megbízhatósága csak 80%, a késen talált vér ABO-típusa B, az áldozat vércsoportja B, a gyanúsítottak saját vércsoportja csak a késen talált vér értelmezésére szolgál.

B. Hipotézisek és priorok

Gyanúsított	Prior valószínűség
K	0,25
L	0,25
M	0,25
Y	0,25

C. Kanonikus evidencialista

Kód	Bizonyíték	Típus	Bayes-szerep
E1	Tanú: kék ruhás személy	Személyi	Frissít
E2	Tanú megbízhatósága (80%)	Paraméter	E1-et módosít
E3	Késen talált vér ABO	Tárgyi/Szakértői	Frissít
E4	Áldozat ABO = B	Paraméter	E3 értelmezése
E5	Gyanúsítottak ABO	Paraméter	E3 értelmezése
E6	Véres kések	Tárgyi	Nem szelektív
E7	Lábnym X kunyhójánál	Tárgyi	Nem szelektív
E8	Lábméret = 40	Szakértői	Gyenge frissítés

D. Napi közös Bayes-frissítés eredményei

Nap vége	K	L	M	Y
1. nap	0%	0%	0%	100%
2. nap	16,7%	0%	16,7%	66,6%
3. nap	10%	0%	10%	80%

E. Vádemelési értékelés (Be.)

A 3. nap végére Y személy vonatkozásában megalapozott gyanú áll fenn, azonban K és M személyek releváns alternatív gyanúsítottak maradnak. A vádemelés jogilag lehetséges, de jelentős kockázatot hordoz.

F. Védelemoldali ellen-Bayes összefoglalás

A védelemoldali paraméterezés (tanú magasabb hamis pozitív aránya, kevert vér lehetősége, lábméret mérési hiba) mellett a gyanú megosztottá válik, és Y dominanciája megszűnik. Ez aktiválja az in dubio pro reo elvét.

G. Érzékenységvizsgálat – kulcspontok

Paraméter	Vád	Védelem reális tartomány
Tanú hamis pozitív arány	0,2	0,3–0,4
Áldozat-vér a késen	$\geq 0,7$	$< 0,5$
Lábméret mérési hiba	0	± 1

H. Oktatási tanulságok

Az eset tanulsága, hogy a Bayes-statisztika nem ítélkezési automatizmus, hanem átlátható gondolkodási keret. Segít azonosítani a túlértékelt bizonyítékokat, megelőzni a dupla beszámítást, és világosan elválasztani a narratív meggyőződést a jogilag is védhető bizonyítástól.

– Hu-u-hu – mondta immár másodszor Micimackó. És eszébe jutott egy korábbi következtetése, miszerint „... ha valaki kétszer mondja 'hu-u-hu!' és a másik csak dűdöl, akkor az illető alaposan meg fogja gondolni, mielőtt harmadszor is hu-u-hu-t mond.”

5. Összegzés

A nyomozói munka természetét illetően, azaz, hogy maga a nyomozás mesterség, művészet, vagy tudomány, egymással versengő megközelítések léteznek. Gyakorló nyomozóként úgy vélem, hogy bár alapvetően mindhárom fogalom alkalmas lehet a kriminalisztikai nyomozás jellemzésére, de az talán nem is e három elem valamelyikére, sokkal inkább ezek kombinációjára épül. A régi vágású, tapasztaltabb nyomozók a nyomozást mesterségként értelmezik: olyan készségként, amely a gyakorlat során alakul ki, és a sértettek, az elkövetők, a rendőri praktikák ismeretére, valamint az ügymenet alakításának a képességére épül. A nyomozás mint művészet az intuíciónak, ösztönöknek, kreatív problémamegoldáshoz, és talán egy kicsit a spiritualitáshoz kapcsolódik, míg a tudományos megközelítés ezzel szemben a kriminalisztikai módszerekre, a bizonyítékok értelmezésére, a társadalomtudományokra és az elemzésre épít. A mai túlbürokratizált, öncélú adminisztrációs kötelemekkel terhelt nyomozói lét értelmetlenül nem kedvez sem a kreativitásnak, sem az optimalizált, speciális készségek fejlesztésének. Kérdésként merül fel tehát, hogy ha a tudomány, például a mesterséges intelligencia kiszakít majd egy hatalmas szeletet a bűnügyi munkából, marad-e még valami izgalmas, szerethető és a siker lehetőségét előre vetítő értelmes tartalom abból, amit a 20. század nyomozói a mindennapjaik során egymásnak vállalt vetve végeztek, vagy egy-két évtized múlva már csak bűnügyi ügyfeldolgozók és operátorok fogják a szerverparkok kiszolgáló helyiségeit megtölteni? Én úgy vélem, hogy marad. De ehhez sok mindent át kell majd gondolni mindarról, amit ma a nyomozásról tudunk, vagy tudni vélünk. És a válaszok keresése helyett meg kell tanulnunk jól kérdezni. Mert ha jól kérdezzük, a válasz legfeljebb 18 perc 21 másodpercen belül úgyis érkezni fog...

Felhasznált irodalom

- Angyal, M. (2019). Kognitív tudományok és kognitív ismeretek. In M. Angyal (Ed.), *Kognitív kriminalisztika. Ismeret-elmélet-történet* (pp. 241–282). Dialóg Campus.
- Bryant, R. (2009). Theories of criminal investigation. In S. Tong, R. Bryant, & M. Horvath (Eds.), *Understanding criminal investigation* (pp. 13–33). Wiley-Blackwell.
- Fenyvesi, Cs. (2014). A justizmordhoz vezető kriminalisztikai hibák. *Belügyi Szemle*, 62(3), 30–59.
- Kovács, G. (2022). A kognitív torzítás veszélyei a szakértői véleményalkotásban. *Jog-Állam-Politika*, 14(3), 25–43.

Online hivatkozások

URL1: A. A. Milne: Micimackó kuckója.

http://www.meniszkusz.hu/macibolt/micimacko_kuckoja.html#6

URL2: Pooh Corner Hartfield. <https://poohcorner.co.uk/ashdown-forest/>

URL3: World PoohSticks Championships. <https://poohsticks.uk/>

URL4: A.A. Milne, Micimackó. <https://mesebolt6.webnode.hu/kulfoldi-mesek/a-a-milne/micimacko/>

A KÁBITÓSZERREL KAPCSOLATOS BŰNCSELEKMÉNYEK FELDERÍTÉSÉNEK ÉS BIZONYÍTÁSÁNAK AKTUÁLIS KRIMINALISZTIKAI KÉRDÉSEI

1. Bevezetés

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények kutatása és a velük kapcsolatos kriminalisztikai gyakorlat vizsgálata a XXI. század biztonságpolitikai, igazságügyi és közegészségügyi szakpolitikáinak egyik központi területévé vált (Tihanyi et al., 2020a). A probléma összetettségét jól jelzi, hogy a jelenség nem kizárólag a bűnüldözés kompetenciája: kihat a társadalmi jólétre, a gazdasági integritásra, a határokon átnyúló kapcsolatokra és a nemzetközi együttműködés mechanizmusaira is. A kábítószerpiac dinamikája – a szintetikus anyagok gyors megjelenése, a darknetes értékesítési csatornák térnyerése, a kriptovaluták használata – mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a jelenség a hagyományos bűnüldözési és kriminalisztikai eszközökkel egyre nehezebben kezelhető. Az ilyen jellegű bűncselekmények napjaink egyik legösszetettebb és legjelentősebb társadalmi problémáját jelentik, amelyek nemcsak a bűnüldözést, hanem a közegészségügyet, a szociálpolitikát, a nemzetbiztonságot és a nemzetközi együttműködést is érintik (Tihanyi et al., 2020b). A kábítószer-kereskedelem globális szinten szervezett, hálózatos struktúrában működik, amelynek résztvevői a pénzmosástól a korrupción át a terrorizmus finanszírozásáig több bűnözési formával is kapcsolatba hozhatóak (URL1).

A kábítószerrel összefüggő bűncselekmények felderítése és bizonyítása a kriminalisztika egyik legkomplexebb területe. Az elmúlt két évtizedben a nyomozási módszerek, a forenzikus technológiák és a nemzetközi adatmegosztás jelentős fejlődésen mentek keresztül. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Kábítószer- és Bűnüldözési Hivatala (UNODC, URL1) és az Európai Unió Kábítószer-ügynöksége (European Union Drugs Agency, EUDA, korábban EMCDDA) adatai szerint az új pszichoaktív anyagok, a szintetikus kábítószeres és az internetes terjesztés új típusú kihívásokat jelentenek, amelyekre a bűnüldözésnek gyorsan, koordináltan és tudományos alapon kell reagálnia. A kriminalisztikai gondolkodás központjában ma már nem csupán az elkövető azonosítása, hanem a bizonyítékok hitelessége, nyomon követhetősége és technológiai integrálása áll. A digitális kriminalisztika és a mesterséges intelligencia alkalmazása forradalmasítja a nyomozói munkát, ugyanakkor új etikai és jogi kérdéseket is felvet. A digitalizáció és a mesterséges intelligencián alapuló eszközök elterjedése nemcsak új lehetőségeket teremt, hanem új típusú fenyegetéseket és bizonytalanságokat is generál. A digitális bizonyítékok manipulációja, a deepfake-technológiák, valamint a mesterséges intelligencia által generált tartalmak kriminalisztikai értékelése olyan szakmai és etikai kérdéseket vetnek fel, amelyek alapjaiban érintik a bűnüldözés bizonyítási gyakorlatát. A modern kriminalisztika egyik kulcskérdése a digitális tartalmak hitelességének igazolása és a mesterségesen előállított információk kiszűrése, amely meghatározza a jövő kriminalisztikai módszertanának fejlődési irányát is (Nyitrai, 2023).

A tanulmány célja, hogy bemutassa a kábítószer-bűnözés felderítésének és bizonyításának jelenlegi kihívásait, különös tekintettel az európai és magyar tapasztalatokra, a nemzetközi együttműködés intézményrendszerére, valamint azokra a kriminalisztikai tendenciákra, amelyek meghatározzák a jövő bűnüldözését. A kriminalisztika feladata ma már nem egyszerűen a tényállás feltárása; a modern eljárási környezetben kritikus követelmény a bizonyítékok technikai, jogi és etikai megfelelőségének biztosítása. Ez a következő szinteken jelenik meg: (1) a technológiai szint – a mintavétel –, a tárolás és a laboratóriumi vizsgálatok módszerei; (2) a jogi-szervezeti szint – a bizonyítéklánc, a nemzetközi jogsegély és a jogszerű eljárás; (3) a humán és szervezeti szint – a szakemberképzés, a tudástranszfer és az intézményi együttműködés, valamint (4) a különböző

drogpolitikai modellek kriminalisztikai következményei. Ezek szoros integrációja nélkül a felderítés eredményei sebezhetővé válnak, és a bírósági eljárások során veszélyeztethetik az ítélet megalapozottságát (URL2). A tanulmány ezen kontextusból kiindulva vizsgálja a kábítószer-bűnözés felderítésének és bizonyításának aktuális kérdéseit: hogyan alakult át a bizonyítékgyűjtés a digitális technológiák hatására; milyen hatásai vannak az Európai Unió (EU) új drogügynöksége, az EUDA megalakulásának a laboratóriumi gyakorlatra és az adatmegosztásra; milyen tartalmi és módszertani kihívásokat hordoznak a különböző nemzeti drogpolitikák (tiltás, dekriminalizáció, legalizáció) a határokon átnyúló bűnözésre nézve; és végül milyen szerepe van az oktatásnak és a szakemberképzésnek a bizonyítékkezelés színvonalának fenntartásában.

Mindenekelőtt ki kell emelni a téma multidiszciplináris jellegét, fókuszálva a kulcsfontosságú kérdésekre, másrészt meg kell jelölni azokat a pontokat, ahol a kriminalisztika, a jog és a politika találkozik, és ahol a hatékony beavatkozás érdekében lehetőségek állnak rendelkezésre. Az alábbi kérdésfelvetések mentén halad a tanulmány: hogyan lehet biztosítani a bizonyítékok hitelességét digitalizált környezetben; miként segíti elő az EU-n belüli intézményi együttműködés (EUDA, ENFSI, Europol) a harmonizált bizonyítási gyakorlat kialakulását; és milyen implikációi vannak a nemzeti drogpolitikák diverzitásának a határokon átnyúló bűnözés megjelenésére. Ezek a kérdések egyszerre elméletiek és gyakorlatiak: a válaszok megfogalmazása a kriminalisztikai gyakorlat fejlesztése és a jogalkalmazás megbízhatósága szempontjából kulcsfontosságú. A digitalizáció ugyan hatalmas lehetőségeket teremt az információalapú felderítés számára, de új sérülékenységeket is bevezet – például a digitális bizonyítékok manipulációjának kockázatát –, vagy a magánszféra és az adatvédelem jogi védelmének konfliktusát a hatékony nyomozással. Ennek kezelése etikai és jogi mérlegelés útján történhet csak, amelyben a kriminalisztikai szakma szereplőinek (rendőrség, igazságügyi szakértők, ügyészség) közös etikai és eljárási normákra kell támaszkodniuk (URL2-3).

A hazai felsőoktatás mellett a nemzetközi rendészeti oktatás és kutatás területén is fontos előrelépések történtek. A Nemzetközi Rendészeti Akadémia (International Law Enforcement Academy, ILEA), a Nemzetközi Pénzügyi Nyomozó Akadémia (International Cooperation of Financial Investigations, ICOFI) és a Közép-európai Rendőrákadémia (Mitteleuropäische Polizeiakademie, MEPA) kulcsszerepet játszanak abban, hogy a rendészeti szakemberek korszerű, interdiszciplináris tudással rendelkezzenek a határon átnyúló bűnözés és a kábítószer-kereskedelem elleni fellépés terén. Az ilyen képzések nemcsak szakmai tudást adnak, hanem a nemzetközi együttműködés kultúráját is erősítik (URL4). Végül megjegyzendő, hogy jelen tanulmány nem empirikus kutatás eredményeit tárja fel, hanem a rendelkezésre álló szakirodalom, hivatalos jelentések és intézményi dokumentumok alapján készített, tudományos igényű szintézist és elemzést kíván adni. Célja gyakorlati relevanciájában rejlik: iránymutatást kíván adni a kriminalisztikai módszertan, a jogi követelmények és az oktatási fejlesztések összehangolásához.

2. Jogi és kriminálpolitikai háttér

A kábítószer-bűnözés elleni fellépés jogi alapjai és kriminálpolitikai keretei meghatározzák azt a terepet, amelyen a kriminalisztika működik. A jog egyrészt meghatározza, hogy mit tekintünk bűncselekménynek, milyen eljárási garanciákat kell biztosítani az egyes nyomok és bizonyítékok rögzítése során, másrészt a kriminálpolitika azt határozza meg, hogy milyen célokat, prioritásokat tűzünk ki: elrettentés, prevenció, kezelés vagy ezek kombinációja (Baráth, 2020). Magyarország jogi környezetében a kábítószerrel kapcsolatos cselekmények büntetőjogi megítélése a Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény, Btk.) rendelkezéseire épül. A hazai megoldás jellemzően represszív hangsúlyt visel, ugyanakkor létezik tér az alternatív beavatkozások – a kezelés, a megelőzés, az elterelés – számára, amennyiben az eljárásrend és a gyakorlati alkalmazás ezt lehetővé

teszi (Sivadó, 2025). A stratégiai szintű kábítószer-ellenes irányítás ugyanakkor jelenleg átmeneti szakaszban van: 2020 óta nincs hatályban lévő átfogó, hosszú távú nemzeti drogstratégia. Az egyes ágazatok (rendőrség, egészségügy, oktatás, civil szervezetek) együttműködése továbbra is zajlik, de nem egy egységes stratégiai keretrendszer alapján. Ez nem gyengeségként, hanem a gyors alkalmazkodás kényszeréként értelmezhető (Vári, 2022, p. 21). Az európai szinten ezzel párhuzamosan átalakult az uniós droppolitika intézményi háttere. Az EUDA 2024 júliusában váltotta fel az EMCDDA-t, kibővített hatáskörökkel. Az új ügynökség felel a tagállamok laboratóriumainak akkreditációs koordinációjáért, az új pszichoaktív anyagok korai jelzőrendszeréért, valamint a tagállami adatgyűjtés és elemzés egységesítéséért (URL5). A nemzeti jogi szabályozás és az európai együttműködés közötti kapcsolat tehát dinamikusan fejlődik. A kihívás abban rejlik, hogy a jogrendszer képes legyen egyensúlyt teremteni a szigor és a prevenció között, miközben alkalmazkodik a nemzetközi tendenciákhoz és az új kriminalisztikai kihívásokhoz (Rompos et. al., 2021).

3. Felderítés és bizonyítás kriminalisztikai aspektusai

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítése és bizonyítása napjainkban egyre inkább komplex feladat, amely túlmutat a hagyományos nyomozási eszközökre. A bűnüldöző hatóságoknak a globális drogpuac gyorsan változó struktúrájához kell igazítaniuk módszereiket. A kriminalisztikai gyakorlatban különösen fontos a bizonyítékok hitelességének, megbízhatóságának és nyomon követhetőségének biztosítása, amely alapvető jogállami követelmény (URL2). A bizonyítás sikerének kulcsa a jogi és szakmai garanciák összehangolt alkalmazása. A kábítószerrel kapcsolatos ügyekben a bizonyítékok forrása rendkívül sokrétű: fizikai nyomok, digitális adatok, vegyi elemzések, tanúvallomások és fedett műveletek eredményei egyaránt szerepet kapnak. Az ún. „*chain of custody*” elv biztosítja, hogy a bizonyíték azonosítható, hiteles és bíróság előtt is felhasználható legyen (URL5).

A digitális kriminalisztika térnyerése új távlatokat nyitott a kábítószer-kereskedelem felderítésében. A darknet piacereken, titkosított kommunikációs csatornákon és kriptovalutákon keresztül zajló ügyletek elemzése nélkül ma már elképzelhetetlen a modern nyomozás (URL6). Az Europol Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) jelentése szerint a darkneten kínált termékek több mint fele kábítószerrel kapcsolatos. A digitális nyomozás során az adatbányászati technikák és a mesterséges intelligencia alkalmazása lehetővé teszi a gyanús mintázatok azonosítását, a szállítmányláncok feltérképezését és a nemzetközi hálózatok kulcsszereplőinek kiszűrését. Az algoritmikus elemzések azonban csak akkor hatékonyak, ha a szakértők és nyomozók képesek az informatikai eredményeket kriminalisztikai kontextusba helyezni (URL3).

A fedett nyomozói tevékenység különösen fontos a szervezett kábítószer-bűnözés elleni fellépésben. Az ilyen műveletek során a jogi garanciák betartása kulcskérdés, hiszen a fedett nyomozó által gyűjtött információk gyakran perdöntőek. A műveleti tevékenységek során gyűjtött adatok kezelése, titkosítása és bírósági felhasználása az Europol és az Eurojust által kidolgozott protokollok mentén történik (URL6). A kriminalisztikai laboratóriumok szerepe is felértékelődött. Az ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes) és az EUDA közösen koordinálják az európai igazságügyi laboratóriumok akkreditációját és nemzetközi jártassági tesztjeit, ezzel garantálva az egységes vizsgálati minőséget (URL2). Az ún. „*proficiency*” teszt programok során a laboratóriumok ugyanazokat a mintákat vizsgálják, így ellenőrizhető a módszertani egységesség és az eredmények megbízhatósága. Ezek a rendszerek hozzájárulnak ahhoz, hogy a kriminalisztikai bizonyítékok ne csak nemzeti, hanem nemzetközi szinten is elfogadhatóak legyenek. A szakmai akkreditáció és a minőségbiztosítás ugyanis nemcsak technikai kérdés, hanem a bűnüldözésbe vetett társadalmi bizalom alapja is (Petrétei, 2023).

4. Nemzetközi együttműködés és oktatási dimenziók

A kábítószer-bűnözés elleni fellépés sikeressége nagymértékben függ a nemzetközi együttműködéstől. A drogpiacon ugyanis globális jelenség, amely átlépi az országhatárokat, és a bűnszervezetek működése sokszor több kontinensre is kiterjed. Az uniós és nemzetközi szervezetek szerepe ezért nélkülözhetetlen a koordináció, a tudásmegosztás és a közös fellépés szempontjából (URL5). Az Europol, az Eurojust, az EUDA és az Európai Unió Bűntüldözési Képzési Ügynöksége (European Union Agency for Law Enforcement Training, CEPOL) együttműködése adja az európai szintű koordinált drogellenes fellépés gerincét. Az Europol adatbázisai és elemzési platformjai – mint a Europol Analysis System és az SIENA kommunikációs hálózat – lehetővé teszik a tagállamok közötti gyors információcserét. Az EUDA ezen adatok elemzését és a trendek értékelését végzi, míg az Eurojust a jogsegély és a büntügyi eljárások összehangolásában játszik szerepet. A CEPOL kulcsszerepet tölt be a bűntüldöző szervek szakmai fejlesztésében.

A kábítószer-bűnözés elleni fellépésben a CEPOL tematikus képzései – például a pénzmosás, az online nyomozás és a büntügyi hálózatok elemzése – integrálják a legmodernebb kriminalisztikai és forenzikus módszereket (URL3). Kiemelt szerep jut a Közép-európai Rendőrakadémiának (Mitteleuropäische Polizeiakademie, MEPA), amely a közép-európai régió rendőri együttműködését erősíti. Tagjai között Ausztria, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, Németország, Svájc, Liechtenstein és Csehország szerepel (URL4). A MEPA képzései és szakmai szemináriumai hozzájárulnak a regionális rendészeti kultúra egységesítéséhez, a szervezett bűnözés elleni hatékonyabb fellépéshez és a közös műveleti képességek fejlesztéséhez. Az ILEA Budapest (International Law Enforcement Academy Budapest) a magyar és nemzetközi rendészeti együttműködés egyik zászlóshajója. Az amerikai-magyar együttműködésben működő intézmény olyan szakembereket képez, akik a korrupció, pénzügyi bűnözés és kábítószer-kereskedelem elleni küzdelemben nemzetközi tapasztalatokat is felhasználnak (URL4). Ezek az oktatási és képzési platformok biztosítják, hogy a rendészeti szakemberek ne csupán reagáljanak a bűnözés változásaira, hanem előre is jelezhessék azokat. A modern kriminalisztikai tudás, az interkulturális együttműködés és a folyamatos szakmai fejlődés együtt teremti meg azt az adaptív képességet, amely nélkül a kábítószer-bűnözés elleni fellépés nem lehet hatékony.

5. Nemzetközi modellek és kriminalisztikai következmények

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények kezelésében világszerte különböző jogi és kriminálpolitikai modellek alakultak ki, amelyek más-más filozófiát tükröznek a fogyasztás, terjesztés és előállítás szabályozásáról. A két legfontosabb megközelítés a legalizáció és a dekriminalizáció modellje. Bár gyakran összekeverik őket, lényeges különbség, hogy míg a legalizáció során az állam engedélyezi és szabályozza a kábítószer meghatározott formájú forgalmazását, addig a dekriminalizáció a fogyasztás büntetőjogi felelősségét enyhíti vagy szünteti meg, de az anyag továbbra is illegális marad (URL7). A különböző nemzeti megközelítések nemcsak jogi, hanem kriminalisztikai szempontból is eltérő hatásokat eredményeznek. Az európai országok három fő modellt követnek:

- *A tiltó modell* – Magyarország, Franciaország, Svédország és Finnország képviseli, ahol a fogyasztás és birtoklás minden formája büntetendő;
- *A dekriminalizációs modell* – Portugália, Csehország és Málta példája alapján, amely a személyes használatra tartott kis mennyiséget nem kriminalizálja;
- *A legalizációs modell* – Németország, Hollandia, Svájc és Luxemburg esetében, ahol a kannabisz piacát részben szabályozott keretek között engedélyezik (URL8).

A portugál modell 2001 óta világszerte hivatkozási alap. Portugália dekriminalizálta az összes kábítószer kis mennyiségű birtoklását, és az ilyen eseteket nem büntetőeljárás, hanem az ún. Dissuasion Commission (Elrettentő Bizottság) elé utalja. A bizottság célja nem a megtorlás, hanem a segítségnyújtás és a rehabilitáció előmozdítása. Az eredmények meggyőzőek: csökkent a drogfogyasztás, az új fertőzések és a kábítószerrel összefüggő halálos esetek száma (Hughes & Stevens, 2010). Ezzel szemben a legalizált rendszerek – például Hollandia vagy az új német modell – más jelenségeket eredményeztek. Ahol az úgynevezett „könnyű” drogok legális vagy félig legális keretek között elérhetők, ott gyakran megnő az illegális export a szigorúbb szabályozású országok irányába. A legalizáció tehát nem szünteti meg az illegális piacot, hanem új formában alakítja át. A német Cannabisgesetz (CanG) 2024-es bevezetése után például a határ menti régiókban fokozottan figyelték meg a kannabisz illegális kivitelét (URL9; Knottnerus et al., 2023).

A portugál modell mintájára több dél-amerikai ország – köztük Uruguay, Kolumbia és Chile – is kísérletezett a dekriminalizációval. E kísérletek ugyan részben csökkentették a börtönnépességet és a fogyasztással kapcsolatos szankciókat, ám a szervezett bűnözés erős beágyazottsága miatt a társadalmi eredmények korlátozottak maradtak (URL1). A kriminalisztikai szempontból legfontosabb következtetés, hogy a liberalizált rendszerek nem csökkentik automatikusan az illegális piacot. A legális és illegális szegmensek párhuzamosan élnek egymás mellett, és gyakran átfedésben is vannak. Például a legálisan termesztett kannabisz egy része a fekete piacon is megjelenik, főként a szigorúbb szabályozású országokba irányuló export révén. Ez a jelenség növeli a határon átnyúló bűnözés kockázatát, és új típusú felderítési módszereket igényel (URL10). Európában a svájci és norvég kísérleti programok mutatják, hogy a fokozatos, ellenőrzött legalizáció – szigorú engedélyezési és minőségellenőrzési feltételek mellett – csökkentheti az illegális piac súlyát, de csak akkor, ha a rendészeti ellenőrzés és a szociális támogatás összehangoltan működik (URL5). A jövőre nézve a kriminalisztikai kutatások azt hangsúlyozzák, hogy a drogpolitika sikeressége nem pusztán a jogi szabályozáson, hanem az intézményi koordináción, az oktatáson és a közbizalom erősítésén is múlik.

6. Összegzés és következtetések

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítése és bizonyítása a modern kriminalisztika egyik legnagyobb kihívása. A bűnüldözés hatékonysága nemcsak a jogi környezeten, hanem a nemzetközi együttműködésen, a technológiai fejlesztéseken és az oktatási struktúrákon is múlik. A tanulmány megállapításai szerint az alábbi fő irányokat kell kiemelni:

- a tudásalapú, adatvezérelt bűnüldözés fejlesztése: az információtechnológiai eszközök, a mesterséges intelligencia és a digitális kriminalisztika integrálása elengedhetetlen a hatékony felderítéshez;
- a nemzetközi együttműködés elmélyítése: az EUDA, az ENFSI, az Europol, az Eurojust és a CEPOL közötti koordináció erősítése biztosíthatja, hogy a tagállamok közötti adatáramlás és laboratóriumi együttműködés egységes legyen;
- a rendészeti és igazságügyi képzés modernizálása: az olyan szervezetek, mint az ILEA, MEPA és CEPOL kulcsszerepet játszanak abban, hogy a rendészeti szakemberek naprakész, tudományosan megalapozott ismeretekkel rendelkezzenek.

A kriminalisztikai kutatások jövője a digitalizáció, a multidiszciplináris együttműködés és a prevenció szemlélet integrációjában rejlik. Magyarország számára a nemzetközi tapasztalatok azt üzenik, hogy a sikeres kábítószer-ellenes fellépés alapja az adatvezérelt elemzés, az interdiszciplináris oktatás és a jogbiztonság közötti egyensúly. A jövő kriminalisztikája tehát nem a szigor fokozásában, hanem az intelligens, tudásalapú és emberközpontú megoldásokban rejlik.

Felhasznált irodalom

- Baráth, N. E. (2020). A kábítószer fogyasztás szankcionálása. *Interdiszciplináris Drog szemle* 1(1), 16–25.
- Hughes, C., & Stevens, A. (2010). What Can We Learn From The Portuguese Decriminalization of Illicit Drugs? *British Journal of Criminology*, 50(6), 999–1022.
- Knottnerus, J. A., Blom, T., van Eerden, S., Mans, J. H. H., van de Mheen, D., de Neeling, J. N. D., Schelfhout, D. C. L., Seidell, J. C., van Wijk, A. H., van Wingerden, C. G., & van den Brink, W. (2023). Cannabis policy in The Netherlands: Rationale and design of an experiment with a controlled legal ('closed') cannabis supply chain. *Health Policy*, 129, 104699.
- Magyar Rendészet* 22(1) 173–193.
- Nyitrai, E. (2025). *A digitális adatok és a modern technikai eszközök jelentősége a kriminalisztikában: A deepfake és a fake news jelenségek*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Petrétei, D. (2023). A Bűnügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózata – ENFSI. *Büntetőjogi Szemle* 2023(1) 69–74.
- Rompos É., Baráth N. E., Bellavics Zs. M., Lohner K., & Haller J. (2021). A „bika drog” rendészeti neurobiológiája. *Belügyi Szemle*, 69(4), 531–552.
- Sivadó, M. (2025). Drug strategies in Hungary at the police, national, and capital levels. In P. Čeranić (Ed.), *Зборник радова, V Међународни научни скуп „Савремени изазови и пријетње безбедности“* (pp. 271–280). University of Banja Luka.
- Tihanyi, M., Mátyás, Sz., Vári, V., & Krasnova, K. (2020a). Socio-demographic Characteristics of Drug Users and Drug Addicts in Hungary. *ВИКТИМОЛОГИЯ: НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ [VIKTIMOLOGIYA: NAUCHNO-PRAKTICHESKIY ZHURNAL]* 25(3), 53–60.
- Tihanyi M., Mátyás Sz., Vári, V., & Krasnova K. (2020b). Drug Policy in Hungary: Current Trends and Future Prospects. *Siberian Law Review* 17(4), 485–494.
- Tihanyi, M., Mátyás, Sz., Vári, V., & Krasnova, K. (2020a). Socio-demographic Characteristics of Drug Users and Drug Addicts in Hungary. *ВИКТИМОЛОГИЯ: НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ [VIKTIMOLOGIYA: NAUCHNO-PRAKTICHESKIY ZHURNAL]* 25(3), 53–60.
- Vári, V. (2022). Új pszichoaktív anyagokkal (ÚPA) kapcsolatos bűnözés Miskolc szegregátumaiban

Online hivatkozások

- URL1: World Drug Report 2024. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2024.html>
- URL2: ENFSI Annual Report 2024. <https://enfsi.eu/docfile/5081-2/>
- URL3: CEPOL Training Catalogue 2023. <https://www.cepola.europa.eu/publications/cepola-training-catalogue-2023>
- URL4: Nemzetközi Oktatási Központ. <https://www.nokite.hu/>
- URL5: European Union Drugs Agency (2025), European Drug Report 2025: Trends and Developments. https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2025_en
- URL6: Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2024. <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2024>
- URL7: Cannabis laws in Europe – Questions and answers for policymaking. <https://data.europa.eu/doi/10.2810/151113>
- URL8: Cannabis Legalization in Europe: Planning Ahead. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2022/11/cannabis-legalization-in-europe-planning-ahead.html>

URL9: Cannabisgesetz (CanG). <https://www.bundesgesundheitsministerium.de/service/gesetze-und-verordnungen/detail/cannabisgesetz.html>

URL10: EU Drug Markets Analysis 2024 key insights for policy and practice. <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/eu-drug-markets-analysis-2024-key-insights-for-policy-and-practice>

A KUTATÁS (HÁZKUTATÁS) GYAKORLATI VÉGREHAJTÁSA

1. Bevezetés

A büntetőeljárás jogalkotó által meghatározott célja a Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény, Btk.), illetve a nemzetközi jog által büntetendő bűncselekmények elkövetőinek a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítését biztosító hatékony és ésszerű határidőn belül lefolytatott eljárásban történő felelősségre vonása, az igazság megállapításának igénye. Amíg a hatóság a büntetőeljárásban eljut a bűncselekménnyel kapcsolatos való tények megállapításáig, előzetesen bonyolult megismerési és bizonyítási tevékenységet kell elvégeznie. E tevékenység a bűncselekménynek mint az objektív valóság egy jelenségének a feltárására irányul. A tények felderítésére törekvő hatóság azonban a megismerési folyamat megindulásánál rendszerint nincs abban a helyzetben, hogy minden lényegeset hitelesen tudjon a feltételezett bűncselekmény tényéről, lefolyásáról és elkövetőjéről, még kevésbé rendelkezik a tények igazolására alkalmas, elegendő mennyiségű és minőségű adattal (bizonyítékkal) (Cséka, 1967, p. 114.).

A fenti célok elérése érdekében alkalmazott kényszerintézkedések közül talán a legtöbb krimináltaktikai követelményt támasztó, az egyik leginkább szerteágazó felkészülést igénylő, összetett nyomozási cselekmény a kutatás. Elmondhatjuk, hogy szabálykövető végrehajtás esetén annak detektálható eredménye lesz, mivel ez a jó alkalom az érintett személyiségének, életviszonyainak, kapcsolati rendszerének, lakókörnyezetének és szokásainak a feltérképezésére, amely információkat például a kihallgatáson jól tudjuk kamatoztatni. A megismert adatok alapján lehetőség nyílik a korábban felépített elkövetői profillal való összevetésre és ügyeket is érintő szélesítésre.

Leszögezhetjük, hogy a kutatás, és azon belül is a házkutatás (bár a hatályos büntetőeljárási törvény e megnevezést már nem használja, de a kriminalisztikai szakmai terminológia igen) az egyik legveszélyesebb – így komoly körütekintést igénylő – nyomozási cselekmény. A hatóságok gyakran olyan helyszínre mennek ki, ahol a szó szoros értelmében, nem ők vannak otthon, helyismeret hiányában nincsenek információik az adott helyről, és sokszor nem tudják, kik vannak bent az adott objektumban. Kérdéses, hogy milyen hangulatban találják a nyomozók az ott lévőket, hogy hogyan fognak a hatóság eljáró tagjaihoz viszonyulni, támadó jelleggel, vagy együttműködően reagálnak-e. Nem tudjuk, milyen korcsoporthoz tartoznak a házkutatással érintettek, ismerik-e valamennyien a magyar nyelvet, súlyos, esetleg fertőző beteg van-e köztük, milyen eszközök vannak a birtokukban (fel vannak-e fegyverkezve, ha igen, azokat szándékukban áll-e használni), vagy azt sem, hogy merre van menekülési útvonal, kialakított rejtekhely az ingatlanban, illetve vannak-e egyéb, a kutatás végrehajtását gátló vagy nehezítő, veszélyt jelentő körülmények pl. életveszélyes statikai állapotú, világítás nélküli épület, veszélyes kutya, hüllő stb. A rendőrség tehát sok kérdőjellel megy ki a helyszínre, és azt gondoljuk, hogy az igazi védőpajzsunk az alapos felkészülés, tervezés, az előzetes széles körű adatgyűjtés, a jó kommunikáció, a határozott rendőri fellépés, a személyi és technikai feltételek megléte és persze a szabályrendszerek, ajánlások kellő ismerete.

2. A kutatás (házkutatás) törvényi szabályozása

Az 1973. évi I. törvény az V. fejezet II. címében a kényszerintézkedések között sorolta fel a házkutatást: „103. § (1) Ház, lakás, egyéb helyiség vagy azokhoz tartozó bekerített hely, továbbá jármű átkutatásának a hatóság határozata alapján akkor van helye, ha alaposan feltehető, hogy az a bűncselekmény elkövetőjének kézrekerítésére, a bűncselekmény nyomainak felderítésére vagy tárgyi bizonyítási eszköz megtalálására vezet.”

Az 1998. évi XIX. törvény VIII. fejezetének a kényszerintézkedésekről szóló VII. címében a házkutatás a motozás és a lefoglalás sorrendjében ekként szabályozta szintén házkutatásként a nyomozási cselekményt: „A házkutatás a ház, lakás, egyéb helyiség vagy azokhoz tartozó bekerített hely, továbbá az ott elhelyezett jármű átkutatása, illetőleg számítástechnikai rendszer vagy ilyen rendszer útján rögzített adatokat tartalmazó adathordozó átvizsgálása az eljárás eredményessége érdekében.”

Hatályos eljárási kódexünk (a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény, Be.) a XLIX. fejezetben a kutatás, motozás sorrendiségében, már kutatásként definiálja, miszerint: „A kutatás a büntetőeljárás eredményes lefolytatása érdekében a lakás, az egyéb helyiség, a bekerített hely vagy a jármű átkutatása. A kutatás információs rendszer, illetve adathordozó átvizsgálására is kiterjedhet.” A hatályos törvényi szabályozásból kitűnik, hogy e nyomozási cselekmény a magán- és családi élet, az otthon tisztelgetben tartásához fűződő alapvető jogot korlátozza, sérti, ugyanakkor a terhelten kívül más házi jogát is érintheti. A magánszféra az életnek azon része, amelyben az egyén elkülönülhet mindenkitől. Egyesek szerint ez a családi élet kibontakozásának helyszíne (Tilki, 2021).

A magánszféra védelmének különböző aspektusai nemzetközi dokumentumokban is szerepelnek. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 7. cikke leszögezi, hogy mindenkinek joga van ahhoz, hogy a magán- és családi életét, otthonát és kapcsolatát tisztelgetben tartsák. A másik fontos jogforrás pedig az Emberi Jogok Európai Egyezménye, amelynek 8. cikke rögzíti, hogy mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tisztelgetben tartsák. A „*magánszféra lényegi fogalmi eleme, hogy az érintett akarata ellenére mások oda ne hatolhassanak be, illetőleg be se tekinthessenek*” (36/2005. (X. 5.) AB határozat).

A magánszféra szorosan összefügg a magánlakás fogalmi körével, hiszen előbbinek az utóbbi a legfőbb színtere, a magánlakás garantálja az emberi méltósághoz való életmód megvalósulását. Magánlakásnak tekinthető minden olyan tartózkodási hely, helyiség, amely az egyén életformájának alapjául szolgál. A jog általánosságban védi a magánlakás sérthetetlenségét, de megfelelő garanciák mellett lehetővé teszi a magánlakásba történő belépést, úgy, mint a házkutatás, titkos információgyűjtés, vagy leplezett eszközök alkalmazása keretében. Meg kell említenünk még, hogy az „életvitelszerű lakáshasználat” alatt azt értjük, hogy az adott személynek egy olyan lakóingatlana van, ahol ténylegesen és állandó jelleggel tartózkodik – ha van, akkor a családjával együtt – és a mindennapi életviteléhez kapcsolódó tevékenységeit végzi, valamint amely a hivatalos levelezési címül szolgál és ahol a lakhatáshoz kapcsolódó közműszolgáltatások igénybevétele történik (Oláh, 2024). Az életvitelszerű lakáshasználat fogalmának – mint a helyben lakói minőség tartalmi elemének – lényege, hogy az életvitelszerű tartózkodás és az állandó bejelentett lakcím együttesen képezi a helyben lakói minőséget (Oláh, 2024).

„Lakás” alatt minden olyan zárt helyet értünk, amely emberek rendszeres éjjeli szállásául, tartózkodási helyül szolgál. Ezek alapján még az átmeneti tartózkodásra szolgáló helyiségek, a szállodai, valamint motelszobák, a kollégiumi szobák, a munkásszállón található szobák is ide tartoznak. A lakással esik egy tekintet alá az egyéb helyiség, a sátor, a hajókabin és a lakókocsi, valamint a kert és az udvar is. Az „egyéb helyiség” tág értelmezésre ad lehetőséget, lehet szó akár egy intézetről, szórakozóhelyről, irodahelységről, nem feltétele az elrendelésnek a lakásként történő használat (Király, 2008, p. 323).

A kutatás elrendelő határozatnak – amelyet a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság hozhat meg – tartalmaznia kell a kutatás célját, az elrendelést megalapozó tényeket, meg kell jelölni benne a személyt, tárgyat, dolgot, információs rendszert vagy adathordozót, amelynek a megtalálására a kutatás irányul. A kutatás tárgyai lehetnek: személyek, holttestek, holttestrészek, dolgok, tárgyi bizonyítási eszközök, adathordozók (azaz információs rendszer), jármű. A megjelölt személy lehet az, aki a dologgal bármilyen jogcímmel rendelkezik (annak tulajdonosa, birtokosa vagy használója). Ha

a kutatás elrendeléséhez szükséges bírósági határozat meghozatala (pl. ügyvédi iroda esetében) olyan késedelemmel járna, amely a kutatással elérni kívánt célt jelentősen veszélyeztetné, a kutatás a bíróság határozata nélkül is végrehajtható.

Ilyen esetben a bíróság határozatát utólag haladéktalanul be kell szerezni. Ha a kutatást a bíróság nem rendeli el, annak eredménye bizonyítékként nem használható fel. Tehát kutatást végre lehet hajtani soron kívül, amikor nincs elegendő idő az alapos felkészülésre, – de természetesen gondolati tervet ebben az esetben is készíteni kell, és a határozatot utólag ebben az esetben is bele kell foglalni az intézkedésről szóló jegyzőkönyvbe, feltüntetve a halaszthatatlanságot megalapozó körülményeket – és előre tervezett időpontban is (az adatgyűjtés klasszikus fajtái mint a környezetanulmány, megfigyelés, puhatolás ebben az esetben is segíti a nyomozó hatóság munkáját). Hatályos kódexünk előtti törvényből is ismert volt az a közös szabály, hogy a házkutatást, a motozást és a lefoglalás érdekében tett intézkedést az érintett kíméletével, lehetőleg a napnak a hatodik és huszonnegyedik órája között (a hatályos Be. szerint hatodik és huszonkettedik órája között) kell végezni, amelynek krimináltaktikai jelentősége napjainkban is helytálló. Az említett időintervallumban a váratlanság, meglepetésszerűség nagyobb eséllyel kecsegtet, nem beszélve az intézkedés biztonsági kockázatának hatósági előnyéről.

A kutatás végrehajtása során az érintett kímélete mellett a hatóság tagjainak kerülniük kell a szükségtelen károkozást és biztosítaniuk kell, hogy ne kerüljenek nyilvánosságra olyan magánéleti körülmények, melyek nem függenek össze a büntetőeljárással, és a lakásban a szükségesnél hosszabb ideig nem tartózkodhatnak. A kutatásról minden esetben jegyzőkönyv (erre később részletesen kitérünk) kell, hogy készüljön, melynek egy példányát át kell adni a kutatást elszenvedő fél számára, mintegy átvételi elismervény gyanánt.

3. A házkutatás végrehajtása

A házkutatás végrehajtása nagy körülmekintést, széleskörű jogi és kriminalisztikai ismerteket kíván meg. A nyomozás taktikájának kialakítása során meg kell határozni a végrehajtásra kerülő nyomozási részcsелеkményeket, majd időpontjukat és sorrendjüket is tisztázni kell. A kialakított taktika helyes vagy helytelen voltának függvénye lesz az eredményesség. A helyes taktikával, megfelelő időben végrehajtott meglepetésszerű házkutatás újabb vallomásokot, tárgyi bizonyítási eszközöket eredményezhet, vagy további kényszerintézkedések jogi alapját teremtheti meg (Pokker, 2011). Általában házkutatási tervvel készül a nyomozó hatóság, de halaszthatatlan nyomozási cselekménynél előfordulhat, hogy nincs elég idő az alapos felkészülésre. Szerencsésebb a helyzet, amikor a nyomozó hatóságnak elegendő idő áll rendelkezésre a gondos megtervezésre, ebben az esetben figyelemmel kell lenni a házkutatást szenvedő személyiségére is (Molnár, 2018).

A házkutatás megkezdése előtt a résztvevőket el kell igazítani, ismertetni kell feladataikat: be kell mutatni a begyűjtött fényképeket, helyszínvázlatot, ha rendelkezésre áll, az ingatlan terv-, alap, illetve átépítési vázrajzát. Pontosán meg kell határozni a résztvevők feladatait, el kell igazítani az egyéb jelenlévőket (Molnár, 2018). Meg kell határozni a helyszín – lehetőleg nem feltűnő – megközelítésének módját is, valamint a lehetséges szituációkra alkalmazandó intézkedéseket (Lakatos, 2005). A szolgálati gépkocsikat nyilván minél kevésbé feltűnő módon, az érintett objektumtól távol, de mégis elérhető közelségben kell leparkolni. A biztonsági szempontok egyidejű figyelembe vétele mellett és lehetőleg egyenként kell megközelíteni a helyet, mindezt úgy, hogy fel tudjuk mérni az esetleges távozási, menekülési útvonalakat, illetve egy technikus kollégának ajánlott videofelvétellel rögzítenie az adott helyiség ablakait egy esetleges menekülést, vagy a bent lévőknek a tárgyi bizonyítékoktól való megszabadulását detektálva.

3.1. A tervezés főbb szempontjai

3.1.1. Mit keresünk?

Már 1892-ben meghatározták csendőröknek a házkutatás során, hogy „*minden motozásnál szem előtt tartandó még a keresett tárgy nagysága, melyhez mérten csak azon helyek lesznek átkutatva, ahol a keresett tárgy terjedelménél fogva rejtve is lehet*” (Sz.n., 1892). Fel kell mérni a keresett objektum azonosító adatait, meg kell ismerni a felismerését/azonosítását elősegítő leírást (esetleg a fényképét). Figyelembe kell venni a tárgyak méreteit, a szétszedési, átalakítási, álcázási lehetőségeit, esetleges veszélyes tulajdonságait (pl. robbanóanyag, vegyszer). Személyek keresésekor gondolni kell arra, hogy a minimális életfeltételeket (levegő, víz, élelem stb.) folyamatosan biztosítani kell (Lakatos, 2005). Több esetben előfordult, hogy a keresett személy a lakásban kialakított magának egy rejtekhelyet, ahová még élelmet is magával vitt, és itt próbálta átvészelni azt az időt, amíg a nyomozók a lakásban tartózkodtak (vagy megemlíthetjük azt a falban kialakított üreget, amely elé, miután bemászott oda a keresett személy, a felesége egy nagyobb szekrényt tolt).

3.1.2. Hol kell kutatni?

Miből áll az átkutatandó terület és jellemzőinél fogva mennyiben befolyásolja a kutatás végrehajtását? (Lakatos, 2005). A szóban forgó területről a földhivatali nyilvántartásban tájékozódunk az eljáró hatóság tagjai, de nyilvánvalóan mások a rejtési lehetőségek egy panellakás és egy családi ház esetében. Míg egy társasházban tartályok, üregek, de főleg a bútorok és a különböző technikai eszközök, ingóságok adnak lehetőséget az elrejtéshez, addig egy családi házban már a falban is kialakíthatnak rejtekhelyeket, nem beszélve a speciális lehetőségek tárházáról (pl. a kertben a földbe elásva, illetve olyan helyre rejtve a keresett tárgyat, ahová nem szívesen nyúl a kutatást végző, vagy éppen a házőrző kutya kenneljében, állatok takarmányában, de olyan eset is volt, hogy a disznó ürülékében volt a keresett tárgy).

Volt, hogy a körözött személyeket ágyneműtartóból, vagy éppen a padlásról „csalogatták” elő. Egy emlékezetes alkalommal a keresett bűnöző egy álló, fali tükör mögött bontotta ki a falat, és alakított ki magának egy kis szobányi rejtekhelyet, ahová ágyat is vitt be magának. Bizonyára nem volt egyszerű rábukkanni az alkalmi búvóhelyre. Volt már lopott tárgy a tévé kávéjába betéve, szekrény és hűtő mögé a falra felragasztva, dupla falu bútorba rejtve. Tudták ezt már elejünk is: „*A bútordarabok alja is megvizsgálandó, mert egy ügyes tolvaj minden módot felhasznál, hogy a különben is könnyen elrejthető papírpénzt oly helyre dugja, hol egy avatatlan ember sohasem keresné*” (Sz.n., 1892). Társasházak közös használatú tárolóhelyiségei kiváló alkalmat nyújtanak a keresett, elrejtetni kívánt dolog idegen holmik közzé helyezésére. Többlakásos bérházaknál, tömbházaknál a világítóudvar (lichthof), amely tűzfalként esetenként a földszintől a tetőig tart, számos kidobási, elrejtési, menekülési lehetőséget hordoz magában. Fontos megjegyezni, hogy mindig legyen egy előre megtervezett koncepció a kutatás menetében.

3.1.3. Kinél, illetve kinnél kell kutatni?

A kutatást a Be. alapján rendszerint az érintett ingatlan vagy jármű tulajdonosának, birtokosának vagy használójának a jelenlétében kell végrehajtani. Fel kell térképezni a kutatást szenvedő eljárásjogi helyzetét, életkörülményeit, szokásait, lakásviszonyait, szakképzettségét, előéletét, pszichikai tulajdonságait (pl. miből állapítható meg, hogy ideges, lelepleződött stb.), az eljárásban szereplő más személyekhez fűződő kapcsolatát, viszonyát. Lehetőség szerint tájékozódni kell azokról a személyekről, akiket a házkutatást szenvedő megkérhetett az elrejtésben való közreműködésre (pl. szomszédok, rokonok, barátok, munkatársak, bűntársak), és emiatt esetleg náluk is kell kutatni (Lakatos, 2005). Abban az esetben, ha a célszemély építkezésen dolgozik, vagy hasonló jellegű

szakmával rendelkezik (kőműves, ács, asztalos, burkoló, gáz- víz- villanyszerelő) joggal feltételezhető, hogy egy esetleges rejtékhelyet szakmaspecifikusan alakít ki.

3.1.4. Mikor és milyen sorrendben kell a kutatást végrehajtani?

Ha több személynél kell ugyanabban az ügyben házkutatni, célszerű azonos időpontban megtartani a kutatást. Ha több helyen kell kutatni (pl. a gyanúsított munkahelyén, lakásán, műhelyében, hétféle házban), célszerű ott kezdeni, ahol érdemi eredmény várható, illetve ahol a személy a rendelkezésünkre áll (Lakatos, 2005). Az az eset is előfordulhat, hogy sorozatjelleg vagy társas bűnelkövetési alakzat okán több személynél válik szükségessé az egyidejű kutatás. Ezen esetekben természetesen nagyobb személyi és technikai feltételnek kell megfelelni, de ugyanakkor kizárható az elkövetők közötti kommunikáció, az egymás értesítése és az esetleges elrejtés, megsemmisítés, elrejtőzés lehetősége.

3.1.5. Kik lesznek jelen a házkutatáson és mi lesz a feladatuk?

Vegyük górcső alá először a nyomozó hatóság tagjait: Már a fent említett XIX. századi csendőrségi zsebkönyv meghatározza: „Minden házmotozás végrehajtásához, hacsak lehetséges, több csendőr vezénylendő, különösen midőn lakházak vagy nagyobb épületek motozásáról van szó, hol két csendőr a bemlakókat sem képes kellőleg felügyelni” (Sz.n., 1892). Ebből is leszűrhető, hogy minimum két személynek kell végrehajtania a házkutatást, egy rendőr sosem mehet ki egyedül e nyomozási cselekmény végrehajtására. Mindig számítani kell egy esetleges támadásra, inadekvát viselkedésre a kutatást szenvedő fél részéről (főleg kábítószer fogyasztók, terjesztők esetében, hiszen saját maguk is a szer hatása alatt lehetnek), soha nem vehető félvállról a bentlakók habitusa, magatartása.

Optimális esetben egy fő vezeti a házkutatást, és készíti el a helyszínen a jegyzőkönyvet, egy fő technikus a kép, - és hangfelvételtől gondoskodik, két-három fő az objektumban tartózkodó személyeket őrzi, továbbá két-három fő a tényleges kutatási tevékenységet hajtja végre. Érdemes külön nemű kollégáknak kiérkezni a helyszínre, már a ruházátátvizsgálás elvégzése miatt is, továbbá előfordulhat olyan helyzet, hogy a bent lévők bármelyike a mellékhelyiség használatára kényszerül, és ezen esetben a nyomozó hatóság részéről egy főnek el kell kísérnie az illemhelyre (természetesen annak a helyiségnek az előzetes átvizsgálása után).

Vegyük szemügyre a házkutatást elszenvedőket: Azt, aki akadályozza a házkutatás lefolytatását, túrérsre kötelezheti a nyomozó hatóság, és a terhelte kivéve, rendbírsággal is sújtható (Fantoly & Budaázi, 2015, p. 236). A kutatást az érintett ingatlan vagy jármű tulajdonosának, birtokosának vagy használójának a jelenlétében kell végrehajtani. A kutatás az érintett ingatlan, illetve jármű tulajdonosának, birtokosának vagy használójának védője, képviselője vagy az általa megbízott nagykorú személy jelenlétében is végrehajtható. Ha ilyen személy nincs jelen, akkor az érintett érdekeinek védelmére az ügyben nem érdekelt, nagykorú személy jelenlétében kell a kutatást végrehajtani a Be. szerint. Abban az esetben, ha a fenti személyek közül nincs senki jelen a nyomozási cselekmény során, vagy az eljárás során egészségügyi okokból a mentőszolgálat elszállította, felmerülhet a kérdés, hogy elkezdődhet, vagy folytatódhat-e a kutatás?

Válaszunk erre egyértelműen nem, mivel nincs olyan személy a helyszínen, aki az érdekeit képviselhetné. Ekkor lép elő az eljárásjogban megnevezett segítő személye, aki a kutatással érintett által megbízott, vagy a kutatáson jelen lévő, az ügyben nem érdekelt nagykorú személy. Leginkább valamelyik szomszéd, esetleg munkatárs vagy egyéb, az érintetthez közelálló személy (pl. jó barát, kedves ismerős) vehető számításba. A másik oldalról megközelítve a kérdést: az inkriminált személy nem lehet az érintett haragosa, rosszakarója vagy ellensége, és kiváltképpen nem lehet az adott bűnüggyel összefüggésben ellenérdekű fél (Kovács, 2014). Szögezzük le a biztonság kedvéért, hogy közreműködésre senki nem kötelezhető.

3.1.6. Milyen egyéb körülményekkel kell számolni?

Van-e valamilyen, a megközelítést, a bejutást akadályozó tényező (pl. zárt lépcsőház, ajtórács, egyéb objektumvédelmi berendezés, házőrző kutya stb.)? (Lakatos, 2005). Gondoljunk csak át, hogy milyen kihívásokkal áll szemben bármilyen készenléti szerv, ha a hatodik emeleti, több pontos, heveder záras bejárati ajtó előtt egy rácsos ajtó is található (társasházakban gyakori védelmi rendszer) amelynek leszerelése, feltörése hosszú perceket vesz igénybe, miközben a bent tartózkodók megpróbálnak megszabadulni a lefoglalás alá eső tárgyi bizonyítékoktól. Természetesen egy felszerelt videótechnika, vagy egy kistestű kutya veszélyt jelző hangos ugatása sem könnyíti meg a „rajtaütésszerű” behatolást.

3.1.7. Milyen technikai feltételeket kell biztosítani?

Szükség lehet fényképező felszerelésre, a rejtékhelyek feltárására alkalmas kéziszerszámokra, nyomrögzítő felszerelésre, speciális eszközökre (pl. fémkutató műszerrel) (Lakatos, 2005). Szükséges még a házkutatási jegyzőkönyv-űrlap, külön világítóeszköz (nem alkalmas a mobiltelefon vakujának elemlámpa fényként használata, mert biztos akkor világít vele például a padláson a végrehajtó hatósági személy, amikor a közvetlen főnöke hívja referálás végett) a keresett tárgy jellegének megfelelő csomagolóanyagra és bűnjelcímekre (ezekből mindig vigyünk többet) és természetesen elmaradhatatlan a gumikesztyű. Az utóbbi nem csak a kontamináció elkerülése miatt kell, hanem a nyomozó hatóság egészségügyi védelme érdekében is, hiszen sokszor olyan fertőzött, piszkos ingatlanokban kell kutatást végezni, amelyek veszélyt jelentenek a bent tartózkodókra. Speciális eszközként megemlíthetjük a hordozható röntgent, a hőkamerát, a széndioxid mérőt, a talajradart és nem utolsósorban – kábítószer gyanúja esetén – a hitelesített mérleget, és a szolgálati kutyát a kutyavezetőjével (utóbbival még részletesen foglalkozunk).

3.2. Hogyan kell kutatni?

A házkutatást úgy kell elvégezni, hogy az érintett fél mindig jelen legyen az ingatlan kutatott helyiségében és lássa a hatóság munkáját. Az eljárásban résztvevő személyek mindegyike ugyanazon kutatott helyiségben kell, hogy tartózkodjanak, ez egy alapvető garanciális szabály. Már az ókori Rómában is e feltételek mentén történt a kutatás. A XII táblás törvények az ókori Róma első írásba foglalt, kodifikált joganyaga, amely Kr. e. 451-450 körül keletkezett a plebejusok nyomására és lefektette a római jog alapjait. E XII táblára utaló megállapításhoz tartozik a VIII. 15. b. alatt a „*lance et licio*” kitétel (ezt az aranyszabályt Anti Csaba László r. alezredes úr a három évtizedes áldozatos oktatási tevékenysége során minden kutatás gyakorlaton megemlítette, elmagyarázta). Ez azt jelenti, hogy ha a lopott dolgot a régi szokás, illetve jogszabály szerint előírt házkutatás során találták meg – amely úgy történt, hogy a sértett mezítelenül, hogy a jelenlevő materfamiliast és szűzlányokat meg ne botránkoztassa, köténnyel (licium) övezve, kezében áldozati tálat tartva (lanx) kutatott – úgy a büntetés a lopott dolog háromszorosára ment (Pólay et al., 1983, p. 31.).

3.2.1. „Behatolás” az objektumba

Abban az esetben remélhetjük, hogy semmilyen tárgyi bizonyítási eszköz nem annullálódott, ha a nyomozó hatóság tagjai meglepetésszerűen tudnak a releváns objektumba behatolni. Ehhez természetesen az kell, hogy a bent lévő személyek ne sejsék, hogy hatósági intézkedés alá lesznek vonva, és a bejárati ajtót önszántukból kinyissák. Ezen feltétel teljesüléséhez legendát szokott alkalmazni a rendőrhatalóság. Ilyen esetekben valamely szolgálatónak adják ki magukat víz- vagy gázóra leolvasónak, postásnak (amelyhez a küllem is kell, hogy párosuljon), esetleg egy segítséget kérő csinos fiatal nőnek (ilyenkor a rendőrnőnek a biztonságát kiemelt módon kell megszervezni), a lényeg, hogy a bent lévők saját akaratából nyíljon ki a bejárati ajtó. A legbiztonságosabb megoldás az érdekeltek lakáson kívül (pl. bevásárlás után hazatérőben) feltartóztatni vagy elfogni, mert így aligha

tudja a bejutást megakadályozni és támadás esetén vagy ellenállás szempontjából is hátrányos helyzetbe kerül. Ha a körülmények lehetővé teszik (van rá idő), ezt a módszert kell alkalmazni (Lakatos, 2005). A határozott fellépés, a szakszerűen végrehajtott biztonsági intézkedések, az érdekelt gondos szemmel tartása (szükség esetén kényszerintézkedés, pl. bilincselés alkalmazása) útján mindenféle támadás vagy más cselekmény (szökés, öngyilkossági kísérlet) megakadályozható (Lakatos, 2005). Felhívjuk a figyelmet a szükségesség és arányosság elveire, mivel egy felesleges erőszakosabb fellépés, már a kezdet kezdetén elveti az együttműködés lehetőségét, amely további kockázatot rejt magában.

Miután már a hatóság tagjai bent vannak a célingatlanban, célszerű a lakásban tartózkodókat igazoltatni és ruházatukat átvizsgálni, illetve a házkutatást szenvedők motozására is sor kerülhet. Erre egyrészt az esetleges tárgyi bizonyítási eszközök megtalálása, másrészt a lehetséges támadás megelőzése végett van szükség (Lakatos, 2005). Az igazoltatás után – és a hatósági tagok biztonsága érdekében szigorún csakis ezt követően – az érdekelt felé diszponálnia kell magát a hatóságnak (honnan, és miért jöttek), továbbá közölni (kézbesíteni) kell a határozatot és azt, hogy a határozat ellen (házkutatás ténye) nem halasztó hatállyal élhet panasszal (majd később panasszal a végrehajtás módja ellen is élhet).

Az írásbeli határozatra az érdekelt írja rá, hogy panasszal él vagy sem, és aláírásával igazolja a határozat egy példányának átvételét is (Lakatos, 2005). Ezt követően meg kell kérdezni az eljárásban résztvevőket, hogy rajtuk kívül kik tartózkodnak még a lakásban (ilyenkor az elrejtőzés, menekülés lehetősége fennáll, melyet az ingatlan gyors szemrevételezésével meg lehet előzni). Felszólíthatóak a háziak, hogy minden pénzüket, ékszereiket vegyék magukhoz, nehogy utólag felmerüljön, hogy a rendőrök bármit is eltulajdonítottak (természetesen az adott tárgyakat minden esetben le kell ellenőrizni, nehogy azok is bűncselekményből származzanak). Amennyiben úgy dönt a hatóság, hogy zavaróan sokan vannak az ingatlanban, az indifferens személyek prioritásukat követően eltávoloznak, vagy amennyiben szükséges őrizetbe vételükről intézkednek (legalább a házkutatás idejéig, hogy senkit ne tudjanak értesíteni).

Ezt követi az eljárásjogban meghatározott felszólítás, hogy a keresett tárgy, eldobás, vagyonelkobzás alá eső dolog hollétét fedje fel. Amennyiben a felszólításnak az érintett személy eleget tesz, a kisebb jelentőségű ügyekben a további kutatástól el lehet tekinteni. Az általános szabály azonban az, hogy a kutatást ilyen esetekben is folytatni kell, hiszen nehéz eldönteni, hogy milyen motívumok válhatták ki nála a tárgy átadását (Pokker, 2011). Ha a felszólításra kerül elő a dolog, ezt a jegyzőkönyvben fel kell tüntetni; s ténylegesen kutatni csak akkor kell (illetve szabad), ha alaposan feltehető, hogy az érdekelt a felszólításnak csak részben vagy látszólag tett eleget, avagy a kutatás során még más bizonyítási eszköz, elkobozható vagy vagyonelkobzás alá eső dolog fellelése várható (Lakatos, 2005). A kommunikáció a hatóság részéről a lakásban tartózkodókkal alapvetően a kutatás vezetőjének a privilégiuma, máskülönben gyorsan káosz alakulna ki és szétaprózódna, követhetetlené válna az eljárás, ami a gondolati rekonstrukciót is megakadályozná.

3.2.2. A kutatás az objektumban

Fel kell szólítani a házkutatást szenvedő felet a hatóságokkal való együttműködésre, hogy a nála lévő telekommunikációs eszközt (mobiltelefon, laptop, táblagép) ne használja, és folyamatosan kövesse nyomon az eljáró hatóság munkáját. Az érdekelt és a jelen lévő (visszatartott) személyek egymás közti szóbeli vagy jelek útján való érintkezését meg kell tiltani és meg kell akadályozni. Ha a lakásban olyan személy is van, aki valamely helyiséget kizárólagosan használ (pl. albérlő), fel kell világosítani a bűnpártolás következményeiről, majd fel kell szólítani, hogy saját holmiját a jelenlétünkben vizsgálja át, az idegen dolgokat mutassa meg és (ha tudja) nevezze meg tulajdonosukat (Lakatos, 2005).

A házkutatás két szakaszra osztható: az első szakaszban „összképrögzítés” zajlik, míg a második az alapos átvizsgálásból áll (Fenyvesi et al., 2022, p. 401.). Előbbiben a nyomozó hatóság felméri, hogy milyen biztonsági kockázatokkal kell számolnia, van-e olyan tárgy, ami nem illik az összképbe, valamint feltűnhetnek a rejtékhelyül szolgáló helyek (például a padlózat egy része nem megfelelően illeszkedik) (Molnár, 2018).

Ekkor használja a nyomozó hatóság a kriminalisztikai gondolkodás alapelemeit (pl. okozatból okra következtetés, rekonstruktív gondolkodás, fantázia, empátia, ügytípus ismeret) és az Anti Csaba László r. alezredes által oly sokat hangoztatott „hokedlit”. Ez a bizonyos ülő alkalmatosság jelen esetben arra szolgál, hogy a hatóság tagjai álljanak meg (már bent vannak az épületben, és biztonságosan, a szakma szabályai szerint végrehajtható ezen nyomozási cselekmény), és arra leülve gondolják át a kutatás tematikáját, a helyek-helyiségek jellemzőit, logikailag következtessenek a rejtési helyekre, és együtt gondolkodva, tervszerűen, strukturáltan hajtsák végre a kutatást. Természetesen a szóban forgó hokedli alkalmas arra is, hogy perspektívát váltsanak és arra felállva egy más nézőpontban is szemügyre vehessék a kutatásuk tárgyát.

A második szakaszban végzik a hatóságok az alapos kutatást. Minden helyiséget átvizsgálnak, a berendezési tárgyakat, bútorokat elmozdítják a helyükről, a lehetséges rejtékhelyeket alaposan ellenőrzik. Az átvizsgálás során a nyomozók speciális eszközöket, szakembereket vehetnek igénybe (Fenyvesi et al., 2022). A kutatás ezen szakasza egy dinamikus, aktív cselekmény, amikor lehetőleg minden ingóság elmozdításra kerül. Az átvizsgálás során mindenki (a nyomozó hatóság tagjai és az érdekeltek) egy helyiségekben kell, hogy tartózkodjanak, és a talált tárgyakról nyilatkozatni kell a házkutatást elszennvedő felet. Az előkerült bizonyítási eszközöket célszerű először a megtalálási helyükön lefényképezni, majd úgy kell megfogni és elővenni (csomagolni) azokat, hogy a rajtuk lévő nyomok ne semmisülhessenek meg (Lakatos, 2005). Ugyancsak le kell fényképezni azt a lefoglalt dolgot, amely jellegénél, méreténél stb. fogva nem szállítható el, vagy amelyet más okból (pl. mert arra az adott termelőegység működéséhez szükség van) a helyszínen, az érdekelt őrizetében hagynak (Lakatos, 2005).

Azonos tárgyak egymás viszonylatában és hasonlósági jegyeik alapján vizsgálandóak, súly és alak szerint, így az eltérések könnyen feltárhatók. Illesztési felületek ellentétes irányú erő kifejtésre átláthatóbbak, egy toll ezek mentén végig vezethető, hogy akadálymentes-e az elhúzás vagy nem. Célszerű először egy áttekinthető helyet kiválasztani, majd átvizsgálása után odatenni pl. egy asztalt, és a szekrények tartalmát arra kirakva átvizsgálni. Nemcsak a jogi előírás miatt (az érintett kímélete, a felesleges károkozás kerülése), de a kutatás megkönnyítése érdekében is ajánlatos a már átvizsgált dolgokat legalább nagyjából a helyükre visszatenni (Lakatos, 2005.). A megtalált, lefoglalandó tárgyakat lehetőség szerint egy helyre kell összegyűjteni, ahol a kutatás végeztéig biztonságban vannak (senki ne férjen hozzájuk egykönnyen, ne kerüljenek ki a látókörünkől) (Lakatos, 2005).

A számlák, személyi és egyéb iratok helyszínen való tüzetes átvizsgálására általában nincs lehetőség, ezért a relevánsnak látszó iratokat célszerű lefoglalni (Lakatos, 2005). Okiratok lefoglalását úgy kell végrehajtani, hogy azokat tételesen egyedileg azonosítható módon kell a jegyzőkönyvbe egyenként felvinni, és az összetűzött példányokat egy egységként kezelni, de a lapszámot ott is kötelezően meghagyva, hogy a későbbi szakértői vizsgálatok során egyértelműen beazonosítható legyen, állagsérelem nélkül. Az így feltalált példányokat papírdobozba, vagy egyéb olyan dobozba kell tenni, ahol nem rongálódhatnak meg. A kutatás során meg kell nézni az iratmegsemmisítő szemetest is, mivel ott is található olyan releváns iratokat, amelyeket az elkövető megpróbált megsemmisíteni. Fontos krimináltaktikai ajánlás, hogy a kutatást végzők, de leginkább a vezető, illetve az őrzést végző hatóság tagjai, folyamatosan nyomon kövessék az eljárás alá vont személy metakommunikációját, mimikáját, hangulatváltozásait, amelyek igen informatívak lehetnek a keresés eredményessége szempontjából (sokszor akkor pirul el, kezd dadogni, vagy zavartan viselkedni,

esetleg hangoskodni, agresszívvé válni az érintett, amikor „jó helyen” kutatnak a nyomozók). Ahogy azt már több mint 130 éve is megfogalmazták: *„sokszor fogja látni, hogy egyesek arca vagy magatartása, azon helynek megközelítésekor, a hol a keresett tárgyak elrejtve, elváltozik, azaz megretten, elszapad vagy félénken odatekint, esetleg a mellette állót meglöki stb.”* (Sz.n.,1892.).

A fentiek tükrében érdemes hagyni a házkutatást elszenvető felet dohányozni, nyilván nem csak azért, mert ezt a saját ingatlanában teszi, hanem árulkodó lehet a dohányzásának módja, stílusa, a hangulatváltozásának, izgalmi állapotának detektálására, mely további információt ad a kutatóknak. Az úgynevezett visszatekintés trükkje már többször járt eredménnyel házkutatások során. Ez abból áll, hogy a kutatók, miután befejezték egy helyiség átvizsgálását és egy másik helyiségben folytatnak a vizsgálatot, mintha valamit elfelejtve, kihagyva, egy ingóságot tüzetesebben akamának szemügyre venni, visszatérnek az előbbi szobába. Amennyiben nem találták meg a keresett dolgot, bizony árulkodóak lehetnek az eljárás alá vont személy nonverbális jelzései.

3.2.3. A jegyzőkönyvezés

A hatályos büntető eljárásjog kódex taxatív meghatározza a jegyzőkönyvezés módját, elkészítésének feltételeit, formai és tartalmi követelményeit, kiegészítésének, javításának lehetőségeit. Mégis pár gondolatban kitérünk rá annak jelentősége, alapvető garanciális szabályai miatt. A lefoglalásnál, legyen az bármilyen nyomozási cselekmény kapcsán, ügyelni kell arra, hogy az egyes bűnjelek tekintetében a lefoglalási jegyzőkönyv tartalmazza a hatályos szabályzóban meghatározott ismérveket, így a bűnjel megjelölése, mennyisége, értéke, minőségi állapota, esetleges hiányossága, különös ismertetőjele, egyedi azonosításra alkalmas jellemzői, a lefoglalás helye és körülményei, a tárolására, csomagolására szolgáló eszköz és a megőrzés módja és helye (Varga, 2012).

A jegyzőkönyv egy példányát az érdekelt személynek, illetőleg megbízottjának (képviselőjének) át kell adni, az egyúttal a lefoglalt dolgok átvételi elismervényeként is szolgál. Ha a kutatás során más személytől (pl. valamelyik visszatartott személytől) kellett valamit lefoglalni, arról neki külön átvételi elismervényt kell adni (Lakatos, 2005). Kutatáshoz (vagy a szemléhez) és egyéb lefoglalásokhoz tartozik az eljárás alá vont személy lefoglalás során tett nyilatkozata – különösen kábítószer megtalálásánál a kábítószer fajtájára, mennyiségére, saját használatára, esetlegesen átadási szándékára vonatkozó saját megjegyzése –, amelyet rögzíteni kell a jegyzőkönyvben megjegyzésként. Ez megalapozhatja ugyanis a gyanúsítást, szélesítheti az elkövetői kört, vagy éppen segít az eljárás alá vontak eljárásjogi és a cselekményben betöltött szerepének tisztázásában.

Ha a házkutatás során a bűncselekmény nyomhordozóinak vagy tárgyi bizonyítási eszközeinek csomagolására kerül sor, a csomagot és a jegyzőkönyvet a házkutatást szenvedő, illetve megbízottja (képviselője) jelenlétében a helyszínen kell lezárni. A nyomozó szerv eljáró tagjainak és a kutatást elszenvetőnek a jegyzőkönyvet aláírásukkal kell hitelesíteniük. A házkutatást szenvedőt, illetve képviselőjét értesíteni kell arról, hogy hol és mikor kerül sor a fent említett csomag bontására (a felbontás általában hatósági épületben történik – külön jegyzőkönyvezés mellett). A jegyzőkönyv tartalmazza továbbá a házkutatást szenvedőnek, illetve megbízottjának (képviselőjének) a házkutatás alatti magatartását, a házkutatás során keletkezett esetleges kárt, annak okát és mértékét. Részletesen a jegyzőkönyvbe kell foglalni a megtalálás helyét, körülményeit, a nyomok, az anyagmaradványok, a tárgyi bizonyítási eszközök pontos leírását.

4. A kutatás és a lefoglalás szabályai kábítószerrel kapcsolatos kutatásnál

A kétezres évek legelején vált jellemzővé a kábítószer magánlakásból való terjesztése, forgalmazása. E módszer lényege, hogy a diler egy alberletbe, ritkább esetben a saját lakására hívta a fogyasztót, a tőle vásárló személyt, a könnyen megfigyelhető utcai értékesítés helyett. De előfordul, hogy a lakásához közeli lakóterületre beszéli meg a találkozót. Utóbbi módszer előnye, hogy a közeli

lakásban található nagyobb mennyiségű kábítószer könnyen elérhető, így a dilemnél egyszerre csak minimális mennyiség található, de rövid időn belül könnyű szerrel nagyobb mennyiséget is tud prezentálni. Tapasztható az a tendencia, hogy a kábítószer-értékesítők mind gyakrabban figyelik a környezetüket, próbálják kiszűrni az esetleges rendőri jelenléteket, rendőri megfigyelést (sajnálatos tendencia, hogy magáncégeket is fel lehet erre bérelni, akik professzionális módon, volt rendőröket alkalmazva ellenfigyelést hajtanak végre). Megjelent a konspiráció kezdetlegesebb formája is, amikor úgynevezett „tárgyi postaládán” keresztül történik a kábítószer átadása, azaz az egyik személy által pontosan meghatározott helyre lerakott drogért később érkezik valaki, és elviszi, ezáltal csökkentve a személyes kontaktust, a dekonspiráció veszélyét. Szintén új formája a kábítószer szállításának, átadásának, amikor a terjesztő pénzért felbérelt személyekkel intézteti az átadást.

A kábítószer kutatásának specialitása, hogy azok állaguk és méretük miatt a viszonylag rövid idő alatt elrejtethetők, megsemmisíthetők (például a mellékhelységben való lehúzással, melyet az adott ingatlan vízhálózatának lezárása sem old meg teljeskörűen, hiszen annak elzárása előtt a toalett tartály megtelt, és egy lehúzásra alkalmas lehet.). Ezért kell a már korábban említett „rajtatütés-szerű” behatolást előnyben részesíteni, ahhoz pedig a megfelelő, hihető fedőtörténetet, legendát alkalmazni. A házkutatásnak mindenekelőtt gyorsnak kell lennie, szükséges a házkutatással érintett terület gyors ellenőrzése, és annak megoldása, hogy onnan a hatóság részt vevő tagjain kívül senki semmit el ne mozdíthasson, vagy azon ne változtathasson.

Kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény esetén a házkutatásnak elsősorban a kábítószerre, annak csomagoló anyagaira, mérő- és tárolóeszközeire kell kiterjednie. A kábítószerek rejtkehelye leggyakrabban a hűtő (amfetamin esetében, hiszen azt hidegen kell tartani), valamint fiókok, ágyneműtartók. De az elkövetők sokszor igyekeznek a családjuk előtt is titkolni az illegális tevékenységüket, ezért a keresésnek nagyon alaposnak kell lennie. A házban, lakásban meg kell kísérelni a padló alatt vagy falban, esetleg bútorokban lévő üregek felderítését. Több esetben előfordult, hogy a kábítószert az elkövető nem a lakásában, hanem az ahhoz tartozó pincében vagy garázsban tárolta.

A kábítószer csomagolásához elsősorban vágott alufóliát és kis vagy közepes méretű önzárós tasakokat alkalmaznak a bűnelkövetők. Ezek elrejtésére kevésbé fordítanak figyelmet, így ezek nagyobb számú jelenléte utalhat az elkövetésre. A kábítószer kiméréséhez, adagolásához a nagyobb haszon érdekében használnak úgynevezett „felütő” anyagokat, amelyek állagra, színre megegyeznek a kábítószerrel, így hígításra alkalmasak (pl. tejpor, koffein, porcukor). A nyomozó hatóságnak keresni kell kisméretű, viszonylag pontos konyhai mérleget, melyen sokszor található anyagmaradvány, mert ezeken porciózza ki a terjesztő a meghatározott kábítószer mennyiséget. A fenti mérleg megtalálása során, annak lefoglalása szükségesszerű, de hatósági használata szigorúan tilos (kábítószer gyanús lakás kutatására mindig vinni kell hitelesített mérleget). Árulkodó jel lehet még a lakásban található pipák, nagy mennyiségű cigarettapapír és különböző tömítő anyagok, kézi szerszámok nagyobb száma.

A házkutatásnak ki kell terjednie a kézzel vagy elektronikus úton tárolt telefonszámok, SIM kártyák, mobil- vagy memóriás vezetékes telefonok, számítógépek, laptopok megtalálására is. Sokszor találhatunk jegyzeteket, noteszt, vagy akár csak hevenyészett feljegyzést az eladott kábítószer mennyiségéről, a fogyasztók adatairól. Ez segítheti az elkövetői kör meghatározását, bővítését. A kézzel írt jegyzetek lefoglalása esetén célszerű spontán írásmintákat tartalmazó egyéb iratok felkutatása is, amelyek segítségével később az adott feljegyzéshez köthetővé válik az elkövető. A SIM kártyatartó üres tokok is szolgálhatnak információval, hiszen általuk lehet hívószámokra következtetni. A gyakorlatban az elkövetők jellemzően arra hivatkoznak, hogy a tőlük lefoglalt kábítószert saját fogyasztás céljából természetették vagy tartották maguknál, annak érdekében, hogy a bíróság kábítószer-kereskedelem helyett az enyhébb büntetéssel fenyegetett birtoklást állapítsa meg

terhükre (Németh, 2023). Kábítószer-kereskedelem esetén a szándékosság vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy a bírói gyakorlat egységesnek tekinthető abban az értelemben, hogy azonos körülményekből von le következtetést az elkövető terjesztői szándékára. A kábítószer nagy mennyisége, széles skálája, készletezése, a kereskedelemhez használatos eszközök lefoglalása, az elkövető vagyoni-jövedelmi viszonyai, illetve az a tény, hogy nem kábítószer-fogyasztó, általában olyan körülmények, amelyek az elkövető forgalmazásra irányuló szándékát bizonyíthatják (Németh, 2023). A bűnjelek csomagolását úgy kell végezni, hogy az egyrészt óvja a tárgy állagát, másrészt lehetővé tegye a megfelelő szállíthatóságát. De figyelemmel kell lenni arra is, hogy a növények száradása, rothadása során por és gombaspórák szabadulhatnak fel, így fontos a résztvevőket védőfelszereléssel ellátni.

Az elkobzás alá eső kábítószereket, a reprezentatív mintához hasonló módon, kizárólag papírzászkba lehet csomagolni. A csomagoláskor a bűnjelcímkére és a zsákra célszerű felírni a helyiséget, a tőszámot és a jegyzőkönyvben szereplő tételek számát, ez főleg nagyszámú tő esetében segíti a tárolást és a későbbi megsemmisítést. A marihuána kapcsán figyelemmel kell lenni, hogy a tárolás idején a növény megrothad és eláztatja a zsákot, így a tárolóhelyen gondoskodni kell a megfelelő szellőztetéséről (Varga, 2012). Fontos azonban, hogy ha olyan helyre megy a nyomozó hatóság kutatni, ahol várhatóan kábítószer található, törekedni kell arra, hogy szakértővel együtt érkezzenek a helyszínre (botanikus, vegyész), illetve kábítószer-kereső kutya álljon rendelkezésre, azaz nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szolgálati kutya alkalmazását sem, melynek hatékonyságához nem is férhet kétség.

4.1. A szolgálati kutya alkalmazása

A kutatás és eredménye, a kereső kutyák ilyen célú igénybevétele gyakran rejt konfliktusokat magában, bizonyos esetekben korlátozhatja a vagyontárgyakkal való szabad rendelkezés jogát, sértheti a lakás, a lakrész, élettér alkotmányos védelmét, illetve szükségszerűen együtt jár alapvető állampolgári jogok részleges és időleges korlátozásával. Ilyenkor a kutatás eljárásjogi keretét a házkutatás és a lefoglalás képezheti, vagyis az szigorú szabályokhoz kötött nyomozási cselekmény (Janza, 2004, p. 698.). A kutya nem befolyásolható, nem tévesztik meg előítéletek, nem vesztegethető meg; esetleges „trükközése” a feladat leegyszerűsítésére irányul, ezt a kutyavezető azonnal észreveszi. Hamis pozitív azonosítás csakis a kutyavezető tevékenysége, közreműködése következtében képzelhető el, aki viszont hivatásos rendőr, munkája minőségéért fegyelmi és büntetőjogi felelősséggel tartozik (Petrétei, 2013.). Tehát a szolgálati kutya alkalmazása objektív kutatási módszernek tekinthető.

A kutyák kimagasló szaglóképeségük révén eredményesen vonhatók be a különböző kutatási feladatokba. Köznapi értelemben a kutatás célirányos, kitartó keresést jelent, olyan cselekményt, amely során valaminek a meglétét, helyét, valakinek a hollétét igyekeznek megállapítani. A kutatás tervszerű és tudatos emberi tevékenység. Axióma szerűen: a kutya „csak kereshet és nem kutathat”! A szagokat tárgyi bizonyítási eszközöknek tekinthetjük, mégpedig biológiai anyagmaradványoknak, akár csak a hajszálát és az emberi váladékokat. A kutyák érzékelő képessége túlszár a legmodernebb analitikai műszerén is, amelynek eredményeként előfordul, hogy azon a helyen is képesek érzékelni a kábítószert, ahol azt korábban tárolták, de onnan már eltávolították. A kábítószer-kereső kutya igénybe vehető: (1) épületek, helyiségek, építmények, (2) közúti, vízi, légi és vasúti járművek, (3) csomagok, kézipoggyászok, (4) raktárak, rakományok, áruk, (5) személyes használati tárgyak, (6) utak, parkok és terep ellenőrzésére (Jámbor, 2016).

Általános ajánlást nem lehet adni arra nézve, hogy kutyával célszerűbb-e a helyiségeket először átvizsgálni vagy fordítva: ezt a házkutatás vezetőjének a kutyavezetővel közösen kell eldöntenie. Például, ha a kábítószerek az adott helyiségben szemmel látható nagy mennyiségben

vannak jelen, felesleges a kutyával megkeresetni, viszont, ha egyértelmű, hogy elrejtették, célszerű lehet, ha rögtön a kutya vizsgálja át a helyiséget. Természetesen előtte a kutyavezető átvizsgálja a kutatott ingatlant, hogy nem veszélyezteti-e a négylábú állatot bármilyen külső tényező (pl. másik harci kutya), vagy nem zavarja-e meg munkájában az objektumban található étel, táplálék. A kutyákat megzavarhatja más erős illatot árasztó anyag (pl. gázolaj, fűszerek, kávé jelenléte, valamint egy élőállat szállítmány) is. Zavaró lehet továbbá, ha a kábítószert nagy mennyiségben van jelen, mert ekkor a molekulák szélesebb körben terjednek, ezért az eb nem a szokásos reakciókat produkálja.

A kábítószerkereső kutya alkalmazását a házkutatásról készült jegyzőkönyvben fel kell tüntetni, jelezni kell, hogy a kutyát melyik helyiségben, mely időponttól meddig alkalmazták. Fel kell tüntetni, hogy hol jelzett a kutya, illetve azt is, hogy a jelzés alapján találtak-e, és ha igen, mennyi és milyen kábítószert. A kutyavezető a szolgálati kutya alkalmazásáról jegyzőkönyvet készít, ezt az eljárás vezetőjének át kell adnia, ez a jegyzőkönyv a házkutatási jegyzőkönyv mellékletét fogja képezni (Rendőszeti ismeretek, 2009.). A kábítószert-kereső kutya feladata, hogy a kijelölt helyszínen, a kutyavezető irányításával kutassa fel és jelezze azt a helyet, ahol kábítószerszagot érez. A kutya alkalmazásának végső célja a kábítószert felderítése, azonban nem ritka az az eset sem, amikor a kutya „üres” rejtekhelyet jelez.

A kábítószert szagára „élesztett kutya” képes a korábban ott tárolt kábítószert helyének maradványszagok alapján történő azonosítására. A kutyavezetőnek jól kell ismernie kutyája reakcióit, hogy milyen a magatartása természetes esetben, és hogyan viselkedik kábítószert észlelése esetén (Jámbor, 2016). Bármely kereső munkát csak néhány percig lehet intenzíven, nagy hatékonysággal végezni, ezért a kábítószert-kereső kutya folyamatos munkája nem haladhatja meg a 15-20 percet. Általános szabály, hogy a kutya legalább annyi ideig pihenjen, mint amennyi ideig dolgozott. A kábítószert-kereső kutya póráz nélkül, szabadon dolgozik. Póráz csak akkor kell alkalmazni, ha a környezet a kutya számára veszélyes, illetve, ha konspirált keresésre kerül sor (Jámbor, 2016). Ebben az esetben a kutya nem a megszokott módon jelez a gazdájának, hanem csak a kutyavezető számára értelmezhető valamely cselekvéssel, mozgáskombinációval. Kábítószert-kereső kutyának leginkább vizslát, spánielt vagy labrador-terriert képeznek ki, mivel ezek a fajták rendelkeznek azokkal a tulajdonságokkal, amelyek elengedhetetlenek az ilyen jellegű feladatok ellátásához (közepes méretűek, agresszió-mentesek és él bennük a zsákmányszerző ösztön) (Jámbor, 2016).

5. Összegzés

A tanulmányunknak nem az volt a célja, hogy egy átfogó képet adjon a kutatás összes szegmenséről. Nem érintettük a közjegyzői vagy ügyvédi irodában tartandó kutatást, illetve az ott folytatott tevékenységekkel összefüggő védett adat megismerését, a járművek vagy a különféle közlekedési- és szállító eszközök átkutatásának szabályait, a speciális rejtési helyeket, a számítógépes bűncselekmények nyomozása során elrendelt kutatás speciális ismereteit, vagy a ruházatatvizsgálás, a motozás, és a lefoglalás eszközrendszerét sem. Ellenben reméljük, hogy mind a nyomozói munkát végzők, mind pedig a laikusok számára kínáltunk egy hasznos olvasmányt, tettünk a végrehajtást segítő, érdekes megállapításokat, ajánlásokat – „vagy nem” (az idézet természetesen az ünnepeltől származik: Anti Csaba László r. alezredestől, aki a Rendőrtiszti Főiskolán, illetve a Nemzeti Közszerződési Egyetemen oktatott harminc évig, 1996-2026 között). A részletesebb kifejtés érdekében a szerzők jelen tanulmány kiegészítéseként egy szintén ebben a témában elkészített, taktikai szempontrendszerű publikáció megírását tűzték ki célul maguk elé.

Felhasznált irodalom

- Cséka, E. (1967). A bizonyítással összefüggő néhány kérdés a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közöny* 22(2), 113–124.
- Fantoly Zs., & Budaházi, Á. (2015). *Büntető eljárásjog I. Statikus rész*. NKE Szolgáltató Kft.
- Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Kiadó.
- Jámbor, G. (2016). A büntügyi szolgálati kutya szerepe a kínálati oldali kábítószer-bűncselekmények felderítésében. *Themis: Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola elektronikus folyóirata*, 5–18.
- Janza, F. (2004). A büntügyi szolgálati kutya. In E. Bócz (Ed.), *Kriminalisztika 1-2*. (pp. 675) BM Duna Palota és Kiadó.
- Király, T. (2008). *Büntetőeljárás jog*. Osiris.
- Kovács, Gy. (2014). A házkutatással érintett személy jelenlétével és helyettesítésével kapcsolatos felvetések. *Magyar Bűnüldöző (1-2)*, 10–15.
- Lakatos, J. (Ed.). (2005). *Kriminalisztikai alapismeretek*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Molnár N. (2018). A kutatás kriminalisztikája – eljárásjogi kitekintéssel. *Studia Iurisperitorum (9)*, 285–310.
- Németh, H. (2023). A kábítószer-kereskedelem megítélése a bírói gyakorlatban. *Büntetőjogi Szemle* 12(1), 64–68.
- Oláh, A. (2024). Ki a helyben lakó? Az életvitelszerű lakáshasználat anyagi és eljárásjogi kérdései a földforgalmi jogban. In N. Kecskeméti (Ed.), *Mailáth György Tudományos Pályázat 2024: Díjazott dolgozatok* (pp. 531–562). Országos Bírószági Hivatal.
- Petrétei, D. (2013). Gondolatok a helyszíni krimináltechnika egyes elméleti és gyakorlati kérdéseiről. *Belügyi Szemle*, 61(10), 34–64.
- Pokker, Z. (Ed.). (2011). *Belügyi Rendészeti Ismeretek*. Re-Doctum.
- Pólay, E., Both, Ö., & Tóth, L. (Eds.). (1983). *A személyiség polgári jogi védelmének történetéhez. Iniuria-tényállások a római jogban*. József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Tilki, K. (2021) A „magánszféra” védelmének büntetőjogon kívüli eszközrendszere. *Ügyészek Lapja* 28(1-2), 65–78.
- Varga, P. (2012). A kábítószerrel visszaélés bűncselekmény nyomozásának sajátosságai. *Belügyi Szemle*, 60(5), 84–105.
- Sz.n., (1892). Házkutatás gyakorlati megejtése. *Magyar Kir. Csendőrségi Zsebkönyv (6)*, 214–223.

Felhasznált jogforrások

1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról (hatályon kívül)
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (hatályon kívül)
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- Az Európai Unió Alapjogi Chartája
- Emberi Jogok Európai Egyezménye
- 36/2005. (X. 5.) AB határozat

A VARÁZSLAT

1. Bevezetés

Anti Csaba istenfélő és mértéktartó ember. Nehezen viseli a nyelvhasználat durva formáit és fordulatait, mint például a káromkodást. Nem szereti, ha a stílus eleganciája a beszédben vagy az írott szóban nem ér el egy elvárható szintet. Ez az igénye mindenben és mindenkivel szemben érvényesül – önmagát is beleértve –, jellemétől elválaszthatatlan. Nem maximalistának mondanám, mert a kifejezés denotációjában van valami szegényes és merev, az erkölcsi értékektől mentes, görcsösen mechanisztikus működésre emlékeztető felszínesség. És rá ez nem jellemző. Az ő rendje pozitív értékalapú, attitűdje a szó minden értelmében professzionális.

A *profession* kifejezés szótöve a papságra (*priest*), jelentéstartalma a szerzetesi fogadalomra utal, eredetileg valaminek az elismerését, kinyilvánítását jelentette (Chopra, 1995). Weber különös érzékkel figyelt fel arra ezzel összefüggésben, hogy bibliafordításban Luther az *elhívás* kifejezés használatával – és ezen keresztül megvalósított deszakralizálásával – megteremtette a világi hivatásélet korábban nem ismert erkölcsi minősítését. A szerzetesi aszkézisnek mint a megigazuláshoz vezető út egyetlen formájának megkérdőjelezését követően – elsőként a protestáns népeknél – a munkamegosztás okán másért dolgozó ember kötelességteljesítése immár életfeladatként jelent meg. Olyan erkölcsi háttértartalommal, amely a korábbi munkafelfogásnak nem volt része. Így lazította fel az Istennek tetsző élet aszkézishez láncolt felfogását Luther és így terjedt el a világon belüli kötelességek életfeladattól fakadó teljesítésére, és az élethivatás megtalálására támaszkodó munkafelfogás az elmúlt évszázadokban (Weber, 2018). Kétségtelenül igaz, hogy az elhívás szavunk jól adja vissza ezt többletjelentést: a mai napig áthallik a tartalmába valamilyen vallási képzet, ami az Isten által ránk rótt feladatra utal. Ebben az értelemben ismertem rá Csabában az elhivatottra, a *professzionális, papi és tudós attitűddel felvértezett hittel és hivatással élő örök tanító archetípusára*.

A tanítói öskép rétegei azonban a középkornál régebbi időszakból is táplálkoznak. Csaba mértéktartásában, jellemében az ókori Hellász szellemisége is visszaköszön. Abban a valóságban ő *eusebes – az isteneknek tetsző helyes magatartás követője*. Gondolkodására józanság jellemző, választásai a szélsőségekkel határolt értelmezések emberi mértékkel számított *arany középpútja* felé mutatnak. Előadásmódjában is van valami, ami az ókori drámában ölt testet, ahol a színpadi kar a közvélemény, a nép állandó jelenlétét hivatott képviselni, és amelyben a közéleti férfi megszólalásában *tudatos művészetté érik a meggyőző beszéd gyakorlata* – amely éppen ehhez a sokasághoz szól (Szádeczky-Kardoss, 1965). Esszémben rendhagyó módon fejezem ki nagyrabecsülésem és tiszteletem iránta. Gondolataim a bűnről és bűnhődésről, valamint a közösségek erejéről szólnak, az értelmezési kontextus egy lehetséges verzióját kínálja.

2. Az egységes rendezőelvekről

Stephen Hawking hitt abban, hogy a mindenség elmélete megalkotható, a makroszkopikus testek einsteini relativitáselmélete és a mikroszkopikus testek kvantumelmélete közötti összhang pedig megteremthető. Úgy vélem, hogy fizikai valóságba ágyazott emberi világunkat – különösen a pszichében – ugyancsak egységes rendezőelv formálja, amelyet korábban a rend eszméjének neveztem el. Az eszme rend-képzetek és előképek formájában létezik bennünk, valósága kutatható, rétegei archetipikusan és evolúciósan meghatározottak, és korszerűen, valamint az egyéni szocializáció szintjén bomlanak ki a mindennapi élet megélt egyéni és közösségi valóságban. Előfeltevésem, hogy az egyéni meghatározottságok nem választhatók el az emberi fajt jellemző archetipikus és evolúciós meghatározottságú (pszichológiai) algoritmusok és mintázatok közösségi beágyazottságától. Az ember valójában csak közösségalkotó lényként egyediesíthető. Ezért az egyéni

mintázatok sokaságának vizsgálata és rendszerezése különösen azon jelenségek megfigyelésén keresztül lehet termékeny, amelyek minden emberben, minden társadalomban, minden kultúrában és minden nyelvben közösek, vagyis amelyeket Donald Brown az *emberi univerzálék* világába sorol (Brown, 1991).

A rend eszméje ezeknek az univerzáléknak a keretrendszere, vagy találébb kifejezéssel egyszerűen a működésmódja. Azok az ősi szokások, amelyeket rítusok néven ismerünk, ilyen univerzálék, erejüket és továbbélésüket hatásmechanizmusuk szerint két állandó tényező biztosítja. Vagy *rendszerességük*, vagy pedig *különlegességük*, amelyet a szakirodalom több megközelítésből is tárgyal, illetve felcímke, függően attól, hogy kis összetartó közösségeken belül (különleges-imagisztikus), vagy nagyobb centralizált társadalmi formációkban (rendszeres-doktrinális) teremtenek ún. *vonzópozíciókat* (Atkinson & Whitehouse, 2011; Whitehouse, 2004). A közösségek összetartó erői a rítusok, amelyek biztosítják a működéséhez és a fennmaradásához szükséges egybetartozás tudatát. Csányi Vilmos más megközelítésben öt biológiai tulajdonságra hívta fel a figyelmet, amely az egyén és a csoport közötti viszony szempontjából meghatározó. Ezek a *közös eszmék*, a *közös akciók*, *közös konstrukciók*, valamint az ebből táplálkozó *hűség* és a *transzformáció képessége*, amely lehetővé tette egy új entitás, a magasan szervezett önálló csoportorganizmus kialakulását (Csányi, 2016b).

Esszémben azt vetem fel – minden ezzel szembe helyezkedő kritikára nyitottan – hogy a modernitás világának közösségei egyre formálisabbak, a nyugati társadalmak közös eszméi, akciói és konstrukciói legitimációs válságban, kifulladásban vannak. A közös eszmék körében a transzcendentális legitimáció eltűnt, a korábban erre, és az ebből levezetett erkölcs aranyfedezetére épített jogrend bástyái inognak. A változások az egyének, közösségek és intézmények viszonyrendszerét meghatározzák, az együttműködés kultúrájának építését pedig megnehezítik. A közösségi együttélés egyik legérzékenyebb területén – a normasértő magatartásokkal szembeni fellépés tekintetében – meghatározó szemléletbeli változás végállomáshoz közelítünk. Formalizálunk, egyszerűsítünk, racionalizálunk. Röviden: *embertelenítünk – vagyis megfosztjuk az embert attól, ami benne isteni*. Annak ellenére így van ez, hogy büntetéseink és intézkedéseink egyre humánusabbak.

3. A varázstalanított modern valóság

Sokunkban kelt félelmet az, ha a társadalom többsége által elfogadott magatartásmintákon kívüli rajzolatok megjelenésének nincsenek kiszámítható következményei. Különösen akkor, ha a helyes útról való letérés ön vagy közvetélyes, bomlasztó hatású – vagyis deviáns. Ugyancsak aggasztó, ha a jogi következmények megvannak, de funkcionálisak, formalizáltak és mechanikusak. A kongruens, önazonos viselkedés minden összetartó közösség állandó és jellemző – egyúttal kötelező – ismérve, fennmaradásának feltétele. Érthető tehát, ha a különböző kultúrák érdeklődésének állandó fókuszában van a határokat sértő, azokat nem tisztelő és átlépő magatartások megítélésének kérdése, illetve nem meglepő, hogy igen népszerű az összetartozást erősítő aktusok, mint például a rítusok funkciójának vizsgálata. Közismert, hogy a deviáns jelenségek komplex értelmezési keretbe illeszthető közösségi reflexiókat váltanak ki.

Ezek azonban nem egyszerűen a káros akciók teleologikus eredményei, automatikus következményei. Az ilyen magyarázat – bár alapvetően igaz – mégis durva egyszerűsítés. Durkheim szerint a bűn szükségszerű és normális jelenség, hasznos funkciót tölt be a közösségek életében, valamint az erkölcs és a jog fejlődése szempontjából nélkülözhetetlen. Olyannyira, hogy meggyőződése: egy közösség fennmaradását, megújuló képességét és fejlődését csak meghatározott mennyiségű és minőségű normasértés segíti elő (Durkheim, 2002). Mások hozzátesszik, hogy jelzésértékű mind a túlzottan alacsony, mind pedig a túlzottan magas, és a hektikusan változó állapot

is (Borbíró et al., 2020). A bűnözésre mint társadalmi tömegjelenségre adott közösségi reflexiók jellegét, minőségét vizsgálva az elmúlt századokban jelentős változásoknak lehettünk tanúi. A modernitás kulturális kritikája is segítheti ennek a folyamatnak a megértését, amelyet itt csak vázlatosan érinthetek. A teljesség igénye nélkül Hegel eltárgyasítás gondolata, Marx elidegenedés-elmélete, Webernek a mágiától varázstanánított, a bürokráciával vasketrecbe zárt világa, Lukács eldologiasodás-elmélete egyes szerzők értelmezésében (Szelényi, 2014) e változás tágabb kontextusának különböző aspektusú interpretációi, amelyben a varázstanánítás weberi előfeltevése – a racionalizáció szűkebb fogalmához képest – generikus fogalomként az emberi lét teljes komplexitását felölölő módosulását jelzi. Isten halott – mondja Nietzsche – nem ateista kijelentésként, hanem kultúrdiagnóziként a keresztény metafizika és erkölcsi világértelmezés összeomlására utalva, és megteremtve ezzel egy gondolati paradigma végső lezárásának posztulátumát (Nietzsche, 1887).

A változás valóságos volta éppen annyira kézzel fogható és jelentős, mint az, hogy a Kr.e. 6. század körül Anaximandrosznál megszületik az a gondolat, miszerint a természeti jelenségeket és a közöttük levő összefüggéseket nem szükséges az istenek akaratának tulajdonítani, mert azok önmagukban is megérthetők (Rovelli, 2021). A tudományos gondolkodás megszületésének pillanatai ezek, korai kezdeteként annak a folyamatnak, amelynek végállomásánál a modernitásban megjelenik a rituálé, amelyben a bor már nem válik vérré, a kenyér pedig hússá. Eltűnik a mágia, a világ pedig *varázstanánított*. Vajon elveszik-e a rituálé lényege is ebben a változásban? Vagy a lényegyet érintő változás éppen a lényeg változásában ragadható meg? Vajon a közösség által elfogadott magatartásformáktól eltérő viselkedési mintázatokra válaszul adott társadalmi reflexiók üzenetében felfedezhetők-e a modernitással érkező, fentebb jelzett kataklizma következményei vagy velejárói? És milyen szerep jut e közösségeknek a változásban? Résztvevői, vagy szemlélői lettünk egy új kor eljövételének?

A kérdések megválaszolásához először azt szeretném átgondolni, milyen értelmezési környezetbe helyezi a zsidó-keresztény kultúrkör a bűn és bűnhődés problematikáját. Másodsorban pedig azt, hogyan viszonyul mindehhez a közösség, amely elszenvetője és megítélője a helyes útról letérő viselkedések következményeinek. Mindezen kérdések megválaszolása elvezethet annak megértéséhez, mit jelenthet egy közösség számára a varázslat elvesztése.

4. A rend pusztasága

Érthető módon hajlamosak vagyunk korszerűen – és ezért szinoptikusan – viszonyulni a bűn és bűnhődés kérdéséhez. A jelen béklyói erősek. Az egyén normasértő magatartásának jogi következményei vannak, és ezeket meghatározott személy köteles viselni – az, aki a cselekményt elkövette (vagy természetesen azok, akik elkövették). A jog uralma alatt álló társadalmi szerveződésben ez a nézőpont általánosan elfogadott. A szekularizációval normatívvá tisztított bűn fogalom jogi tényállásként jelenik meg, a bűnös cselekedet pedig a fennálló jogi-normatív renddel szemben pozícionálódik. A (jog)következmények ugyancsak normatívan meghatározottak, és csak az egyént célozzák, *egyénre szabott* büntetések és intézkedések formájában. Ebben a tekintetben és ebben az értelemben a bűn fogalom elsődleges jelentése, valláserkölcsei, morális denotációja folyamatosan háttérbe szorul, és jelentéstartalma a szűkebb értelemben vett cselekményre határolódik – amely normát sért. Ezzel párhuzamosan szűkül a jog aranyfedetékének, az erkölcsnek a büntetőjogi relevanciája. Beccaria a büntetés racionalizálásáról ír, amely lényegében azt jelenti, hogy annak törvényben előre rögzítettnek, szükségesnek és arányosnak, gyorsnak és biztosnak, de nem feltétlenül súlyosnak kell lennie (Borbíró et al., 2020).

Ezek rendkívül előremutató változások, de ezzel együtt a büntetés elveszíti erkölcsi–teológiai karakterét, és utilitarista, preventív eszközzé válik. Durkheim a modernitásban erkölcsi fordulatot lát, amelyben a társadalom differenciálódik, erkölcsi pluralizmus jellemzi, belső

koherenciáját funkcionális elemek biztosítják, a korábbi vallási-erkölcsi összetartó erőket felváltva. Az erkölcsi-teológiai karakter eltűnéséért, a vallási-erkölcsi összetartóerőként jelzett hatások gyengüléséért azonban komoly árat kell fizetnünk. Egyes nyelvek – mint példának okáért az angol – nagyon kifejezően határolja el a normatív és vallás-erkölcsi jelentéstartalmat különböző szavak használatával: a *crime* a jogi normasértésre, a *sin* pedig a bűnre, mint gyalázatos tetre utal, szó szerint áthágást jelent, amely az isteni, erkölcsi rend ellen irányul. Ez utóbbi a vallási-erkölcsi, az előbbi pedig a jog által szabályozott (norma)rendhez kapcsolható.

Természetesen mindez nem azt jelenti, hogy e két kifejezés élesen elhatárolható egymástól. Vannak gyalázatos, vagy erkölcsi normákat sértő tettek, amelyek nem bűncselekmények (házasságtörés, gőg, a hatalommal és pozícióval visszaélés nem kriminalizált formái), és vannak normasértések, amelyeknek nincs, vagy nagyon alacsony az erkölcsi, vallás-erkölcsi *negatív értéke*. És vannak olyanok, amelyek esetében még mindig nem osztható a tett szinoptikus megítélése, *crime* és *sin*, bűn és bűncselekmény egyaránt (emberölés, szexuális erőszak, kiszolgáltatottak sérelmére elkövetett bűncselekmények). Összefoglalóan tehát azt lehet mondani, hogy a szekularizáció hatására a modern állam keretén belül a jog fokozatosan leválik az erkölcsről (vagy éppen fordítva), és a büntetőjogból pedig kiszorul a vallás-erkölcsi értéktartalom. A jog immár nem az erkölcs bástyája, hanem a társadalmi működés racionalizált szabályozó erejévé lesz.

5. A modern közösségek

Megváltozik azonban ezzel párhuzamosan, ennek következményeként még valami, ami elgondoláson szempontjából mértékadó. A közösség szerepének átpozícionálódása ugyanis anomáliák sorát hívta életre. A premodern felfogás szerint – amelyben a cselekmények normatív tartalmában a vallás-erkölcsi dominancia mértékadó volt – a normasértés erkölcsi sokként jelenik meg, amely a közösség egészét sérti, egyúttal a szankció is sokszor szimbolikus, és a közösség erkölcsi egységét erősíti. A modernitás szekularizált világában a normasértés (és a szankció) megítélése megváltozik. A normasértés funkcionális zavar, nem erkölcsi vétség, nincs szankció, sokkal inkább reparáció, a megtorlás helyét pedig átveszi a restitúció (helyreállítás).

A következmény – amely például a kivégzés esetében egyúttal rituálé is volt korábban, nem pusztán szankció – lecsupaszított egyéni tett-következmény racionalitással egyszerűsödött – ott, ahol még elfogadott maradt. A varázstanított világ funkcionalista metodikával és bürokratikus gépezettel cseréli tehát fel a közösségformálás korábban organikusan fejlődő és transzcendentális beágyazottságú, a középkori nyugati világ zsidó-keresztény vallás-erkölcsi alapokon álló működőmódját, amely ezidáig legitimálta a dolgok meghatározott értékalapú rendjének általános elfogadását. A rend funkcionálissá egyszerűsödött, formalizálódott, értéktartalmának (vallás)erkölcsi megalapozása fellazult, eszméjének közösségeket összetartó ereje meggyengült, pontosabban a viszonyrendszer alapértelmezett kerete, amelyben e közösségek léteztek, megkérdőjeleződött.

E változások értelmezési tartománya a modern nyugati világ zsidó-keresztény kultúrkörben értelmezett földrajzi és szellemi terénuma. A közösség szerepének degradálásával járó folyamat következményeként megkérdőjeleződtek a társadalom tagjai által közösen osztott értékek, hitek és normák, amely külső kényszerként hatva az egyénre meghatározta, mit tartunk erkölcsösnek, deviánsnak, bűnösnek. Más oldalról a közösség kollektív tudata koherenciájának gyengülése negatívan hatott a meglevő társulások összetartására, a normaképzés és -fenntartás folyamatosságának biztosítására, összességében a társulások működőképességére – ideértve azon magatartások elleni fellépések rendszerét is, amelyeket a büntetőpolitika megcéloz. A közösségi kontroll elvesztése következményeinek megértéséhez az antik világból veszek példát. Kifejezett célom az, hogy rávilágítsak: a modern kort a társadalmi együttműködés új rendszerének megteremtése irányába

kellene fordítani, az együttműködés kultúrája építésének rendhagyó útján. És ennek szükségessége megértéséhez – mint oly sokszor – az antikvitás kultúráját hívom segítségül.

6. A hübrisz-miaszma-pathosz/tíszisz-katharsis ciklus

A *bűn*, a *bűnhődés* és a *büntetés* kérdésének modern irodalmát lapozgatva leginkább az a kérdés foglalkoztatott, hogy e problémakörnek van-e kapcsolódási pontja a görög vallás, politika, jog és tragédia gondolkörében egyaránt megjelenő, a *hübrisz* (*vétek*) – *miaszma* (*beszennyeződés*) – *pathosz/tíszisz* (*a következmények elszívása*) – *katharsis* (*megtisztulás*) fáziselemeivel leírt ciklusához. Részben már érintettem a magyar nyelv „bűn” kifejezése kapcsán, hogy a zsidó-keresztény kultúrkörben is elválik annak normatív-immanens (bűncselekmény, normasértés) és vallás(erkölcs)i-transzcendens (bűn, vétek) jelentéstartalma, amelyet különösen a modernitás határol el egyre markánsabban.

Bár a magyar nyelvben kétségkívül nem olyan magától értetődően jelenik ez meg, mint az angol nyelvben a *crime* és *sin* megkülönböztetéssel. A görög hübrisz kifejezést – amely a *sin*-nel mutat jelentésbeli rokonságot – véteknek szokás fordítani, ami a magyar nyelvben is áthallással hordozza annak vallásos jellegét – „(...) és bocsásd meg véteinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek (...)”. Talán szemléletesebb a határátlépés, mértéktelenség, féltelenség kifejezésekkel érzékeltetni, hogy „*a hübrisz, mint az isteni és emberi határvonalat átlépő féltelenség és elbizakodottság, gőg jelenik meg a görög kultúrkörben*” (Laczó, 2018), vagy „*a hübrisz a görög bölcslethez a bűn, a vétek, a hiba kifejezése, olyan jellegű bűn, ami az istenek elleni vétket fedí le*” (Szoboszlai-Kiss, 2017) – és ebben a tekintetben közös töről fakad az istentagadással (*aszebeia*), esetenként össze is ér vele. (Ez akkor történik, ha az emberi rend megsértése az isteni rendet is veszélyezteti, mint például, ha a hübrisz szent térben vagy rítus során történik, a megalázás isteni törvényt sért, a cselekmény miaszmát idéz elő – ez utóbbi kifejezésre később még visszatérek).

A hübrisz tehát nem értelmezhető a nélkül, hogy tételeznénk az isteni/kozmikus rend meglétét az emberi viszonyokra is kiterjesztve, függetlenül attól, hogy maga a vétkes cselekedet közvetlenül a másik emberrel szemben valósul meg (dominanciával és erővel vagy hatalmi státusszal való visszaélés, testi, szexuális vagy társadalmi megalázás, akár fizikai bántalmazással vagy kényszerítéssel, akár a nélkül történik, a közrend megbontása stb.). Mert az emberi közösség elleni hübrisz a polisz transzcendens garanciáit is támadja – ezért függ össze mélyen az *aszebeia* és a hübrisz. Talán itt nem túlzás megkockáztatnom azt a kijelentést, hogy a modernitás éppen ezt, az antik és zsidó-keresztény kultúrkörben is egyaránt meglevő transzcendens legitimációt gyengíti és erodálja.

Az antik ciklus második eleme a *miaszma*, amely egy okszerű következménye a vétkes cselekedetnek. A *beszennyeződés*, *bemocskolódás*, a *tisztátalanság* állapotát jelenti, következményeként az isteni-kozmikus rend emberi beavatkozással történő megsértésének, a törvények áthágásának. A *miaszma* nem maga a bűn vagy vétek, hanem az az állapot, amely a sértő cselekvés okán objektíve előáll. Annak sincs jelentősége, hogy a cselekvés tudatos, szándékolt volt-e. Nem is abban nyilvánul meg, aki a cselekvő (tehát nem szubjektív, és így nem is egyfajta büntudat), hanem abban a világban (valóságban) jelenik meg, amelyben a rend sérül. A *miaszma* tehát az antik görög gondolkodásban nem erkölcsi bűn, hanem objektív *beszennyeződés*: a rend megsértése nyomán létrejövő állapot, amely kollektív következményekkel jár, és az így beszennyezett közösség egészét érinti. Hatása a dolgok rendjének blokkolása, a kozmikus rend átmeneti kiszakadása az ember-istenek kapcsolatából, végeredményben egy katalizma, amely csak a megtisztulás, megtisztítás folyamatával és rítusával számolható fel. Ebben a kontextusban érthető meg az, hogy a hübrisz (*aszebeia*) lényegében ontológiai kihívást teremt, míg a bűn (~cselekmény, *crime*) jogi tényállásként fenomenológiáit.

A ciklus harmadik eleme a *pathosz* és a *tízisz*. Ez utóbbinak Anaximandrosz töredékében jóvátételként ismert a fordítása. Jelentése azonban összetettebb, kozmikus kiegyenlítődésre utal: „*Ahonnán a dolgok a keletkezésüket veszik, oda is kell, hogy elmúljanak, a szükségszerűség szerint; jóvátételt kell ugyanis fizetniük, és meg kell ítéltetniük az igazságtalanságuk miatt, az idő rendje szerint*” (Diels & Kranz, 2005). A *tízisz* tehát szükségszerű, személytelen elv, amely következményként jelenik meg: a rend válaszaként a hübriszre. A *pathosz* ezzel szemben szubjektív megélést jelent (ez azonosítható a bűnhődéssel), a tragédiában a hős ezt éli át a hübrisz következményeként megjelenő szükségszerű *tízisz* során. Ez lehet testi, lelki, egzisztenciális szenvedés, amely egyúttal eljuttat a felismerésig, és előkészíti az utat a megtisztulás (*katharsis*) folyamata felé. Fontos kiemelni, hogy a bűnhődés a rend válaszaként nem értelmezhető szándékos megtorlásként, nem erkölcsi ítélet, hanem az áthágó cselekedettel okozott aránytalanság visszarendezésének egyik állomása. Nem azért bűnhődik az antik tragédia hőse, mert „rossz”, hanem mert átlépett egy határt. Oidipusz például nem gonosz, nem bűnös szándékú, mégis a *tízisz* elszenvetője. A ciklus negyedik eleme a *katharsis*, amely lényegében a rend helyreállításának folyamata, a hübriszel létrejövő miaszma megszüntetésével, a dolgok rendjének és működőképességének és működésének helyreállításával. Objektív folyamat, nem személyt érintő megbocsátás, felmentés, erkölcsi feloldozás, hanem a közösségben megvalósuló kollektív megtisztulás, a mérték felismerése egy tanulási folyamaton keresztül. A *katharsis*al lényegében a dolgok a helyükre kerülnek. A tragédia maga válik itt a *katharsis* eszközévé, kifejezőjévé, amelyen keresztül a közösség megtisztul. Rituálisan.

7. A bűn és bűnhődés antik és a modern ciklusa

A *hübrisz-miaszma-pathosz/tízisz-katharsis* ciklus az antik gondolkodásban tehát azt jelenti, hogy a rend megsértése által beszennyezett közösségben e szennyeződést a megtisztító folyamat képes felszámolni – nem pedig az erkölcsi ítélet. A *bűn-bűnhődés* modell annyiban illeszkedik ehhez, hogy mindkettő a rend megsértéséből indul, és a következmények elszenvetése szükségszerű feltétele a rend helyreállításának. Ám míg az egyik az isteni rendet védi – sok esetben még az emberek közötti határátlépések esetén is, hiszen az is az isteni rend része –, és a közösségi belátással együtt járó megtisztuláson keresztül állítja helyre annak működését, addig a másik az emberek közötti rendet óvja, a jog uralmával ítél, és a büntetéssel erkölcsi feloldozást igyekszik adni – úgy az egyénnek, mint a közösségnek.

Az antik rendszer nem ítél, hanem tisztít. Rituálisan. A varázstalanított modernitás ítél, racionálisan és személyre szabva. Az alapvető különbség a felfogásban ontológiai. A modern jog nem ismeri el, hogy egy tett beszennyezne a közösséget, mert az egyén, számára *csak*, mint individuum jelenik meg. *A tett az elkövetőt szennyezi be, a társadalom csak nagyon-nagyon áttételesen vállal felelősséget az egyén cselekedeteiért.* A modern bűn-bűnhődés modellből hiányzik tehát az antik miaszma-fogalom. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy a társadalom nem érez (elé) felelősséget közösségének tagjaiért, hiszen az egyéni tettek *társadalmiasítását* kizárja. A modern társadalom csak erkölcsi helyreállítást kísérel meg (bár kétségtelenül folyamatosan bővülő eszköztárral), a társadalmi-közösségi rituális megtisztulás a varázstalanított, racionalizált valóságban viszont nem jelenhet meg – hiszen nincs beszennyezett közösség. A büntető igazságszolgáltatás rendszere, és azon belül a normasértésre adott válaszok kohéziót fokozó ereje így be- és lehatárolt. Igaza lehet Williamsnek, amikor a hübriszt olyan autonóm önkiterjesztésként értelmezi, amely szerkezetileg rokonságot mutat a modern individualizmus erkölcsi logikájával, tehát strukturálisan előképe annak, amit ma radikális individualizmusnak nevezünk (Williams, 1993). Talán ezért figyelmeztet Herakleitosz: *A hübriszt jobban kell oltani, mint a tüzvést.* (Diels & Kranz, 2005). Vagy másképp megfogalmazva: a mértéktelenség közösségromboló hatása pusztító. Jobb megelőzni.

8. Zárszó

A modernitás számos kihívást teremtett. Ennek tényében nem különbözik régebbi koroktól. Különlegessége abban áll, hogy mi élünk benne, mi tapasztaljuk hatását. Esszém egy erről szóló, szándékoltan befejezetlen történet, amely a rend eszméjéből és az emberi univerzáléktól indulva vezet el közösségeink világába, amelyből a kiméletlen történelmi idő kiszáritja a varázslatot, és funkcionálissá formalizálja működését. Az együttműködés kultúráját építő szándék akár jóindulatú propagálása mellett is, e misztérium hiánya fájdalmas űrt teremt társulásainkban, mert ez kötötte és köti össze az embert emberrel, természettel és Istennel, és ez fűzte össze korábban az isteneivel is. Nem régi korok után vágyom. Nem vonz sem az antikvárius, sem pedig a monumentális történetírás nietzschei szellemisége (Nietzsche, 1989). Mégis, a múlt tanítása afelé vezet, hogy a formalizált, funkcionális rend e szükségszerűen közösségi lényt, az embert bármivé képes formálni, ha támasztéka nem pozitív értékalapú és nem a humánus szellemisége hatja át. Ne feledjük: „*az ember tulajdonságai úgy alakultak, hogy bármiféle kulturális eszmét képes legyen elfogadni (...) Nincsen, nem működik semmiféle magasabb rendű mechanizmus, általános erkölcs, morális érzék, amely az embercsoportokat a káros eszméktől megvédené*” (Csányi, 2016a). Félek, hogy nem elégszer hangsúlyozzuk ennek fontosságát.

Miközben a képlet nem bonyolult. Az ember elméjében még a varázslattal él, nélküle elveszett és magányos. Elhívást keres, a szó áthallásos értelmében is, ahogy Weber azt megjegyezte. Talán ezt kellene megadni számára új mítoszokkal. Krasznahorkai László nemrégiben arról beszélt, hogy „*vissza kell szerezniünk a fantáziánk használatának képességét, mert az igazi fantázia egy egész más élethez vezet. Az olvasás gazdagít, és erőt ad a túléléshez ezekben a nehéz időkben*” (URL1). Én vágyom erre az egész más életre és a túlélésre egyaránt. Tudom, csak rajtam múlik, mennyit valósítok meg belőle. Akik utánunk következnek, sok segítséget kaphatnak tőlünk. Ki-ki a maga módján és eszközeivel élhet. A mi közösségünk például a fiatalok képzésében emelkedhet ki. Kiváló példák állnak előttünk. Anti Csaba szellemisége számomra egy ilyen oktatói, tanítói minőségnek a megtestesítője és személyében meghatározó képviselője.

Gondolataimmal előtte tisztelgek.

Felhasznált irodalom

- Atkinson, Q. D., & Whitehouse, H. (2011). The cultural morphospace of ritual form. *Evolution and Human Behavior*, 32(1), 50–62.
- Borbíró, A., Gönczöl, K., Kerezi, K., & Lévy, M. (Eds.). (2020). *Kriminológia*. Wolters Kluwer Hungary.
- Brown, D. E. (1991). *Human universals* (2nd ed.). McGraw-Hill.
- Chopra, H. R. (1995). A könyvtáros hivatás Magyarországon. *Könyvtári Figyelő*, 41(2), 292–295.
- Csányi, V. (2016a). *Az emberi természet*. Akadémiai Kiadó.
- Csányi, V. (2016b). *Evolúciós rendszerek*. Akadémiai Kiadó.
- Diels, H., & Kranz, W. (2005). *Die Fragmente der Vorsokratiker* Bd. 2 (Unveränd. Nachdr. der 6. Aufl. 1952, 18. Aufl.). Weidmann.
- Durkheim, É. (2002). A szociológia módszertani szabályai. In *Szociológiai irányzatok a XX. század elejéig I.* (o. 272–313). Új Mandátum.
- Laczó, J. (2018). Az Aszebeia – istentelenség bűncselekménye: „a vizsgálódás nélküli élet nem emberhez méltó élet.” *Jog-Állam-Politika*, 10(1), 135–166.
- Nietzsche, F. (1887). *Die fröhliche Wissenschaft*. E. W. Fritzsche.
- Nietzsche, F. (1989). *A történelem hasznáról és káráról*. Akadémiai Kiadó.
- Rovelli, C. (2021). *A tudomány születése*. Park Könyvkiadó.

Szádeczky-Kardoss, S. (1965). *Görög történelem*. Tankönyvkiadó.

Szelényi, I. (2014). Varázstalanítás – jegyzetek Max Weber modernitáselméletéhez. *Holmi* 26(11), 1395–1405.

Szoboszlai-Kiss, K. (2017). Bevezetés a klasszikus görög államtudományi kutatáshoz. *Jog-Állam-Politika*,(9)2, 95–116.

Weber, M. (2018). *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. L'Harmattan.

Whitehouse, H. (2004). *Modes of Religiosity: A Cognitive Theory of Religious Transmission*. AltaMira Press.

Williams, B. (1993). *Shame and Necessity*. University of California Press.

Online hivatkozások

URL1: Krasznahorkai László köszönetet mondott az olvasóknak.
https://konyvesmagazin.hu/friss/krasznahorkai_laszlo_nobel_dij_2025_reakcio.html

A BIZONYÍTÁSRÓL

1. Bevezetés

Logikai értelemben a bizonyítás „*valamely ítélet (tétel, hipotézis, elmélet) igazságának, helyességének kimutatása olyan ítéletek, tételek stb. segítségével, amelyeknek igazságát már kimutatták, igazolták, bebizonyították. A bizonyítás tehát következtetés alkalmazása... amelynek célja... hogy valamely már ismert tételről, ítéletről kimutassa, hogy az megfelel a valóságnak, visszatükrözi az objektív valóságot, más szóval: igaz*” (Gödöny, 1968). A megismerésnek három szintjét érdemes megkülönböztetni: a mindennapi-, a szakmai- és a tudományos tájékozódást. A *mindennapi életben* a bizonyítási folyamat *spontán, amorf és autonóm* módon megy végbe, mert nincsenek előre megtervezett receptek, nincs meghatározva annak formája és nincsenek az egyénre érvényes kötelezések sem. Szabadságunk van abban is, hogy mit fogadunk el bizalmi alapon, vagy miben kételkedünk a mégoly nyilvánvaló bizonyító tények ellenére is.

A következő szintet mondhatjuk *szakmai megismerésnek*, ami a hivatás tárgyainak és módszereinek megtanulására és begyakorlásra alapul, felkészülést igényel, és ilyen módon tervezhetővé válik, akár egy egész életszakaszra is. (Tehát a szakmai teljesítmény nem spontán, véletlenszerű cselekvések sora.) A mesterség szabályaihoz igazodó, technológiai rendet követelő megismerés eredményessége maga is ellenőrizhető. A professzió speciális felelősségvállalással jár. Kialakulása társadalmi szükségleteknek köszönhető. Nem általánosan elterjedt tudás, hanem a közösség meghatározott (kiválasztott) részének a privilégiuma, azoké, akik ez által megkülönböztetik magukat a többségtől, de egyúttal vállalják is a többség kiszolgálását. (A nyomozói tudás ugyancsak későn, a XVII. században a rendészeti hivatal megjelenésével kezdett formálódni, de megtanulható hivatássá csak a XIX. század végén vált, éppen a kriminalisztika megjelenésével egy időben.)

A *tudományos megismerés* nem lehet spontán, hanem legalább a tárgy kiválasztásában és az ahhoz illeszkedő módszerek kimunkálásában tudatos, tervszerű tevékenység. A feltárt ismeretek igazolása gondosan kidolgozott módszertan szerint történik. Az elmélet metodikája nem csupán követi kutatási tárgya külső jegyeit, hanem nagymértékben támaszkodik annak felismert törvényszerűségeire, lényeges és tartós tulajdonságaira. Ezeknek a törvényszerűségeknek a feltárása a kutatások legfőbb célja.

2. A bizonyítás egyik jogi formája, a büntetőeljárás

A jogi bizonyítás azáltal válhat ténybizonyítássá, hogy az anyagi jogi szabályok (esetünkben a büntető törvények, de mint később látni fogjuk nem kizárólag azok) meghatározzák a feltárandó és igazolásra váró tények körét, az eljárási szabályok viszont arról gondoskodnak, hogy kijelöljék az ügydöntő hatóságokat és az eljárást azon alanyait, akik meghatározott módon kötelesek, illetve jogosultak a bizonyításban részt venni. Ezzel a levezetéssel cseng össze Móra Mihály meghatározása:

„A bizonyítás a büntetőeljárásban azoknak az eljárási cselekményeknek és jogviszonyoknak az összessége, amelyek arra irányulnak, hogy az ügydöntő hatóságok (a nyomozás során a nyomozó hatóság, a büntető perben a bíróság) a büntetőügy eldöntéséhez szükséges tényeket következtetés útján az objektív valóságnak megfelelően megállapítsa.”

Móra a továbbiakban kimutatja a logikai és az eljárásjogi bizonyításnak azt a közös vonását, hogy mindkét esetben következtetés útján jutunk el a bizonyítandó jelenséghez és állapítjuk meg annak valóságtartalmát (Móra, 1960).

Az akkor újak számító magyar büntetőeljárásról 2004-ben megjelent tankönyv összefoglalja a bizonyítás lényegéről vallott felfogásokat, amennyiben különbséget tesz

- logikai;
- processzuális;
- pszichikai; és
- ismeretelméleti megközelítés között.

A bizonyítás a büntetőeljárásban közvetett és összetett. *„A bizonyítás a büntetőeljárásban olyan megismerési folyamat, amely*

- *az egyedi ügyben, büntetőjogilag releváns, túlnyomórészt múltbeli tényállásnak az eljáró hatóság, végső soron a bíróság általi, a valósággal adekvát megállapítására irányul és*
- *a bizonyítékok összegyűjtésével, vizsgálatával és mérlegelésével kapcsolatos tevékenységben realizálódik”* (Fenyvesi et al., 2004).

3. A bizonyítékok

„A bizonyítékok a büntetőeljárásban olyan adatok, amelyek a büntetőjogilag releváns tényekre vonatkoznak, és amelyeket a törvény által megengedett forrásokból szereznek be s éppen ezért összességükben és összefüggésükben felhasználhatók, alkalmasak a büntetőjogilag releváns tényállásnak az ügydöntő hatóság általi megállapítására” (Fenyvesi et al., 2004). A bizonyíték fogalmára több megközelítés lehetséges: *„A bizonyíték maga is tény, olyan adat hordozója, amelyből a bizonyítandó tényre következtetni lehet”* (Nagy Lajos); *„Bizonyíték minden olyan tény, amely a bűncselekménnyel kapcsolatban van és arra utaló sajátosságokkal rendelkezik”* (Molnár József); *„A bizonyíték a meggyőződés keltés forrása”* (Finkey Ferenc).

A büntetőeljárásban szükséges bizonyítás ténybizonyítás, minthogy bizonyítandó tényeket kell megismerni bizonyító tények segítségével. A tény maga az anyagi világ része, függetlenül attól, hogy arról van-e tudomásunk. Egy tény a büntetőeljárásban bizonyítandó ténnyé akkor válik, ha valamely büntető anyagi- vagy eljárási rendelkezés következtében az adott tényhez valamely joghatás fűződik, vagyis jogi relevanciát kap. Az adat a tényről való ismeret, ami lehet helyes vagy hamis. *„A bizonyíték a jogalkalmazási eljárásban az olyan jogszerűen szerzett és előírt formában megjelenő adat, amely a tény alakszerű bizonyítására alkalmas”* (Bócz & Finszter, 2008). Az eljárási törvények a bizonyíték fogalmat kettős értelemben használják: egyfelől, mint a bizonyíték forrását (vagy a bizonyítás eszközt), másfelől, mint ténnyt. *„Éppen erre figyelemmel, de lege ferenda helyes volna a bizonyítékfogalom pontosabb megjelölése és a törvény különböző rendelkezései közötti teljes összhang biztosítása”* (Gödöny, 1968).

Jogi relevanciája nem egyetlen ténynek van, hanem a tények egy meghatározott katalógusának, amit a törvényi tényállás tartalmaz. A történeti tényállás a tények olyan múltbeli kapcsolatainak összessége, ami megfelel a törvényi tényállás tartalmának. A tények között különbség tehető, főtények és melléktények között. Főtény az a tény, amelyből megállapítható valamely bűncselekmény gyanúja (tárgyra vonatkozó főtény), avagy az elkövetőre vonatkozó megalapozott gyanú (személyre irányuló főtény). Melléktény az, ami önmagában nem alkalmas a gyanú megalapozására, de a főtény helyes megismeréséhez hozzájárulhat. A főtény fogalom ad lehetőséget a bizonyítékok között különbséget tenni a *bizonyító erő* szempontjából.

Közvetlen bizonyíték az a bizonyíték, amelyből más bizonyítékok segítségével következtetés vonható le valamely bűncselekmény gyanújára, illetve az elkövetőre. *Közvetett bizonyíték* az a bizonyíték, amelyből csak más bizonyítékokkal kiegészítve következtethetünk a tárgyra vonatkozó, illetve a személyre irányuló főtényre. A melléktényre vonatkozó bizonyíték mindig a közvetett bizonyíték erejével rendelkezik. A bizonyítékok a *bizonyítási forráshoz* fűződő

kapcsolatuk szerint vagy *eredeti*, vagy *származékos* bizonyítékok. A bizonyíték forrása az *a bizonyítási eszköz vagy bizonyítási eljárás*, ahonnan bizonyíték meríthető.

4. A processzualis bizonyításmélet

A processzualis bizonyításmélet kimunkálásának feltétele a büntető- és a polgári per elkülönülése, és jogi szabályozásának külön-külön kódexekbe foglalása volt. *„A processzualis irányzat a bizonyítást nem egyszerűen logikai műveletnek tartja, hanem jogilag szabályozott tevékenységnek, mindenekelőtt eljárási cselekménynek”* (Farkas & Kengyel, 2005). A most idézett könyv úgy véli: *„A logikai és a processzualis irányzatot egyaránt elvető felfogás a bizonyítás lényegét a megismerési tevékenységben határozza meg. Képviselőit elsősorban a büntetőeljárás-tudomány területén találjuk meg”* (Farkas & Kengyel, 2005, p. 29).

A processzualis irányzat nem csupán a bizonyítási folyamat jogilag szabályozott természetében ragadható meg, hanem a bizonyítási folyamat eredményének az értelmezésében is. A megismerés általában az igazság megismerését célozza. *A processzualis igazság* ebben az értelemben nem több és nem kevesebb, mint a felek azon megállapodása, hogy bizonyos ténymegállapításokat igaznak fogadnak el és ezért ezt a hatóság is elfogadja igaznak. Ehhez képest *az anyagi igazság* a tényről szerzett tudásnak a valósággal való megegyezését fejezi ki, míg *az alaki igazság* olyan tényismeret, amelyet a jog által előírt mennyiségű és minőségű bizonyíték támaszt alá (Bócz & Finszter, 2008).

A megismerés a polgári igazságszolgáltatásnak is nélkülözhetetlen része. *„A bizonyítás a feleknek, a per egyéb résztvevőinek és a bíróságnak az a tevékenysége, amellyel valamely tény fennállásáról vagy fenn nem állásáról, illetőleg valóságáról vagy valótlanságáról az ítéletet hozó bíróság meggyőződését kialakítani törekszik”* (Farkas & Kengyel, p. 29). Mindebből az a következtetés adódik, hogy a polgári- és a büntetőeljárás-tudomány egyaránt kimunkálta a maga processzualis bizonyításméletét, amelyben számos közös vonás van, ezért bőségesen tanulhatnak egymástól. Összeköti a két elméletet az, hogy a bizonyítás itt és ott is normatív formák között történik, mindkettőnek feladata a valóság valamely olyan múltbeli elemének a megismerése, amelyhez joghatás fűződik, mindkét esetben a bírói belső meggyőződés kialakításával érhető el az igazságszolgáltatás célja. Annak igazolására, hogy a különböző jogágakban érvényesülő eljárási formák között milyen szoros kapcsolatok léteznek, idézem azokat az irodalmi felfogásokat, amelyek egy általános jogi bizonyításmélet lehetőségét fogalmazzák meg:

Vannak, akik egyenesen vitatják, hogy a kriminalisztikát kizárólag a büntető jogalkalmazás taktikai és technikai kérdéseinek megválaszolására hivatott tanítás lenne, hiszen a jogalkalmazás más területei is igényelnek a bizonyítékok feltárásához szükséges ismeretelméleti felkészültséget. (Zlinszky János emlékeztet arra, hogy a *crimen* szó eredetileg „különböztetést” jelentett, ami utal mindenfajta, tehát nem csupán büntetőjogi jelentőségű tényállásra. Ezeket a múltbeli történéseket a mindennapok folyamából azért kell kiemelni és megismerni, hogy azokhoz valamely joghatás legyen kapcsolható) (Zlinszky, 1991).

Viski László a magyar kriminalisztika kiváló művelője és egyetemi oktatója már az egyik első munkájában kifejtette, hogy a kriminalisztika elméletének *„tételeit, módszereit azonban nemcsak a bűnügyi nyomozásban, hanem az eljárás későbbi szakaszában, sőt polgári, szabálysértési és fegyelmi eljárásokban is felhasználják”* (Garamvölgyi, 1961). Hasonló felfogást tükröz Katona Géza meghatározása a kriminalisztika tárgyáról: *„valamely jogilag releváns esemény vagy cselekmény felderítésére, megállapítására szolgáló módszerek kidolgozása és alkalmazása”* (Katona, 2000).

A kriminalisztika tágabb hatókörének kijelölését számos érv indokolja, ugyanakkor vannak megfontolások, amelyek a szűkebb felfogást támogatják. Ezek pedig a büntetőjogi megismerés sajátosságaiban lelhetőek fel:

- míg a büntető hatalom *a múltbeli jogsértésekkel* foglalkozik, a közigazgatás a jelenen és a jövőn munkálkodik. Annál inkább helyesen tette ezt, mert a közigazgatási működés meghatározóan nagy területe nem nyomozói feltárás, hanem a közhivatal végrehajtó-rendelkező tevékenysége;
- a magánjogi jogviták eldöntésénél, amelyekben szintén szükség lehet egyes múltbeli tényállások feltárása, ez a feladat nem a hatóságra hárul (a civil közeg ezt nem is tűrhetné el), hanem *a felek közreműködése által* valósul meg. Nekik mindig lehetőségük van arra, hogy a saját érdekeiknek mérlegelésével akár le is mondjanak a múlt bizonyításáról. (A felek rendelkezési joga kiterjed arra is, hogy fontosnak tartják-e a múlt megismerését, vagy anélkül kívánják ügyüket megoldani.).

Az gyakran előfordul, hogy a kriminalisztikai szaktudás, amely a büntetőjogi megismerési folyamat művelése során alakult ki, a polgári perben megalapozza a szakértői közreműködést. Az írásszakértő, aki a rendőrség területi szerve bűnügyi technikai osztályának beosztottja volt, korábban mint a hatóság tagja részt vett a nyomozásban, amivel a jelen szabályozás kizárási szabályai szerint a büntetőeljárásban nem lehet szakértő. Ugyanő egy polgári perben igazságügyi szakértőként már kirendelhető, amennyiben rendelkezik a törvényben megkívánt feltételekkel és birtokolja a szakkérdés eldöntéséhez szükséges különleges ismereteket.

Ami a kriminalisztikának a bűnügyi tudományokhoz sorolását végképp megalapozza, az nem más, mint *a bizonyítékok keletkezése törvényszerűségeinek a feltárása* (Molnár, 1996). Ez azért lehetséges, mert a büntető anyagi jog által kidolgozott bűncselekmény fogalom biztosítja annak absztrakt meghatározását, hogy a nyomozásban milyen információk alkalmasak az ügyre tartozás (relevancia), a hitelérdemlőség, a felhasználhatóság és az elégséges bizonyítás kritériumainak teljesítéséhez. A kutatási tárgy ilyen körülhatárolására sem a polgári, sem pedig a közigazgatási jog nem ad támpontokat.

Erdei Árpád arra hívja fel a figyelmet, hogy a bűncselekmény bizonyításában a bizonyíték relevanciáját és igazságtartalmát külön kell választani (Erdi, 1987). Ez a distinkció azért tehető meg, mert a büntető anyagi jog útmutatást ad a relevancia vizsgálatához. Arról van szó, hogy nem azt kell bizonyítani, ami a rendelkezésre álló információk alapján lehetséges, hanem azt, amit az anyagi jog törvényi tényállása tartalmaz. Ilyen formán, amennyiben egy hitelében megingathatatlan bizonyítékról kiderül, hogy az csupán az ügyre nem tartozó múltbeli tény megállapítására alkalmas, akkor a magas hitel ellenére, a relevancia hiányában az ilyen dokumentum nem használható fel bizonyítékként.

Természetesen a relevancia kérdése a polgári bizonyítás anyagában is felmerül, de ott ehhez az anyagi jog csak a felek rendelkezési jogán keresztül nyújthat támpontokat. Ezt fejezi ki az a megfogalmazás, miszerint a polgári perben *„a releváns tények túlnyomó részben az anyagi joghoz kapcsolódnak.”* „A Pp. 163.§-ának szóhasználata szerint a per eldöntéséhez szükséges tényeket kell bizonyítani. A bizonyítás tárgyát tehát azok a tények (és tapasztalati tételek) alkotják, amelyekre a felperes a kereseti követelését, az alperes pedig a védekezését alapítja” (Kengyel, 2008).

Belátható, hogy a büntetőjogi megismerésben az anyagi jog ennél jóval konkrétabban határozza meg a bizonyítás tárgyát. (Viszont mindkét eljárási formában a bizonyítás tárgyához tartozhatnak az eljárási jog szempontjából jelentős tények is.) Tehát a magánjogi igény a felek eredeti akaratának a feltárásával, és nem pusztán egy anyagi jogi tényállás elemzésével történhet meg. Ezért a civiljogi vitákban az ügyre tartozás vizsgálata sokkal kevésbé választható el az igazságtartalom ellenőrzésétől. Ebből a nehézségből is következhet a polgári per bizonyítási céljának „átértelmezése”, amely szerint *„a bíróságnak nem az a feladata, hogy a jogvita eldöntésekor az igazság kiderítésére törekedjék, ehelyett az eljárás igazságosságát kell biztosítani.”*

5. A büntetőeljárási bizonyítás

A büntetőeljárási jog tudománya a megismerés következő sajátosságára fordít különös figyelmet:

- annak összetettségére;
- a megismerés akadályaira;
- a büntető igény hatalmi jellegére; és
- a bizonyítási tevékenység szabályozhatóságára.

A következőkben ezeket a vonásokat egyenként tekintjük át.

6. A megismerés összetettsége

A büntetőjogi értelemben felfogott megismerés *összetettségén* azt értjük, hogy

- felhasználja a hétköznapi tapasztalásait (ezért lehet a laikus szemtanú vallomása fontos bizonyíték);
- épít a bűnüldözés szakmai felkészültségére, a nyomozástani ismeretek összességére (ezért követelmény, hogy működjön a nyomozó hatóság, mint a szakmai munkamegosztás egy elkülönült ága, a nyomozó szakismeretek művelésére és gyarapítására alkalmas szakmai szervezet);
- igénybe vesz tudományos ismereteket (ezért jöttek létre a modern jogállami rendőrségek kriminalisztikai azonosító szolgálatai, valamint az igazságügyi szakértői rendszerek, és ennek köszönheti létét maga a kriminalisztika tudománya is).

A büntetőeljárási bizonyítás olyan határterület, amely szorosan kapcsolódik a hétköznapi megismeréshez, de magán viseli a szakmai és a tudományos megismerés jellegzetességeit egyaránt. Az egyszeri, egyedi és megismételhetetlen bűneset spontaneitása teszi rendkívül nehézé már a felfedezését is, de még inkább az elkövetők kézre kerítését és a teljes tényállás felderítését.

7. A megismerés akadályai

A büntetőeljárási megismerés *főbb akadályai* a következők:

- a bűncselekmény egyszeri, egyedi triviális tény, amely az esetek egy jelentős részében nem rekonstruálható a büntető igazságszolgáltatás számára (ismeretelméleti akadály);
- a bűn rejtőzködő természete (a felelősség elhárítása erkölcsi akadályt jelent, ami különösen akkor leküzdhetetlen nehézség, ha a társadalom túlnyomó többsége maga sem azonosul a jogi tilalmat megalapozó erkölcsi felfogással);
- a jogi és az ismeretelméleti igazság eltérő természete, ami azt jelenti, hogy a jog által kínált eszközök nem mindig alkalmasak az ismeretelméleti igazság megismerésére (a jogi eszközökből következő akadályok).

Az utóbb jelzett probléma igen összetett. Felvetődik egyfelől a norma igazságértéke, másfelől pedig a múltbeli tényekre vonatkozó kijelentések valósággal való megegyezése. A büntető jogalkalmazásnak is problémája, hogy abban együtt jelennek meg a múltra vonatkozó megállapítások (tényállás) és jogi értékelés (minősítés). Király Tibor a téves ítéletekkel kapcsolatban figyelmeztet a következőkre: *„A jogi igazság igazságot és hamisságot egyaránt takarhat. Veszélyes álláspont az, amely az állami vagy más tekintéllyel fedezett tévedést vagy hamisságot igazságnak, akár jogi igazságnak tünteti fel”* (Király, 1972).

8. A büntetőjogi megismerés nehézségei

A büntető igény érvényesítése a következőkkel kénytelen szembe nézni:

- először is, a múlt teljes egészében soha nem rekonstruálható; továbbá
- a megismert tényállás helyességének ellenőrzése tisztán objektív módszerekkel nem lehetséges;
- harmadszor, az emberi ítélő erő, a szubjektum (annak korlátaival együtt) semmivel nem pótolható az igazság megállapításában.

Ami a múlt teljes megismerését illeti, mondhatjuk azt is, hogy ez nem is célja a büntetőjogi feltárásnak, hiszen a relevancia éppen arra ad választ, hogy melyek a lezajlott eseménynek azok a tényei, amelyek a büntető anyagi és eljárási szabályok szempontjából jelentősök és ekként a bizonyítás tárgyát alkotják. Időnként viszont éppen ezeknek a releváns tényeknek az igazolása jelenti a legnagyobb problémát. A valóságnak a büntetőjog által elvégzett jogszempontú kimetszése sokszor megkönnyíti a múlt rekonstruálását, máskor viszont éppen, hogy megnehezíti, mert az anyagi jog a törvényi tényállás elemeinek meghatározásánál csak a jogellenességre, a tényállásszerűségre és a bűnösségre lehet tekintettel, de nem arra, hogy valamely tényállási elem könnyebben vagy nehezebben bizonyítható.

9. A hatalmi jelleg

A büntető igény érvényesítésének *hatalmi jellege* kifejeződik abban, hogy

- a bűnüldözés, a büntetőeljárási kényszerintézkedések és a büntető szankció alkalmazása állami monopólium, része a kizárólag a közhatalmat illető legitim fizikai erőszak monopóliumának;
- az állam akkor is felelős a közbiztonságért és a bűnözés leküzdéséért, amikor nem rendelkezik olyan ismeretekkel, amelyek a büntető igény érvényesítéséhez szükségesek (a tudás nélküli hatalom a közösség nyomására is nyúlhat az önkény eszközeihez);
- a legitim fizikai erőszak monopóliuma kijátszható úgy is, hogy az erőszak nem kizárólag a büntetőjogi igény érvényesítésére, hanem hatalmi érdek érvényesítésére is bevethető (a büntető hatalom felhasználható a politikai hatalom erőszakos megszerzésére vagy megtartására, akár a közösség akaratával szemben is).

A jogállam közjogi rendszerének érvényre juttatása, a jog uralma, az államszervezetnek a hatalmi ágak megosztásának rendszere szerinti működése és az emberi jogok érvényre juttatása együttesen képesek olyan garanciákat nyújtani, ami a büntető hatalom eredményes és törvényes működését biztosítja:

„Alkotmányos jogállamban az államnak nincs és nem lehet korlátlan büntető hatalma. Mégpedig azért nem, mert maga a közhatalom sem korlátlan. Az alkotmányos alapjogok és alkotmányos védelmet élvező szabadságok miatt a közhatalom csak alkotmányos felhatalmazással és alkotmányos indokkal avatkozhat be az egyén jogaiba és szabadságába” (11/1992. (III. 5.) AB határozat).

A hatalmi jellegből azonban nem csupán jogosultságok, hanem köteleességek is levezethetők. A legalitás elvéből következik az állami büntető igény érvényesítésének köteleessége a közvádas ügyekben, valamint a bizonyítás terhe, ami az ártatlanság vélelmének a folyamánya. A magánjogi konstrukcióval történő összehasonlítás ebben az esetben is tanulságos. Ott ugyanis a per eldöntéséhez szükséges tényeket annak a félnek kell bizonyítani, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el (próbációs bizonyítás). Kivételesen (pl. a sajtó-helyreigazítási perekben) ez a teher

megfordulhat, és akkor bizonyítani annak a félnek kell, aki a valóság feltárásával kimentheti magát (exkulpációs bizonyítás) (Gáspárdy et al., 2004).

10. A szabályozhatóság

A büntető igény érvényesítésének szabályozhatósága azt jelenti, hogy

- a büntető anyagi jog normái alkalmasak arra, hogy meghatározzák a bűncselekményeket és azok szankcióit;
- a büntetőeljárás jog alkalmas arra, hogy előírja a büntető igény érvényesítésének a formáját;
- ezáltal felismerhetővé válik a büntető jogalkalmazásnak az a terepe, ahol a bűnüldözés társadalomvédelmi és igazságszolgáltatást előkészítő rendeltetése, valamint a büntető igazságszolgáltatás bizonyítási és ítélkezési funkciói a joguralom kívánalmával összhangban, az önkényt kizárva érvényesülhetnek.

„A processuális bizonyítás a jog által szabályozott tevékenység, amelyben csak meghatározott alanyok meghatározott bizonyítási eszközökkel vehetnek részt, és a tevékenység csak a törvényben meghatározott kérdések eldöntésére irányul... Bizonyításon a bíróság, az ügyész, a nyomozó hatóság és más alanyok cselekményeinek a sorát értjük, amelyek arra irányulnak, hogy ismereteket nyújtsanak, illetve szerezzenek arról, történt-e bűncselekmény, és ki az elkövetője” (Király, 2000).

Felhasznált irodalom

- Bócz, E., & Finszter, G. (2008). *Kriminalisztika joghallgatóknak*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Erdei, Á. (1987). *Tény és jog a szakvéleményben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Farkas, J., & Kengyel, M. (2005). *Bizonyítás a polgári perben*. KJK-KERSZÖV.
- Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (2004). *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó.
- Garamvölgyi, M. (Ed.), (1961). *Kriminalisztika. Általános rész*. BM Tanulmányi és Módszertani Osztály.
- Gáspárdy, L., Wopera, Zs., Kormos, J., Cerba, L., Nagy, A., & Harsági, V. (2004). *Polgári perjog. Különös rész*. KJK-KERSZÖV.
- Gödöny, J. (1968). *Bizonyítás a nyomozásban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Katona, G. (2000). *A kriminalisztika és a bűnügyi tudományok*. BM Kiadó.
- Kengyel, M. (2008). *Magyar polgári eljárás*. Osiris Kiadó.
- Király, T. (1972). *Büntető ítélet a jog határán*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Király, T. (2000). *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó.
- Molnár, J. (1996). *A kriminalisztika tudománya 2*. In *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*. 33. kötet (pp. 177–223). Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet.
- Móra, M. (1960). A bizonyítás fogalma, tárgya és a bizonyítékok mérlegelése a büntetőeljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 15(2) 662–670.
- Viski, L. (1961). A kriminalisztika fogalma és tárgya. In M. Garamvölgyi (Ed), *Kriminalisztika. Általános rész*. BM Tanulmányi és Módszertani Osztály.
- Zlinszky, J. (1991). *Római büntetőjog*. Tankönyvkiadó.

Felhasznált jogforrások

11/1992. (III. 5.) AB határozat

A BÜNYÜGYI SZOLGÁLATI KUTYÁK RENDŐRSÉGI ALKALMAZÁSÁVAL KAPCSOLATOS NORMARENSZER VIZSGÁLATA

1. Bevezető gondolatok

A tanulmány a rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazásának szabályozási területén belül a bünyügyi szolgálati kutyák alkalmazására vonatkozó normatívák ismertetésével foglalkozik. Az írás kifejezett célja az is, hogy rávilágítson a szabályozás hiányosságaira, fejlesztési/módosítási igényére. Ugyanis a bünyügyi szolgálati kutya rendőrségi alkalmazása olyan szükségszerű speciális eszközként jelentkezik a hatósági tevékenység jogszerű megvalósítása során (Balláné Füstzer, 2019, p. 31), amelynek az eredményképpen – a kutya igénybevételének alapvető célja szerint eltérő módon és mértékben, továbbá a nem megfelelő képzés okán is (Kováts & Janza, 2000) – szinte állandóan fennállhat az intézkedéssel érintett személy és (vagy) dolog sérülésének a veszélye. Azaz a tevékenység szabályszerű végrehajtása is szükségképpen járhat károkozással is. Ugyanakkor nagyon összetett és bonyolult az ilyen jellegű jogesetek vizsgálta, mivel a károkozás igen sok – alapvetően különböző jellegű és jogszabályi hátterű – feladat ellátása során következhet be, és igen sokrétű megválaszolóásra váró kérdéskört vethet fel (Frigyer, 2023, p. 453). Ennek okán a tanulmány egyik további célja – a károkozás vizsgálatához és az esetleges normakollízió esetére – értelmezési támpontok nyújtása.

2. A szolgálati kutya fogalma és az alkalmazás/igénybevétel szerinti alapvető csoportba sorolási lehetőségei

A tanulmányban foglalt további okfejtések megértéséhez egyrészt tisztázni szükséges, hogy jelen műben mit is értünk szolgálati kutya alatt. Másrészt pedig alapvető csoportosítási rendszert kell felállítani a tevékenységekre történő felhatalmazások összevetésének és jogszabályi értelmezésének a megvalósításához.

2.1. A szolgálati kutya fogalma/besorolása

Jelen tanulmányban alapvető meghatározásként a Nemzeti Közsolgálati Egyetemen 2019-ben készült Rendészettudományi Szaklexikonban meghatározott fogalmat vesszük alapul. „*Szolgálati kutya: a hazai rendvédelmi szervek által kiképzett és minősített, ill. az állományába vett és rendszeresített, a szolgálati feladatok ellátása során alkalmazott kutya*” (Boda, 2019, p. 541). Ugyanakkor a tanulmányban a fogalmat azzal a kiterjesztéssel alkalmazom, hogy szolgálati kutyaként – a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény 1. §. (1) bekezdésében meghatározott rendvédelmi szerveken kívül – azon szervek/személyek által alkalmazott kutyákat is értjük, amelyek szolgálati kutyaként történő alkalmazására ezen szervek/személyek külön törvényben nevesített felhatalmazással rendelkeznek. (1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról; 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról; 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről; 2012. évi CXX. törvény az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépést biztosító módosításáról). Továbbá azt is tisztázni szükséges, hogy ezen körbe – az alapértelmezés kapcsán – nem tartozik bele a személy- és vagyonőrök által a 2005. évi CXXXIII. törvényben meghatározott felhatalmazás alapján végrehajtott kutyás tevékenység.

2.2. A szolgálati kutya alkalmazás/igénybevétel szerinti alapvető csoportba sorolása

A szolgálati kutyaikat a rendőrségi alkalmazás/igénybevétel kapcsán több szempontrendszer szerint is csoportosíthatjuk. A legalapvetőbb csoportosításként a besorolást elvégezhetjük azáltal, hogy a szolgálati kutya alkalmazására/igénybevételére törvényi felhatalmazással rendelkezünk-e vagy csak alacsonyabb szintű normatív felhatalmazással. Következő csoportosításként megállapíthatjuk, hogy a szolgálati kutya alkalmazására/igénybevételére kényszerítő eszközként vagy kereső tevékenység keretében került sor. Érdekes besorolási alternatívát kínál a szolgálati kutya alkalmazására/igénybevételére vonatkozóan, hogy az alkalmazásra/igénybevételre közrendvédelmi vagy büntügyi tevékenység kapcsán került sor. Szakmai körökben pedig a szolgálati kutyákat viccesen (és elég egyszerűen) „harapós” vagy „simogatós” kutyaként is csoportosítják (1. táblázat).

1. táblázat – A rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazás/igénybevétel szerinti csoportosítása

1.	Az alkalmazásra/igénybevételre: törvényi felhatalmazással rendelkezünk	Az alkalmazásra/igénybevételre: alacsonyabb szintű felhatalmazással rendelkezünk
2.	Kényszerítő eszközként történő alkalmazásra kiképzett szolgálati kutya	Keresőtevékenység ellátására kiképzett szolgálati kutya (keresőkutya)
3.	Közrendvédelmi alkalmazásra kiképzett szolgálati kutya	Büntügyi alkalmazásra kiképzett szolgálati kutya (büntügyi szolgálati kutya)
4.	„Harapós-kutya”	„Simogatós-kutya”

3. A szolgálati kutyák alkalmazására vonatkozó jogszabályi alapvetések

3.1. Magyarország Alaptörvénye

Magyarország Alaptörvényének „A rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok”-ról szóló 46. cikk (1) bekezdése értelmében a rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. A rendőri tevékenység e szabályozási szintről történő elsődleges személete a jelen tanulmány szempontjából azért igen fontos, mert ezáltal egyértelművé válik, hogy a rendőrségi feladatok jogszerű végrehajtása – és ennek okán az ezekkel összefüggésben alkalmazott szolgálati kutyás tevékenység is – a hazai jogszabályi hierarchia legmagasabb szintjéről nyeri a legitimitását. Ennek a jelentősége akkor és abból a szempontból válik fontossá, amikor például az intézkedéssel érintett személy és/vagy dolog megsérül a szolgálati kutya alkalmazásakor vagy az alkalmazás alapvető jog korlátozásával vagy sérelmével jár (pl. tulajdonhoz való jog).

3.2. A törvényi szabályozás

A rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos törvényi felhatalmazást csak a – civil szféra és a „nem kutyás” hivatásos állomány által legáltalánosabban ismert – kényszerítő eszközként (Kovács, 2021, p. 86.) történő alkalmazásra vonatkozóan találunk a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 50. §-ában, amely igazi alapszabályozásként is szolgál a társszervek részére. Ugyanis nagyon hasonló a szabályozás minden szervnél, amely a szolgálati kutya alkalmazására kapott törvényi felhatalmazást (az Rtv-n kívül még: 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről; 1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról; 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról; 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről). Kiemelve és hozzátéve azt is, hogy az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek, valamint a személy- és vagyonőrök azért jóval szűkebb körű alkalmazási lehetőséggel rendelkeznek. A rendőrségi szolgálati kutyák büntügyi célú alkalmazására közvetlen felhatalmazást az Rtv. szövegezésében sajnos nem találunk, holott a jogalkotó számára is régóta egyértelmű a szolgálati kutyáknak a rendőrségi tevékenységben történő széleskörű alkalmazása. Ezt bizonyítja az Rtv. 50. §-ához fűzött indoklás is, amely az alábbiakat rögzíti: „A különlegesen

kiképzett és vizsgáztatott szolgálati kutya alkalmazása a rendőrségi munka számos területén meghonosodott. Törvényi szintű szabályozást azonban csak a kényszerítő eszközként történő alkalmazása igényel. A szolgálati kutya a javaslat előző §-ában említetteknél súlyosabb kényszerítő eszköznek minősül, ennél fogva alkalmazásának módjait és feltételeit a javaslat kimerítően szabályozza.” Nagyon érdekes – és egyben elgondolkodtató – az is, hogy a szolgálati kutya bünyügyi célú alkalmazására vonatkozóan a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) szövegezésében sehol sem találunk közvetlen felhatalmazást. Ezzel szemben a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (NAVtv.) szövegezése a 36/B. § (6), valamint a 36/C. § (1) és (2) bekezdéseiben a ruházat, csomag és jármű átvizsgálása kapcsán – a szolgálati kutyák egyik alapvető alkalmazási területére vonatkozó követendő példaként – már a szolgálati kutyával történő kereső tevékenységet is törvényi szintre emelve szabályozza.

3.3. Alacsonyabb szintű jogszabályok által meghatározott fontosabb szabályozás

A végrehajtásra vonatkozó további részletszabályok és az egyéb alkalmazási területek kapcsán az alábbi normákat emelem ki. A bünyügyi szolgálati kutya alkalmazására vonatkozóan elsődlegesen a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 84. §-ában találhatunk részletesebb leírást.

A bünyügyi szolgálati kutya a rendelet 84. § (1) bekezdése értelmében

- menekülő elkövető nyomon követése,
- menekülési útvonalának felderítése,
- tárgyi bizonyítási eszközök felkutatása,
- szagazonosítás,
- kábítószer megtalálása, valamint
- holttest felkutatása céljából alkalmazható.

Azaz a kormányrendelet – a hatálya alá tartozó szervek vonatkozásában – taxatív meghatározza azokat az alkalmazási formákat, amelyekben a szolgálati kutya bünyügyi területeken igénybe vehető. Továbbá a tevékenység dokumentálása és a szagminta vételével, valamint a szagazonosítással kapcsolatban határoz meg rendelkezéseket. A rendőrség szolgálati szabályzatáról szóló 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet is fontos végrehajtási kritériumokat tartalmaz. Ennek értelmében a rendőr csak az adott feladatra kiképzett és érvényes minősítéssel rendelkező, egészséges, ápolat és jó erőnlétű kutyával láthat el szolgálatot. Továbbá meghatározza azt is, hogy a szolgálati kutyát nyilvános helyre feladata ellátása céljából viheti be.

3.4. ORFK utasítások

A tevékenységre vonatkozó legfontosabb végrehajtási szabályokat a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról szóló 38/2024. (XII. 19.) ORFK utasítás (a továbbiakban: Utasítás) tartalmazza, amely a 2. pontjában – az Utasítás alkalmazásában – egyértelműen tisztázza az alkalmazás és az igénybevétel fogalmi különbségét. A Rendőrség állományában lévő szolgálati kutya az igénybevétel célja szerint lehet

- alap nyomkövető képzettséggel rendelkező járőrkutya (a továbbiakban: általános rendőrkutya);
- holttest és holttestrész-kereső kutya;
- járőrkutya (a továbbiakban: járőrkutya I.);
- tömegkezelési feladatokra felkészített járőrkutya (a továbbiakban: járőrkutya II.);
- kábítószer-kereső kutya;
- közrendvédelmi speciális (támogató) kutya;
- nyomkövető kutya;

- örkutya;
- robbanóanyag-kereső kutya;
- speciális (bűnügyi) kereső kutya;
- speciális (rendészeti) kereső kutya;
- szagazonosító kutya;
- személykereső kutya;
- személykövető kutya;
- bűnmegelőzési célra, valamint a társadalmi kapcsolatok erősítése érdekében igénybe vehető kutya;
- oktatási célú kutya;
- tenyészkutya;
- utánpótlás célú (képzetlen vagy növendék) kutya.

A képesség alkalmazásának tervezéséhez fontos taktikai alapként az Utasítás 140. pontja egyértelműen tisztázza mely tevékenységekre és milyen körülmények között nem lehet a rendőrségi szolgálati kutyát alkalmazni:

- állati eredetű szagnyom követésére;
- mérgező vegyi anyaggal kezelt vagy szennyezett területen, kivéve a rendőri műveletek során ingerlőgáz, könnygázgránát, továbbá színező festékanyaggal vagy ingerlőgázzal kevert víz által szennyezett területen;
- ha az alkalmazás körülményei a kutya életét, egészségét, testi épségét indokolatlanul veszélyeztetik.

További fontos végrehajtási szabályokat tartalmaz a szagmaradványok és személyi szagminták rögzítésével, konzerválásával, valamint azonosításával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról szóló 25/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás is, amely szintén a taktikai tervezésre és alkalmazásra vonatkozó szabályként nevesíti, hogy a bűnügyi kutyavezető mely esetben léphet be elsőként egy bűncselekmény helyszínére. Ennek értelmében – amennyiben fontos bűnügyi érdek nem sérül – a szagrögzítés és a sikeres nyomkövető kutya alkalmazás érdekében elsőként a forrányomos parancsnok engedélyével a bűnügyi kutyavezető léphet be, amennyiben igénybevétele megelőzi a szemlebizottság kiérkezését.

A körzeti megbízotti szabályzatról 26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a 78. pontjában egyértelműsíti, hogy a szolgálati állatokkal való feladatellátás egy olyan többlet tudást/hozzáállást igénylő és egyben többlet terhet is jelentő tevékenység, amelynek ellátása – a megbízható és színvonalas végrehajtás, valamint az állatvédelmi szempontok érvényesülése végett is – csak önkéntes vállalkás alapján történhet. A forrányomos tevékenység egységes végrehajtásáról szóló 22/2017. (VI. 22.) ORFK utasítás 21/E. pontja – a szakértőkkel és a szaktanácsadóval történő alábbi együttes említéssel – kifejezésre juttatja a kutyavezetők szakmai megbecsülését és elismeri a különleges szaktudásukat is.

A Rendőrség őrzött szállásainak szolgálati szabályzatáról és a menekültügyi őrzött befogadó központokban végrehajtandó rendőrségi feladatokról szóló 21/2014. (VII. 4.) ORFK utasítás 71. és 114. pontja a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendeletben meghatározottakhoz hasonló szabályozással teszi lehetővé a szolgálati kutya alkalmazását befogadáskor történő átvizsgáláskor és az őrizetes levelezésének ellenőrzése során. A Határforgalom-ellenőrzési Szabályzatról szóló 24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás több pontjában (58.; 60.; 61.; 62.) foglalkozik a kutyavezető kutatáshoz kapcsolódó tevékenységének a szabályozásával és nevesíti, hogy a határátkelőhelyen elsősorban kábítószer-, robbanóanyag-, illetve személykereső kutyát kell

alkalmazni. Érdekességgé jelentkezik és kapcsolódik a területhez a civil keresőkutya-vezetők rendőrségi eljárásban történő közreműködésének szabályozásáról szóló 39/2024. (XII. 19.) ORFK utasítás általi szabályozása, amelynek 7. pontja értelmében a civil keresőkutya a teljesítménybírálati rend szerint holttest- és holttestrész-keresés, nyomkövetés, személykeresés és személykövetés céljára vehető igénybe.

4. A szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos károkozási kockázat

Elsődlegesen – a fentebb írt szabályozás alapul vételével – megállapíthatjuk, hogy a rendőrségi szolgálati kutyákkal történő szolgálatellátás és tevékenység során hatósági tevékenység ellátásáról beszélünk. Így ezen tevékenység kapcsán okozott károk vonatkozásában – Magyarország Alaptörvényének XXIV. cikk (1) és (2) bekezdése alapján – bárki a hatóság által jogellenesen okozott kár megtérítését követelheti (Frigyer, 2024, p. 163.). Ugyanakkor a rendőrségi szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatosan érdekes felelősségi kérdésként vetődhet fel, hogy „véten” személy sérülése esetén vajon a veszélyes üzemi felelősség szabályait kell/indokolt alkalmazni (Nochta, 2016, pp. 166-167). Ugyanis ebben az esetben a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6:535. § alapján a felelősség alóli mentesülésre csak akkor van lehetőség, ha azt sikerül bizonyítani, hogy a kárt olyan elháríthatatlan ok idézte elő, amely a fokozott veszéllyel járó tevékenység körén kívül esik.

4.1. Az Rtv. károkozással kapcsolatos egyes meghatározásai

A bűnügyi szolgálati kutya alkalmazásával végrehajtott keresési/kutatási tevékenység – még a szakszerű végrehajtás mellett is – óhatatlanul járhat károkozással. Ennek kapcsán igen nagy jelentősége van az Rtv. 15. §-ában meghatározott arányossági követelmények maximális figyelembe vételének, miszerint az intézkedés – annak eredményességének biztosítása mellett is – az érintettre a legkisebb korlátozással, sérüléssel vagy károkozással járjon. A törvény ezen esetkorre is érvényesíthető szabályozása, hogy az intézkedési kötelezettség foganatosítása során az akadályozás megszüntetése és a végrehajtott tevékenység kapcsán – kiemelten csak a véten károsult vonatkozásában – kártalanítási kötelezettség keletkezik, (Rtv. 13. § (2) és (3) bekezdés). Szintén előfordulhat, hogy a rendőrségi feladatok ellátása során segítő személy és eszközök igénybe vételével (pl. civil keresőkutya és vezetője igénybe vételével) közvetlen összefüggésben harmadik személynek keletkezik kára, valamint magának a segítőnek keletkezik más forrásból meg nem térülő kára a segítség igénybe vételével közvetlen összefüggésben. Ezekkel kapcsolatban az Rtv. 26. § rendelkezik a megfelelő szabályozással.

5. Összegzés

A tanulmány felvázolta a bűnügyi szolgálati kutya és/vagy a keresőkutya alkalmazásának alapvető szabályozását. Ennek kapcsán egyértelműen megállapítható, hogy a szolgálati kutya kényszerítő eszközként való alkalmazásával ellentétben ezen fontos és széles körben alkalmazott tevékenység nem rendelkezik egyértelmű törvényi felhatalmazással. Ennek okán az alábbi két javaslatot fogalmaztam meg. Elsődlegesen érdemes lenne a bűnügyi szolgálati kutya és/vagy a keresőkutya alkalmazásának szabályozását a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvényben meghatározottakhoz hasonló módon törvényi szinten az Rtv-ben vagy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényben részletezni. Ugyanis ha a bűnügyi szolgálati kutya alkalmazása alapvető jog korlátozásával vagy sérelmével is jár, akkor a tevékenység foganatosításához – a szükségesség és az arányosság alkalmazásának megvalósulása érdekében Magyarország Alaptörvénye I. cikkének (3) bekezdését alapul véve – megfelelő törvényi szintű szabályozásban megfogalmazott felhatalmazásra van szüksége a kutyavezetőnek és az őt alkalmazó szervezetnek. Másodlagosan a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról szóló 38/2024. (XII. 19.) ORFK utasítást a következő

aktualizálása/módosítása kapcsán – az alábbiakban megfogalmazott – 3/A. ponttal lenne érdemes kiegészíteni:

3/A. (1) A Rendőrség állományában lévő szolgálati kutya a besorolása szerint lehet:

a) kényszerítő eszközként történő alkalmazásra kiképzett szolgálati kutya;

b) keresőtevékenység ellátására kiképzett szolgálati kutya (keresőkutya).

(2) A kereső tevékenység ellátására kiképzett szolgálati kutya általános besorolásának és nevesítésének cselekményeinél történő alkalmazása büntügyi szolgálati kutyaként történő alkalmazásnak minősül. Egyéb esetekben a kereső tevékenység ellátására kiképzett szolgálati kutyák alkalmazása közrendvédelmi alkalmazásnak minősül.

A módosítási javaslat kapcsán a szerző megjegyzi, hogy a szolgálati kutyák alkalmazásával kapcsolatos – több egyetemet és szervet érintő – oktatási és jogi tevékenysége során nagyon sok esetben felmerült a végrehajtó szakember kollégák részéről az az igény, hogy a szolgálati kutyák ezen alapvető kiképzési besorolása és egyben csoportosítása hiátusként jelenik meg és szerencsés lenne, ha ez legalább a Szabályzatban nevesítésének és meghatározásának. A szakemberek részéről ugyanilyen igényként jelentkezett még az is, hogy a keresőkutya általános besorolásán belül is nevesítse a szabályozás, hogy mikor beszélünk azoknak a büntügyi szolgálati kutyaként történő alkalmazásáról. Ugyanis ezidáig a Szabályzatban nem került tisztázásra, hogy ugyanazon keresőkutya alkalmazása mikor minősül közrendvédelmi alkalmazásnak és mikor minősül büntügyi szolgálati kutyaként történő alkalmazásnak. Összességében az is megállapítható, hogy a tanulmányban jelzett hiányosságok ellenére a szolgálati kutyák – és kifejezetten a büntügyi/kereső szolgálati kutyák – gyakorlati alkalmazása töretlen, jelenleg is betöltik azt a kutató/felderítő szerepkört és hozzák azokat az eredményeket, amelyeket a szakterület képviselőitől az eljárók várnak. De talán a szabályozás változása további önbizalmat adhatna a feladatokat végrehajtó állomány elhivatottságához és szakszerűbb tevékenységéhez. Ugyanis a jogalkotónak kell azt a helyzetet megteremtenie, hogy az esetleges károkozási helyzetben ne a jogszerű tevékenységét ellátó kutya vezető kerüljön szorult helyzetbe. Hiszen maga a kutya nem kerülhet, mert mint tudjuk *az állatok viselkedése veszélyes lehet, de jogtalan nem* (Földvári, 2006, p. 135; Mészáros, 2017, p. 61.).

Felhasznált irodalom

Balláné Füstzer, E. (2019). *Krimináltechnika*. Dialóg Campus Kiadó.

Boda, J. (Ed.). (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus.

Földvári, J. (2006). *Magyar büntetőjog*. Osiris.

Frigyer, L. (2023). Felelősség vagy többfelelősség keletkezik a szolgálati kutyák alkalmazásával okozott kár kapcsán?. *Magyar Jog*, 70(7-8), 453–458.

Frigyer, L. (2024). A szolgálati kutyák alkalmazásával okozott kár polgári jogi vetületei. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Eds.), *A rendészet tudománya és gyakorlata* (pp. 161–165). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.

Kovács, I. (2021). *Rendvédelmi ismeretek I.* Magyar Rendészettudományi Társaság. Hallgatói Tagozat

Kováts, Zs., & Janza, F. (2000). A kutyakiképzés alapjai. ORFK Kutyakiképző Iskola.

Mészáros, Á. Z. (2017). *Az ártatlant sújtó szükségcselekmények a büntetőjogban*. Doktori értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Nochta, T. (2016). *Kártérítési jog*. Menedzser Praxis.

Felhasznált jogforrások

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről

1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról

2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól

2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

2012. évi CXX. törvény az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépést biztosító módosításáról

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról

2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről

100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól

30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a rendőrség szolgálati szabályzatáról

16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírásg helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

21/2014. (VII. 4.) ORFK utasítás a Rendőrség őrzött szállásainak szolgálati szabályzatáról és a menekültügyi őrzött befogadó központokban végrehajtandó rendőrségi feladatokról

24/2015. (X. 15.) ORFK utasítás a Határforgalom-ellenőrzési Szabályzatról

26/2015. (XII. 9.) ORFK utasítás a körzeti megbízotti szabályzatról

22/2017. (VI. 22.) ORFK utasítás a forrányomos tevékenység egységes végrehajtásáról

25/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a szagmaradványok és személyi szagminták rögzítésével, konzerválásával, valamint azonosításával kapcsolatos feladatok végrehajtásáról

38/2024. (XII. 19.) ORFK utasítás a Rendőrség Kutyás Szolgálati Szabályzatáról

39/2024. (XII. 19.) ORFK utasítás a civil keresőkutya-vezetők rendőrségi eljárásban történő közreműködésének szabályozásáról

AZ EMBER, A SZAKEMBER, A SPORTOLÓ

A jelen kötetbe történő felkérés eredetileg egy – a szemléről szóló – tanulmány megírására szólt volna, azonban ha a tanulmány címettéjére gondolok, sokkal több jut eszembe, mint egyszerűen a feladat, a munka. Érdekes dolog ez, hiszen a szakmán keresztül ismertem meg Anti Csabát a pályám elején, amely tanár-hallgató kapcsolatból munkatársi, majd pedig baráti kapcsolattá alakult. Azt hiszem egy tanárember nem is kívánhat ennél többet, és hogy ez így alakult, az elsősorban az ő érdeme.

Régi frázis, hogy a hallgató érdeklődését egy szakterület iránt a tanára keltheti fel igazán. Ritkán érzek a hallgató úgy az iskolába, hogy egy adott szakterület iránt elkötelezett lenne (inkább csak érdeklődik), és égne a vágytól, hogy azt minél mélyebben megismerhesse. Miközben a szakmájáért rajongó oktató el sem tudja képzelni, hogy van fontosabb dolog a világon, mint az, amelyben ő dolgozik. Ez így természetes. Ebből az alaphelyzetből indul a hallgató-oktató kapcsolat, amelyben az oktató feladata, hogy a hallgató figyelmét a tudományterületre irányítsa, a tananyagot pedig kellő mélységben átadja. Ha ezen felül további feladatokra is rá tudja venni, az még jobb: tudományos diákköri tevékenység, versenyeken való részvétel, gyakornoki feladatok, szakkollégiumban való munka. Ha igazán elvárásolja, akkor egy életre elkötelezetté teszi őt a szakterület iránt. Ez megnyilvánulhat például abban, hogy a hallgató később, az iskolából kikerülve, a gyakorlatban igyekszik az egyik legjobb szakemberré válni, vagy abban is, hogy a szakterület oktatásában indítja el saját szakmai karrierjét. Velem mindkettő megtörtént. És ez Anti Csaba oktató munkájának, magával ragadó személyiségének legfőbb bizonyítéka.

Anti Csabát, a *szakembert* a Rendőrtiszti Főiskola másodéves hallgatójaként ismertem meg 1999-ben, krimináltaktika előadáson. Lebilincselő előadásai hamar felkeltették az érdeklődésemet. A kriminalisztika iránti rajongása minden előadásán érezhető volt, ami mindannyiunkat magával ragadott. Azt is tudtuk, hogyha kérdésünk volt óra után, vagy konzultálni kellett mennünk hozzá, akkor arra rá kell szánni az időt, mert annak egyhamar nem lesz vége. Csaba ugyanis órákat tudott beszélni és beszélgetni a szakmáról. A vizsgákon is rengeteget beszélgetett, kíváncsi volt arra, hogy mit és miért gondol a hallgató az adott témáról. Nem vette fel azt a téves attitűdöt, amelyet oly’ sok kriminalisztikai oktató csinál, hogy a hallgatóval megpróbálja mindenáron kitaláltatni azt, amire ő gondolt. Ez aztán szükségtelen kérdések sorához és távoli asszociációkhoz vezet, amely a hallgatót végleg összezavarja, és semmi értelme sincs. A kriminalisztika ugyanis egyebek mellett azért a legszebb tudományterület, mert egyetlen problémának számtalan megoldása lehet, egy tényből temérdek következtetés vonható le, és egy adatnak számos forrása képzelhető el. Válaszok végtelen sora alkalmas lehet egyetlen kérdés megválaszolására, és ezt Anti Csaba tudta. Ő egyszerűen csak segíteni akart a vizsgák során, egyebekben pedig következetes volt és igazságos.

Kapcsolatunk a főiskola elvégzése után egy ideig nem volt annyira aktív, bár meghívott előadóként többször mentem a Rendőrtiszti Főiskolára előadást tartani, elsősorban kriminálmódszertan keretében a szemle és a rendkívüli halál témakörében. Csaba eközben elvégezte a jogi egyetemet, természetesen jeles eredménnyel (mindig mindent jeles eredménnyel végzett el, ez nála alapkövetelmény), hogy szélesítse tudását és más jogterületeket is alaposabban megismerjen.

Én közben osztályvezető, majd pedig igazgató-helyettes lettem, amikor 2011-ben azzal keresett meg, hogy Teleki László halálának 150. évfordulója alkalmából a Magyar Nemzeti Múzeum egy időszaki kiállítást szervez, amelynek során a körcsarnokban Teleki László ravatalát és annak körülményeit idézik meg a szervezők. Ennek kapcsán kérték a Rendőrtiszti Főiskola közreműködését, a feladatot pedig Anti Csaba kapta, aki együttműködést ajánlott számunkra. Akkor a Bünyügyi Szakértői és Kutatói Intézet bünyügyi igazgató helyetteseként tudtam munkatársaimmal részt venni abban az előadásban, amelynek célja az volt, hogy bemutassa Teleki László halálának körülményeit

kriminalisztikai szemüvegen keresztül. A résztvevő előadók, Bozó Csaba, Kosztya Sándor, Hegyi István és jómagam arra is vállalkoztunk, hogy megvizsgáljuk, vajon a XXI. század akkori, modern technikai eszközeivel, milyen vizsgálati lehetőségek álltak volna rendelkezésre a halál körülményeinek feltárásában.

Az előadás nem várt sikereket hozott. Ebben a projektben lehetett látni Csabán, hogy igazán otthon érzi magát. Mindig tudtuk róla, hogy érdekli a kriminalisztika története, ráadásul ezt most egy jeles intézmény is felkarolta (szerintem ez külön motiválta őt), ahogyan az is, hogy az ország jeles szakemberei foglalkoztak a témával. Volt idő, pénz és energia ezzel – a mai napig megválaszolatlan – kérdéssel részleteiben foglalkozni. „*Pesti Helyszínelők 1861*” címmel két kiadvány is készült. Az előadást megelőző kísérletek során szerzett tapasztalatokat pedig Anti Csaba tovább vitte: több, mint 50 előadást élt meg országszerte a projekt: az MNM Szabadegyetemen, a Legfőbb Ügyészségen, a Bíróakadémián, a Széchenyi István Egyetemen, a Szegedi Tudományegyetemen, de sokszor civilek előtt is pl. Zalaegerszegen, Szécsényben, vagy éppen a híres szegedi szórakozóhely falai között, a Hungiban. Ezekben a helyeken Csaba már egyedül, több ízben pedig Debreczeni-Dropán Béla, az MNM muzeológusa kíséretében népszerűsítette a kriminalisztikát, aki úgy emlékezett vissza közel 20 év távlatából, hogy „mindenkit lenyűgözött”, a „nagy odaadással”, „dramaturgiaiul kiválóan felépített” előadásaival.

Csaba másik nagy vállalkozása a személyleírás terén végzett munkája volt, amellyel beírta magát a hazai kriminalisztika történetébe. Ez annak az életszakaszának nagy eredménye volt, amely azt hiszem, arról szólt, hogy már évek óta a Főiskolán oktatott, amikor úgy érezte: ismét ki kell próbálnia magát a gyakorlatban. Szeretném felhívni a figyelmet arra a nagyfokú szakmai alázatra, amelyre ez utal. Hány oktató gondolta úgy, hogy több éves tanári pálya után ismét ki kellene próbálnia magát a gyakorlatban? Nem sokan merték megtenni. Nem is volt könnyű számára. A felsőoktatás falai között is sokszor csak konfliktusok árán keresztülvihető maximalizmusa a gyakorlatban még több nehézséget jelentett mind számára, mind pedig környezete részére. Eleinte nem értették. Én az első pillanattól kezdve értettem.

Ugyanis a mély kutatás, érdeklődése a téma iránt és a minden részletre kiterjedő figyelmé szintén a szakma iránti alázatát jelentette. Épp azt és épp úgy, ahogy én őt megismertem. A Semmelweis Kiadó gondozásában 2017-ben, a kutatás eredményeként megjelent Személyleírás című könyv ennek megfelelően sokáig készült, de megérte. Olyan alkotást tett le Anti Csaba a könyv szerkesztőjeként (és részben szerzőjeként) a kriminalisztika iránt érdeklődők elé, amihez fogható, remekbeszabott alkotás a következő száz évben nem fog születni ebben a témában, ugyanis nem lesz olyan szakember, aki ugyanezt az utat végigjárná, ráadásul mindenféle javadalmazás nélkül.

Anti Csabával ezidőtájt volt még egy közös projektünk, ami azt gondolom, hogy említést érdemel: a bűnügyi technikai módszertani útmutatók megalkotása (2014, 2020). Ezeknek részben szerzői, de leginkább szerkesztői voltunk együtt. Az első kiadásban Csaba háttérben volt, de végig mellettem állt, a másodikban már megjelent hivatalosan is szerkesztőként. Csaba ezúttal is belevetette magát a munkába. Ütemterv készült, a szerzőket összehívtuk egy megbeszélésre, utána pedig egyenként járta végig a rá eső igazságügyi szakértői területeket, és tartotta a szerzőkkel a könyv megjelenésig lelkiismeretes kapcsolatot. Az eredmény egy modern, jól forgatható, a szakterület dolgozóit a helyes terminológiával megismertető módszertani útmutató lett. Azt hiszem, az mindkettőnknek jól esett, hogy a jónévi Semmelweis Kiadóban dolgozó szakemberek – túlzás nélkül mondhatom –, el voltak ragadtatva a könyv születésének körülményeitől, színvonalától és Csaba elhivatottságától.

Anti Csaba szakmai munkássága azonban nemcsak az oktatás, a tudományos munka terén teljesedett ki, életében legalább ekkora szerepet kapott a nevelés is. Ennek része volt a hallgatókkal való késő délutáni foglalkozástól kezdve a lelkiismeretes korrepetáláson át a szakdolgozatokra történő

felkészítés is. Hasonlót talán minden oktató elmondhat magáról, aki a felsőoktatásban tanít. De ki kísérté el szabadidejében a hallgatókat és adott műsort Kertész Imre sirjánál és más jeles alkalmakkor, vagy ki vitte odáig a szakmai képviselőket, hogy megalapítsa a Szent György Szakkollégiumot? Számos, már érintett szakmai eredménye közül ez volt az egyik legkiemelkedőbb, hogy kitalálta, megalapította és éveken át igazgatóként vezette, népszerűsítette a Szakkollégium előbb 11 fős, majd később egyre nagyobbra duzzadó közösségét.

A 2008. december elsejéi, hivatalos megalapítása óta a szakkollégium egy olyan fóruma a legtehetségesebb rendvédelmi hallgatóknak, amely alulról szerveződő, kifejezetten szakmai alapokon működő szervezete az Egyetemnek, és amely biztosítja az egyébként fegyelmezettséget követelő rendvédelmi intézményben is azt, hogy a hallgatóknak a szakmapolitikai Hallgatói Önkormányzat mellett lehetőségük nyíljon szabadidejükben kifejezetten szakmai előadásokat szervezni, szakmai gyakorlatokon részt venni. És igen: már akkor is rang volt a Szent György Szakkollégium tagjának lenni. A Szakkollégium azóta több zivataros időszakot élt át, de évfolyamról-évfolyamra öröklődött az az igény, hogy a hallgatók maguk dönthessenek vezetőikről, az őket segítő tanárok személyéről és a programokról is.

Ez az autonóm gondolkodás teszi oly népszerűvé ma is a fiatalok körében a szakkollégiumot, és ez az elvi alap nyújt igazodási pontot a hallgatóknak azokban a nehéz helyzetekben, amelyekkel az utóbbi években is meg kellett küzdeniük, éppen azért, hogy az autonómiájuk megmaradjon. Természetesen ez az elvi minimum teszi lehetővé azt is, hogy a Szakkollégium egy szabadon gondolkodó magja maradjon a rendvédelmi felsőoktatásnak, egy olyan szellemi közeg, ahonnan a jobb képességekkel rendelkező, szorgalmas, nyelveket beszélő hallgatók tudásukkal és ötleteikkel gyarapíthatják a nyomozó szervek eszköztárát és módszereit. Mert míg a fegyelem tanulható, és azt egy hierarchikusan működő szervezetben meg is kell tanulnia minden rendőrhallgatónak, addig a valódi kreativitás csak lazább keretek között kaphat teret, és az igazán hasznos ötletek csak szabadon létez, szélesebb korlátokkal szabályozott szellemi közegben születhetnek meg – a gyakorlati szakemberek és a rendőri vezetők örömére.

Anti Csaba neve országosan ismert, szakmai előadásait nem csak az egyetem falain belül, hanem számos rendvédelmi szervnél továbbképzések során, vagy éppen a már említett projekteken belül civilek számára is tartotta. Érdekes belegondolni, vajon hány későbbi NKE hallgató, vagy tiszthelyettes-jelölt szerette meg a kriminalisztikát éppen ezeken az előadásokon? Budapesten kívül talán Szegeden ismerik még igazán jól az előadásait, ahol megbízott oktatóként tevékenykedik immár több, mint hét éve. Az általa tartott kurzusok rendre, soron kívül megtelnek. Saját tapasztalatból tudom, hogy a rendvédelmi intézményen kívüli, rendvédelmi területet érintő kurzus oktatása milyen sokat ad szakmailag és emberileg egyaránt, nem beszélve azokról a civil kapcsolatokról, amelyek egy rendőrtiszt számára elengedhetetlenek, ha nem akar elszakadni a mindenkori, aktuális társadalmi jelenségektől, problémáktól, és ha nem szeretné, hogy perspektívája kizárólag a rendvédelemre korlátozódjék.

Csaba minden előadására felkészül. Nála nincs olyan, hogy előveszi az adathordozóját, és megkérdezi, hogy melyiket tartsa meg az ott lévő kész előadásai közül. Mondanivalóját a közönséghez igazítja, mindenkor aktualizálja, könyvekkel, történetekkel, akár elő előadással fűszerezi. Például megkér valakit, hogy előadás közben menjen be, vonuljon el a katedra előtt, majd csináljon valamit (pl. vegyen el valamit a padról), azután menjen ki. Majd ezt a megrendezett jelenetet követően az előadás során feldolgozza, hogy a teremben ülők mit jegyeztek meg a megjelent emberről ruházata, testalkata viselkedése kapcsán stb. Így demonstrálva azt, hogy hatósági oldalról ne támasszanak a hallgatók majd irreális elvárásokat a tanúk emléképeivel kapcsolatban. De volt olyan is, amikor egy bőrrönddel érkezett előadásra az ügyészség továbbképzésére, tele könyvekkel, amelyeket a témával kapcsolatos ajánlott irodalomként tett ki az asztalra. Fantasztikusan sokszínű, lebilincselő előadó.

Többször jártam vele ugyanabban a tárgykörben előadásra több különböző helyen, de soha nem untam meg, mert annyira lelkesen, és az adott közönségre szabva adta elő a témát, hogy mindig volt benne valami újdonság.

Aki egyszer hallotta őt előadni, nem fogja elfelejteni.

Anti Csaba nemcsak emberileg és szakmailag, hanem fizikailag is helyt állt az élete során. A testépítés, az egészséges életmód – amióta én ismerem – mindig, de különösen a negyvenes évei végétől volt fontos számára, amikor újra, teljes erőbedobással kezdett edzeni és testépítéssel foglalkozni. Ennek eredményeként 2019-ben az INBA Grand Prix-en második helyezést ért el, majd pedig edzőnek tanult, azóta pedig több tanfolyamot is elvégzett, ami az egészség témakörébe tartozik. Volt időszak, amikor edzőket oktatott. Hihetetlen sokoldalúság!

Anti Csaba az *ember*. Csaba sosem a saját hasznát, hanem mindig a projekt társadalmi hasznosságát, és a szakmai kihívást keresi. Legfeljebb annyiban lehet önző, hogy a saját szakmai gyarapodását elősegítő ügyeket szívesen karolja fel. Kérlelhetetlenül kutatja mindig az adott témában felmerülő kérdésekre a választ a legapróbb részletekig. Mindennek utánajár. Mindenkiel beszél, és mindent elolvas. Egy-egy állítás valóságtartalmát több oldalról vizsgálja annak érdekében, hogy a tévedés lehetőségét minimalizálja. Legyen szó egy előadásról, egy cikkről, egy kutatásról, egy beszédéről, vagy akár egy Kari Tanácson felterjesztett szakmai anyagról. Méltatjuk és csodáljuk ezt az attitűdöt, ugyanakkor mindez alkalmanként idegesítővé is válhat, amikor a másik ember haladni szeretne az előadás anyagával, az előterjesztés szövegével, de Anti Csabának még van egy-két megjegyzése... Csakhogy éppen a felkészülés alaposága miatt, és azért mert mindennek utánajár: a legtöbbször igaza van. Ez sokszor még idegesítőbbé teszi a helyzetet... De mindenki, aki ilyenkor a dolgában egy pillanatra megakad, tudhatja, hogy Csaba megjegyzése nem pizskálódás, nem rosszindulat, hanem az ügy előbbrevitelének érdekében, a jó döntés meghozatalának szándékával történik. Anti Csaba mindig jól áll a szavaiért. Ha valamit kimond, azt előbb megfontolja, de utána nem vonja vissza, nem relativizálja, és bármikor vállalja azt. Így aztán annak, amit mond, súlya van. Nem teheted meg, hogy nem figyelsz oda. És ez akkor is így lesz, ha nyugdíjba vonul.

Hogy a *szakember* szavaira, tanácsaira igényt tart-e majd a jövőben is az Egyetem, az a mindenkori vezetés döntése lesz. Bízom a bölcsességükben. Remélem, hogy felismerik majd: Anti Csaba javaslatait, aprólékos kutatásait nem nélkülözheti a kari oktatók és hallgatók közössége. A kriminalisztika iránti alázata, a szakterület iránti feltétel nélküli rajongása pedig példa lehet a következő évfolyamok számára is.

Anti Csaba, a *sportember*, mint végzett edző és masször, valamint előbbi területen oktató, ha az élet úgy hozza, hogy az oktatást újrakezdheti ezen a területen, biztos lehet abban, hogy számítanak majd a tudására a jövőbeli edző-tanoncok, és felnőhet egy generáció, amelyik remekül fog érteni az edzői tevékenységhez.

Anti Csaba az *ember*, a legtöbbet jelenti nekem. Remélem, hogy még sokáig lesz alkalma a barátainak, így köztük talán nekem is, hogy a tanácsait meghallgassuk, tanuljunk tőle, és hogy a mindig önzetlenül ajánlott segítségét elfogadjuk, a baráti társaságát pedig élvezzük.

Isten éltesse! Boldog nyugdíjas éveket, Csaba!

A HELYSZÍNI KIHALLGATÁS JELENKORI FEJLŐDÉS-FOLYAMATÁNAK BEMUTATÁSA

1. Bevezető gondolatok

A napjainkban helyszíni kihallgatásként (Lakatos, 2005, p. 98) ismert eljárási cselekmény hosszú fejlődési folyamaton ment keresztül, amíg – törvényi szabályozás alapján is, az 1987. évi IV. törvény módosító rendelkezései révén – jelen formájában elfogadottá vált. Alkalmazását a mindennapi gyakorlat hívta életre, és mivel maga a módszer nem volt tiltott, az eltérő időszakokban és helyszíneken más és más eljárási cselekmény keretein belül hajtották végre. Adott időszak munkafolyamataira természetesen mindig hatással van az aktuális eljárásjogi szabályrendszer, ami kvázi keretet ad, azonban a gyakorlati munkafolyamatok, a logikai-célszerűségi elvek mentén már a korai időszakban kialakultak. Az olyan eljárási cselekmények, mint a kihallgatás, helyszíni kihallgatás, kutatás vagy akár a bizonyítási kísérlet viszonylagos állandóságot mutattak a végrehajtásuk alapján, azonban a digitalizáció új lehetőségeket adott ezen a téren. A digitalizáció adta lehetőségeken túl ezek az eljárási cselekmények kevésbé változtak, eltekintve néhány kivételtől, és mivel a helyszíni kihallgatás végrehajtása e kivételek közé tartozik, ezért a jelenlegi fejlődéséről és esetleges jövőbeni fejlődésfolyamatairól fogok itt írni.

2. A helyszíni kihallgatás céljai

A szakirodalom prioritásként kezeli és szisztematikusan megjelöli az adott cselekmény célját, hiszen a célhoz kötöttség elve több forrásban is megjelenik, és mindenhol súlyponti kérdés. Úgy gondolom, ez így helyes, hiszen célszerű azokat az eljárási cselekményeket végrehajtani, amelyek mindenféleképpen szükségesek az eljárás lefolytatásához. Az már egy másik gondolat, hogy vajon az adott pillanatban rendelkezésre álló adatok alapján – és itt most az elemzés, értékelés, ellenőrzés kérdéseiben ne kételkedjünk – megfelelő döntést tudunk-e hozni annak tekintetében, hogy „melyik úton menjünk tovább”? A célok megjelölése egyfajta útmutatóul szolgál a végrehajtási folyamathoz, ezért is célszerű ennek meghatározása.

„A helyszíni kihallgatás közvetlen célja lehet:

- vallomások ellenőrzése, kiigazítása;*
- ellentmondások feltárása, tisztázása;*
- újabb (az ügyben releváns) helyszínek, helyek megismerése;*
- új bizonyítékok, bizonyítási eszközök beszerzése;*
- verziók ellenőrzése” (Lakatos, 2005, p. 99).*

A szakirodalomban még célként jelenik meg a bűnmegelőzés kérdésköre és bár a fent idézett alapfogalomból ugyan ez kikerült, a szerző a későbbiekben ennek jelentőségét is ismerteti a jelzett műben.

3. A helyszíni kihallgatás változatai

Az ezidáig a témakörben született írások jellemzően fogalmilag igyekeznek meghatározni egy-egy cselekményt, majd annak egyes önálló részeit, elemeit mutatják be akár példákon keresztül is. Az alapszintű oktatási feladatokhoz és a pontos végrehajtáshoz ez szükséges és helyes módszer, azonban úgy gondolom, hiányos. Hiszen a mechanikus fogalmak mellett maga a helyszíni kihallgatás túlságosan összetett, nagyon sok benne a szubjektum, így más szempontokból is meg kell ismernünk. Ezeken a cselekményeken a hatóság az irányítást az eljárás alá vont személynek szinte teljeskörűen átadja az érdemi részek tekintetében. Ha felmerül bennünk a kérdés, hogy a nyomozás során hol tudja

ennyire befolyásmentesen bemutatni vagy kinyilatkoztatni a gondolatait, érzelmeit az egyén, rá fogunk jönni, hogy sehol máshol. Igaz, minden eljárási cselekmény során van lehetőség – sőt, ez kiemelten fontos feladat – az egyén gondolatainak a megismerésére, azonban nem ilyen mértékben. Kihallgatások esetén az önálló vallomástétel, felismerésre bemutatás esetén jellemzően a kérdéses személy vagy tárgy leírása, vagy akár kutatásnál a nonverbális jelek esetén, és hosszasan sorolhatnánk, azonban ilyen mértékű koordinációs deficit sehol sem éri az eljárási cselekmény vezetőjét. Joggal merül fel a kérdés ez jó-e, és ha igen, miért, vagy ha nem, akkor miért nem jó. Egészen pontos választ nehezen tudnánk adni, azonban az kétségtelen, hogy több fontos tényező dominánsan megjelenik ezekben az esetekben.

Az egyik ilyen maga a szándék, a szándék arra, hogy segítsen az eljárás során a résztvevő, megmutassa a hiányzó tárgy hollétét, segítsen rekonstruálni a történeteket vagy a korábban megtörtént cselekményeket. Továbbá ne feledjük el, hogy a már előzetesen megtörtént kihallgatást követően, a helyszíni kihallgatást az egyén maga vállalja, – hogy milyen okokból, ez ugyancsak nagy jelentőséggel bír – amely vállálás talán leglényegesebb mozzanata a tanú-, illetve tettestudomása. Azonban mielőtt a témakört részletesebben vizsgálunk, ismerjük meg a helyszíni kihallgatás változatait. Azért a változatait, mert a szakirodalomban eddig nem ismertett, vagy csupán utalások szintjén megjelenő, esetlegesen példák útján bemutatott témakörökről fogok írni, melyek leginkább a helyszíni kihallgatás változataihoz köthetők a már tárgyalt célok mentén.

„A helyszíni kihallgatás változatai:

- *helyszín (helyszínrészlet, útszakasz), illetőleg tárgyi bizonyítási eszköz hollétének (helyének) a megmutatása;*
- *helyszínek, szituációk rekonstruálása;*
- *cselekmények bemutatása”* (Lakatos, 2005, p. 101).

4. A helyszíni kihallgatás átalakult céljai és változatai alapján kialakult végrehajtási metódusok

A fentiekben ismertetett alapfogalmak és gondolatok mentén a szakmai közönség, a jogalkotók, az oktatók és a szakemberek kialakították azt az írásos szakmai anyagot, amely alapján a helyszíni kihallgatás végrehajtásának gyakorlata hazánkban megismerhető. Hiszen ha tudjuk, hogy mi a cél, akkor megkeressük, hogy mely változattal tudjuk azt elérni. Azonban a társadalmi folyamatok változása, az új technikai fejlődési lépések és más külső körülmények arra sarkallták a gyakorlók szakembereket, hogy új módszereket, új gyakorlatokat alakítsanak ki. Nem új dolog ez a helyszíni kihallgatásnál, hiszen több évtizeden át tartó fejlődéssel tört utat magának és vált önálló eljárási cselekménnyé.

A helyszíni kihallgatással kapcsolatos művek konkrétan nem térnek ki arra a kérdéskörre, hogy a helyszíni kihallgatást az eljáró hatóság mikor foganatosítja. Arról az egyes változatoknál ugyan szó esik, hogy egyfajta ellenőrző tevékenységként a már vizsgálti szakba került ügyben végrehajtja a hatóság a cselekményt. Az is szerepel több helyen, hogy a kihallgatásokat követően a helyszíni szemle adatainak ismeretében végezzük el a rekonstrukciós feladatot, vagy, hogy ott mutatja meg a helyszínen a releváns dolgokat, tárgyakat az eljárás alá vont. Illetve a felsoroltakon kívül több alkalommal – akár gondoljunk csak az előkészületek bemutatására – érzékeltetik a szerzők, hogy a bizonyítás során milyen esetekben hajtjuk végre a leírtakat. Bár tudjuk – gondoljunk csak a kriminalisztikai piramisra (Fenyvesi, 2014, p. 62.) –, hogy minden eljárás célja a bizonyítás, azonban a nyomozás minden esetben a felderítési szakasszal indul. *„A nyomozáson belül a felderítés a történeti tényállás megismerése és a nyomozási feladatok elvégzéséhez szükséges feltételek biztosítására irányuló adatgyűjtő és adatfeldolgozó tevékenység”* (Lakatos, 2012, p. 113).

Ezzel szemben a nyomozáson belüli bizonyításra úgy tekintünk, hogy *„a nyomozáson belül egy jogfüggő cselekvéssorozat: a nyomozás során összegyűjtött adatok közül azokat, amelyek*

bizonyítandó tény igazolására szolgálnak, az eljárási szabályozásnak megfelelő módon kell felkutatni, megállapítani és rögzíteni” (Lakatos, 2012, p. 115). Látván a fogalmi hátteret, illetve a szakirodalmi anyagokat, tankönyveket, valóban úgy tűnik, hogy a helyszíni kihallgatás a nyomozáson belüli bizonyítási folyamat része. Azonban úgy gondolom, ez csupán részben igaz, a kriminalisták adósak e tekintetben. Kutatásaim alapján a helyszíni kihallgatás keretein belül lefolytatott különféle változatokat, módszereket tudtam elkülöníteni – ezeket a későbbiekben tárgyalom –, amely munka során a helyszíni kihallgatás jelenlegi szerepével kapcsolatos új jelenségekkel találkoztam.

A jelenlegi célok alapján kialakult módszerek mellett megjelent egy új módszer, amelynek a célja is új a helyszíni kihallgatásnál, ami nem más, mint a történeti tényállás megismerése, és egyfajta pontosítás, a jövőbeni feladatmeghatározások alapja. Az életellenes nyomozásoknál előforduló intézkedéssorként jelenik meg, hogy az adatgyűjtést és a helyszíni szemlét követően a nyomozás korai szakaszában – néhány nap elteltével – a gyanúsítottat kihallgatják, majd ezt követően azonnal végrehajtanak vele egy helyszíni kihallgatást. Az információk alapján kijelenthető, hogy az eddig bizonyítási céllal alkalmazott helyszíni kihallgatás mellett megjelent a felderítési célú helyszíni kihallgatás is. A végrehajtás célja ezekben az esetekben nyilvánvalóan eltér az eddig ismertektől, és mivel semmilyen törvényt vagy egyéb tiltó szabályt nem sért, azt kell, hogy mondjuk, ez egy helyes gyakorlat. A fent részletezett ismeretek tükrében a helyszíni kihallgatás céljainak módosítása indokolt. Véleményem szerint a pontosított célok az alábbiak szerint helyesek. A helyszíni kihallgatás közvetlen célja lehet:

- a történeti tényállás megismerése;
- a jövőben elvégzendő feladatok meghatározásának elősegítése;
- a vallomások ellenőrzése, kiigazítása;
- az ellentmondások feltárása, tisztázása;
- újabb (az ügyben releváns) helyszínek, helyek megismerése;
- új bizonyítékok, bizonyítási eszközök beszerzése;
- verziók ellenőrzése.

Az még a jövőbeni vizsgálatok függvénye, hogy indokolt-e a felderítési célú illetve a bizonyítási célú helyszíni kihallgatást külön kategorizálni, oktatni. A történeti tényállás megismerése céljából végrehajtott helyszíni kihallgatásnak több oka van. Az okok közül az első a tettestudomásból származó ismeretekből adódó azon információk, amelyek segítenek a meglévő verziók közül kiválasztani a legmegfelelőbbet. A tettes helyszíni tevékenységéről – még tanúk esetén is – maga az elkövető tud a legtöbbet, hiszen a látható cselekvéssor mögötti okok, a motiváció, az előkészület, illetve a többes vagy tagolt helyszínek teljeskörű ismerete egyedül az elkövetőnek adatott meg. Nem elhanyagolható szempont, hogy bár a büntetőeljárásról szóló törvény (2017. évi XC. törvény, Be.) alapján az elsődleges rögzítési módszer a jegyzőkönyvezés, ezekben az esetekben kiemelt fontosságú a kép- és hangfelvétellel (videó felvétellel) történő rögzítés.

Ennek oka, hogy bár a módszer magában hordozza azt a garanciális szabályrendszert, amely alapján befolyásolásmentes eljárási cselekménynek tekinthetjük a helyszíni kihallgatást, mégis előfordulnak problémák. Hallható még szakmai körökben is olyan téves megfogalmazás, hogy az elkövető visszavonta a vallomását, ezt valószínűleg arra az esetre használják egyes gyakorló szakemberek, amikor az eljárás alá vont egy ismételt, az eddigiektől akár teljes mértékben eltérő vallomást tesz. Álláspontom szerint, amennyiben kép- és hangfelvétel egyidejű alkalmazása mellett történik a helyszíni kihallgatás, a helyszín ismerete, a befolyásmentes szabad elmondás, az élményszerű logikus bemutatás oly mértékben bír bizonyító erővel, amely perdöntő körülmény lehet. Abban egészen biztos vagyok, hogy az eljárás egy későbbi szakaszában ez a helyszíni kihallgatás ilyen eredményekkel már kevés esetben valósulhat meg, aminek oka lehet a hosszas mérlegelés adta

racionális döntéshozatal, a védő segítségével kialakított stratégia, az emlékképek elhomályosulása, illetve szándékos vagy spontán torzítása/torzulása. A szabad elmondásban rejlő őszinte kinyilatkoztatás itt még megjelenhet, sajnos erről az eljárás más szakaszában lefolytatott helyszíni kihallgatások során ritkábban beszélhetünk.

Egy másik ilyen ok az emlékképek frissessége alapján történő pontos bemutatás, amely alapján a jövőben végrehajtandó eljárási feladatokat racionalizálhatjuk, pontosíthatjuk. Természetesen nem megfelelkezve arról, hogy az elkövető szándéka akár a félrevezetés, a bizonyítékok megsemmisítése is lehet, ezért az előzetes kihallgatást és a helyszíni tevékenységet is úgy kell végrehajtani, hogy az esetleges ezirányú törekvésnek ne engedjünk teret. Alapesetben a helyszínre érkezés során már az adatgyűjtés irányait tudja orientálni az elkövető, illetve a szemle esetleges feladatai is már módosulhatnak.

A konkrét helyszínen a szemle adatainak ismeretében rövid idő alatt ellenőrizni tudjuk, hogy a feladatokat megfelelően hajtottuk-e végre a szemle tekintetében, illetve magának a szemlének a konkrétumai miatt hamar észrevehető a vétlen vagy szándékos torzítás, az eljárás alá vont szavahihetőségére tudunk következtetéseket levonni. A helyszínen történő szabad elmondás azonban nem csak a konkrét helyszín tekintetében mozdíthatja elő a felderítést, előfordulhat, hogy olyan információkkal is gazdagodunk, melynek valógtartamát külső körülményekkel is alá tudjuk támasztani. Az elmondás alapján dönthetünk megkeresésekről (akár egy telefonos szolgáltató megkeresésénél), kerülhet a hatóság látókörébe több tanú vagy bizonyító erővel bíró technikai eszköz (például ha egy villamos akkor haladt el a helyszín mellett), és akár más, akár különös szakértelemmel bíró személyek bevonása is indokoltá válhat.

A vallomások ily módon történő ellenőrzésének, kiigazításának több oka lehet, az ismert tanulmányok kettő változatot említenek. Az első esetben az emlékezésből eredő nehézségeket igyekszik feloldani az eljárás lefolytatója, amikor magát a helyszínt meg tudja mutatni az eljárás alá vont, azonban annak pontos ismerete nélkül megnevezni nem tudja, illetve a helyszín segít az emlékezésben, így újabb emlékképek kerülhetnek felszínre. Ez igaz még akkor is, amikor a helyszín közben teljesen átalakult (például egy konkrét esetben, amikor a hétvégi házas övezet helyére egy új lakópark épült), és bár az épületek megváltoztak, a földrajzi helyzet mégis segít az emlékezésben.

A másik jellemző eset, amikor a vallomást tevő hamis vallomást tesz, melynek egészen extrém okai is lehetnek. Ezekben az esetekben (is) a nagyon pontos, részletekbe menő és konkrétumokat tartalmazó előzetes kihallgatás az, ami segíti a későbbi helyszíni kihallgatást. A hamis vallomásnak azonban lehetnek más okai is. „A vallomás hiányosságainak az észlelés és az emlékezés hibáitól a valós élmény hiányáig sokféle oka lehet. A helyszíni ellenőrzés akkor indokolt, ha úgy tűnik, hogy a hiányosságok ezúton kiküszöbölhetők” (Lakatos, 2005, p. 99). Bár a szakirodalom nem tárgyalja, azonban kutatásaim alapján egyértelműen el kell különítenem egy harmadik esetet is. Az ügyelemzések során, továbbá az egyes ügyek előadóival folytatott egyeztetések alapján úgy gondolom, hogy rendszeresen előfordul az a típusú tanú vagy elkövető, akinél nem csupán a megértés, de a válaszadás, a verbalitás is nehézkes.

Ezeknél az eseteknél az előadó már az előzetes kihallgatás során is nehézségekbe ütközik, hiszen nehéz úgy kihallgatni ezeket a személyeket, hogy az önálló előadásmódjukra támaszkodjon a nyomozó. Éppen ezért rövid, egy-egy szegmenst érintő kérdésekkel próbál pontos elmondásokra támaszkodni az eljárás vezetője. A tapasztalatok alapján ezek a személyek a helyszínen sokkal oldottabban, pontosabban, és olykor viszonylag részletgazdagon tudják felidézni és elmondani a történeteket. A helyszínen történő elmondás és az irodai környezetben történő vallomástétel közötti tartalmi eltérés jelentős. Az ellentmondások feltárása és tisztázása elsősorban a rekonstrukciós folyamattal hozható kapcsolatba, ezekben az esetekben szemléletes, élménydús bemutatás történik. A lokalizáció mellett kicsit a bizonyítási kísérlet szemszögéből is vizsgáljuk a szituációt, melynek

körülményeit ez esetben nem kizárólag a hatóság alakítja. A gyorsan lezajló folyamatok felidézése során előfordul a pontatlanság, egy-egy részlet nem érzékelhető, azonban jellemzően megjelennek olyan egyedi, az átlagos állapottól eltérő körülmények, melyek kiemelt jelentőségűek. Kutatásaim során itt is tapasztaltam olyan lefolytatott eljárásokat, melyeket, mint helyszíni kihallgatást hajtottak végre, azonban klasszikus értelemben, fogalmilag mégsem tekinthetjük azokat helyszíni kihallgatásnak.

Az egyik előforduló módozat, amikor a bemutatás megtörténik, a történeteket lemodellezzik, de ezt nem a helyszínen, hanem az irodában, vagy egy másik esetben a lefoglalt járművek részére fenntartott rendőrségi telephelyen, a jármű felhasználásával teszik. A cselekmény célja és lefolytatása alapján egyértelműen helyszíni kihallgatásokról beszélhetünk, azonban ez mégsem a helyszínen kerül végrehajtásra. Ez a módozat eléggé elterjedt és mivel nem ütközik szabályokba a végrehajtása, az ellenőrző felettes szervek támogatják az ilyen módon végrehajtott helyszíni kihallgatásokat. Bár nem az álltunk ismert helyszíni kihallgatás, mégis el kell gondolkodnunk a módozat megfelelő elhelyezéséről az eljárási cselekmények sorában.

Az újabb helyszínek, helyek megismerése, az új bizonyítékok, bizonyítási eszközök beszerzése és a verziók ellenőrzése gyakorlatilag egy helyszíni cselekvéssor eredménye, ezért ezeket célszerűnek tartom egyben tárgyalni. A megmutatás jellemzően egy olyan folyamat, ahol az elkövető olyan lelki állapotba kerül, amely során egyfajta „megkönnyebbülést” érez azáltal, hogy teljes körűen feltárja a körülményeket. Az nem jellemző, hogy ez mikor történik, hiszen ismerünk olyan esetet, ahol az elkövető még a holttestek feltalálása előtt, a nyomozás kezdeti szakaszában tesz ilyen jellegű vallomást, és mutatja meg a holttesteket, és ismeretes olyan eset is, ahol az eljárás kései szakaszában mutat meg olyan helyszíneket az elkövető egy sorozatbetörés nyomozása során, melyekről még feljelentés sem érkezett.

Ezekben az esetekben a részletes előzetes kihallgatás minden esetben az egyedi, a megszokottól eltérő körülményeket fokozottan igyekszik rögzíteni, ami lehet egy leszakadt ereszcsonna a házon, vagy akár egy különleges ruházat. A kihallgatás során a kihallgató azokat a körülményeket, amelyek az esetleges további nyomkutatások alapját képezhetik, már itt külön feljegyzi, illetve a verziók tekintetében folyamatosan olyan egyedi körülményeket rögzít, melyek kizárják az esetleges bűncselekmény leplezését, vagy annak a lehetőségét, hogy más személy helyett vállalja a kihallgatott az elkövetést. Ugyancsak érdekes jelenséggel találok találkozni ügyvizsgálat során. Egyes esetekben az előadó, a digitális teret, az elérhető online térképfelületet (jelen esetben a Google Street View-t) használva haladt végig a helyszínen, és ellenőrizte az elmondottakat, és folytatta le a kihallgatást a helyszínre tekintettel. A jövőbeni megválaszolandó kérdések egyike, hogy az online térben történő helyszíni kihallgatás elképzelhető-e egyes speciális esetekben, vagy az a kihallgatás egy módosult változataként értékelhető, esetleg más, akár még eddig nem létező eljárási cselekményként.

Fentiekben leírtak is szemléletesen mutatják, hogy a helyszíni kihallgatásra miért is nem személyi bizonyítékként tekintünk. Maga a vallomás kétégtelenül személyi bizonyíték, azonban amennyiben a vallomás részletes, pontos és tényszerű egyedi részletekre is kitér, és mindez a helyszínen tárgyasult formában visszatükröződik, akkor immár egy kombinált bizonyítékról beszélhetünk. Hiszen ezekben az esetekben egyértelműen bizonyítható, hogy a helyszínen tapasztaltakat csak maga az elkövető, vagy aki rajta kívül a helyszínen tartózkodott, ismerhette meg.

5. Záró gondolatok

Ahogy látom, a helyszíni kihallgatás folyamatos fejlődésen megy keresztül. Ennek lehetséges okai is fejlődnek. Napjainkra az új kialakult változatokat, az idővel, eszközökkel, pénzzel és szakemberekkel történő „gazdálkodás”, az egyszerűsítési törekvések, a digitális világ adta lehetőségek, valamint a szakemberi leleményesség hívta életre. Amennyiben a törvényességi és szakmai próbákat kiállják ezek a módszerek, azok felhasználhatóságát szakmai tananyag formájában is ki kell dolgozni, a mindennapi munka és oktatás részévé kell tenni. Napjainkban ezen oktatási törekvések egyike a fotogrammetria és a VR (virtuális valóság) technológia beépítése a helyszínes bűncselekmények nyomozásába, és talán a helyszíni kihallgatások folyamatába is. Meglátjuk.

Felhasznált irodalom

Lakatos, J. (2005). A helyszíni kihallgatás. In J. Lakatos (Ed.), *Krimináltaktika II.* (pp. 97–128). Rejtjel Kiadó.

Lakatos, J. (2012). A nyomozás, a felderítés és a bizonyítás. In J. Lakatos (Ed.), *Kriminalisztika I.* (pp. 92–126). Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar.

Fenyvesi, Cs. (2014). *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője.* Dialóg Campus Kiadó.

Felhasznált jogforrások

1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról (hatályon kívül)

1987. évi IV. törvény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról (hatályon kívül)

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

NINCS ÚJ A NAP ALATT

Emlékezetem szerint ezzel a címmel tartott előadás Anti Csaba László r. alezredes az országos büntügyi nyilvántartás centenáriuma alkalmából rendezett szakmai konferencián 2009-ben, az egykori Rendőrtiszti Főiskolán (RTF). Előadásában a magyar büntügyi nyilvántartás történetét mutatta be. Visszatekintésképp: »A magyar országos büntügyi nyilvántartás fennállásának centenáriuma alkalmából a Rendőrtiszti Főiskola és az Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (KEKKH) dr. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter fővédnökségével országos tudományos-szakmai emlékkonferenciát és kiállítást rendezett, amelyre a Magyar Tudomány Napja ünnepségsorozat központi rendezvényeként került sor« (URL1). Akkor már egy tanszéken dolgoztunk, és – egy néhány éves, kari szervezeti átalakításokkal is tarkított periódust leszámítva – dolgozunk a mai napig. A közös tanszéki évek során igyekeztem felnőni az egykori legendás, RTF-es „kriminalisztikai mesterhármas” (Anti Csaba László – néhai Lakatos János – Lichtblau György, mindhárman az RTF Kriminalisztikai Tanszék oktatói voltak, a „mesterhármas” elnevezés pedig a korabeli hallgatói állománytól ered) tagjaihoz, közöttük az ünnepelthez. Szorgalma, embersége, tudása számomra példaértékű.

Isten éltesse, Csaba!

1. Bevezetés

Általánosan elfogadott kriminalisztikai-elméleti kerete a nyomozásnak a 7+1 alapkérdés megválaszolása. Alapkérdések. Ezekre szeretnénk tehát választ a szó átvitt és szoros értelmében is, ezért kihallgatásokat (is) végzünk egy adott ügyben. Úgy hisszük, akkor segítünk a legtöbbet a kihallgatott személynek, illetve úgy nyerhetjük tőle a legtöbb információt, ha kérdéseket teszünk fel neki. Szándékunk szerint ezzel ösztönözzük emlékei, ismeretei felidézését, és megkönnyítjük azok közlését. Mindez azonban csak akkor igaz, hogyha megfelelő pszichológiai kontaktust sikerül kialakítani a kihallgatott személlyel, módot adunk a vallomás összefüggő előadására, feltett kérdéseink releváns tényekre irányulnak és megfelelnek a büntetőeljárásról szóló törvény (2017. évi XC. törvény, Be.) szabályainak, pontosabban nem ütköznek az ott felsorolt tilalmak egyikébe sem. Ezen kívül a kérdések figyelemmel vannak minden, a kihallgatott személyében, körülményeiben rejlő valamennyi sajátosságra, és érthetőek a kihallgatott személy számára.

2. Kihallgatási technikák és eljárásjogi szabályok

A fent írtak érdekében speciális kihallgatási technikákra lehet szükség. *„Számítalan kérdés és kihallgatástechnika létezik és vélhetően ezek szakmai vezetői és az abban dolgozó szakemberek is hasonló szakmai karriert tudnak maguk mögött, melyek közül kontinensenként vagy akár államonként is mást-mást preferálnak. Ennek során vannak egyszerűbb, gyorsan kivitelezhetőek, mint pl. a SAI, vagy bonyolult elméleti és gyakorlati képzéseket igénylőbb speciális technikák, mint pl. a Reid módszer vagy a Kognitív interjú. Mindegyik hasonló célt, a lehető legpontosabb információszerezést szolgálja a nyomozás hatékonyságának növelése árán”* (Pásztor, 2021 p. 380). A kihallgatás a személyi bizonyítás alapköve, valószínűleg a leggyakrabban alkalmazott nyomozási cselekmény. Amennyiben a nyomozóban van kellő érdeklődés, a lehetőség tehát adott arra, hogy szakmai eszköztárát bővítse, új kihallgatási technikákat ismerjen meg és alkalmazzon. A hatályos büntetőeljárás törvény sértettközpontúsága, valamint az egyre inkább terjedő traumainformált (kihallgatásvezetési) szemlélet növeli is ennek szükségességét. Számításba kell venni a kihallgatott személy életkorát és egyéb személyes jellemzőit, az elkövetett, vagy általa elszenvedett bűncselekmény jellegét, elemeit,

körülményeit. A másodlagos viktimizáció elkerülése érdekében pedig szigorú garanciákat kell érvényesíteni a büntetőeljárás során. E garanciákról, annak egyes elemeiről lesz szó a következőkben. A Be. vonatkozó szakaszai szerint a különleges bánásmód kereteit a természetes személy sértett és a tanú személyes jellemzői, illetve az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellege és körülményei határozzák meg, például:

„82. § Külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül

a) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy,

b) a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló törvényben meghatározott fogyatékos személy, és az is, aki ilyennek minősülhet, valamint

c) a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje.”

Különleges bánásmódot igénylő személy nemcsak sértett vagy tanú, de akár gyanúsított is lehet. A Be. további, itt részleteiben nem említett garanciális szabályai a kihallgatott személy életkorához igazodva szigorodnak. A különleges bánásmódot igénylő személyek kihallgatásának speciális formája, technikája az ún. NICHD protokoll alkalmazása (Lamb et al., 2007). Joggal merül fel a kérdés, miért pont ez a technika vált, válik a különleges bánásmódot igénylő személyek kihallgatásának keretévé?

A részletes és pontos információk megszerzéséhez szükséges törvényszéki protokollok közül a Nemzeti Gyermekek Egészségügyi és Fejlesztési Intézet (NICHD) kiskorúakra vonatkozó kihallgatási protokollját tudományos kutatások támasztják alá (Olafson, 2012; La Rooy et al., 2015). E protokoll erőssége, hogy figyelembe veszi a 3-17 év közötti gyermekek kognitív és érzelmi fejlettségét. Egy lépésről lépésre felépített tervből áll, amely egy részletes kapcsolatépítési szakaszt, az epizodikus és forgatókönyvszerű memória aktiválását, illetve a kihallgatás előtt az „igaz” és a „hamis” fogalmak jelentése közötti különbségek tisztázását is magában foglalja. A kihallgatás mindig semleges témával zárul. A vallomás rögzítése audiovizuális, így a gyermeknek (remélhetőleg) csak egyszer kell elmondania, mi történt vele. Az elkészült felvételt ezután a büntetőeljárás szereplői bármikor megnézhetik, felhasználhatják.

A protokoll elsajátítását szolgálja az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztály által közreadott belső terjesztésű útmutató (Nagygyőr), amely számos kapcsolódó szakterület szakembereinek bevonásával készült, illetve az évente szervezett 2 hetes szakmai tréning, továbbá az Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Kara képzési repertoárjában szereplő 2 féléves forenzikus gyermekvédelmi szaktanácsadó szakirányú továbbképzési szak elindítása (URL2), melynek első hallgatói rövidesen záróvizsgát tesznek. A 2 hetes intenzív képzésről – amelyet az ünnepelttel közösen végeztem el és abban évek óta vele együtt mentorként vállalkozok szerepet – elmondható, hogy hatalmas igény mutatkozik rá a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek, a rendőri állomány, valamint az ügyészek körében is.

A képzési csoportokban eltérő szakmai háttérrel, látásmóddal érkezők a tanfolyamot, illetve a továbbképzési szakot elvégezve nemcsak a technikát sajátítják el, teszik a mindennapi kihallgatási rutinjuk részévé, de megismerik egymás nézőpontjait, tapasztalatokat cserélnek, és az utánkövetésnek is köszönhetően egy megtartó szakmai közegbe kerülnek. Ez tovább erősíti a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek és a rendőrök közötti szakmai kapcsolatokat, hatékonyabbá teszi az együttműködést a gyakorlati munka során. Álláspontom szerint ez mindkét fél, és legalább ennyire a kihallgatott (gyermek) érdeke. A Be. szabályai mellett fontos említést tenni a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) rendelkezéseiről:

„61. § (2) A gyermekvédelmi szakszolgáltatás az elhanyagolt és bántalmazott, közülük is elsősorban a szexuálisan bántalmazott gyermekek vizsgálatát és terápiáját végző szolgáltatást, valamint – hivatalos szerv megkeresésére – az érintett gyermekek meghallgatását elősegítő szolgáltatást működtethet, amelynek során a gyermekvédelmi szakszolgáltatás együttműködik a megkereső szervvel.”

Az érintett gyermek meghallgatását elősegítő szolgáltatás a szaktanácsadó közreműködése. A szaktanácsadó jelenleg pszichológus vagy pszichiáter lehet. A vonatkozó szabályozásban hamarosan változás várható, így a már említett szakirányú végzettséggel rendelkező személyek is lefolytathatnak majd szaktanácsadóként kihallgatásokat. Ők a protokollt jelenleg a belső vizsgálatok során tudják hasznosítani. A Gytv. és a Be. garanciarendszere összekapcsolódik a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulása érdekében:

„87. § (1) A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén...

bb)²⁶ az eljárási cselekményt a gyermekek védelméről és a gyámmügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző vagy jogszabályban meghatározott más szaktanácsadó közreműködésével hajtja végre. A szaktanácsadó az eljárási cselekmény vezetőjének irányításával végzi tevékenységét, ennek során közvetíti a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyhez intézett kérdéseket és a hatóság egyéb közléseit (...).”

3. Új a Nap alatt?

Mégis van új a Nap alatt? Miben új, miben más ez a protokoll? Milyen célkitűzésekkel működik, hogyan került be az igazságszolgáltatás rendszerébe? Korábbi kihallgatásaink vajon nem voltak kellően figyelemmel a kihallgatott személyére? Miért kell máshogy csinálni, mint „ahogy szoktuk”? Nem állítom, nem állíthatom, hogy más technikák nem alkalmasak a vallomás beszerzésére, vagy az emlényomok befolyásolásmentes előhívására, rögzítésére. Nem vonom kétségbe a kihallgatók képességeit, szakmai tapasztalatait, pozitív attitűdjét a kihallgatottakkal szemben. De mint mindent, ezt is lehet jobban csinálni. Ennek egyik lehetséges eszköze a protokoll alkalmazása. Az első olyan intézmény, amely a technikát és a protokollt alkalmazta, a szombathelyi Barnahus ház volt (URL3), amely izlandi mintára 2016-ban nyitotta meg kapuit, lehetőséget teremtve és teret adva egy más, gyermekközpontú személet meghonosításának a magyar igazságszolgáltatásban. E kezdeményezés nyomán ma már 5 meghallgató és terápiás központ működik az országban (URL4), ahol lehetőség van a gyermekek vallomásának beszerzésére és audiovizuális rögzítésére, a kihallgatottak (szak)orvosi vizsgálatára. Legalább ugyanilyen fontos, hogy szükség esetén a gyermek megpihenhet, tisztálkodhat is a vallomástétel előtt. A vallomás beszerzésének technikája pedig a 10 lépéses NICHHD protokoll. Újdonságot jelentett, jelent abból a szempontból, hogy az „ügygazda” rendőr és a kihallgatandó személy közzé lép a szaktanácsadó. Nincs „kérdés-válasz” a szó klasszikus értelmében, nincs egyidejű jegyzőkönyvzés.

Van egy strukturált, egyben tiszteletteljes kommunikáció a kihallgatottal, amelyek a mottója a következő: „Ha kérdést teszünk fel, választ kapunk rá, ha meghívunk valakit, egy egész történetet mesél el nekünk.” (Az idézet Nagygyőr Csilla r. alezredestől és Danny Sluys nyugalmazott belga rendőrfelügyelőtől származik. A Leuveni Katolikus Egyetem a magyar rendőrség valamint a magyarországi Flamand Képviselői együttműködésének eredményeként Danny Sluys több éve segíti szakmai tudásával a kiskorúak kihallgatásával kapcsolatos magyar képzéseket). Ennek a gyakorlati alkalmazása azt jelenti, hogy a választott Robotzsaru jegyzőkönyvi sablon kitöltését össze kell hangolni a protokoll lépéseivel, azokat a sablonba be kell illeszteni. Pl: 14. életévét be nem töltött tanú

igazmondásra történő figyelmeztetése – a technika által megkívánt megállapodások megkötése. A már említett eljárásjogi garanciák, illetve a kihallgatott személy életkorához, eljárásjogi pozíciójához igazodó jogok-kötelezettségek közlése, mint látható, itt sem maradhat el, ennek megtörténtéért nem a szaktanácsadó, hanem a rendőr felel. Az egyes lépések a hivatkozott belső kiadvány alapján: 0. lépés – azonosítás, adatok ellenőrzése, 1. lépés – a résztvevők, a helyiség bemutatása, megismerkedés, 2. lépés – a jogi szabályozás bemutatása, 3. lépés – megállapodások megkötése, 4. lépés – semleges téma, rapportépítés, a kérdézési technika megismertetése és begyakorlása, 5. lépés – meghívás a szabad elbeszélésre, 6. lépés – meghívás, kérdésfeltevés, 7. lépés – elmélyítés, tisztázó kérdések, 8. lépés – egyéb ügyirati elemek ellenőrzése, 9. lépés – befejezés, 10. lépés – megköszönés, elköszönés.

Mit jelent kérdések feltétele helyett a meghívásokkal végrehajtott kihallgatás? Hogyan tudjuk a kihallgatásra való felkészülést, valamint a lefolytatás alatt a fejünkben lévő valamennyi kérdést, annak azonnali feltételét „visszafogni” és azokat meghívás formájában megfogalmazni? A meghívások bizonyos értelemben bátorító, magyarázat adására ösztönző, érdeklődést kifejező mondatok, vagy cselekvések, amelyek a kihallgatott személy elmondását segítik. „Mondj el mindent arról, hogy...” „Beszélj kérlek részletesen arról, hogy...” „Magyarázd el, kérlek, mit értesz ez alatt.” A meghívásokban való gondolkodás, illetve a fogalmazás fontos eszköze a befolyásolásmentes vallomás beszerzésének. Alkalmazhatjuk a csendet is, amely részben kifejezi türelmünket, tiszteletünket a kihallgatott felé, és módot ad neki arra, hogy a saját tempójában folytathassa vallomása megtételét. A rapportépítés során kerülni kell a fantáziavilágot idéző utalásokat és szóhasználatot (pl.: „Mesélj nekem arról, hogy...”), a film- vagy olvasmányélményeket, a számítógépes játékokkal kapcsolatos utalásokat.

Fontos továbbá az is, hogy ne akarjunk azonnal mi magunk válaszolni a saját kérdésünkre, legyen türelmünk kivárni a választ. A kihallgatás során sor kerülhet a gyermek rajzoltatására is. Ha a gyermek igényli, bármikor tarthatunk szünetet. Akár kért a gyermek szünetet korábban, akár nem, egy alkalommal, a 6. lépést követően néhány perces szünetet iktatnak be a kihallgatók annak érdekében, hogy a szaktanácsadó a monitorszobában helyet foglaló rendőrrel egyeztethessen az esetlegesen még tisztázandó kérdésekről, részletekről. A kihallgatást kép- és hangfelvételen rögzítik, illetve annak teljes folyamata követhető a monitorszobából, ahol a felvétel elkészítésében segítő technikus, a rendőr, illetve a pszichológus szakértő vagy a törvényes képviselő tartózkodhat. A rendőr és a szaktanácsadó nemcsak a szünet, hanem a kihallgatás alatt is tud kommunikálni, pontosabban, a rendőr egy „füles” (fülhallgató) segítségével a szaktanácsdót segítheti kérdésekkel, megjegyzésekkel az ügyvel kapcsolatban. Természetesen a technika illetve a protokoll 10 lépése, a teljes folyamat ennél sokkal többől áll, többről szól mind tartalmi, mind formai értelemben. Jelen tanulmányban az egyes lépések részletes bemutatására nincs mód, az érdeklődő olvasó a felhasznált irodalomban megjelölt források segítségével tájékozódhat részletesen.

Az újdonság mellett talán nehézségként említhető, hogy a technika alkalmazásának esetleges korlátait az ügygazda rendőrnek el kell tudni fogadnia. Lehet, hogy nem olyan gyorsan, nem abban a sorrendben és esetlegesen talán nem is az általa elvárt teljességben kapja meg a hón óhajtott információkat a bűncselekményről, mint ahogy az a kihallgatás előtt elgondolta. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a technika eredményes, nemcsak áldozatvédelmi, hanem rendőri szempontból is. Előfordulhat, hogy minden igyekezet ellenére szükség lesz a gyermek folytatólagos kihallgatására.

Álláspontom szerint ez esetben a folytatólagos kihallgatást ugyanaz a szaktanácsadó végezze, aki az első vallomástételnél segítette a gyermeket. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy ez a technika nem fog a napi gyakorlatban „máról holnapra” elterjedni. Azt sem állítom, hogy olyan eszköz, amely mindenki számára megfelelő, minden esetben működő megoldást nyújt. Az is lehet, hogy csak egyes elemeit építi be valaki sikeresen a saját gyakorlatába, míg más elemeket nem. Abban azonban biztos vagyok, hogy minden olyan kihallgatás, amelynél a protokoll segítségével

sikerül elkerülni a gyermek újbóli traumatizálását, megéri a technika elsajátításába, gyakorlásába fektetett energiát minden kihallgatást végző számára.

4. Összegzés

Tanulmányomban az NICHD protokollt, mint alkalmazható, alkalmazandó kihallgatási technikát igyekeztem röviden bemutatni, felvillantva a kapcsolódó jogi szabályozás egyes elemeit is. A szemléltető változás, amelyet álláspontom szerint ez a kihallgatásvezetési mód jelent, nagyban hozzájárul a vallomások befolyásolásmentes, tiszteletteljes odafordulással végzett beszerzéséhez.

Felhasznált irodalom

La Rooy, D., Brubacher, S. P., Aromäki-Stratos, A., Cyr, M., Hershkowitz, I., Korkman, J., Myklebust, T., Naka, M., Peixoto, C. E., Roberts, K. P., Stewart, H., & Lamb, M. E. (2015). The NICHD protocol: A review of an internationally used evidence-based tool for training child forensic interviewers. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 1(2), 76–89.

Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol. *Child Abuse & Neglect*, 31(11-12), 1201–1231.

Nagygyőr, Cs. (Ed.): Traumatizált gyermekek kihallgatásának technikája – oktatási segédanyag a rendőrség bünyügyi állománya részére. Országos Rendőr-főkapitányság.

Olafson, E. (2012). A Call for Field-Relevant Research about Child Forensic Interviewing for Child Protection. *Journal of Child Sexual Abuse*, 21(1), 109–129.

Pásztor, A. (2021). A korszerű kihallgatási interjútechnikák ismerete az Országos Rendőrfőkapitányság központi és területi nyomozó szervei állományának körében. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Eds.), *Rendészet a rendkívüli helyzetekben – húsz éves a Szent László napi konferencia* (pp. 379–387.). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.

Online hivatkozások

URL1: 100 éves a bünyügyi nyilvántartás.

https://www.nyilvantarto.hu/archiv_honlap/tartalom/hirek aktualitasok_hu_091116.html

URL2: Forenzikus gyermekvédelmi szaktanácsadó Szakirányú Továbbképzési Szak. <https://rtk.uni-nke.hu/oktatas/szakiranyu-tovabbkepzesi-szak/forenzikus-gyermekevedelmi-szaktanacsado-szakiranyu-tovabbkepzesi-szak>

URL3: Barnahus – Az áldozattá vált gyerekekért. <https://barnahus.hu>

URL4: Meghallgató és Terápiás Központok. <https://ogysz.hu/meghallgato-es-terapias-kozpontok>

Felhasznált jogforrások

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

HOZZÁSZÓLÁS A KRIMINALISZTIKA SUI GENERIS ELMÉLETEIHEZ

1. Bevezetés – egy főiskolai oklevél 30. évfordulójára

A magyar rendőrtisztképzés egyetlen felsőoktatási intézménye 1971. és 2012. évek között a Rendőrtiszt Főiskola volt. Ezen a helyen folyt Magyarország legmagasabb szintű képzése, amelynek bizonyosságához elegendő volt csak a térképre nézni. A főiskola ugyanis Budapest XII. kerületében, a Széchenyi-hegyen volt található, a Farkasvölgyi út 12. szám alatt, amely a tengerszint felett közel 430 méteren helyezkedett el. (A pontos tengerszint feletti magasság meghatározásával kapcsolatban lásd URL1). A magas szintű oktatásnak ugyanakkor más összetevője is akadt. A Rendőrtiszt Főiskola padjait számos, később jelentős rendőri szakmai karriert befutott vezető, élsportoló vagy a celebvilágban ismertté vált személy koptatta. De itt szerzett oklevelet – többek között e sorok írója évfolyamtársaként kitüntetéses minősítéssel – 1996-ban Anti Csaba is, aki rendőr főhadnagyként végezve megkapta a lehetőséget arra, hogy – az akkor mintegy évtizedes múltra visszatekintő rendvédelmi – pályafutását első tiszti beosztásában rögtön a katedrán kezdhesse meg. Anti Csaba oktatói évei alatt a tudományos szakirodalom bővítésére is figyelemmel volt.

Közel három tucat közlemény szerzője, amelyek közül kiemelkedik a személyleírásról szóló, általa szerkesztett tanulmánykötet (Anti, 2017). E munka jelentősége már annak szerkesztői előszavában megmutatkozik: *„Hosszúnak mondható, előre nem látott nehézségekkel tarkított, ugyanakkor rendkívül izgalmas, tanulságos, egyes állomásait tekintve pedig szakmai és emberi szempontból egyaránt felemelő utat tettünk meg, amíg e könyvet – az eredményes felhasználás reményében – az Ön kezébe adhattuk, Tisztelt Olvasó”* (Anti, 2017). Anti Csaba publikációs teljesítménye ugyanakkor nemcsak a kötet szerkesztésében és a szakmai olvasóközönség számára hozzáférhetőség biztosításában merült fel: ő volt a szerzője *„A személyleírás története”*, *„A személyleírás elméleti alapjai”*, *„A személyleírás-készítés változatai, alapelvei”*, *„A személyleírás jelentősége és felhasználásának lehetőségei a nyomozásban”*, valamint *„A hatóság tagjainak saját észlelésén alapuló személyleírás-készítés a nyilvántartásba vétel céljából megfigyelt személyről”*, illetve *„A mások észlelésén és elmondásán, kikérdezésén alapuló személyleírás-készítés”* című fejezeteknek (Anti, 2017).

Szintén, a kriminalisztikai szakirodalom megkerülhetetlen műve az a krimináltechnikai kézikönyv, amelynek társszerkesztőjeként és egyik szerzőjeként – annak előszava szerint – Gárdonyi Gergellyel arra törekedett, *„hogy a tartalom egyaránt szóljon az e területre készülő egyetemi hallgatóknak, a továbbképzésben résztvevő kollégáinknak is, de mindenek előtt értékes információkat tartalmazzon a szakterületen dolgozó valamennyi büntügyi szakembernek (nemcsak büntügyi technikusoknak!), és nem utolsósorban mindenkinek, aki bizonyításcselekmény vagy kényszerintézkedés során, illetve annak eredményeképpen kapcsolatba kerül a krimináltechnikával”* (Anti & Gárdonyi, 2020).

Mindkét kötet jelentős hozzájárulás a kriminalisztika egyetemes és hazai műveléséhez, de leginkább annak elméleti rendszerének megismeréséhez. E köszöntő tanulmány szerzője, úgyis mint volt hallgatói évfolyamtársból vált egyetemi oktató kolléga, a kriminalisztika főbb elméleti összetevőit kívánja összefoglalni annak reményében, hogy az ugyanúgy érdekes olvasmány lehet a büntügyi nyomozás tudományának összetevőjeként is megismerhető Anti Csaba, mint az őt tisztelő olvasók számára.

2. A kriminalisztika sui generis elméletei

A bűnügyi nyomozás önálló tudományként történő meghatározásának jelentős tényezője, hogy konkrétan körül lehet határolni azokat a funkciókat, amelyek más tudományhoz nem tartoznak. Ezeknek az úgynevezett sui generis elméletnek a jelentősége abban rejlik, hogy az egyes gyakorlati nyomozási cselekmények legfontosabb bűnüldözési funkcióit alapozzák meg, valamint a bűnügyi nyomozás tudományához kapcsolódó összes cselekményt áthatják. E funkciókon keresztül testesíthetők meg azok a tudományos igényességgel megalapozott feltételezések (hipotézisek), amelyek igazolására maga a kriminalisztika szolgál (Mészáros, 2021).

A bűnügyi nyomozás legfontosabb, sui generis tudományos tételei a nyomelmélet, valamint a kriminalisztikai azonosításelmélet körében jelennek meg. (Itt kell megjegyezni, hogy egyik korábbi írásomban a kriminalisztika alapelméletei közé soroltam a bizonyításelméletet is (Hautzinger, 2019). Minthogy azonban a bizonyítás, annak processzuális jellege miatt, a büntető eljárásjoghoz is közvetlenül kapcsolódik, ebben a rövid írásban a bizonyításelmélettel nem foglalkozom, annak átfogó tárgyalását Tremmel (2006) munkája nyújtja. A nyomelmélet és az azonosításelmélet fókuszba helyezését az is alátámasztja, hogy e két alapelmélet keretében merülnek fel leggyakrabban a kriminalisztika során megválaszolandó alapkérdések.

2.1. A nyomelmélet

Ha a kriminalisztika tudományos módszerei felől közelítjük meg a nyomelméletet és az azonosításelméletet, e két fogalom nyelvtani és logikai értelmezését követően azt állapíthatjuk meg, hogy azok szorosan összefüggnek. Előbbi ugyanis a bűnügyi szempontból releváns nyomok keletkezése körülményeinek feltárásával, rögzítésével és vizsgálatával, utóbbi a múltban keletkezett nyomokon keresztül a múltban lejátszódott eseménnyel ok okozati kapcsolatba került objektumok megállapításával foglalkozik. A nyomelmélet keretében lehet definiálni azt, hogy melyek azok az elváltozások, amelyek vizsgálata révén el lehet jutni az egyedi azonosításig, eleve melyek azok a bűncselekménnyel összefüggésben fellelhető információk, amelyek kutatása elsődleges, vagy olyan leletekkel szolgálnak, amelyek szakértői vizsgálata kategorikus eredményekhez vezethet.

Feltétlenül érdemes feltenni a kérdést, hogy a nyomelmélet a modern kriminalisztika korában mennyire fejleszthető? Minthogy ez az elmélet nemcsak a fizikai (trasszológiai értelemben vett) elváltozásokkal, hanem minden, a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban keletkezett adattal összefüggő törvényszerűségekre is kiterjed, a nyomelmélet a bűnüldözés modernizációjával együtt kell, hogy fejlődjön. A nyomok felkutatása lehetőségeinek szélesítése a bizonyítékínséges esetek tekintetében különösen fontos, illetve az egyre szélesebb spektrumú nyomfelderítési eszközök vagy módszerek kipróbálása és alkalmazása fokozatosan segíti az újabb bűnözői módszerekkel elkövetett bűnesetek során megállapítható elváltozások körét, de még a hagyományos nyomok könnyebb és költséghatékonyabb rögzítését is.

Fenyvesi Csaba a bűnügyi nyomozás modern fejlődésével összefüggésben megfogalmazott világítendenciákat érintően, különösen a krimináltechnika elsődlegessége, a specializálódás, a minúciálizálódás és az expertizálódás az, amelyek a nyomelmélettel szorosan összeköthetők (Fenyvesi, 2014, pp. 207-230). Fontos megjegyezni, hogy ezek a tendenciák ugyan a múltban, pontosabban a kriminalisztika tudománnyá fejlődésének időszakában is jelentős szerepet játszottak, jövőbeni jelentőségük viszont abban rejlik, hogy az általános tudományos innováció – nem utolsósorban a kriminalisztika fejlesztésének következtében – ezeken a területeken lehet további olyan, tudományosan igazolt eredményeket elérni, amelyek a bűnügyi nyomozás területén jól hasznosíthatók.

Ez pedig leginkább a bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett elváltozások (tágabb értelemben vett nyomok) felkutatása megkönnyítését, a látens nyomok felderíthetőségét, a hatóság

által felderített nyomok vizsgálata megkönnyítését és az azokkal kapcsolatos – a bűncselekmény elkövetésére vonatkozóan feltett – kérdések megválaszolását teszik lehetővé. Petrétai Dávid szerint a nyomelmélet – részint elkülönülve a nyomtantól – főként az anyag mozgásának megértéséhez, és annak visszatükröző képessége kibontásához kapcsolódik (Petrétai, 2022, p. 979). Ha ezt vesszük alapul, akkor a nyomelmélet a nyomképződési folyamat során keletkezett visszatükröződésekkel kapcsolatban tud még inkább a bűnügyi nyomozás szolgálatában állni. A magam részéről ugyanakkor a nyomelméletet tágabban értelmezem, amely így a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben keletkezett valamennyi (így nemcsak egyes visszatükröződésekben megjelenő fizikai elváltozások révén keletkezett) nyom felkutatása és vizsgálata során tartalmazhat megújulni képes módszereket, illetve ezek alkalmazásához elengedhetetlen eszközök fejlesztését. Ennélfogva konkrét kihívást jelenthet – a traszológiai elváltozások értékelésének digitalizálása mellett – olyan könnyen és gyorsan elillanó nyomok rögzítése és vizsgálata biztonságos körülményeinek megteremtése, mint az emberi szag vagy a robbantás helyszínén visszamaradó kémiai anyagok.

2.2. A kriminalisztikai azonosítás elmélete

A kriminalisztikai azonosítás elméleti alapját az az általános – évezredek óta megingathatatlan – logikai törvényszerűség vagy Katona Géza megfogalmazásában úkísérletileg nem bizonyítható ismeretelméleti sarokigazság képezi, amely szerint minden dolog (objektum, személy vagy tárgy) csak önmagával azonos (Katona, 1965, p. 6). A kriminalisztikai azonosítás ennélfogva egyszerre testesíti meg az egységiség törvényét, illetve a különbözőség elvét. Az adott objektumot alkotó lényeges és nem lényeges, stabil vagy instabil sajátosságok, mennyiségi és minőségi tulajdonságok a maguk összességében nem ismétlődnek meg. A különbözőség elve viszont nem jelenti azt, hogy személyek vagy tárgyak bizonyos tulajdonságai vagy sajátosságai ne lennének hasonlóak, akár azonosak. Ezek olyan közös pontot jelentenek, amelyek az egyes osztályba vagy csoportba sorolást határozhatják meg.

Az azonosság kérdését befolyásolja annak viszonylagossága, amely az egységiség és a különbözőség relativitását jelenti. E szerint az azonosság nem időtálló tényező, hanem csak adott időszakra és egyes sajátosságok vonatkozásában áll fenn. Minél nagyobb fokú az objektum önmagát érintő azonossága, annál erősebb ugyanennek az objektumnak a maradandósága. Minél rövidebb idő áll rendelkezésre egy objektum (személy vagy tárgy) sajátosságainak megváltoztatására, annál könnyebben dönthető el az azonosság kérdése.

Ha azonban valamely objektumnak adott körülmények között vagy általában nincs kellő maradandósága, sajátosságai időközben megváltoznak, az azonosság utólagos megállapítása nehézségekbe ütközhet. Az azonosság elvéhez kapcsolódik a változás visszatükröződésének törvénye, amely az egyes objektumok közötti kölcsönhatás nyomainak fizikai megnyilvánulására épül. Minden bűnügyben felhasználható bizonyítási eszköz tulajdonképpen két materiális rendszer találkozásának, kölcsönhatásának a függvénye. Ezen alapul a változás, illetve annak visszatükröződése. Az egyes objektumok kölcsönhatásának szemléletes példái a kölcsönös nyomképződések vagy nyomkereszteződések, a kölcsönös anyagátvitel, avagy a kölcsönös elváltozások.

A kriminalisztikai azonosítás célja, hogy a keresett és ellenőrzendő tárgy vagy személy azonosságát megállapítsa vagy kizárja. Megjegyzendő, hogy az azonosság vagy különbözőség megállapításának e téren kizárólag kriminalisztikai jelentősége van, tekintettel arra, hogy a büntetőeljárás során az azonosság jogerőre képes megállapítására nem a kriminalisztikai azonosítás során a szakértő, hanem az egész eljárást követően, ügydöntő határozatban végső soron a bíró jogosult. Ezt például Tremmel Flórián úgy szemlélteti, hogy a szakértőnek a valóságos helyzetnek megfelelően kell kinyilvánítania véleménye határozottsági fokát és annak indokait. Ezzel nyújtja a szükséges és elégséges bizonyítékot a „jogász” (végső soron a bíró) számára (Tremmel, 2005, p. 170). Angyal Miklós ezt úgy fogalmazza meg, hogy az igazságügyi szakértő nem azonosíthat, mivel az azonosítás

egy ún. poszterior valószínűséget is magában foglal. Azonosítás helyett egyre jobban összehasonlításra kell csak gondolni (Angyal, 2014, p. 15). Emellett a valószínűség meghatározásánál nehezítő körülmény, hogy a bizonyítás alanyai, a jogalkalmazó és a szakértő nemcsak jogi helyzetét, hanem képzettségét, szemléletét tekintve véve, eltérő helyzetben van (Katona, 2003, p. 144). A kriminalisztikai azonosítás során a nyomokban vagy másként visszatükröződő tárgyat (pontosabban a tárgy által hagyott visszatükröződések, nyomokat) azzal a tárggyal (annak visszatükröződéssel, nyomával) hasonlítják össze, amely az eset körülményei szerint a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható helyszínen (vagy más módon) a visszatükröződések vagy nyomokat hátra hagyhatta. Ha az összehasonlító vizsgálat eredményeként az tűnik ki, hogy valóban az utóbbi tárgy hagyta hátra a nyomokat, az összehasonlító tárgyak azonosságának, ellenkező esetben azok különbözőségének megállapítására kerülhet sor.

Az azonosítás (illetve az egész büntetőeljárás) során tehát nem két személy vagy tárgy azonosságát vagy különbözőségét állapítják meg, hiszen ez – mint tudjuk – az egyediség törvénye szerint kizárt, hanem a keresett (a bűncselekmény elkövetésével összefüggésbe hozható) objektumot rendszerint az általa hagyott elváltozások alapján hasonlítják össze a büntetőeljárás során szerzett információk alapján a hatóság által ellenőrzésre érdemes személy vagy tárgy által utólag szerzett elváltozásokkal (mintákkal). A kriminalisztikai azonosítás alkalmazása a jogi bizonyítás során akkor válik szükségessé, amikor tisztázni kell, hogy különböző helyeken vagy időpontokban egyazon objektumot észlelték-e, különböző objektumokat (bűnjeltárgyakat vagy nyomokat) azonos objektum hozott-e létre, illetve valamely bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban szétválasztott tárgyak, részek korábban egy egészet képeztek-e. Ennek során vizsgálati fajtaként számításba jöhet: (1) Személyek és tárgyak azonosítása anyagilag rögzített képmásaik alapján. (2) Objektumok (tárgyak, élőlények) azonosítása külső felépítésbeli sajátosságaik, anyagilag rögzített visszatükröződéseinek (nyomainak) vizsgálata alapján. (3) Tárgyak azonosítása részeik sajátosságai alapján. (4) Személyek azonosítása pszichomotorikus tevékenységük anyagilag rögzített sajátosságai alapján (kézírás). (5) Objektumok azonosítása belső szerkezeti felépítésük, anyagi összetételük alapján.

A kriminalisztikai azonosítás rendszerint két szakaszban történik. Az első szakaszban a keresett objektumnak valamely meghatározott csoporthoz vagy osztályhoz való tartozását állapítják meg. A csoporthoz való tartozás megállapítása egyfelől leszűkíti a vizsgálandó tárgyak körét, ezáltal megkönnyíti a keresett objektum egyedi azonosítását, másfelől verziók állíthatók fel a keresett objektumra vonatkozóan, és célirányosan végezhető azok kutatása. A csoporthoz való tartozás megállapítása a csoporttulajdonságok elemzése útján történik. A csoporttulajdonságok az adott csoporthoz tartozó valamennyi objektumra szükségszerűen jellemzők. A csoport következetes szűkítése az azonosító ismérvek következetes felhalmozása útján lehetséges.

Legértékesebbek azok az azonosító ismérvek, amelyek a csoport körének legszűkebbre való megvonását teszik lehetővé. Minél szűkebb csoportot határol körül az azonosító ismérvek összessége, annál nagyobb a vizsgálat eredményeinek azonosító értéke. A második szakaszban a csoporthoz vagy osztályhoz tartozó objektumok közül választják ki az egyedileg meghatározott, keresett személyt vagy tárgyat. A keresett objektum sajátosságait annak visszatükröződései alapján állapítják meg. Az értékelés során elsődlegesen az eltérések vizsgálata szükséges, ha egyes eltérésekre nincs elfogadható magyarázat, akkor az azonosságot ki kell zárni (Tremmel, Fenyvesi, & Herke, 2005, p. 287). Másképp fogalmazva, ha e visszatükröződések közül egyedi és más objektumnál meg nem ismétlődő jellegű azonosítási összesség nem állapítható meg, úgy azonosításról sem lehet szó.

3. Összegzés

Egy tudományos diszciplína meghatározásának sarokpillére, hogy legyenek olyan önálló, más tudományra, tudományágra vagy -területre nem jellemző elvei, elméletei, amelyek meghatározzák az adott diszciplína küldetését és legfontosabb funkcióit. Ezek az ún. sui generis elméletek, amelyek nem pusztán sajátos eszközök és módszerek kidolgozását és alkalmazását jelentik, hanem mindezeknek jól artikulálható cél érdekében történő hasznosítását és kutathatóságát is. E rövid, köszöntő írás célja az volt, hogy a sui generis elvek egyes példáit a kriminalisztika területén fogalmazza meg. Ezzel járulva hozzá – részint Anti Csaba tudományos életművére is figyelemmel – a kriminalisztika tudományos műveléséhez.

Felhasznált irodalom

- Angyal, M. (2014). *Ismeretlen személyazonosságú holttestek azonosítása* (Doktori értekezés). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola.
- Anti, Cs. L. (Ed.). (2017). *A személyleírás*. Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L., & Gárdonyi, G. (Eds.). (2020). *Krimináltechnikai kézikönyv: Módszertani útmutató bűnügyi technikusoknak 2*. Semmelweis Kiadó.
- Fenyvesi, Cs. (2014). *A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője*. Dialóg Campus Kiadó.
- Hautzinger, Z. (2019). Gondolatok a kriminalisztika elméleti rendszeréről. *Jura*, 25(1), 84–94.
- Katona, G. (1965). *A nyomok azonosítási vizsgálata a büntetőeljáráásban*. KJK Könyvkiadó.
- Katona, G. (2003). A szakértői vélemények értékeléséről. In Cs. Fenyvesi & Cs. Herke (Eds.), *Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára* (pp. 137–145). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Mészáros, B. (2021). A kriminalisztika hipotézisei. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1771–1781.
- Petrétei, D. (2022). Nyomelmélet és nyomtan a 21. században. *Belügyi Szemle*, 70(5), 961–981.
- Tremmel, F. (2005). Az orvosi szakértés és a bírósági bizonyítás analógiája. In F. Tremmel, B. Mészáros, & Cs. Fenyvesi (Eds.), *Orvosok és jogászok a büntető igazságszolgáltatásban. Dezső László Emlékkönyv* (pp. 167–170). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.
- Tremmel, F. (2006). *Bizonyítékok a büntetőeljáráásban*. Dialóg Campus Kiadó.
- Tremmel, F., Fenyvesi, Cs., & Herke, Cs. (2005). *Kriminalisztika. Tankönyv és atlasz*. Dialóg Campus Kiadó.

Online hivatkozások

URL1: Magyarország térkép. <https://www.magyarorszagterkep.com/magassag>

EGY RENDHAGYÓ VERZIÓ – GODOLATOK, EMLÉKEK, ÉLMÉNYEK

Nagy tisztelettel és a személyes ismeretségből fakadó elismeréssel tekintek Anti Csabára. Számomra nemcsak kiváló kutató és oktató, hanem elsősorban olyan ember, akinek szakmai tudása mögött mindig ott van a nyitottság, a türelem és a segítőkészség. Mindig érezhető, hogy amit csinál, azt nemcsak szakmai kötelességből, hanem belső meggyőződésből, szívvel-lélekkel teszi.

Személyes ismeretségünk az egykori Rendőrtiszti Főiskola tantermében kezdődött: ő a katedrán állt, én a hallgatói széksorban ültem. Érdekes, a figyelmet fenntartó előadásain világosan átjött: nem elég ismerni a módszertant, hanem érteni is kell azt – és az érthetőséghez emberi kapcsolódás is kell. Világos volt, hogy a kriminalisztika, a személyleírás vagy a felismerésre bemutatás nem csupán „steril elmélet”, hanem emberekkel, sorsokkal, gyakorlati problémákkal dolgozó tudomány is. Szerintem ez a gondolkodás húzódik meg saját publikációiban és oktatási tevékenységében is.

Anti Csaba több jegyzetet is írt oktatói éve alatt, de az egyik legjelentősebb szakmai műve *A személyleírás* című kötet létrehozása. Ez a mű nem csupán egy szakkönyv a kriminalisztikai ismeretekről, hanem összegzése mindannak, amit a személyazonosításról, az ember megfigyelésének és leírásának tudományáról gondol. Nem elégedett meg azonban a meglévő elméleti keretek összefoglalásával: vezető szerepet vállalt az ALFONZ Személyleírási Rendszer megalkotásában is, amely a rendőrségi gyakorlatban használt leíró módszerek megújítását célozta. A rendszer fejlesztése során mindig szem előtt tartotta, hogy a technikai és adatbázis-alapú fejlesztések mögött is emberek állnak – tanúk, nyomozók, szakértők –, akiknek a munkáját a tudomány csak akkor segítheti igazán, ha a gyakorlat valós igényeit ismeri és tiszteletben tartja. A személyleírás új, rendszerszerű és modernizált kereteinek megalkotásával közvetlenül is hozzájárult a hazai rendőrségi gyakorlat fejlődéséhez, a kriminalisztikai azonosítás pontosságának és megbízhatóságának növeléséhez.

Tudományos és szerkesztői munkássága ezen túlmenően is sokrétű. Számos kötetben és tanulmányban közreműködött szerzőként, szerkesztőként vagy szakértőként. Ezekben a munkákban is tetten érhető az a gondolkodásmód, amely rá oly nagyon jellemző: a tudomány számára a valóság soha nem elvont fogalom, hanem élő, tapasztalható emberi helyzetek sorozata.

Azt gondolom, hogy Anti Csaba számára a kriminalisztika soha nem volt pusztán tudományos diszciplína, hanem egyben hivatás is volt. Amikor a személyleírás klasszikus módszereiről beszélt, mindig érződött rajta, hogy nem csupán tananyagot ad át – hanem meggyőződést is. A modern technológiák iránt nyitott volt, de nem engedte, hogy azok elhomályosítsák az emberi megfigyelés és az empirikus tapasztalat értékét. E kettős látásmód – a hagyomány tisztelete és az innováció iránti igény – adja hitelességének alapját.

Talán nem túl ördögtől való, ha most kilépek egy pillanatra a tudományos gondolatok magasztos kereteiből, és inkább egy személyesebb, közvetlenebb oldalról szólok. A Magyar Bűnildőzők Szakmai Egyesületét (MABÜSZKE) 2004-ben alapítottuk meg, azzal az eltökélt szándékkal, hogy képviseljük a bűnildőzés szakterületét, támogassuk egymást és a szakmai normák szerint a legjobban végezzük a munkánkat. Tettük ezt azzal a hittel, hogy a szakmai összefogás ereje képes formálni a bűnildőzés jövőjét. Sokan voltak az elmúlt évek alatt, akik támogatták az egyesület törekvéseit, és akik nemcsak tapasztalataikkal, hanem szívükkel és lelkesedésükkel is hozzájárultak a közös célok eléréséhez.

Egyikük Anti Csaba volt, aki 2009. december 15-én lett rendes tagja az egyesületünknek. Oktatói munkája, tudományos tevékenysége nem adott sok lehetőséget az egyesület életében való részvételre, de amikor velünk volt, megmutatkozott a már fentebb említett emberközpontú, az elméletet a gyakorlattal ötvöző gondolkodásmódja.

Különösen élénken él emlékezetemben a 2010. márciusi egyesületi közgyűlés. Itt döntöttük el, hogy Dr. Dobos János szakmai hagyatékát gondozni, emlékét ápolni fogja a MABŰSZKE. Hosszan elnyúló, parázs vita bontakozott ki a Dr. Dobos János-díj megalapításáról, adományozása szabályairól. A vita több gócpontra épült. A rendelkezésünkre álló időt már jócskán meghaladva, felmerült annak lehetősége, hogy érdemi döntés nélkül el kell napolni ezt az egyesület számára oly’ fontos kérdést. Ekkor kért szót Anti Csaba és azt javasolta, hogy bontsuk két részre a vitás problémákat. Ha ott és akkor a közgyűlés Dobos születésének 75. évfordulója alkalmából megalapítja a Dr. Dobos János-díjat, és ezt határozatban kimondja, akkor a vitára okot adó kérdések rendezésére bőven lesz még idő a díj első adományozásáig.

Javaslatával átvágta a gordiuszi csomót: a közgyűlés egyhangú határozatával megalapította a díjat, a vitás kérdések feloldására pedig elég idő jutott. Anti Csaba 2016 óta pártoló tagja az egyesületnek. 2023-ban a kriminalisztika területén végzett több, mint két évtizedes innovatív, példaértékű tudományos és oktatói munkáját a Dr. Dobos János Ezüst Emlékéremmel ismertük el. Úgy érzem, illik egy pillanatra megállni, és visszatekinteni arra az útra, amit eddig bejárt. Azt gondolom, olyasvalakiről beszélünk, aki nemcsak a tudományban, hanem a mindennapi emberi kapcsolataiban is nyomot hagyott. Úgy vélem, tanítványai, kollégái és barátai egyaránt úgy emlegetik, mint azt, akitől nemcsak tudást, hanem tartást is lehet tanulni.

A hatvanadik életév betöltése a jelenlegi jogszabályi környezetben komoly mérföldkő a rendőrség hivatásos állománya számára: megnyílik a lehetőség a nyugdíj előtti rendelkezési állományba kerülni. Aki ezt választja és olyan oktatói, tudományos életút áll mögötte, mint Csaba mögött, biztos vagyok benne, hogy nem kerül nagyon messzire ettől a világtól.

Csaba, kívánok Neked nyugodt, pihentető, sok kikapcsolódást nyújtó időszakot, és ha úgy döntenés, hogy nem teszed le a tollat, aktív, termékeny éveket!

FUTÓ IMRE DETEKTÍV FŐFELÜGYELŐ

1. Futó Imre szakmai életútjának kezdete

A Horthy-korszak egyik leghíresebb detektívjének, Futó Imrének a szakmai karrierje még a Monarchiában indult. Az 1879. november 1-jén Futó Farkas és Mészáros Rozália földművesek házasságából Péren született Futó a katonaságtól való leszerelése után 1904. szeptember 1-jén kezdte pályafutását próbaidős rendőrként (Sz.n., 1904). Újoncként többek között a főkapitányság éjszakai ügyeletén kezelte a telefont, majd a hathónapos próbaidő letelte után önálló szolgálatra alkalmas képesítő vizsgát tett (Sz.n., 1905a). 1905 márciusától II. o. rendőr (Sz.n., 1905b), a Károly körút és a Kossuth Lajos utca sarkán volt felállított ún. posztos rendőr. Rövid időre a IV. kerületi rendőrkapitányságra vezényelték, majd 1906 szeptemberében ismét a főkapitányságra került. 1907. május 15-én nevezték ki „ideiglenes minőségű” detektívnek (Sz.n., 1907). Előbb az ún. bizalmi csoportban, majd a zsebtolvajokkal foglalkozó csoportban dolgozott, ahol saját bevallása szerint „sokat verekedett,” amire azért került sor, mert még munkaidő után is a zuglói – a Francia út 42. szám alatti – lakása felé ballagva a Keleti pályaudvarnál zsebtolvajokat fogott el, akik ennek fizikailag is ellenálltak (Sz.n., 1939a).

2. Betörések nyomozása

Budapest világvárosi státuszának megfelelően ebben az időszakban egyre több betörés is történt a fővárosban, ezért a korábbi egy – a legendás detektív Beck István vezetésével működő – betörési csoport további két csoporttal egészült ki, Emesz György és Sárközy Sándor vezetésével. Futó a „zsebesektől” hamarosan átkerült Emesz György betörési csoportjába és detektívként már itt nevet szerzett magának egy 1909-ben történt szerencsés akciójával. Ebben az időben, ha nem is volt mindennapos, de már nem volt kuriózum a betörések új típusa, a páncélszekrény-feltörés vagy, ahogy akkoriban inkább nevezték, a kasszafúrás.

Az első ilyen cselekményeket az Osztrák-Magyar Monarchián belüli Magyarországon külföldiek követték el, 1895-ben a magyar detektívek fogták el a görög Papakosztát és bűntársait, akik több sikeres külföldön elkövetett kasszafúrás után próbálkoztak nálunk. A külföldi példa ragadós lett, a technológia ismertté válásával – általában a páncélszekrény oldalsó, gyengébb falának fúrógéppel, több helyen történő kifúrásával, majd a kifúrt lyukak közötti részek hidegvágó általi kiszagztatásával – a magyar bűnözők is kitanulták a rendkívül jól jövedelmező módszert.

Ráadásul a hazai ipar fejlődésével rendelkezésre állt a megfelelő szakértelem és itthon is egyre jobb minőségű szerszámokhoz lehetett hozzájutni, így 1900 és 1908 között körülbelül húsz kasszafuró dolgozott és került rendőrkékre Budapesten (Laky, 1926). Ebből a szempontból az 1909-es év teljesen nyugodtnak mutatkozott, majd október 8-tól december 1-ig nyolc különböző helyszínen – köztük a Hagenmacher sörgyár irodájában, ahonnan 6500 korona készpénzt vittek el – történt eredményes páncélszekrény feltörés. A sűrűn ismétlődő esetek rendkívüli nyomás alá helyezték a rendőrséget, nem csak a három betörés elleni csoport (amelyeket az ügy megoldásáig Beck vezetésével egyesítettek), de Krecsányi Kálmán detektívfőnök szinte összes embere a kasszafurókat nyomozta. Az ügyet végül – Futó Imre közreműködésével – egy szerencsés véletlen oldotta meg. Beck emlékezett egy öregasszonyra a Szigetvári utcából, aki rendszeresen bűntudatos bűnözőket, amit Futókék le is ellenőriztek, de az öregasszony már nem lakott ott és senki nem tudta, hogy hova költözött. Azonban 1909. december 8-án egy Kocsvai József nevű vizsgálati fogoly megszökött a Markó utcai fogházból, oly módon, hogy a sétálóudvarból a villámhárítón felmászott a magasföldszintre és az ablakot betörve a folyosóra jutva az Alkotmány utcai bejáraton keresztül kiszaladt az épületből (Sz.n., 1909a).

A detektívek kaptak egy „fülest” arról, hogy a szökevény az Istenhegyi út 40. szám alatt rejtőzködik egy villában, ezért Futó három detektívvel kora reggel kiment a címre, ahol legnagyobb meglepetésükre a Szigetvári utcában keresett öregasszony nyitott ajtót. A szökevény nem volt a lakásban, azonban az ott lakó három fiatal férfi – Bartuszek Géza a nő fia, Bakos József és Kulik Ferenc – agresszíven ellenállt az igazoltatásnak és szökni próbált, amit a detektívek csak negyedórás kemény küzdelem után tudtak megakadályozni. A villa átkutatása során aztán megtalálták a kasszaifurásokhoz használt szerszámokat is, így a további nyomozó munka már nem jelentett nagy nehézséget.

Futó későbbi elmondása szerint Boda Dezső budapesti főkapitány annyira megörült az eredményes elfogásnak, hogy még aznap délután magával vitte Futót a kormánypárt szalonjába, hogy személyesen mondhassa el ifj. gróf Andrássy Gyula belügyminiszternek továbbá gróf Apponyi Albertnek és Kossuth Ferencnek az akció részleteit (Sz.n., 1939a). Futó egyébként 1928-ban meg is írta az ügyet a Magyar Detektív című szakfolyóiratban, amelyben a sikert szerény módon nem magának, hanem Beck István detektívfelügyelő kivételes memóriájának és személyismeretének tulajdonította és kihangsúlyozta e tulajdonságok nélkülözhetetlenségét a detektívek munkájában (Futó, 1928a). A történetet levéltári bizonyíték is alátámasztja, hisz az Istenhegyi út 40. szám alatti villában talált öregasszonyt – özv. Meixler Ferencné szül. Bartuszek Katalint – 1909-ben elítélték orgazdaságért és akkor még fogolytörzskönyve bejegyzése szerint valóban a Szigetvári utca 26. II. emelet 31. szám alatt lakott (HU-BFL.VII.102.a 240).

A történethez hozzátartozik az is, hogy a tizenkilencedik születésnapja előtt egy hónappal elfogott és már büntetett előéletű Bartuszek Géza meghalt a vizsgálati fogságban (HU-BFL.VII.101.e.2847), amit a sokszorosan rovott múltú és összbüntetésül tizenegy év fegyházbüntetésre ítélt Kulik Ferencnek egy fegyházból kijuttatott és érdekes módon meg is jelent levele szerint a detektívek vallatási módszerei okoztak (Sz.n., 1910a). Kulik a bíróság előtti eljárásban is megismelte a detektívek elleni vádjait (Sz.n., 1910b), tudni kell azonban, hogy ő egy intelligens, ugyanakkor rendkívül veszélyes, agresszív bűnöző volt, aki nem csak a fővárosból, de az országból is ki volt utasítva (fogolytörzskönyve szerint galíciai származású volt) (HU-BFL.VII.101.e.2796).

A kasszaifurások előtt, 1909 tavaszán is elfogták, akkor is késsel támadt a detektívekre, ami miatt hat hónap börtönbüntetést kapott (Sz.n., 1909b). Angyal László – aki majd a Horthy korszakban detektív főfelügyelőként a gyilkosságokat és rablásokat nyomozó főcsoport vezetője lesz – jelen volt ennél az elfogásnál és még 1934-ben is azt nyilatkozta, hogy Kulik Ferenc volt a legagresszívebb bűnöző, akivel életében találkozott (Ladányi, 1934). Ezt megerősíti, hogy Kulik a kasszaifurások miatti fegyházbüntetésre ítélese után Sopronkőhidán sósavval mindkét szemére megvakított egy börtönőrt, ami után összbüntetési ítéletét tizennégy évi fegyházbüntetésre súlyosították (Sz.n., 1913). Ha mindehhez hozzávesszük azt, hogy a kasszaifuró trió harmadik tagja Bakos József szintén többszörösen rovott múltú, tapasztalt bűnöző volt (HU-BFL.VII.102.a.2570), akkor érthető, hogy Boda József főkapitány miért örült annyira a detektívek sikerének. Bakost tíz év fegyházra ítélték. 1911. augusztus 28-án, miközben a Sopronkőhidai fegyházba szállították leugrott a robogó vonatról és megszökött. Visszament Budapestre, ahol Angyalék október 7-én újra elfogták (Sz.n., 1911).

Futó Imre fiatal detektívként 1910 szeptemberében részt vett az Adria szállodában ciánkálival elkövetett prostitúált gyilkosság kinyomozásában is, ami a magyar kriminalisztika történetének szintén híres esete. Az ügy arról nevezetes, hogy egy helyszínen talált nadrággomb segítségével jutottak el a detektívek az elkövetőhöz. A gombban az „American House Budapest” felirat szerepelt, amiről gyorsan megállapították, hogy az egy szabóság neve a Szervita téren, az ő nyilvántartásuk alapján a tettes elfogása pedig már csak rutinmunka volt. Futó visszaemlékezése szerint ebben az ügyben ő nem a „nadrággombos”, hanem a „ciánkális” vonalat nyomozta és ő is eljutott a tetteshez Fekete Vilmos gyógyszerészsegéd személyében, amit haladéktalanul jelentett is

Krecsányinak, de addigra már a nadrággomb alapján tudták, hogy ő a potenciális elkövető (Sz.n.,1939a). Futót 1911. augusztus 1-én detektív csoportvezetőnek nevezték ki. 1912. május 23-a „a vérvörös csüörtök” után, tagja volt annak a nyomozó csoportnak, amely az akkor lelőtt lovasrendőr Ritter József gyilkosát volt hivatott felkutatni (Ibolya, 2025). Ennek során a baloldali sajtó szerint a csoport – azért, hogy leplezzék a gyilkos lövést valójában leadó Angyal László detektívet – ismételten kényszervallatásokat foganatosított.

A rendőri vezetés ezt tagadta, de Krecsányi Kálmán detektívfőnök 1913-as leváltásában nagy valószínűséggel ez a fiasco is közrejátszott. Az új detektívfőnök Nagy Károly lett, aki Futót, mint Krecsányi emberét ezután az akkor még önálló város Kispestre helyezte. Miután Krecsányi 1917-ben – a főkapitány bünygyi helyetteseként – visszatért, Futó is visszakérült Budapestre, de haláláig Kispesten, a Wekerle telepen – a Fő tér (ma Kós Károly tér) 4. I. emelet 12. szám alatt lakott. 1917. augusztus 16-án a király III. o. Polgári Hadi Érdemkeresztel tüntette ki (Sz.n., 1917), amely kitüntetéset azok számára alapították, akik a háborús erőfeszítéseket a polgári életben a saját hivatásukon keresztül segítették. Már a Monarchia összeomlása után a Károlyi kormány belügyminisztere 1918. november 15-én sokadmagával detektív főfelügyelővé nevezte ki (Sz.n., 1918). Korábbi pályafutása és későbbi karrierje miatt bizonyossággal kijelenthető, hogy az 1919-es proletárdiktatúra alatt nem működött együtt a hatalommal.

3. Futó Imre bünygyi naplója

Futó Imre egészen 1939-ben történt nyugállományba vonulásáig – ha nem is a legelső vonalban, hisz csak 1937-ben lett kinevezett főcsoportvezető – egyik meghatározó személyisége volt a budapesti detektív testületnek, aki a legkomolyabb bűncselekmények gyakorlati nyomozását irányította. Az ügyekről saját magának is feljegyzéseket készített, ún. bünygyi naplóját – amelyet külföldön élő unokája Irene Larsson adományozott a Rendőrmúzeumnak a két háború közötti magyar kriminalisztika értékes rekvizitumaként – nagy valószínűséggel már nyugállományban, ezek alapján írhatta. A napló – amelynek meglévő részei a „Rablógyilkosságok 1920-1939” és a „Gyilkosságok 1920-1939” címetek viseli, 59 ügyről szóló kézírásos, hosszabb-rövidebb feljegyzést, újságvivágásokat, fényképeket (helyszíni fotókat, rabosító fényképeket és portrékat) tartalmaz és még az is kiderül belőle, hogy az ügyet konkrétan Futó csoportja (FU-val vagy F-el jelölve) vagy más detektívcsopord dolgozta fel. A napló bizonyosan hiányos, hisz a „Rablások” fejezetcím után a füzetből a lapok láthatóan ki lettek tépve, ez azonban nem teszi kevésbé érdekessé.

A naplóban írt élet elleni ügyek között több, a magyar kriminalisztika történetét által számon tartott ügyet is olvashatunk. Ezek között a Léderer Gusztáv csendőr főhadnagy és felesége által Kodelka Ferenc hentes sérelmére 1925. január 8-án elkövetett gyilkosság a leghírhedtebb, a korszakban kuplé („*Lédererné, mi van a kosárban/Kodelkának feje, keze, lába...*”), 2018-ban pedig egy Szász János által rendezett játékfilm – „*A hentes, a kurva és a fészemű*” – is feldolgozta. Az ügy szakmai szempontból a Futó-csoport detektívjei számára semmilyen kihívást nem jelentett, hisz egy Léderer Gusztávot ismerő szemtanú látta, hogy a csendőrtiszt egy csomagot dobott a Dunába, ami után a tanú csomagot kihalászta és abban a sértett levágott fejét megtalálta, majd rögtön bejelentést tett. Az azonnali házkutatás során a lakásban véryomokat, a padláson pedig egy bőrröndben a hentes egyéb testrészeit találták meg, ami után az elkövetők beismerő vallomást tettek, Léderert azonban ez sem mentette meg az akasztófától.

Futót ezután rövid időre a Teleki térre vezényelték – a tér az ott működő ócskapiac, a „Tangó” miatt a főváros bünygyileg talán legfertőzöttebb része volt – mert a rendőri vezetés a problémát egy erre a célra felállított rendőrőrssel kívánta megoldani, amit Futó vezetésével indítottak be. Ebben az időszakban Futónak több cikke is megjelent sikeres ügyeiről *A Magyar Detektív* nevű szakfolyóiratban (Futó, 1927, 1928a, 1928b, 1928c, 1929a, 1929b.). A lapot a Detektív Nyugdíjpótló

és Segélyező Egyesület adta ki, amelynek Futó tagja és egy időben választmányi tagja is volt, társelnöke volt továbbá a Detektív Athletikai Club-nak (Sz.n., 1929).

4. Bankrablások nyomozása

A Futóék által sikeresen kinyomozott, időközben a feledés homályába merült ügyek közül kiemelkedik egy olyan, Budapest szívében elkövetett, három ember halálát okozó fegyveres bankrablási kísérlet, amely kapcsán azonnal Chicago-t kezdték emlegetni a lapok. A cselekmény helyszíne a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Budapest, Szabadság tér 16. (az ún. Adria Palota) alatti bankfiókja volt, ami rövid időn belül másodszor vált fegyveres bankrablás színterévé. Először 1931. október 15-én két álarcos fegyveres rabolta ki a bankot, akik két motorkerékpárral menekültek, de egyiküket, Bónya Sándort, aki balesetet okozott és leesett a motorról még a helyszín közelében, míg társát, Ondi Sándort, aki több lövést adott le az őt üldöző személyekre, köztük egy rendőrré, órákon belül elfogták. Mivel a cselekményt a biatorbágyi viaduktnál Matuska Szilveszter által végrehajtott robbantás miatt bevezetett statárium alatt követték el, az elkövetőket 1931. október 20-án a dr. Töreky Géza által elnökölt rögtönítélő bíróság elé állították, amely Ondi Sándort halálra, társát – aki a cselekmény elkövetésekor még nem töltötte be a huszadik életévét – tizenöt évi fegyházbüntetésre ítélte. A halálos ítéletet még aznap végrehajtották.

A Szabadság tér 16. szám alatti második bankrablás 1934. december 31-én történt, amikor két fegyveres – Radovics László és Tari Nándor – lépett be a bankfiókba, amíg harmadik társuk Szepesi László az utcán, egy erre a célra lopott gépkocsi volánja mögött várakozott. A banda 1931 tavaszától már négy rablást hajtott végre, illetve kísérelt meg pénzintézetek sérelmére, többnyire eredménytelenül. Ez az akciójuk is kudarcot vallott, mert a bankban, miután Tari elkiáltotta magát, hogy „fel a kezekkel!”, azonnal leadott a plafonra irányítva két figyelmeztető lövést, mire a fegyverekhez kevésbé értő Radovics pánikba esve lövöldözni kezdett, amihez aztán Tari is csatlakozott. Ráadásul a bankrablók balszerencséjére a fiókban tartózkodott vitéz Szalay Miklós, volt huszárszázados, aki, mivel nagyobb összeget akart aznap kivenni a bankból, magával vitte a revolverét, amivel a lövöldözés kirobbanása után két lövést adott le Radovicsra és mindkétyszer el is találta, mire a rablók menekülni kezdtek. Addigra azonban Tari és Radovics is eltalálta Benyák József kifutófiút, aki a helyszínen meghalt. Radovics rajta kívül lelőtte Róth Imre banktisztviselőt és Jójárt Géza főpénztárost is, utóbbi a helyszínen, Róth pedig egy pár nappal később a kórházban halt meg, és rajtuk kívül többen is megsebesültek. Jójárt Géza főpénztáros sorsa különösen tragikus, hisz ő azonos volt azzal a Schaffer Gézával, aki az 1908-as újpesti fegyveres bankrablásnál is pénztárosként működött (Ibolya, 2014), és szerencsés megmenekülésének emlékére változtatta meg 1909-ben belügyminiszteri engedéllyel a nevét (Sz.n., 1909c), majd megúsza az 1931. október 15-ei Ondi Sándor féle bankrablási kísérletet is, harmadjára azonban elhagyta a szerencséje.

A rendőrség azonnal hatalmas erőket mozgósított az elkövetők azonosítására és elfogására, ahogy azt pár nappal később, az ügyről vele készült interjúban Futó maga is elmesélte (Nádas, 1935). Az elkövetőkről rögtön azt feltételezték, hogy rovott múltú, a gépkocsikhoz értő személyek lehetnek, mert az autót ellopása előtt annak tulajdonosa lezárta, megtalálása után pedig nem találtak rajta és benne ujjnyomokat. Már az első nap rengeteg bejelentés érkezett, ezek egyike alapján került képbe – a nyomozás végeredménye szempontjából rendkívül szerencsés módon – Szepesi, akiről a bejelentő annyit mondott, hogy egyszer látta, amint egy társával beszélgetett, és amikor rendőrök közeledtek feléjük azonnal szétrebbentek.

Mivel a bejelentő szerint Szepesi autószerelő volt, a detektívek kimentek érte és bevitték a kapitányságra, hogy elszámoltassák, de mindent tagadott és egy személyleírás sem illett rá. A nyilvántartásból kiderült azonban, hogy Szepesi 1934 januárjában Radovics László nevű társával ellopott egy Chrysler gépkocsit. Futó ennek az információnak az ismeretében rögtön szagot fogott és

elrendelte, hogy Szepesit éjszakára tartsák benn és másnap kora reggel menjenek ki Radovicsért, aki sebesült volt és a párnája alatt megtalálták a véres kabátját. Azonnal beismerő vallomást tett és anélkül, hogy tudta volna, hogy Szepesi már a rendőrség vendégszeretét élvezi, bűntársaként megnevezte őt és Tari Nándort is. A detektívek verziója helyesnek bizonyult, korábban mindhárman sofőrként, illetve autószerelőként dolgoztak. Futó Imrét és az ügyben eljáró detektíveket és rendőri vezetőket 1935. január 2-án külön napiparancsban dicsérte meg dr. Ferenczy Tibor rendőrfőkapitány, amely alkalomból több lap által is leközlött csoportkép is készült róluk. Pár nappal később Futó Imrét és pár társát Horthy Miklós kormányzói dicsérő elismerés – Signum Laudis – kitüntetésben részesítette (Sz.n., 1935), amit a mai napig őriz unokája dr. Farsang Csaba nyugalmazott orvosprofesszor. A Szabadság téri elkövetőket a törvényszék dr. Gadó István vezette tanácsa 1935. február 16-án halálra ítélte (az ügyész dr. Grottó László volt). Miután az ítélet jogerőre emelkedett és az ítélték kegyelmi kérvényeit a kormányzó elutasította, 1936. január 23-án a Kozma utcai Gyűjtőfogház udvarán mindhármukat felakasztották (Garami, 1936).

5. Futó Imre utolsó aktív évei nyomozóként

Futót 1937 februárjában kinevezték a betörési, rablási és gyilkossági ügyek detektívőcsoportjának vezetőjévé, amit Angyal László nyugállományba vonulása után gyakorlatilag már 1934 októberétől ő vezetett. Már a nyugdíj felé közelítve is megjelent a komolyabb helyszíneken. Személy és ügyismerete tette lehetővé pl. egy betöréssorozat megoldását, amikor a detektívek tehetetlenül álltak a kifosztott boltokban, mert nem volt semmilyen behatolásra utaló nyom, ellenben mindenhol volt nagyon kicsi szellőzőablak, ami miatt először azt gondolták, talán gyerekek a tettesek.

Futó a harmadik helyszín után kijelentette, hogy csakis a „Cérna”, vagyis Lázár Ferenc lehet a betörések elkövetője, aki vékony testalkata és abnormálisan keskeny válla miatt kapta a becenevét az alvilágtól (Sz.n., 1937). 1939. április 21-én közelgő nyugdíja ürügyén életút interjút jelent meg vele a korszak legismertebb napilapjában Az Est-ben (Sz.n., 1939a), amely ebből az alkalomból a portréját is leközlötte. Ténylegesen 1939. szeptember 30-ával vonult nyugállományba harmincöt évi szolgálat után (Sz.n., 1939b).

Futó Imre feleségét, Csizmadia Máriát – akivel 1905. szeptember 26-án kötött házasságot, és akivel hat gyermeket neveltek fel – 1940. február 27-én veszítette el, ezután két lányával lakott kispesti otthonában, amit az 1944-45-ös ostrom is megkímélt. A berendezkedő kommunista államhatalom azonban teljes egészében megvonta a nyugdíját, sőt, vidékre történő kitelepítését is elrendelték, amit egy, a Belügyminisztériumban dolgozó távoli rokona akadályozott meg, de a lakását elvették és a továbbiakban csak bérlőként maradhatott ott. Ebben a nehéz időszakban gyermekei tartották el, különösen Ilona lánya, aki jó nevű belvárosi varrónőként Rotschild Klárának, a kor legismertebb divattervezőjének is dolgozott. 1963-tól kapott ismét nyugdíjat. Szivarozott, nagy Fradi drukker volt, jó kedélyét sohasem veszítette el. Idős korában is összejárt az ismerőseivel ultizni, borozgatni, erős hangján ilyenkor szívesen énekelt, kedvenc nótája a „*Száz szál gyertyát*” volt. Életének 91. évében 1970. március 22-én hunyt el, a kispesti újtemetőben van eltemetve.

Felhasznált irodalom

- Futó, I. (1927). Az ünnepesti selyemruhák. *A Magyar Detektív*, 2(24), 15–18.
 Futó, I. (1928a). Nyomozóérzés és memória. *A Magyar Detektív*, 3(10), 26–28.
 Futó, I. (1928b). Az áruló szardíniásdoboz. *A Magyar Detektív*, 3(15), 19–23.
 Futó, I. (1928c). A légi betörő. *A Magyar Detektív*, 3(17), 21–23.
 Futó, I. (1929a). Kispeszt réme. *A Magyar Detektív*, 4(4), 27–30.
 Futó, I. (1929b). A barnaképi betyárbanda. A cigánybűnügyek nyomozásának rendkívüli nehézségei. *A Magyar Detektív*, 4(14), 5–8.

Garami, A. (1936). Ma reggel felakasztották Radovicsot, Szepesit és Tarit a három Szabadság téri bankrablót. *Az Est*, 27(18), 3–4.

Ibolya, T. (2014). Az első magyarországi bankrablás. *BBC History*, 4(11), 82–85.

Ibolya, T. (2025). Egy lovasrendőr halála. *Ügyészek Lapja*, 32(1), 5–18.

Ladányi (1934): Soha nem olvasott detektívregényt Angyal László detektívfőfelügyelő, aki 35 évig a pesti gangsterek ellen harcolt. *Újság*, 10(222) 7.

Laky, L. (1926). A kasszabetörések. *A Rend*, 6(39-40), 3.

Nádas, S. (1935). Ha csak úgy lopni, gyilkolni lehetne! ... Beszélgetés Futó főcsoportvezetővel. *Pesti Napló*. 86(5), 13-14.

Sz.n. (1904). *A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja*, 2(37), 1.

Sz.n. (1905a). *A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja*, 3(10), 1.

Sz.n. (1905b). *A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja*, 3(13), 1.

Sz.n. (1907). *A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja*, 5(21) 285.

Sz.n. (1909a). Szökés a fogházból. *Pesti Napló*, 60(290), 8.

Sz.n. (1909b). Harc a detektívekkel. *Pesti Hírlap*, 31(96), 20.

Sz.n. (1909c). Névváltoztatások. *Pesti Hírlap*, 31(242), 24.

Sz.n. (1910a). A gyűjtőfogház rejtelseiből. *Békésmegyei Közlöny*, 37(77), 4.

Sz.n. (1910b). Az élet mélységeiből. *Népszava*, 38(234), 12.

Sz.n. (1911). Egy szökött rab letartóztatása. *Pesti Napló*, 62(239), 10.

Sz.n. (1913). Elítélt fegyenc. *Soproni Napló*, 17(148), 4.

Sz.n. (1917). Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 51(188), 3.

Sz.n. (1918). Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 52(262), 2.

Sz.n. (1929). A Detektív Athletikai Club közgyűlése. *A Magyar Detektív*, 4(9), 34.

Sz.n. (1935). Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 69(10), 1.

Sz.n. (1937). Hurokra került Cérna, a betörővilág gumiembere. *Friss Újság*, 42(96), 4.

Sz.n. (1939a). Egy magyar mesterdetektív mesterművei. *Az Est*, 30(90), 7.

Sz.n. (1939b). Két érdemes detektív nyugalomba vonulása. *Az Est*, 30(223), 7.

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (HU-BFL). A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai (VII. 101.e.) 2796. számú fogolytörzskönyv. Kulik Ferenc fogolytörzskönyve.

Budapest Főváros Levéltára (HU-BFL). A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti Királyi Büntetőtörvényszéki Fogház iratai. (VII.102.a) 240. számú fogolytörzskönyv. Özv. Meixler Ferencné szül. Bartuszek Katalin fogolytörzskönyve.

Budapest Főváros Levéltára (HU-BFL). A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház iratai (VII. 101.e.) 2847. számú fogolytörzskönyv. Bartuszek Géza fogolytörzskönyve.

Budapest Főváros Levéltára (HU-BFL). A jogszolgáltatás területi szervei. Budapesti Királyi Büntetőtörvényszéki Fogház iratai. (VII.102.a.) 2570. fogolytörzskönyv. Bakos Ferenc fogolytörzskönyve.

Futó Imre eredeti bűnügyi naplója. (Rendőrmúzeum).

Interjúk

A szerző Irene Larssen-nel és dr. Farsang Csabával készített interjúkat, mindketten Futó Imre unokái.

A SZEMÉLYLEÍRÁS MÚLTJA ÉS JÖVŐJE: AZ ALFONZ SZEMÉLYLEÍRÁSI RENDSZER A GYAKORLATBAN ÉS A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA TÁMOGATÁS JÖVŐJE

1. Bevezetés

A személyleírás és az arra épülő személyleírás-készítés módszertana a személyazonosítás egyik legrégebbi eszköze, mégis a kriminalisztika történetében a „mostohagyerek” szerepét töltötte be. A modern rendészeti munkában, szakmai berkekben gyakran megkérdőjelezik a relevanciáját. A huszadik század elejétől a daktiloszkópia (ujjnyom-azonosítás) gyors térnyerése, majd a kétezres évektől a genetikai azonosítás és a fejlett digitális képfeldolgozás megjelenése tovább erősítette azt a nézetet, hogy a személyleírás lassan elavul és kikopik a személyazonosítás eszköztárából. Ennek ellenére a bünygyi munka gyakorlatában, napjainkban is ismerünk olyan bűneseteket, ahol nem állt rendelkezésre kamerafelvétel, vagy az elkövetőhöz köthető „digitális nyom” (adat), és a sértetti- vagy tanúvallomás alapján rögzített személyleírás volt az egyetlen kiindulópont. Az ALFONZ Személyleírás Rendszer éppen erre a kihívásra ad választ, megteremtve a személyleírás egységes kereteit és módszertanát. Jelen tanulmány célja az ALFONZ Személyleírás Rendszer kialakításának és gyakorlati tapasztalatainak bemutatása, majd annak vizsgálata, hogy a mesterséges intelligencia (MI) támogatásával milyen lehetőségek nyílnak e módszer jövőjének biztosítására.

2. Az ALFONZ Személyleírás Rendszer kialakítása és elméleti alapjai

A Rendőrség bünygyi szolgálata által alkalmazott informatikai rendszerekben használt különféle személyleírás „rendszerek” egyre kevésbé voltak képesek megfelelni a velük szemben támasztott tartalmi és formai követelményeknek, ezért azok átfogó felülvizsgálata, fejlesztése és a XXI. század igényeinek megfelelő, korszerű személyleírás rendszer kidolgozása vált szükségessé. Így az eltérő tartalmú, struktúrájú és elavult személyleírás rendszerek egységesítése, modernizálása és a személyleírás munka standardizálása céljából, egy paradigmaváltás részeként kezdtük meg Anti Csaba László vezetésével az ALFONZ Személyleírás Rendszer kidolgozását. A fejlesztés a hazai rendészeti munka egyik legösszetettebb, többéves kutatói-szakértői projektje volt.

Célunk egy korszerű, tudományosan megalapozott, széles körű konszenzuson alapuló, közérthető, egyértelmű, felhasználóbarát, egységes és teljes személyleírás rendszer (és személyleírás kódszótár) kidolgozása volt, amelyet a járőrön át a szakértőig minden szakterület használhat, valamint minden bünygyi adatkezelésbe integrálható. Így lehetőség nyílt a nyomozási szakban a személyleírás adatok keresésére, kutatására, amely hosszabb távon a büntetőeljárások eredményességét is növelheti.

2.1. A személyleírás rendszer kidolgozása és a szakértői háttér

A rendszer Alfonz Bertillonról, az első személyleírás rendszer („*portrait parlé*” – „beszélő kép más”) megalkotójáról kapta nevét. A fejlesztendő terület specialítására tekintettel a projektben 20 tudomány- és szakterület 45 képviselője – többek között antropológus, igazságügyi orvosszakértő, nyelvész, grafikus és képzőművész, kriminálpszichológus, kriminalista, bünygyi technikus, tetoválóművész, fodrásmester, ruházati formatervező művész, informatikus, jogász, bünygyi adatkezelési szakértő – dolgozott. A munkában való részvételük – melyben én is a kezdetektől, a koncepció kidolgozásától a gyakorlati megvalósításig aktívan részt vettem – tette lehetővé, hogy a rendszer ne csak elméletileg legyen helytálló, hanem a rendőri munka mindennapi kihívásaira is válaszoljon. A projekt során első lépésként felkutattuk a személyleírással kapcsolatos szakirodalmat: 36 személyleírás rendszert hasonlítottunk össze 1686-tól 2012-ig. Felmértük az Európai Unió egyes tagállamainak rendőrségei által használt rendszereket, valamint kérdőíves felmérést végeztünk a fennálló állapotról, a fejlesztési

igényekre, valamint lehetőségekre vonatkozóan. Vizsgáltuk továbbá az akkor használatos személyleírási rendszerekben található adatokat, amelyből következtetéseket vontunk le az adatrögzítés módjára, a személyleírási elemek hasznosságára.

2.2. Az elméleti alapok, a kézikönyv és az illusztrációk elkészítése

Az ALFONZ Személyleírási Rendszer lelke a szakértők által kidolgozott egyes személyleírási elemek, azok jellemzői és ismérvei. A személyleírás a személy és a holttest, holttestrészek azonosítására szolgáló kriminalisztikai módszer, amely a személyleírás-készítés alapelveire és tárgyára tekintettel differenciáltan tartalmazza az általános humánbiológiai, a testrészekre vonatkozó alaktani, valamint a funkcionális és egyéb ismérveknek, vagyis az általános tulajdonságainak és a sajátosságainak leírását, amelynek célja a személyek és holttestek azonosítása.

A projektbe bevont szakértők ennek megfelelően dolgozták ki az általános humánbiológiai jellemzőket (pl. testmagasság, testalkat, testtartás, színekkomplexió), a fej és az arc morfológiai jellegeit, az egyes testrészekre, a különös ismertetőjelekre, valamint a funkcionális ismérvekre (a járásra, a beszédre, a viselkedésre, a szagra) vonatkozó jellemzőket. Külön hangsúlyt fektettek – a modern kor követelményeinek megfelelően – a hajviseletre, az arcszőrzetre, a testékszerekre, a tetoválásokra és az öltözékre (ruházatra és öltözköztetési eszközökre) vonatkozó jellemzők, szótárak kidolgozására.

A kidolgozás során az egyik legnagyobb szakmai kihívást az jelentette, hogy miként lehet a kriminálpszichológiai, antropológiai, orvosi és nyelvészeti fogalmakat úgy közérthetővé tenni, hogy azok ne veszítsék el szakmai tartalmukat. A bevont nyelvész kolléga dilemmája – és úgy általában a munkacsoport egészének feladata – az volt, hogy a terminológia megfeleljen a tudományos elvárásoknak, ugyanakkor a járőr vagy a nyomozó számára is érthető és egyszerűen alkalmazható legyen. Ez a pragmatikus szempont garantálta, hogy a rendszer ne pusztán elmélet legyen, hanem a mindennapi munka hasznos eszközévé váljon.

A rendszer kidolgozásának másik sarkalatos pontja a diszkriminációmentes, tudományosan megalapozott fogalomhasználat kialakítása volt. A régi, elavult rendszerekben például az „arab, néger, ázsiai” jellemző, mint pontatlan, nagy kategória szerepelt, mely az azonosítást sem támogatta és a modern szakmai elvárásoknak sem felelt meg. A rendszer célja éppen ezért a földrajzi változatokba sorolástól és az etnikai megkülönböztetéstől mentes, a morfológiai ismérvekre fókuszáló, egyértelmű kategóriák bevezetése volt, amelyek tudományos skálázáson alapulnak, és amelyeket a gyakorlatban (pl. a kozmetológiában) is alkalmaznak, valamint alkalmasak a különböző földrajzi változatokba sorolható népeiségekre jellemző színkomplexió (pigmentáció) leírására a bőrszín, a hajszín és a szemszín együttes vizsgálatával.

A rendszer struktúrájának, elemeinek, valamint szemléltető ábráinak, magyarázatainak, továbbá módszertani útmutatójának elkészítése az elméleti kidolgozás eredménye volt. A projekt kiadványa „A személyleírás” című könyv (Anti, 2017), amely foglalkozik a személyleírás történetével a Hermon nevű rabszolga személyleírását is tartalmazó körözésétől kezdve – az 1971-es „Személyleírás” könyvön át – a jelenkori nyilvántartások és informatikai rendszerek személyleírási főbb elemeit ismertetve.

Véleményem szerint a korábban említett paradigmaváltáshoz leginkább a személyleírás és a személyleírás-készítés fogalmának, céljának meghatározása, a személyleírás-készítés alapelveinek megfogalmazása és ezek egységes rendszerbe foglalása járult hozzá. A könyv tartalmazza továbbá a személyleírás fentebb ismertetett főbb elemeit, jellemzőit, ismérveit és azok definícióit az egységes terminológia használatának kialakítása érdekében. Végül a végrehajtó állomány munkájának támogatása érdekében a személyleírás-készítés gyakorlati kérdéseit részletezi. A könyvet egy személyleírási atlasz zárja, amely áttekintést nyújt a személyleírási jellemzőkről, ismérvekről, de nem a tárgymutatóknál megszokott ABC sorrendben, hanem a rendszeresség elvének megfelelően fentről

lefelé haladva. Ennek a könyvnek a vizuális anyagai különös jelentőséggel bírnak, hiszen a pontos és egységes leírás érdekében az arc és a test illusztrációi esetében kézzel készült ábrák rögzítették a lehetséges variációkat, „*mert amíg a fotográfia a valóságot minden részletében ábrázolja, addig a rajz értelmez, kiemel, egyszerűsít, megfigyeléseket rögzít*” (König Frigyes). Az egyes jellemzők ábrázolása a Magyar Képzőművészeti Egyetem közreműködésével valósult meg. Fotók illusztrálják a hajviselet és az egyes viselkedési elemek jellemzőit. A rajzok és fotósorozatok elkészítésének folyamata egy külön szakmai kihívás volt, mely a rendszer interdiszciplináris jellegét hűen tükrözte. Az elkészült illusztrációkat egyrészt „A személyleírás” című könyvbe, másrészt a Robotzsaru rendszer (Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer) személyleírás rögzítő moduljába illesztettük be, ezzel is támogatva a pontos és hiteles személyleírás-készítést.

2.3. Az informatikai modul kialakítása és innovációi

A rendszer hatékonysága az alkalmazott informatikai támogatásban rejlik. A Robotzsaru rendszer személyleírás rögzítésére szolgáló moduljának az alapelveknek megfelelő kialakításakor arra törekedtünk, hogy felhasználóbarát módon, minél gyorsabban végrehajtható legyen az adatrögzítés. Az egységes, egyértelmű kifejezések használatát biztosítják a könyvben szereplő, a modulba átvett fogalmi meghatározások, szinonimák és illusztrációk. Az ismérvek szótárfában való keresésére fordított időt csökkenti, hogy a kötelező adatok körének rögzítésére egy ún. gyorsrögzítő panelen is lehetőség van. Továbbá, az illusztrációkra kattintva is kiválaszthatók a megfigyelt személyleírási ismérvek, valamint a különös ismertetőjeleket hordozó egyes testrészek, valamint a végtag- és ujjhiányok választását test-séma ábra segíti. A képernyőn egy általános kereső funkció is található. Az itt beírt szóra, szótöredékre a rendszer rákeres a szótárfa elemei között, a szinonimákban és a fogalmi magyarázatokban is, ezzel is gyorsítva az adatrögzítés folyamatát.

3. A gyakorlati használat tapasztalatai

A személyleírás-készítés és rögzítés alapelveit és a gyakorlati megvalósításra vonatkozó szabályokat az erre vonatkozó normában rögzítettük. Az ALFONZ Személyleírási Rendszer bevezetésével és alkalmazásával kapcsolatos feladatokról szóló 26/2017. (VIII. 25.) ORFK utasítás 2017. augusztus 28-i hatályba lépésével megvalósult a rendszer bevezetése. A rendszer használatának megkezdése előtt a területükön mentornak kijelölt nyomozók és technikusok számára országos (régiókra bontott) oktatássorozatot tartottunk, ahol az elméleti alapok ismertetése mellett hivatkoztunk gyakorlati példákra, a képzésen résztvevők bevonásával a gyakorlat és a használat is nagy hangsúlyt kapott. A képzés célja nemcsak a rendszer megismertetése, hanem a gondolkodásmódbeli változás elérése, a régi rutinok leépítése és az újdonságok elfogadtatása is volt.

3.1. A személyleírás-készítés módszertani alapelvei a gyakorlatban

A rendszeresség alapelve megköveteli a személyleírási ismérvek meghatározott sorrendben (fentről lefelé és kívülről befelé haladva) és szempontok (méret, alak, szín, sajátosság) alapján történő vizsgálatát és rögzítését. Ennek megfelelően alakítottuk ki a Robotzsaru rendszer személyleírás rögzítő felületét. Az adatrögzítés alapvetően a Robotzsaru rendszerben történik, de nem rendőri helyiségben zajló cselekmények vagy a szemle során a nyomtatható „Személyleírási adatlap” biztosítja az adatok utólagos felvitelének lehetőségét.

Az egyedi meghatározottságra törekvés jegyében a személyleírást készítőnek azokat az ismérveket kell rögzítenie, amelyek az adott személy későbbi azonosítására leginkább alkalmasak, ezért ezt elősegítendő, a gyanúsított és az ismeretlen személyazonosságú holttest esetében eltérő számú, kötelezően rögzítendő adatot határoz meg az ORFK utasítás. A kötelező adatok teljes körű rögzítése nélkül a rögzítési folyamatban nem lehet továbblépni, ami szigorú garancia a pontosságra.

Az ismeretlen elkövető és eltűnt személy esetében kötelező elemek nincsenek meghatározva, mivel ilyen esetekben a tanú vagy a bejelentő emlékeztetése hagyatkozik a nyomozó hatóság. A gyanúsított esetében – a pontosság érdekében – az adatok rögzítése a kihallgatást végző, valamint a nyilvántartásba vételi tevékenységet végző személy közötti feladatmegosztáson alapszik. A kihallgatást végző rögzíti a megfigyelhető funkcionális ismérveket (járás, beszéd, viselkedés, szag). Ezt követően a büntügyi technikusa a rabosítás során rögzíti a fejre, a testre és a különös ismertetőjelekre (hegek, anyajegyek, tetoválás, testékszer) vonatkozó ismérveket. A különös ismertetőjelekről készített fényképek csatolása adminisztrációs tehernek tűnhet, de az erre fordított idő a személyleírási adatokra történő keresés esetén megtérül, mivel a keresés szempontjából nem releváns információk gyorsabban kizárhatók, illetve a fényképről történő felismerésre bemutatás folyamatát is megkönnyítheti.

Az egyszeri adatrögzítést támogatja az a megoldás, miszerint a Robotzsaru rendszer felajánlja a más ügyben, más szerv által utolsóként rögzített személyleírási adatokat és a különös ismertetőjelekről készült fényképeket, ezért a változatlan ismérveket szükségtelen újra rögzíteni és fényképezni. Így a rendszer bevezetése óta eltelt idő előrehaladtával jelentősen csökkenthetővé vált az adatrögzítésre fordított idő. Az egységes, egyértelmű és közérthető kifejezések alkalmazásának alapelve megvalósult a rögzítő modul kialakításkor, továbbá az ott használt illusztrációk egy személyleírási album formájában – a tanúknak történő bemutatás céljából – elektronikusan is elérhetők a Robotzsaru rendszerben.

3.2. Felhasználóbarát rögzítés és a gyakorlat tanulságai

A rögzített adatok minőségével kapcsolatban megállapítható, hogy az előzetesen vártnál jóval több – a testrészek aszimmetriájára, deformítására vonatkozó – sajátosságot rögzítettek, sokszor csekélynek tűnő, nehezebben megfigyelhető eltéréseket is leírva. Ez a későbbiekben nagymértékben hozzájárul az elkövetők ilyen típusú jellemzőkkel történő azonosításához. Több olyan ismérvet is rögzítenek, amelyek nem is kötelezőek, így például a cipő- és lábméret, vagy a különös ismertetőjelek méretének pontos meghatározása. Az ismeretlen személyazonosságú holttestek leírásának rögzítése során a leíráskészítést végző személyek a kötelező elemeken túl messzemenően eleget tesznek az adatrögzítési feladatainak. A személyleírási ismérvekre történő keresést-kutatást egyrészt ismeretlen elkövetők, ismeretlen személyazonosságú holttestek azonosítása érdekében, másrészt az indifferens személyek megtalálására használják a fényképről történő felismerésre bemutatás eljárási cselekményekhez, amennyiben a felismerésre bemutatandó kérdéses személy valamilyen ritka különös ismertetőjellel rendelkezik (pl. testékszer van az orrcimpájában).

Természetesen – mint minden rendszer használatakor – adatrögzítési pontatlanságok és anomáliák is észlelhetők. Egy gyakori rögzítési anomália a méretet és az arányokat leíró ismérveknél figyelhető meg. A rögzítők hajlamosak a „közepes” kategóriát túlzottan alkalmazni, még akkor is, ha az adott jellemző a skála valamely szélső értékéhez (pl. „kicsi” vagy „nagy”) húz. Ez a jelenség a szubjektív ítélet következménye, mely felülírja az objektív észlelési skálákat. A „közepes” vagy „normál” kategóriák gyakori alkalmazása eltompítja az adatok megkülönböztető képességét, ezáltal csökkentve az azonosítás pontosságát. Anomália a tetoválások rögzítésénél is észlelhető. Az ALFONZ részletes szótárfát biztosít a motívumok pontos rögzítésére, a rögzítők mégis gyakran a „nonfiguratív ábra” általános kategóriát választják annak ellenére, hogy leírnak figurális elemeket is, amely a későbbi személyazonosítási esélyeket rontja.

Az adatrögzítés hatékonyságát növeli az a gyakorlat, hogy a korábban rögzített adatokat a felhasználó csak jóváhagyja, vagy minimális mértékben módosítja. Ez azonban kockázati tényezőt jelent, ugyanis a személy ismérvei (pl. hajviselet, hajszín, arcszőrzet vagy testalkat) változhatnak. Ha a rögzítő nem fordít elegendő figyelmet a korábbi adatok kritikus felülvizsgálatára és az aktuális állapot rögzítésére, akkor a nyilvántartásban lévő adatok elavulttá válnak, ami rontja az adatok

naprakésztségét és megbízhatóságát a keresések szempontjából. Az ALFONZ Személyleírási Rendszer adataiban történő keresés sok esetben vezetett eredményre és sokszor sikerült azonosítani az ismeretlen elkövetőt például különös ismertetőjele, tetoválása alapján.

Számomra az a legemlékezetesebb eredményes azonosítás, amelynek során egy szexuális sorozat-bűncselekményt elkövető személy azonosítása történt meg egy viselkedési jellemző, a tenyerek verejtékezésére alapján. A bűncselekményekről nem állt rendelkezésre kamerafelvétel, a sértettek az elkövetőtől nem tudtak érdemi személyleírást adni, traumatikus emlékek egyetlen dologra fókuszáltak csak és egy dologban egyeztek meg, hogy az elkövetőnek nyirkos, izzadt volt a tenyere. A bűnügyi technikus pedig emlékezett arra, hogy korábban elvégezte egy személy rabosítását, akinél feltűnt, hogy izzad a tenyere és azt törölgeti, ezért korábban rögzítette ezt a viselkedési jellemzőt. A keresés során megtalálta a személyt, aki később gyanúsítottja lett az ügynek. Ez igazolja azt a tézist, hogy a pontos, egyedi meghatározottságra törekvés alapelveinek megfelelő adatrögzítés ilyen lényegtelennek tűnő ismérvek esetében is válhat a felderítést segítő bűnügyi adattá.

4. A jövő: a Mesterséges Intelligencia támogatás

Az ALFONZ Személyleírási Rendszer bevezetése jelentős előrelépést hozott a személyleírási munka modernizálásában, egységesítésében és a rögzített adatok kereshetőségében. A rendszer azonban, mint minden emberi tényezőre építő eljárás, magában hordozza a szubjektivitás kockázatát. A XXI. század technológiai fejlődése, ezen belül a mesterséges intelligencia (MI) és a neurális hálózatokon alapuló képfeldolgozás térnyerése új lehetőségeket nyit a személyleírási adatok pontosságának növelésére és a munkafolyamat automatizálására, az ezzel járó adminisztráció csökkentésére.

A személyleírási adatok feldolgozásában rejlő MI-potenciál feltérképezése érdekében született meg a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) által támogatott Nemzeti Laboratóriumok Program, ezen belül az Infokommunikációs és Információtechnológiai Nemzeti Laboratórium (INL) keretében megvalósult azon projekt, amelynek célja a meglévő ALFONZ rendszer adatainak felhasználása a gépi tanulás számára. A projekt fókuszában az arckép jellemzőinek MI alapú modellezése, azok automatikus, MI alapú felismerése és integrálása állt. A tanulmányban felhasznált kutatási eredmények az INL 2022-2.1.1-NL-2022-00011 azonosító számú projekt keretében megvalósult kutatásból származnak. A személyleírás alapján történő azonosítás hatékonyságának növelése érdekében kulcsfontosságú, hogy a hatalmas adatmennyiséget gyorsan és pontosan fel tudjuk dolgozni. Ezeknek a jellemzőknek a manuális bevétele jelenleg sok időt vesz igénybe, és mivel az emberek eltérően ítélik meg a szubjektív vonásokat (pl. orrhát lefutása), az adatok gyakran ellentmondások és inkonzisztensek lehetnek.

A projekt célja egy olyan MI alapú rendszer létrehozása volt, amely képes ezen a helyzeten javítani. Kifejlesztettek egy intelligens szoftver prototípust, amely egy adott személyről három irányból (szemből, jobbról és balról) készült fényképeket felhasználva automatikusan felismeri és javasolja a legjellemzőbb ismérveket. Ez nemcsak a rögzítés idejét csökkenti jelentősen, hanem biztosítja, hogy az adatok egységesebbek és objektívebbek legyenek. A modell betanításához a fejlesztők egy szigorúan ellenőrzött, körülbelül 180 000 anonimizált arcképet tartalmazó adatbázist használtak. A kialakított modell pontosságát szakértői ellenőrzéssel vizsgálták. Az eredmények azt mutatták, hogy a program képes volt kiszedni a rendszertelen hibákat a tanítóadatokból és egy általánosabb, stabilabb tudást elsajátítani. A modell ugyanakkor még hajlamos arra, hogy a vizuálisan egymáshoz közel álló, szubjektív kategóriák között (pl. kicsi vagy közepes ajakpír vastagság) „tévedjen”, ami az emberi látásra is jellemző. A prototípus jövője és hosszú távú hatékonyságának kulcsa, a bevezetésének lehetősége a folyamatos fejlesztésben rejlik. A legfontosabb stratégiai lépés egy „emberi beavatkozással támogatott” tanulási folyamat bevezetése lenne. Ennek lényege, hogy a szakértők folyamatosan felülvizsgálják a rendszer pontatlan javaslatait, javítják a hibás adatokat és a

modell ezeken a megbízhatóbb adatokon rendszeresen újra tanul. Hosszabb távon célunk olyan, a vizuális tartalmat a szöveges leírásokkal összekapcsoló technológiák bevezetése, amelyek lehetővé teszik a komplex, természetes nyelven történő szemantikus keresést (például: „keress középkorú, szemüveges, barna hajú férfiakat”), továbbá a képek összevetésével nehezen meghatározható, nonfiguratív tetoválások és az őket viselő személyek azonosítását.

5. Összegzés

Jelen tanulmány átfogó képet adott az ALFONZ Személyleírási Rendszer kialakításának összetett folyamatáról, bemutatva annak interdiszciplináris szakmai hátterét, valamint annak a gyakorlatba átültetett elméleti alapjait. Az ALFONZ-rendszer bevezetése óta a gyakorlati tapasztalatok egyértelműen bizonyítják a standardizált rendszer létjogosultságát: a felhasználóbarát informatikai modul és a kötelező adatrögzítés révén minőségileg javult a rendőrségi adatbázis. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a személyleírási munka megszabadult a kriminalisztika „mostohagyerekének” szerepétől. A digitális kor kihívásaira válaszul indított kutatás-fejlesztési projekt pedig kijelöli a jövő útját. A mesterséges intelligencia és a kép-kép alapú keresés módszereinek alkalmazásával az ALFONZ rendszer továbbléphet a szubjektív leírások objektív megerősítése felé. Ez a fejlődés, amely a hagyományos kriminalisztikai tudást ötvözi a legújabb technológiával – és amely Anti Csaba László úttörő munkásságának és a projektbe vetett kitartásának is köszönhető – biztosítja a módszer hosszú távú relevanciáját és sikerét a hazai kriminalisztika számára.

Felhasznált irodalom

Anti, Cs. L. (Ed.). (2017). *A személyleírás*. Semmelweis Kiadó.

Felhasznált jogforrások

26/2017. (VIII. 25.) ORFK utasítás az ALFONZ Személyleírási Rendszer bevezetésével és alkalmazásával kapcsolatos feladatokról

DIGITÁLIS KRIMINALISZTIKA ANALÓG KÉPZÉSBEN? – A JOGÁSZKÉPZÉS LEMARADÁSA A TECHNOLÓGIA MÖGÖTT

1. Előszó és témamegjelölés

Az ünnepelt, Anti Csaba, elismert magyar kriminalista, a kriminalisztika jeles képviselője és számtalan rendészeti és joghallgató lelkes tanára, akinek legfontosabb célkitűzése a kriminalisztikai gondolkodásmód magjainak elvetése az érdeklődő fejekben. Persze nemcsak a mag elvetése, hanem a kihajtó kis „növényke” gondozása és nevelgetése is Anti Csaba szívügye – így a bírák, ügyészek és más hivatásrendek szakmai továbbképzésének, mi több, szakmai ismeretterjesztő eseményeinek is aktív szervezője, oktatója és előadója. Az ünnepelt Szegeden is hintette és hinti a tudás magjait már egy bő évtizede, elsősorban szakmai továbbképzéseken, de 2018 óta a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán is, a joghallgatók számára rendszeresen és rendszerezetten oktat kriminalisztikát mesteroktatóként, amelynek körében megírt kriminalisztikai esettanulmányokat (Anti, 2025) bocsát a hallgatók (és érdeklődők) rendelkezésére tudásuk és kriminalisztikai gondolkodásuk fejlesztésére. Jelen írással tisztelegni szeretnék az ünnepelt elkötelezettsége és nem lankadó tenni akarása a kriminalisztika magas szintű művelése és ennek kiműveltetése irányában. Olyan témát választottam írásom témájaként, amely egyszerre foglalkozik az ünnepelthez szorosan és elválaszthatatlanul kötődő kriminalisztika témakörével és a jogászképzéssel is, egyben muníciót adhat – akár az ünnepelt számára is – a munkálkodás további folytatásához a jelenünket meghatározó digitális fordulat kriminalisztika-specifikus kérdéseit illetően.

A kriminalisztika jelentősége megkérdőjelezhetetlen a büntető igazságszolgáltatás működésében és működtetésében, a tudomány (és technológia) eredményei a büntetőjogi felelősség megállapításának szolgálatában állnak, hiszen a bűncselekmények felderítésének, vizsgálatának és bizonyításának módszereivel és eszközeivel foglalkozik. A bűncselekmény tényállásszerű megvalósulásának (mi, hol mikor, hogyan, ki, kivel, miért?; Fenyvesi et al., 2022, p. 44.) megállapítása nem lehetséges a kriminalisztika mint alkalmazott tudomány bevetése nélkül, emiatt a jövő jogászainak képzésében fontos jelentőséggel bír a kriminalisztika oktatása.

A 21. század első negyedének egyik fontos társadalomalakító tényezője a digitális átalakulás, az ún. negyedik ipari forradalom (Schwab, 2016), amely az élet minden területén és az egész glóbuszon érezteti hatását, ekként a digitális technológia térhódítása valóságos a bűnözés és a bizonyítékszerzés körében is. Ez azt is jelenti, hogy a kriminalisztika tudománya és gyakorlata is szükségképpen leképezi ezt a változást, így a technológiai fejlődés új módszereket hoz a bizonyítékok megtalálása, rögzítése és elemzése körében, ilyen például a természetes nyelvi feldolgozás, a neurális hálók alkalmazása nagy mennyiségű adatok elemzésénél, a hangfelismerés, a digitális arcfelismerés, a digitális vagy virtuális valóságban elkészített helyszínrékonstrukció, az MI által támogatott kihallgatás (Mészáros, 2025), valamint a közösségi média monitorozás (Graves & Glisson & Choo, 2020). Másfelől pedig új kriminalisztikai kihívásokat teremtenek az átalakuló digitális, mi több MI alapú új bűnözési technikák, mintázatok vagy éppen új bűncselekményi típusok is, így például az online csalások, a virtuális gyermekpornográfia (Horsman, 2016), a mesterséges intelligencia alapú megtévesztéses bűncselekmények esetében alapvetően át kell gondolni a kriminalisztikai módszereket a sikeres bűnfelderítés, nyomozás és a felelősség aggálytalan megállapíthatósága érdekében. A digitalizáció penetrációja olyan mértékű ezen viszonylatokban, hogy a digitális kriminalisztikának van helye a nevezéktanban, ahogy a digitális kriminalisztikai ismeretek oktatásának is a jogászképzésben.

2. A jogásképzés minőségi jellemzői

Az ún. képzési és kimeneti követelmények (KKK-k), illetve mai időkben az ún. elvárt tanulási eredmények (ETE-k) egy adott szakma elsajátításához szükséges tudásrendszert, készség- és képességhalmazt, valamint az attitűdleírásokat, illetve a foglalkozás, szakma gyakorlása során szükséges autonómia jellemzőit tartalmazzák. A KKK-kat jogszabályi szintű szabályozókban és felsőoktatási szervezetek ajánlásaiban olvashatjuk, jelenleg a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és az új képzések létesítéséről szóló 65/2021. (XII. 29.) ITM rendelet, valamint a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011.évi CCIV. törvény (Nftv.) 16/A. §-a szerinti felhatalmazás alapján a (felsőoktatásért felelős) miniszter által kibocsátott „hivatalos kiadványként” közzétett dokumentum tartalmazza a hatályos követelményeket. (Ehelyütt nem vizsgálom a hivatkozott dokumentum szabályozói jellegét, az azonban ténykérdés, hogy az intézményekben orientációként, illetve bizonyos minőségbiztosítási eljárásokban – így az akkreditációs keretrendszerben – követendő kötelezettségként tekintenek ezekre.) Az elvárt tanulási eredmény egy, az uniós helyreállítási alap terhére megvalósított felsőoktatási modernizációs projekt (RRF-2.1.1-21-2022-00001) újonnan bevezetett fogalma (volt).

A projekt célkitűzése a képzések megújítása volt, amelynek „középpontjában az elvárt tanulási eredményekre (ETE) alapuló szemlélet állt, ami a munkaerőpiaci igények oldaláról közelítette meg a képzések leírását. Az új koncepcióban nem a tartalom határozta meg, hogy mire lesznek képesek, milyen kompetenciákkal fognak rendelkezni az egyes szakokon végzettek, hanem az adott szakképzettséghez szükséges kompetenciaelemek felől közelítették meg a kérdést, és ezek mentén készítették el az egyes szakok elvárt tanulásieredmény-alapú leírását, teret hagyva az intézményi sajátosságoknak is. Az ETE-ben gondolkodó felsőoktatás így gyorsabban és könnyebben tud reagálni a regionális munkaerőpiaci igényekre, mivel a felsőoktatási intézmények közvetlen partnereiktől származó inputok alapján tudják kialakítani programjaik követelményeit” (Tolnai, 2024, p. 7).

S ugyan a projekt lefutott és a felsőoktatás modernizációja is várat még magára, az intézmények kidolgozták az ETE követelményeiket is, így a jogásképzésen is elvárt tanulási eredményként jelentkeznek a képesség, miszerint az osztatlan jogász mesterszakon végzett jogász „jártas az információtechnológiai kérdésekben, képes az adatbázisok, online rendszerek használatára”. Kérdés azonban, hogy ez mit is jelenthet a digitális forradalom, és különösen a mesterséges intelligencia (MI) alapú alkalmazások felemelkedése által előidézett társadalomformáló időkben.

3. Jogási felelősség – MI-jártasság

Az MI térnyerése az igazságszolgáltatásban (Karsai 2021; Fantoly 2022; Herke 2023;) új kihívások és feladatok elé állítja a szervezetrendszert és az egyéni szakembereket is. Az Európai Parlament és a Tanács 2024/1689. számú rendelete a mesterséges intelligencia használatára vonatkozó harmonizált szabályokról, valamint egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról (MI rendelet) bevezeti az MI-jártasságot (lásd részletesen Gültekin-Várkonyi, 2025) mint egy újonnan kialakítandó tudás-képesség ötvözetet. A preambulum (20) bekezdése szerint „e rendelet alkalmazásával összefüggésben az MI-jártasságnak szavatolnia kell, hogy az MI-értékláncban belüli valamennyi releváns szereplő rendelkezzen e rendelet megfelelő betartásának és helyes érvényesítésének biztosításához szükséges tudással.” A 3. cikk 56. pontja definiálja az „MI-jártasságot”, amely ennek megfelelően olyan készségek, ismeretek és értelmezési képességek, amelyek lehetővé teszik a szolgáltatók, az alkalmazók és az érintett személyek számára, hogy – figyelembe véve a rendelettel összefüggésben fennálló jogait és kötelezettségeiket – a megfelelő információk birtokában telepítsenek MI-rendszereket, valamint tudomást szerezzenek az MI lehetőségeiről és kockázatairól, és azon lehetséges károkról, amelyet az MI okozhat.

A 4. Cikk szerint pedig „az MI-rendszerek szolgáltatói és alkalmazói intézkedéseket hoznak annak érdekében, hogy a tőlük telhető legnagyobb mértékben biztosítsák személyzetük, valamint a nevükben az MI-rendszerek működtetésével és használatával foglalkozó bármely más személy mesterséges intelligencia terén szerzett megfelelő szintű MI-jártasságát, figyelembe véve szakmai ismereteiket, tapasztalatukat, végzettségüket és képzettségüket, valamint azon körülményeket, amelyek között az MI-rendszereket használni fogják, és figyelembe véve azon személyeket vagy azon személyek csoportjait, akik tekintetében az MI-rendszereket használni fogják.”

Mindezek alapján tehát a jogalkalmazóknak tudatosan, jogszerűen és felelősen kell használni a mesterséges intelligencia alapú eszközöket és megoldásokat. Az MI rendelet alapján a jogalkalmazás (a bíróság) akkor „szolgáltató”, ha a bírósági szervezet valamely feladat megoldására (ügyfélkapcsolat, ügykezelés vagy ítélezési feladatok) MI-t fejleszt, létrehoz, módosít vagy saját infrastruktúrájába integrál. Ilyenkor az MI rendelet szerinti megfelelőségi kötelezettségeknek is meg kell felelnie az MI modellnek (dokumentáció, kockázatkezelés, minőségbiztosítás). Akkor lesz „alkalmazó” a bíróság, ha már kész MI-rendszert saját tevékenységében használ és működtet. Például kereső, fordító, döntéstámogató, szövegösszegző MI-t használ a bíróság, amelyet valójában a „piacról” vásárol. Ilyenkor is kulcsfontosságú az MI-jártasság biztosítása, a hibák felismerése, az emberi felügyelet biztosítása stb.

Az MI rendelet szerinti kockázat-alapú osztályozásnak megfelelően fokozottabb kötelezettségek hárulnak azokra a szervezetre, amelyek magas kockázatú MI-t fejlesztenek vagy használnak, az igazságszolgáltatási (és a bűnüldözési) felhasználás a rendelet mellékletében meghatározott részletkérdések mentén ilyennek tekinthető. Van azonban egy harmadik szerep is, amelyben a bíróságok megjelennek itt: akkor kell MI használatával érintett személynek vagy intézménynek tekinteni a bíróságot, amikor az valamely perbeli fél MI-generált beadványát bírálja el vagy akár más MI-alapú bizonyítékokat fogad be/utasít el és értékel. Az MI-jártasság kialakítása itt is alapvető jelentőségű, mi több, ez a legaktuálisabb kérdés jelenleg, figyelemmel a magyar bírósági rendszer látható digitális lemaradására. Itt arról beszélünk, hogy az MI-jártasság elsődlegesen nem a technológia mélyreható ismeretét, hanem egy feladat-specifikus, jogalkalmazásra szabott kompetenciát jelent. Elvárható például, hogy a bírák képesek legyenek felismerni az MI által generált tartalmakat, különösen olyan esetekben, amikor a beadványok, jogi érvelések vagy hivatkozások automatizált eszközök eredményei.

Emellett képesnek kell lenniük arra is, hogy különbséget tegyenek jogilag releváns, hiteles tartalom és olyan elemek között, amelyek hamisított, pontatlan vagy hallucinált (valóságtartalommal nem bíró) adatokon alapulnak. Az MI-jártasság további kulcseleme a kockázatok felismerése. A bírónak tudatában kell lenniük annak, hogy a mesterséges intelligencia rendszerek torzított adatok alapján működhetnek, felerősíthetik a meglévő társadalmi és jogi egyenlőtlenségeket, továbbá nem képesek kontextusban értelmezni a jogi normákat, így nem helyettesíthetik az egyedi esetek alapos mérlegelését.

4. Digitális kriminalisztika

Tanúi lehetünk tehát az MI-jártasság és a digitális kriminalisztika összekapcsolódásának, ez utóbbit az MI-jártasság gyakorlati oldalának is tekintem a büntetőügyeket illetően. A digitális kriminalisztika elvárt tanulási eredményeit az alábbiak szerint lehet megfogalmazni. A digitális kriminalisztikát elvégző jogász ismeri az alapfogalmakat (pl. digitális bizonyíték, e-bizonyíték, mesterséges intelligencia-alapú bizonyíték, adatlefglalás, metaadat, chain of custody/bizonyítéklánc stb.), és tisztában van az ezekre vonatkozó alapvető jogszabályi keretekkel (büntetőeljárás, adatvédelmi és uniós jogi szabályok, pl. GDPR, ENYH, LED, e-Evidence csomag), a jogi kockázatokkal, valamint a nem szabályozott kérdések etikai követelményeivel. Ezen túlmenően érti a digitális bizonyítékok

szerepét a büntetőeljárásban és a különböző új kriminalisztikai módszerek (pl. helyszínmodellezés MI-vel, hangazonosítás, arcfelismerés, nyelvi modellek) tudományos/technológiai alapjait. A képesség körébe tartozik a digitális bizonyítékok értelmezése, a szabályok-alkalmazása, illetve a technológiailag lehetséges kriminalisztikai eljárások alkalmazhatóságának felismerése (pl. e-mailek elemzése, felhőben tárolt adatokhoz hozzáférés, kriptoeszközök lefoglalásának kihívásai). Képes elemző módon értékelni a bizonyítékok integritását, hitelességét és relevanciáját, érti a valószínűségi alapú bizonyítás logikáját, és képes együttműködni az informatikai és kriminalisztikai szakértőkkel.

A jogász végzettségű, de digitális kriminalisztikában jártas személy elkötelezett a tisztességes eljárás és az emberi jogok érvényesítése iránt a digitális, illetve az MI-által vezérelt környezetben is, nyitott továbbá az új technológiák jogi hatásainak megértésére és igazságszolgáltatási célokra történő felhasználásukra (attitűd). Az autonómia és felelősség körében várható, hogy felelősséget vállal a digitális bizonyítékok jogi értékeléséért, és felismeri, ha valamely digitális bizonyíték nem felel meg a vonatkozó jogszabályi, különösen emberi jogi követelményeknek. Képes lépéseket tenni a bizonyítékmanipuláció és/vagy bizonyítéklánc megszakadása esetén, és vállalja álláspontját jogi vitákban is.

Az MI-jártasság az automatizált döntéstámogatási rendszerek felelős és kritikus használatát célozza, a digitális kriminalisztika pedig abban nyújt segítséget, hogy a jogalkalmazó meg tudja ítélni egy adott digitális információ (adat) bizonyító erejét, hitelességét és relevanciáját. A két terület közös metszete például az, amikor egy generatív MI (pl. ChatGPT) által készített beadvány kerül a bíróság elé. Ebben az esetben a bíró feladata nemcsak annak felismerése, hogy MI által generált tartalomról van szó, hanem az is, hogy kriminalisztikai és eljárásjogi szempontból is értékelje annak bizonyító erejét, figyelembe véve a bizonyítéklánc (chain of custody), az adatintegritás, valamint a manipuláció lehetőségének kérdéseit. Meg kell tudnia különböztetni az MI által generált bizonyítékokat (pl. arcfelismerés, DNS profilozás, helyszín-rekonstrukció stb.) az MI-által filterezett bizonyítékoktól (pl. e-mailek áttekintése, potenciálisan sértő tartalmak algoritmikus megjelölése stb.), mivel e megkülönböztetéstől függően eltérő bizonyító erővel rendelkeznek, eltérő szakértői kompetenciába tartoznak és persze eltérő védői indítványok engedésére kerülhet ezek alapján sor (Ligeti, 2026).

Megemlíthető továbbá, hogy az MI-alapú rendszerek nagymennyiségű, múltbeli bírósági adatot használhatnak tanulási célból, amelyek között szerepelhetnek érzékeny vagy torzított minták is. Itt a digitális kriminalisztikai szemléletmód nélkülözhetetlen annak felismeréséhez, hogy milyen típusú adatok kerültek feldolgozásra, ezek milyen módon befolyásolhatják a rendszer működését, és hogy ezek az adatok kellően megbízhatóak és hitelesek-e ahhoz, hogy bármilyen módon jogi következtetést alapolozzanak meg.

Nem utolsósorban pedig ismernie, felismernie és tudatosan el kell kerülnie azt a mára már közhírré vált torzítást, az ún. automatizációs torzítást (Kovács, 2022; URL1), amelynek lényege, hogy az ember hajlamos kritika nélkül „igazat adni” vagy elfogadni egy algoritmus, egy „gép”, akár egy MI által megalkotott eredményt (bármiről is legyen szó). E torzítás képes felerősíteni a kriminalisztikában létező ún. CSI-hatást (Angyal, Bezsenyi, & Petrétai, 2018, p. 73), és tartani lehet attól, hogy az átdigitalizálódott bizonyítás célzott és tudatos reflexió nélkül ennek mind érdekében, mind jogilag (bizonyítási eszközök kizárása) áldozatul eshet. Ezért a bírák és igazságügyi dolgozók MI-jártasságát digitális kriminalisztikai alapismeretekkel kell kiegészíteni. A cél nem az informatikai szakértői tudás elvárása, hanem az, hogy a jogalkalmazók képesek legyenek felismerni, mikor van szükség szakértői tudásra és annak bevonására, és miként lehet megőrizni az eljárás tisztességét digitális alapú bizonyítási eszközök esetén is.

5. Invitálás és zár szó

Meggyőződés, hogy a most „történő” digitális fordulat jelentősen átalakítja a (büntető) igazságszolgáltatást és kulcsfontosságú, hogy a jövő jogászai birtokában legyenek a fentieknek (is), mivel csak így tudnak majd értő módon részt venni a jövő digitális fejlesztéseiben – azaz az informatikai, tudományos és technológiai fejlődés nem haladhat a jogászok vigyázó szeméi és alakító kezei nélkül. Ehhez szükség van arra, hogy a kriminalisztikai képzésük – különösen azoknak, akik a büntető igazságszolgáltatás valamely szegmensében dolgoznak vagy fognak dolgozni – kiterjedjen a digitális kriminalisztikára is. Ez ugyanis nem informatika, hanem olyan kriminalisztika, amely a digitális valóságban képes értelmezni és megválaszolni a hét alapkérdést. Kulcsfontosságú, hogy a megfelelő felkészítés megtörténjen – akár már most bele is kezdhetünk. S mielőtt abba a hibába esnék, hogy az ünnepektől számára kihívásokat jelöljek meg a jövő számára, invitálok őt arra, hogy legyen alkotó és alakító mestere ezen törekvéseknek is – nemcsak Szegeden, de az ország minden jogászképzésében.

Felhasznált irodalom

- Angyal, M., Bezsenyi, T., & Petrétai, D. (2018). „Az egész eljárásnak több a kára, mint a haszna” – A kriminalisztikai fejlesztések dilemmái. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1(2), 69–92.
- Anti, Cs. L. (2025). *Kriminalisztikai esettanulmányok I. Gróf Teleki László halálesetének vizsgálata*. 1. JurisPeritus Kiadó.
- Fantoly, Zs. (2022). Mesterséges intelligencia a büntetőeljárás nyomozási szakaszában. *Forum Acta Juridica et Politica*, 12(1), 49–61.
- Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Kiadó.
- Graves, L., Glisson, W. B., & Choo, K.-K. R. (2020). LinkedLegal: Investigating social media as evidence in courtrooms. *Computer Law & Security Review*, 38, Article 105408.
- Herke, Cs. (2023). Mesterséges intelligencia a büntetőjogi döntéshozatalban. *Jogtudományi Közöny*, 78(4), 165–176.
- Horsman, G. (2016). Digital forensics: Understanding the development of criminal law in England and Wales on images depicting child sexual abuse. *Computer Law & Security Review*, 32(3), 419–432.
- Karsai, K. (2021). Algorithmic Decisions within the Criminal Justice Ecosystem and their Problem Matrix. *International Review of Penal Law*, 92(1), 13–30.
- Kovács, G. (2022). A kognitív torzítás veszélyei a szakértői véleményalkotásban. *Jog-Állam-Politika*, 14(3), 25–43.
- Ligeti, K. (Ed.). (2026). *AI Evidence and Criminal proceedings*. Hart Publishing.
- Mészáros, B. (2025). A mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségei a kihallgatások támogatására. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Eds.), *Rendészeti kutatások és innováció* (pp. 219–224). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.
- Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Crown Business.
- Tolnai, Á. (Ed.). (2024). *A felsőoktatási képzések ágazati modernizációja*. Magyar Akkreditációs Bizottság.

Online hivatkozások

URL1: Automatizációs torzítás (Automation bias): a jelenség definíciója és magyarázata. <https://itszotar.hu/automatizacios-torzitas-automation-bias-a-jelenseg-definicioja-es-magyarazata/>

Felhasznált jogforrások

Az Európai Parlament és a Tanács 2024. június 13-i (EU) 2024/1689 Rendelete

GONDOLATOK ANTI CSABÁHOZ

A tanításról életem során fokozatosan változtak nézeteim. Magáról az oktatásról intézményesen, de külön az alsós tanítóról, később a tanárról, a nagybetűs oktatóról is, aki respektábilis személyként valamilyen maradandó, meg-megújuló hatással van a hallgatóságára, annak egyes tagjaira.

Vagy nincs.

Rám az általános felső tagozatában a hatvan körül járó Káposztásné tapintható rajongása saját tárgya, a magyar nyelv és irodalom iránt volt pusztító hatással. Oly mértékben felébresztette és megacélozta érdeklődésemet az irodalom iránt, ami ma is tart, hogy amikor hatodikban költözés miatt iskolát voltam kénytelen váltani, felkereste szüleimet egy rajzban is kidolgozott útitervvel, hogyan tudnék én új lakhelyemtől minden nap átutazni a fél városon villamossal és trolival a Hernád utcai régi iskoláimig. Mert hogy kedvenc tanítványa vagyok, és szeretné, ha az is maradnék. Hasonló hatással volt rám a robusztus termetű és öblös hangú Pais tanár úr a gimnáziumban, aki történelmet tanított olyan szuggesztív erővel, hogy az eltelt hat évtized alatt sem tudtam kivonni magam a hatása alól. A Rendőrtiszti Főiskolát nappalin végeztem. Előtte két évig újonc voltam a BRFK Életvédelmi Alosztályán, ahol egyik első főnököm Láposi Lőrinc volt, kora egyik legismertebb gyilkossági szaktekintélye, egyben népszerű média személyiség, a Szabó László féle Kék fény állandó rendőrségi szakértője. Vele később előadóként is találkoztam a Főiskolán, kriminálmetodikából tartott órákat a bűnügyi szak hallgatóinak az emberölések nyomozásának módszertanáról. Ittam szavait.

Az ő óráin mindig elől ültem, ne hagyjak ki semmit abból, amit mond. Nem úgy, mint más órákon, ahol sem a tárgy tartalma, sem az előadó személye nem fogott meg, vagy csak minimális hatással volt rám, ezért hátra orientálódtam a teremben, az utolsó sorok valamelyikébe, ahol a fáradtak, érdektelenek és másnaposok pihentették olykor a szemeiket. Lőrinc előadásain ez kizárt volt. Az elméletet, a fogalmakat példákkal illusztrálta, olyan gyilkossági nyomozások részleteivel, amelyekben dolgozott, és amelyekről addig csak a Kék fényben hallottunk. Mindezt közvetlen hangnemben tette, mondandójába szöve időnként az aktuális szakzsargon kifejezéseit, nem tolakodóan, nem közönségesen, szabatos, irodalmi stílusban, mondhatni nyomdakész előadásmódban.

Huszonöt gyilkossági nyomozásokkal tarkított sűrű év után engem is meghívott előadóként néha a Rendőrtiszti Főiskola. Ott ismertem meg, a Kriminálisztikai Tanszék egyik tanáráként Anti Csabát. Az ezredforduló és végleges nyugdíjazásom után stabil óraadó lettem, évenként meghosszabbított szerződéssel. Ekkor lettünk közvetlen kollegák Csabával. Egy barátom, aki hallott egyszer előadni, azt mondta ne csak sztorizgassak, mert bár a szakmai múltamból átélt, ledolgozott és érdekes gyilkossági nyomozásokat mesélek el, de ezek nem merítik ki feltétlenül az oktatás, a tanítás elvárásait. Ekkor döntöttem úgy, hogy a tanszék minden tanárának beülök néhány órájára, tanulni, megtapasztalni, ki hogy törekszik eleget tenni az elvárásoknak, ki hogyan adja elő a jegyzetekben olvasható, kötelező tananyagot, ki fűszerezi példákkal, ki hogyan kommunikál a hallgatókkal. Ki jó tanár, ki érdekes, hatásos oktató? Ki képes végig ébren tartani az érdeklődést és a hallgatókat, ellenben ki unalmas, és vajon miért? Egyre inkább Csaba órái váltak számomra etalonná.

Az ő előadásaiban véltem felfedezni Káposztás tanámó részletekben tobzódó lelkesedését, Pais tanár úr dinamizmusát és hatásvadász fordulatait, Lőrinc ügyekkel illusztrált, érdekfeszítő, sokszor poénokkal tarkított előadásmódját. A látogatott órákon teszteltem az álamosodási együththatót is, néha a monotonía, az unalmas érdektelenség miatt alig tudtam nyitva tartani a szemeimet, és nem voltam ezzel egyedül. Ez Csaba óráin sosem fordult elő.

Ő a mobil előadók közé tartozott. Folyamatosan fel-alá járkált a teremben, beszéd közben enyhén gesztikulált, néha váratlanul kérdéseket tett fel, aktivizálva ezzel hallgatóságát. Végig ébren tartotta az érdeklődést, végig lekötötte a hallgatóság figyelmét. Azon kaptam magam, hogy igyekszem utánozni őt, ahogy egyes stílusjegyeikben Káposzta mamát, Pais tanár urat és Lőrincet is, sűrűn mérlegelve, elaludnék-e a saját óráimon?

Sose felejttem el.

Ügyészi továbbképzés volt a Legfőbb Ügyészségen, ahol előadók voltunk mindketten. Csaba órája előttem volt, hamarabb érkeztem, beültem meghallgatni. Éppen a felismerésre bemutatás tévesztési lehetőségeiről polemizált, poénkodott, amikor egyszer csak elhallgatott, kívárta, amíg a terem elcsendesedett.

– Ki emlékszik a Tizenkét dühös emberre?

Szinte mindenki.

Csupán emlékeztetőül. A vád szerint egy latin bevándorló fiatalember leszúrta az apját. A bizonyítékok ellene szólnak, bűnösségéhez látszólag kétség sem fér. A film azzal kezdődik, hogy a tárgyalás végeztével a tizenkét esküdt visszavonul tanácskozni. A megjegyzésekből kitérnek, hogy a vádlottat mindenki bűnösnek tartja, a szemtanúk vallomásai, a tárgyi bizonyítékok ellene szólnak, a többség rövid, rutinszerű ügymenetre számít. Egyhangú szavazás esetén halálos ítélet várható. Az elnök felteszi a kérdést, a forma kedvéért kéri, egyenként szavazzon mindenki. Egyes számú esküdt, bűnös, kettes számú, bűnös, hármas, bűnös és így tovább. Elér a nyolcas számú esküdthöz, akinek a válasza „nem bűnös”. Döbrent csend, majd méltatlankodó morajlás után megszólal az egyik esküdt: „mindig akad egy kételkedő, egy aggályoskodó”. A film története, hogy a kételkedő esküdt hogyan állítja maga mellé egyenként a többieket, kétségbe vonva fokozatosan az egyértelműnek tűnő bizonyítékokat. Nem a bűnösséget vitatja, csupán logikus kételyekkel a bizonyítékok értelmezését kérdőjelezi meg, életben tartva az ésszerű kételkedés jogát és képességét. Rávilágítva ezzel arra, hogy az igazságszolgáltatás nem hibátlan gépezet, hanem a benne résztvevők morális tartásának függvénye. A hallgatóság halálos csendben hallgatta Csaba példabeszédét. Elhallgatott, mintha befejezte volna. Aztán újra megszólalt.

– Vajon most a teremben, itt ül köztetek a nyolcas számú esküdt?

Torkomban éreztem, hogy a kérdés ütött. Drága Csaba! Addig csak ösztönösen éreztem, hogy a nyomozások egyik legfontosabb alkotóeleme a kételkedés, de a te előadásod után ez nálam már tudatossá vált. Ott a teremben bennem életre kelt a nyolcas számú esküdt. Bennem nyomot hagyta.

És úgy láttam, nem vagyok egyedül.

A PROFILALKOTÁS KRIMINALISZTIKAI ÉRTÉKEI, KORLÁTAI ÉS VESZÉLYEI

1. Bevezetés

A bűnügyi profilalkotás megítélése a tudományos diskurzusban és a rendőri gyakorlatban is sokszor vitatott. Jelen tanulmány azt vizsgálja, hogy a bűnügyi profilalkotás milyen kriminalisztikai és eljárásjogi funkciót tölthet be a nyomozási döntéshozatal támogatásában. A vizsgálat empirikus kutatások eredményeire, eljárásjogi megfontolásokra, valamint a kriminalisztikai gondolkodás elméleti kereteire támaszkodva elemzi a profilalkotás és a nyomozási döntéshozatal kapcsolatát. Az eredmények arra mutatnak rá, hogy a bűnügyi profilalkotás kriminalisztikai értéke nem a közvetlen azonosításban vagy a bizonyításban, hanem a nyomozási verziók kialakításának és priorizálásának támogatásában, a releváns információk rendszerezésében, valamint a döntéshozatal strukturálásában ragadható meg. Az empirikus tapasztalatok és a hazai gyakorlat egyaránt azt támasztják alá, hogy a profilalkotás akkor járul hozzá érdemben a nyomozás eredményességéhez, ha döntés-előkészítő eszközként, a kriminalisztikai gondolkodás integrált részeként alkalmazzák, világos módszertani és eljárási korlátok között.

2. Rendőri vélekedés a profilalkotásról

Snook és munkatársai (2007) empirikus vizsgálatukban ötvenegy kanadai bűnügyi nyomozó körében mérték fel a bűnügyi profilalkotással kapcsolatos gyakorlati tapasztalatokat, valamint a módszer hasznosságáról és érvényességéről alkotott szakmai véleményeket. A válaszadók többsége a profilt hasznos nyomozástámogató eszköznek tartotta, ugyanakkor óvatos volt a bizonyítékként való felhasználással és a félrevezetés kockázatával kapcsolatban (Snook et al., 2007).

Kocsis és Palermo (2007) megállapításai e képet tovább árnyalják, rámutatva arra, hogy bár a rendőri állomány körében általánosságban pozitív attitűd figyelhető meg a profilalkotással szemben, a módszer konkrét ügyekben nyújtott tényleges segítségének megítélése már kevésbé egyértelmű. Ezt a kettősséget támasztják alá Pinizzotto (1984) korábbi kutatási eredményei is, amelyek szerint a megkérdezett rendőrök 77%-a hasznosnak ítélte a bűnügyi profilt a nyomozás bizonyos aspektusainak fókuszálásában, ugyanakkor mindössze 17% vélte úgy, hogy a profilalkotás közvetlenül hozzájárult az elkövető azonosításához.

Jung (2014) tanulmányában 113, kiemelt bűncselekményekkel foglalkozó osztályokon dolgozó rendőrségi nyomozó válaszait értékelte a bűnözői profilalkotással kapcsolatos tapasztalataikról és a módszer hatékonyságával kapcsolatos véleményükről. Jung (2014) eredményei szerint a többség hasznosnak tartotta a profilt, de csak kisebbség tulajdonított neki azonosítási szerepet, és kevesen zárták ki a félrevezetés kockázatát.

Az adatok elsődlegesen azt támasztják alá, hogy a bűnügyi profilalkotás nem az elkövető közvetlen azonosításának eszközeként, hanem nyomozástámogató, orientáló- és strukturáló módszerként értelmezhető. Összességében a rendőri tapasztalatok a profil orientáló szerepét erősítik, nem a bizonyító/azonosító funkcióját. E kutatások együttes tanulsága az, hogy a bűnügyi profilalkotás nem „hatástalan”, hanem rosszul pozicionált módszerként válik vitatottá, amikor prediktív vagy bizonyítási elvárásokkal terhelik. Ha a profilt döntés-előkészítő és verziófókuszáló eszközként használják, a nyomozók szerint érdemi hozzáadott értéke lehet.

3. A kriminalisztikai gondolkodás és nyomozási verziók

A kriminalisztika a nyomozást egyrészt jogilag szabályozott, célorientált tevékenységként, másrészt sajátos megismerési folyamatként értelmezi, amely a múltbeli események rekonstrukciójára és az igazság feltárására irányul (Balláné Füstner & et. al., 2005). A nyomozás töredékes információk

mellett szükségszerűen hipotézisalkotással és ellenőrzéssel jár (Balláné Füsster & et. al., 2005). A nyomozás központi eleme a kriminalisztikai gondolkodás, amely az okozatokból kiindulva következtet az okokra, és a részletek összekapcsolásával építi fel az események egészét. Ez a gondolkodásmód rekonstruktív és hipotetikus jellegű, logikai műveletekre – így indukcóra, dedukcóra és analógiára (Fenyvesi et al., 2022) – támaszkodik, miközben szerepet kap benne az intuíció, az empátia és a kételkedés is. Hatékonyágát az elméleti tudás, a gyakorlati tapasztalatok és a kollektív szakmai ismeretek integrálása, valamint a folyamatos önellenőrzés biztosítja. A nyomozás így nem pusztán eseményrekonstrukció, hanem strukturált, joghoz kötött hatósági tevékenység, amely a kriminalisztikai kérdések rendszerszemléletű vizsgálatán keresztül alapozza meg a megalapozott jogi döntéshozatalt (Balláné Füsster et. al., 2005).

A kriminalisztikai döntések, melyeket a nyomozóhatóságnak meg kell hoznia, nem kizárólag a bizonyítási szakaszban jelennek meg, hanem már a felderítés legkorábbi fázisától kezdve meghatározzák a nyomozás irányát, módszereit és prioritásait. A felderítésben a döntéshozatal információhiányos, ezért több nyomozási verziót kell kialakítani és folyamatosan ellenőrizni (Fenyvesi et al., 2022). A nyomozó hatóság a nyomozás során (felderítés) tehát nem egyetlen „igaz” magyarázattal dolgozik, hanem több lehetséges magyarázatot állít fel, majd ezeket folyamatosan ellenőrzi, pontosítja vagy kizárja (Fenyvesi et al., 2022).

Fontos hangsúlyozni, hogy a fenti eredmények elsődlegesen rendőri attitűdöket, szubjektív tapasztalatokat és a profilalkotás észlelt hasznosságát tükrözik, nem pedig kontrollált körülmények között mért, objektív nyomozási eredményességi mutatókat (pl. felderítési arány, időtényezők, téves irányok csökkenése). Ezek az adatok tehát a profil észlelt hasznosságát mutatják, nem pedig a hatás oksági bizonyítását. A bűnügyi profilalkotás szerepének és hatékonyságának értékelése azonban nem választható el attól a kérdéstől, hogy a nyomozás során milyen döntések meghozatalát kell támogatnia.

4. A profilalkotás „új” megközelítése

Az első profilelemzési eljárást, az ún. (szociológiai) „specifikus profilalkotást” a magyar rendőrségen 1996-ban vezették be, és az ORFK-n belül alkalmazták nyomozástámogató eszközként. A módszer statisztikai kérdőívre és adatbázisra épült, a homológia elvére támaszkodva (Doan, 2008; Nagy & Elekesné Lenhardt, 2004). A szociológiai alapú módszert emberölés bűncselekmények támogatására alkalmazták, az elkövetői kör szűkítése céljából (Nyitrai, 2015).

A nemzetközi szakirodalom és rendészeti gyakorlat azt jelzi, hogy a nyomozástámogató egységek szerepe az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül. Míg a korai megközelítések elsősorban az „ismeretlen elkövető” feltételezett jellemzőinek meghatározására fókuszáltak, addig a modern nyomozástámogatás egyre inkább a nyomozási folyamat egészének hatékonyabb működtetésére irányul. Ennek középpontjában nem egy statikus profil előállítása áll, hanem azoknak az elemzési és döntéstámogató eszközöknek az alkalmazása, amelyek a nyomozási technikák, valamint az eljárási cselekmények megtervezését és végrehajtását képesek érdemben támogatni (Alison, McLean & Almond, 2007; Jarvis & Scherer, 2014).

E nemzetközi fejlődési irányhoz illeszkedve a hazai rendőrségi rendszerben is megjelent az integrált nyomozástámogatás modernizált, intézményesített formája. Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóságának Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztályán (továbbiakban: ORFK BF BEÉFO) 2021-ben létrejött a Speciális Nyomozástámogató és Viselkedéselemző (SNYV) Csoport tevékenysége a konkrét eljárásokhoz illeszkedő, operatív nyomozástámogatásra irányul (Lohner, 2024). A hazai fejlesztések kiindulása, hogy a profilalkotás már nem kizárólag statisztikai logikára épül (Nagy & Elekesné, 2004), hanem multidiszciplináris megközelítésben valósul meg. A csoport működése azt a törekvést tükrözi, hogy a nyomozástámogató módszerek a rendőrségi

gyakorlatban ténylegesen alkalmazható, operatív értékkel bíró eszközként jelenjenek meg, összhangban a nemzetközi tapasztalatokkal és tudományos eredményekkel (Lohner, 2024).

A hazai fejlesztések az integrált, multidiszciplináris nyomozástámogatás felé mutatnak. Az SNYV működése így illeszkedik a nemzetközi tendenciákhoz: célja nem az elkövetői jellemzők izolált becslése, hanem a nyomozási eljárások hatékonyabb tervezésének és végrehajtásának támogatása (Alison, McLean & Almond, 2007). A tevékenység deduktív logikára épül, ugyanakkor – a konkrét elemzési célok függvényében – induktív profilelemzési módszereket is alkalmaz. A hazai gyakorlatban az SNYV tevékenységének fókuszában több, egymással kombinálható nyomozástámogató eljárás áll. Az egyes módszerek alkalmazása mindig az elemzés céljától, az ügy jellegétől és a rendelkezésre álló információktól függ. Ezen módszerek közül leggyakrabban az ügyelemzés, kihallgatástaktikai tanácsadás, sorozat-jelleg vizsgálat, nyelvészeti szaktanácsadói tevékenység a legmeghatározóbbak. Továbbá az SNYV – eseti jelleggel – olyan további viselkedéselemzés-alapú módszereket is alkalmazhat, mint a célzott médiastratégia kidolgozása, pszichológiai csapdák alkalmazása vagy fenyegetések elemzése. Ezek a technikák elsősorban proaktív jellegűek, és új nyomok generálását, illetve a nyomozási lehetőségek bővítését szolgálják (Lohner, 2024).

5. Profilalkotás szerepe a kriminalisztikai gondolkodásban

A kriminalisztikai döntéshozatal – ahogy azt fentebb láthattuk – nem egyetlen, jól körülhatárolható aktus, hanem egymásra épülő döntések sorozata, amelyek eltérő információs környezetben, eltérő bizonytalansági szinteken és eltérő jogi következmények mellett születnek meg. Ennek megértése nélkül a profilalkotás gyakorlati hasznosságáról szóló empirikus eredmények értelmezése szükségszerűen torzul.

A bűnügyi profilalkotás mint nyomozástámogató eszköz, tehát nem végső válaszokat, hanem strukturált gondolkodási keretet kínál a nyomozás számára. A profilalkotás nem helyettesíti a kriminalisztikai döntéseket, hanem támogatja azokat azáltal, hogy segít a rendelkezésre álló információk rendszerezésében, a nyomozási verziók kialakításában, a releváns és irreleváns adatok elkülönítésében, valamint az erőforrások célzottabb felhasználásában, melyhez különböző módszereket és technikákat használ. Ilyen értelemben a profilalkotás nem dönt a nyomozó helyett, hanem hozzájárul ahhoz, hogy a döntések tudatosabb, következetesebb és kriminalisztikailag megalapozottabb módon születessenek meg.

6. Kognitív torzítások a kriminalisztikában és profilalkotás

Kitekintő jelleggel érdemes jelen tanulmány témáját röviden megvizsgálni a kriminalisztikában megjelenő kognitív torzítások és heurisztikus megismerési folyamatok szempontjából (Angyal, 2019). A döntésemélet és a kognitív pszichológia megkülönbözteti az algoritmikus, szisztematikus gondolkodást és a heurisztikus, egyszerűsítő megismerési stratégiákat. Utóbbiak a kriminalisztikai gyakorlatban elkerülhetetlenek, mivel a nyomozói döntések gyakran töredékes információkra és korábbi tapasztalatokra épülnek. Ugyanakkor számos empirikusan igazolt torzítás – így a megerősítési torzítás, a lehorgonyzás, a reprezentativitás és a hozzáférhetőségi heurisztika – a döntések szisztematikus elhajlásához vezethet, különösen akkor, ha a kezdeti hipotézisek túlzott mértékben rögzülnek (Kahneman & Tversky, 1974; Angyal, 2019).

A kriminalisztikai gyakorlatban a kognitív torzítások nem csupán a döntéshozatal, hanem már az észlelés szintjén is megjelenhetnek, ami súlyos következményekkel járhat a bizonyítékok értelmezésében. A megerősítési torzítás és a verziófixálás téves következtetésekhez vezethet (Dror & Fraser-Mackenzie, 2009; Angyal, 2019). A bűnügyi profilalkotás kriminalisztikai alkalmazása e torzítások szempontjából ambivalens megítélés alá esik. Amennyiben a profil implicit magyarázó

keretté vagy „kvázi-bizonyítékká” válik, fennáll a veszélye annak, hogy megerősíti a kezdeti feltételezéseket, és hozzájárul a nyomozás iránytévesztéséhez (Snook et al., 2007). Különösen problematikus lehet a horgonyhatás, amikor korai, nagy bizonytalanságú profilmegállapítások tartósan befolyásolják a nyomozási gondolkodást (Kocsis & Palermo, 2007). Ezzel szemben a tudományosan megalapozott, módszertanilag kontrollált profilalkotás éppen a kognitív torzítások mérsékléséhez is hozzájárulhat. Ha a profil jelzi a bizonytalanságot és felülvizsgálható, a gondolkodás önellenőrzését is erősítheti (Alison & Rainbow, 2011).

7. Profilalkotás eljárásjogi szerepe

A hazai jogalkalmazásban a bűnügyi profilalkotás alapesetben nem minősül bizonyítási eszköznek, hanem a nyomozóhatóság döntéshozatalát támogató, szaktanácsadói jellegű szakmai véleményként jelenik meg. Nemzetközi szinten ugyanakkor – elsősorban az angolszász jogrendszerekben – időről időre megjelennek kísérletek a bűnügyi profilalkotás bírósági felhasználására, jellemzően szakértői vélemény formájában. A releváns bírósági gyakorlat áttekintése alapján e próbálkozások három jól elkülöníthető területhez kapcsolódnak:

- motivációs elemzéshez, amikor a szakértő a bűncselekmény feltételezett indítékára von le következtetéseket a helyszíni és áldozati jellemzők alapján;
- modus operandi- vagy profilbizonyítékhoz, amikor az elkövető viselkedését egy adott „elkövetői típushoz” való illeszkedés szempontjából értékeli; valamint
- sorozat-jelleg vizsgálathoz, amelynek célja annak megítélése, hogy több bűncselekmény azonos elkövetőhöz köthető-e a viselkedéses és helyszíni jegyek összevetése alapján (Bosco et al., 2010).

Bosco és munkatársai (2010) tanulmánya alapján megállapítható, hogy a bűnügyi profilalkotás bírósági felhasználhatósága kizárólag kivételes esetekben merülhet fel, és szigorú feltételekhez kötött (az ún. Daubert-teszten való megfeleléshez, amely egyfajta „kapuőri” szerepben azt vizsgálja, hogy az adott szakértői bizonyíték tudományosan megbízható-e). Ilyen feltétel különösen a módszertan tudományos megalapozottsága és ellenőrizhetősége, a következtetések hibaarányának és korlátainak egyértelmű jelzése, a konkrét ügyhöz való szoros illeszkedés, valamint annak biztosítása, hogy a szakértői vélemény ne lépje túl a döntéshozatal jogi kereteit. E követelmények hiányában a profilalkotás automatikus bizonyítási szerepbe emelése nemcsak jogilag aggályos, hanem kriminalisztikailag is fokozott kockázatot hordoz (Bosco, Zappalà & Santtila, 2010). Ezek közé tartozik a verziófixálás, a megerősítési torzítás, valamint annak veszélye, hogy a profil tartalma implicit „kvázi-bizonyítékként” kezd működni a nyomozás során (Alison, McLean & Almond, 2007; Alison & Rainbow, 2011).

Véleményem szerint hazánkban nem a szakértői bizonyítás, hanem sokkal inkább a szaktanácsadói vélemény okirati bizonyítékként való felhasználásának kérdése merülhet fel a fentieknek megfelelő feltételek fennállása esetén. Kriminalisztikai szempontból nem az a kérdés, hogy a profil „igaz-e”, hanem az, hogy milyen eljárási döntések meghozatalát támogatja, és hogy ezek a döntések arányosak-e a rendelkezésre álló információk megbízhatóságával. Ebben az értelemben a profilalkotás alapesetben nem a bizonyítás alternatívája, hanem a bizonyításhoz vezető út strukturálását segítő eszköz.

8. A hazai profilalkotás keretei

A hazai keretrendszer alapja a nyomozástámogató bűnügyi elemzés, amely a releváns információk célirányos gyűjtésére, rendszerezésére, elemzésére és az ezekből levont következtetések nyomán tett javaslatokra épül (13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás; Canton, 2021; 18/2023. (VI.21.) ORFK utasítás).

Az SNYV tevékenység intézményesített formában az ORFK BF BEÉFO-on működik, és elemzései jellemzően nyomozási javaslatokkal, stratégiai orientációval, illetve erőforrás-optimalizálást támogató következtetésekkel zárulnak. Jogszabályi szinten a tevékenységet a Bűnügyi Elemzési Szabályzat módosítása emeli be a rendőrségi rendszerbe, meghatározva, hogy az SNYV komplex viselkedéselemzési módszerekkel végzett nyomozástámogató tevékenység, amely több szakterület (pl. nyelvészet, pszichológia, pszichiátria, kriminológia, szociológia, statisztika, geográfia) integrált alkalmazását foglalja magában, és feladatai közé tartozik többek között az ügy- és profilelemzés, sorozatjelleg-vizsgálat, kihallgatástaktikai tanácsadás és eseti nyomozástámogató (6/2025. (III.7.) ORFK utasítás). Az SNYV elemzések – a korábbi profilelemzési módszerekkel is összhangban – alapesetben nem keletkeztetnek az eljárásban bizonyítékot, hanem szaktanácsadói jellegű támogatások: céljuk új perspektívák nyitása, a nyomozás és eljárási cselekmények orientálása (Lohner, 2024).

9. Összegzés

A bűnügyi profilalkotás funkciója kriminalisztikai értelemben döntés-előkészítő jellegű: nem egyetlen állítás igazolására szolgál, hanem a nyomozási verziók kialakítását, összevetését és racionális priorizálását támogatja. Ennek megfelelően a profil nem végkövetkeztetést, hanem strukturált következtetési keretet nyújt a nyomozás számára. Ennek egyik következménye, hogy a profil (mint következtetésrendszer) akkor tekinthető „jól használhatónak”, ha (1) világosan azonosítja az információhiányokat, (2) jelzi a következtetések bizonytalansági szintjét, és (3) expliciten kapcsolódik a végrehajtandó nyomozási cselekményekhez (Alison & Rainbow, 2011; Jarvis & Scherer, 2014). Összességében a tanulmányok megerősítik azt a tézist, miszerint a profilalkotás hatékonysága nem a prediktív pontosságában, hanem a kriminalisztikai gondolkodás támogatásában és a nyomozási döntéshozatal fókuszálásában rejlik. Ez az értelmezés összhangban áll a modern, integrált megközelítésekkel – így a hazai SNYV tevékenység szemléletével –, amelyek a profilalkotást nem önálló megoldásként, hanem komplex nyomozástámogató funkcióként és szaktanácsadói véleményként kezelik. Mindez egyben azt is jelenti, hogy a profilalkotás – akkor is, ha nem keletkeztet okirati bizonyítékot – kriminalisztikai hozzáadott értéke kizárólag akkor érvényesül, ha módszertanilag kontrollált keretek között készül, a következtetések bizonytalansági szintjét és korlátait expliciten jelzi, folyamatosan felülvizsgálható marad az új adatok fényében, és az eljárásban csak olyan kérdésekben kerül alkalmazásra, amelyekhez releváns és arányos döntéstámogató információt képes szolgáltatni.

Felhasznált irodalom

- Alison, L., & Rainbow, L. (Eds.). (2011). *Professionalizing offender profiling*. Routledge.
- Alison, L., McLean, C., & Almond, L. (2007). Profiling suspects. In T. Newburn, T. Williamson, & Angyal, M. (2019). Kognitív tudományok és kognitív ismeretek. In M. Angyal (Ed.), *Kognitív kriminalisztika* (pp. 241–282). Dialóg Campus.
- Balláné Füstzer, E., Lakatos, J., Nyilasi, T., Szakács, Z., & Vigh, A. (2005). *Kriminalisztikai jegyzetek és tanulmányok: Kriminalisztikai alapismeretek* [Egyetemi jegyzet]. Rendőrtiszti Főiskola.
- Bosco, D., Zappalà, A., & Santtila, P. (2010). The admissibility of offender profiling in courtroom: A review of legal issues and court opinions. *International Journal of Law and Psychiatry*, 33(3), 184–191.
- Canton, H. (2021). United Nations Office on Drugs and Crime—UNODC. In *The Europa directory of international organizations 2021* (pp. 240–244). Routledge.
- Doan, B. (2008). *Empirical tests of the homology assumption in criminal profiling* [Unpublished master's thesis]. Memorial University of Newfoundland.

- Dror, I. E., & Fraser-Mackenzie, P. A. (2009). Cognitive biases in human perception, judgment and decision making: Bridging theory and the real world. In D. K. Rossmo (Ed.), *Criminal investigative failures* (pp. 17–40). CRC Press.
- Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.). (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Kiadó.
- Jarvis, J. P., & Scherer, J. A. (2014). Criminal investigative analysis: Practitioner perspectives (Part one of four). *FBI Law Enforcement Bulletin*. June 10, 2014
- Jung, S.-J. (2014). A study on the effectiveness of criminal profiling. *The Journal of the Korea Contents Association*, 14(11), 686–694.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185(4157), 1124–1131.
- Kocsis, R. N., & Palermo, G. B. (2007). Contemporary problems in criminal profiling. In R. N. Kocsis (Ed.), *Criminal profiling: International theory, research, and practice* (pp. 327–345). Humana Press.
- Lohner, K. (2024). Speciális nyomozástámogató és viselkedéselemző tevékenység. *Belügyi Szemle*, 72(5), 871–891.
- Nagy, E., & Elekesné Lenhardt, Zs. (2004). A specifikus elkövetői profilalkotás elmélete és gyakorlata. *Belügyi Szemle*, 52(6), 51–65.
- Nyitrai, E. (2015). Bűnelemzés a nyomozásban. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Eds.), *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai* (pp. 141–147). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Pinizzotto, A. J. (1984). Forensic psychology: Criminal personality profiling. *Journal of Police Science and Administration*, 12(1), 32–40.
- Snook, B., Haines, A., Taylor, P. J., & Bennell, C. (2007). Criminal profiling belief and use: A study of Canadian police officer opinion. *Canadian Journal of Police and Security Services*, 5(3–4), 1–11.

Felhasznált jogforrások

- 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról
- 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról
- 6/2025. (III. 7.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról szóló 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás módosításáról

MENNYI AZ ANNYI? – AVAGY VALÓBAN HÉT ALAPKÉRDÉSE VAN-E A KRIMINALISZTIKÁNAK?

Kedves Csaba!

Ha szóba kerülnek a volt Rendőrtiszti Főiskolán oktató tanárok, akkor általában négy tanár felől érdeklődnek a rendőr kollégák: Blaskó Béla, Balla Zoltán, Németh Zsolt és Anti Csaba. Ők mindannyian a rendészettudomány élő legendái, akik között te is ott vagy, akikre évtizedek múltán is emlékeznek a hallgatók. Engem sajnos nem tanítottál, de amikor egy irodába kerültünk, akkor próbáltam tőled tanulni. Köszönettel tartozom az átadott tudásért, a bölcs gondolatokért és az életbölcsességekért. De leginkább azért vagyok neked hálás, mert elvetetted bennem, majd éveken keresztül tápláltad a kriminalisztika-történet mustármagját, amely mára több könyvben, cikkben és a te tiszteletedre írt, jelen tanulmányban is testet ölt.

Isten éltesen születésnapod alkalmából!

1. Bevezetés

A tanulmány látszólag egy egyszerű kérdést taglal: hány alapkérdése van a kriminalisztikának. Ha ezt a kérdést feltezzük egy harmadéves rendészettudományi hallgatónak, akkor ő is rávágja, hogy hét darab. De bizonyára ezt a választ kapnánk a tanulmányai második felében járó jogász hallgatótól is, aki már abszolválta a kriminalisztika tantárgyat. A helyzet azonban nem ilyen egyszerű, mivel az egyes hazai forrásokban eltérő kérdések szerepelnek, s az már talán csak részletkérdésnek tűnhet a kívülrőlők számára, hogy az egyes kérdések sorrendje sem egyezik meg, holott ennek is van jelentősége. A fentiekből kitűnik, hogy a címben szereplő kérdésre korántsem lehet egyértelmű választ adni. Amennyiben valaki csak egy könyvből kíván kriminalisztikai ismereteket szerezni, akkor ezekkel a kérdésekkel nem találja szemben magát, ám ha a tudásszomj gyötör valakit, és több szakkönyv olvasásába is belekezd, akkor a fenti kérdésekkel bizony előbb utóbb találkozunk. A kutatás során a szerző az elmúlt száz évben megjelent magyar nyelvű kriminalisztikai könyveket tanulmányozta, és ez alapján időrendi sorrendben mutatja be a kriminalisztikai alapkérdések evolúcióját. Jelen tanulmányban a szerző nem állít fel hipotéziseket és kutatási kérdéseket sem tesz fel, csupán a kriminalisztika alapkérdéseinek szakkönyvekben mutatkozó, nem egységes megközelítéseiből adódó problémára kívánja felhívni a figyelmet.

2. Az alapkérdések evolúciója

A második világháború előtti időszakból négy szerzőtől/szerzőpárostól (Endrődy Géza; Soltész Imre–Kármán Elemér; Szathmáry Róbert; Ridegh Rajmond–Olcsváry-Milvius Attila) négy kriminalisztikai kérdéssort választottam, míg az 1945 utáni időszakból hat szerzőtől (Lakatos János; Halász Henrietta; Rendészettudományi Szaklexikon; Kovács Gyula; Vargha László; Fenyvesi Csaba), hat alapkérdéssort (1. és 2. táblázat). Az Endrődy Géza (1851-1900) által írt első magyar nyelvű kriminalisztikai könyvben (1897) már találkozunk a kriminalisztikai kérdésekkel. Ebben a szerző a következőket írja: „*Ami a tényvázlatok és jelentések pontosságát illeti, nagyot könnyít magán a csendőr, ha minden nyomozásnál szem előtt tartja azt a régi latin közmondást, mely magyarul körülbelül ilyenformán hangzik:*

*Ki, mit, mivel és mi által,
Mikor, miért, hol és hogyan?*

Aki ezekre a kérdésekre folyton keresi a feleletet, annak teljes lehetetlen valami lényegeset kihagyni jelentéséből. Ezen nyolc kérdésnek minden csendőrlaktanyában nagy betűkkel kellene kifüggesztve lenni, hogy mindenki emlékezetébe bevésődjék” (Endrődy, 1897, p. 18.). Endrődy tehát nem hét, hanem nyolc kérdést említ, a felsorolásából azonban a legfontosabb kérdést hiányolhatjuk, a „mi történt?”-et. A felsorolásában szerepel ugyan a „mi által”, azonban ennek a tartalmát, hogy a szerző pontosan mit értett alatta, nem tudjuk. Abban viszont maradéktalanul egyetérthetünk Endrődyvel, hogy ha legalább az alapkérdéseket felteszi a nyomozó, akkor nagyot nem hibázhat az eljárás során. A kor jelentős kriminalisztikai szakírója volt Soltész Imre (1877-?) és Kármán Elemér (1876-1927), akik 1911-ben írták meg „A nyomozás tankönyve. Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára” című könyvüket, amely több kiadást is megélt, és nagy segítséget jelentett a kor nyomozóinak. A szerzőpáros a könyvükben az alábbiakat írta a kriminalisztika alapkérdéseiről:

„Ajánlatos, ha csendőr a következő jelmondatot jegyzi meg magának:

Ki? mit? miként? és mivel?

Mikor? hol? miért? s kivel?

Ha nyomozáskor e nyolcz kérdést szem előtt tartja, s ellenőrzi, vajjon minden adatot kipuhalt-e már, a melyekkel ezen kérdésekre felelhet, akkor lényegesebb adatokat nem fog kihagyni a nyomozásnál” (Soltész & Kármán, 1911, p. 18.). A megfogalmazás hasonlóságot mutat az Endrődy-féle könyvben szereplő megfogalmazással, és a szerzőpáros ugyancsak nyolc alapkérdésről tesz említést, akárcsak első szakkönyvírónk. A kérdések esetében viszont egy kisebb eltérés megfigyelhető. Ők nem használják az Endrődy által használt „mi által” és „hogyan” kérdéseket, helyettük a „miként” és „kivel” kérdések szerepelnek a kérdéssorukban.

Szathmáry Róbert (?-?) neve kevésbé ismert a honi kriminalisztika-történetben, holott korának elismert kriminalistája volt, és jelentős életművet hagyott maga után. A fővárosi detektív az egri érseki jogakadémián kriminalisztikát és kriminológiát tanított. Enciklopédikus művet nem hagyott hátra, azonban számos kriminalisztikai témájú szakcikket írt, több tanulmányában pedig foglalkozott a kriminalisztikai alapkérdésekkel is. Szathmáry 1932-ben írt művében az alábbiakat írta az alapkérdésekkel kapcsolatban:

„A hét kérdés módszere

A nyomozásnál az igazság kikutatása a főtörekvés, ezért a nyomozónak elméleti és gyakorlati, taktikai és technikai, valamint logikai tudásait és ösztönös érzéseit úgy kell igénybe venni, hogy az esetleg ártatlanul gyanúsított személy szerepe tisztázódjék és hogy az igazi tettes kiléte megállapíttassék, elfogassék és bűnössége egyéni és tárgyi bizonyítékokkal alátámasztassék. Ezért, amikor munkánkhoz hozzáfognánk, tartsuk szem előtt azt a régi és tökéletes módszert, hogy:

1., quibus? (ki?)

2., quid? (mit?)

3., quomodo? (hogyan?)

4., quando? (mikor?)

5., ubi? (hol?)

6., cur? (miért?)

7., quibus auxiliis? (kikkel?) –

követte el a bűncselekményt s akkor eljárásunk a követelményeknek megfelelő lesz” (Szathmáry, 1932, p. 13.).

Szathmáry már hét kérdésről tett említést, s hat kérdése megegyezik a fentiekben említett szerzők kérdéseivel, viszont a hetedik kérdése korábban nem szerepelt a hazai kriminalisztikai irodalomban, így ezt neki tulajdoníthatjuk. Ez a kérdés a „kikkel”. Ridegh Rajmond (1893-1958) és Olcsváry-Milvius Attila (1894-1954) 1936-ban jelentették meg a „Bűnügyi nyomozásban I. kötet” című könyvüket. A két csendőr őrnagy által írt könyv szakmai színvonala jelentősen meghaladta a korábbi szakanyagokét (Mátyás, 2025). Unger Jenő jogakadémiai magántanár, a következőképpen méltatta a könyvet a Magyar Rendőr című folyóiratban: „A könyvnek bár két szerzője van, egy lélekkel, egy akarással egységeset teremtettek. Nem csak anyaggyűjtemény, hanem sok újítás és kiváló konstrukciók, önálló és eddig nem ismert módszerek tárháza. (...) A könyv a nyomozó hatóságok tagjainak nem csak hogy hasznos segédeszköze, hanem egyenesen nélkülözhetetlen” (Unger, 1936, p. 469.). A könyvben a szerzők természetesen foglalkoztak az alapkérdésekkel is. Nyolc kérdést említettek meg műyükben, melyek az Endrődy és a Soltész-Kálmán szerzőpáros által is említett kérdéseket tartalmazzák; új kérdést nem fogalmaztak meg.

„Gyakorlatilag jól használható eszközt képvisel az adatgyűjtés ősrégi emlékeztetője, a közismert 8 kérdés (ki, mit, miként és mivel; mikor, hol, miért és kívül). Ez a 8 kérdés magában foglalja mindazt, amire az adatgyűjtésnek ki kell terjeszkednie. mert ha az adatgyűjtés előteremtette mindazokat az adatokat, amelyek e 8 kérdésre választ adnak, akkor a bűncselekmény teljesen ki van derítve. De ennek az emlékeztetőnek is vannak hiányosságai. Túl általános keretek között mozog és arra sem nyújt támpontokat, hogy a kérdésekre válaszul szolgáló adatokat honnan és milyen úton szerezzük meg. mert amilyen könnyű ezeket a kérdéseket feltenni (ki, mit, mikor, miként? stb.), éppen olyan nehéz azokra a választ megtalálni. Kimerítő, részletes és gyakorlatilag jól felhasználható adatgyűjtési emlékeztetőhöz jutunk, ha a 8 kérdést tovább tagoljuk és egyben rámutatunk a keresendő adatok forrásaira és megszerzésük módjára is” (Ridegh & Olcsváry-Milvius, 1936, p. 18.).

Vargha László (1913-1996) a pécsi kriminalisztikai iskola megalapítója. Az általa 1965-ben megjelentetett „Kriminalisztika” című könyv 21 kiadást élt meg (Fenyvesi, 2024). A könyvében szereplő kérdések és azok sorrendje kiállták az idő próbáját, időtálló kérdéseknek bizonyultak. A későbbiekben e kérdések szerepeltek tanítványai, Tremmel Flórián és Fenyvesi Csaba munkáiban is (Fenyvesi & Tremmel, 1997; Fenyvesi et al., 2022; Fenyvesi, 2022). A Mosonyi úti Rendőrmúzeum falára szintén a Vargha-féle kérdések vannak kitéve. Fenyvesi Csaba kapcsán említsük meg az általa alkotott kriminalisztikai piramis modellét. Ebben ő az alapkérdésekre, mint szilárd alapra, két további emeletet „épített”: „mediátorok” (nyomok, anyagmaradványok, vallomások, oikratok, elektronikus adatok) és „fókusz” (azonosítás) (Fenyvesi, 2024).

A Nemzeti Közszerzői Alapítvány Egyetem kiadásában megjelent Rendészettudományi Szaklexikonban a kriminalisztikai alapkérdések címszó alatt a következő meghatározás olvasható: „a múltbeli esemény megismerésében kiemelkedő jelentőségű kérdések csoportja. Ezek a következőkre keresik a választ: mit, hol, mikor, hogyan, ki, kívül, miért. Indokolás: a német (kontinentális) irodalom sieben golden Fragen kifejezéssel, azaz hét arany kérdéssel illeti a valóban fő kérdéseket. Az angolszászok, amerikaiak Seven Main Questions vagy 7 Basic Questions kifejezéssel élnek, a magyar szakirodalom (l. erről: Kertész, Katona, Bócz, Finszter, Tremmel, Fenyvesi műveit) is a hét alapkérdést emelik ki. (Az oroszok korábban a szócikkalkotó szerinti bővítéssel próbálkoztak, és a kérdések számát tizenkettőre emelték, de belátható, hogy ilyen nagyságnál nem beszélhetünk alapkérdésekről)” (Boda, 2019, p. 355.). A szaklexikon szócikke nem véletlenül lett hamarabb – s nem időrendben – ismertetve. Mint az a fentiekből is látszik, a szaklexikon a pécsi kérdésekkel tartalmában és sorrendben is megegyezik.

1. táblázat – A kriminalisztika alapkérdései I.

Endrődy Géza (1897)	Soltész Imre – Kármán Elemér (1911)	Szathmáry Róbert (1932)	Ridegh Rajmond – Olcsváry-Milvius Attila (1936)	Vargha László (1965), Fenyvesi Csaba (2022)
Ki?	Ki?	Ki?	Ki?	Mi?
Mit?	Mit?	Mit?	Mit?	Hol?
Mivel?	Miként?	Hogyan?	Miként?	Mikor?
Mi által?	Mivel?	Mikor?	Mivel?	Hogyan?
Mikor?	Mikor	Hol?	Mikor?	Ki?
Miért?	Hol?	Miért?	Hol?	Kivel?
Hol?	Miért?	Kikkel?	Miért?	Miért?
Hogyan?	Kivel?		Kivel?	

2. táblázat – A kriminalisztika alapkérdései II.

Dobos János (1987)	Lakatos János (1) (2005)	Lakatos János (2) (2005)	Halász Henrietta (2012)	Rendészeti- tudományi Szaklexikon (2019)	Kovács Gyula (2021)
Hol?	Mi?	Mi?	Mi?	Mit?	Mi?
Mikor?	Hol?	Hol?	Hol?	Hol?	Ki? (Kivel?)
Mivel?	Mikor?	Mikor?	Mikor?	Mikor?	Hol?
Hogyan?	Hogyan?	Hogyan?	Hogyan?	Hogyan?	Mikor?
Miért? Mi célból?	Ki?	Ki? Kivel?	Miért?	Ki?	Hogyan?
Mit? Mi?	Kivel?	Mit?	Ki?	Kivel?	Mivel?
Ki? Kivel?	Miért?	Miért?	Mivel?	Miért?	Miért?
		Mivel?			

A Rendőrtisztviselői Főiskola legendás kriminalisztika tanára volt a rendőr-generációkat oktató Lakatos János (1947-2023), vagy ahogy mindenki hívta, „Lakatos Jani”. Lakatos ezredes a 2005-ben megjelent „Kriminalisztikai alapismeretek” című könyvében az alábbiakat írta a kriminalisztika alapkérdéseivel kapcsolatban: a „mi, hol, mikor, hogyan történt; ki, kivel, miért” kérdések azok, amelyeket a kriminalisztika hét alapkérdésének nevezhetünk (a táblázatban: Lakatos János 1), azonban véleménye szerint a „mi, hol, mikor, hogyan, ki-kivel, mit, miért, mivel” kérdések is elfogadottak (a táblázatban: Lakatos János 2) (Lakatos, 2005, p. 41.). Ez alapján láthatjuk, hogy a neves kriminalista is beszélt a kérdéskör problematikájával, és nem tette le a voksot egy kérdéssor mellett, hanem egy alternatív kérdéssort is elfogadhatónak talált. Halász Henrietta, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatója, művében közel hasonló kérdéseket említ meg, mint Lakatos János. A két Lakatos-féle kérdéssor tartalmazza az egykori Lakatos tanítvány kérdéseit (mi, hol, mikor, hogyan, miért, ki, mivel) (Farkasné Halász, 2012). Kovács Gyula (2021) (aki szintén a Rendőrtisztviselői Főiskola, majd az utódintézmény, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatója volt) alapkérdései valamelyest eltérnek a korábbi kérdéssoroktól. A „ki” és „kivel” kérdéseket egy kérdésként kezeli, akárcsak Lakatos János a 2. számú kérdéssorában, amely logikus lépésnek tekinthető, mivel a két kérdés közel azonos tartalommal bír, másrészt pedig a „mi” kérdéssel kezdi a nyugállományú alezredes is a felsorolást, ami a legfontosabb kérdésnek tekinthető. E két kérdés az, amelyek az alapverziókra adnak választ.

3. A bővítmények

Lakatos János „bővítményeknek” nevezte az alapkérdéseken túli egyéb kérdéseket. Ide sorolhatók – Lakatos szerint – a „mi módon és „mi célból” kérdések is (Lakatos, 2005). Feltehetjük a plusz kérdések között a „Hasonló történt-e vagy része lehet-e sorozatnak?” („Sorozatba illeszthető-e”) kérdéseket is. Ezt elsősorban a vagyon elleni bűncselekmények esetében fontos feltenni, mivel az elkövetők többnyire sorozatban követnek el lakásbetörést, gépjárműfeltörést, rablást stb. E kérdést a „szakma” Dobos Jánosnak tulajdonítja (Farkasné Halász, 2012; Kovács, 2021). Ugyancsak a vagyon elleni deliktumok nyomozása során tehetjük fel az „Értékesítés történt-e?” kérdést. Amennyiben igen, úgy az orgazda tevékenységet (pénzmosás) is büntetni kell, azonban az orgazda feltérképezése közelebb hozhatja az elkövető személyét is. Kovács Gyula megemlíti még, hogy „A kriminalisztikai alapkérdésekhez szükségképpen kapcsolódnak a kiegészítő kérdések, amelyek jellege, milyensége függ egyfelől a nyomozás tárgyát képező cselekmény büntetőjogi megítélésétől (a minősítéstől); másfelől az elkövetés körülményeitől; végül a nyomozás során megállapított tényektől.”. Megjegyzi továbbá, hogy a lopás nyomozásakor javasolt feltenni a „mit vittek el, a „mire követte el”, illetve a „mire, mennyit és vajon miből költ” kérdéseket is, betöréses lopásnál pedig a „ki tudhatott az eltulajdonított dolog őrzési-tárolási helyéről, illetve volt-e (lehetett-e) tippadó?” kérdéseket (Kovács, 2021, p. 193.).

3.1. S még egy csavar!

Természetesen nem volt véletlen a témaválasztás, mivel e fontos problémakör kapcsán az ünnepelt, Anti Csaba László r. alezredes úr is „érintett”. Ő a fenti alapkérdéseket ugyanis megtoldotta még egy kérdéssel, a „vagy nem”-mel. A „vagy nem” bevezetése a nyomozás során a módszertani kételkedést képviseli, amely a kriminalisztikai gondolkodásnak is a része. Ez arra ösztökéli a nyomozót, hogy ne fogadjon el automatikusan mindent, hanem merjen akár verziókban is gondolkodni. Nevezhetjük ezt akár kritikus önreflexiónak is, hogy a nyomozó ne kerüljön idő előtt egy bizonyítási irány, egy verzió fogságába. Ezáltal elkerülhető az elhamarkodott és hibás következtetések levonása. A kérdéssel kapcsolatban a szerző a mesterséges intelligenciát is megkérdezte, hogy miért lehet fontos e kérdés. Az MI meglepően jól összefoglalta egy mondatban az Anti-féle plusz kérdés jelentőségét: „A kérdés alapvető célja, hogy maximalizálja a tényállás kialakításának alaposságát és objektivitását, növelve ezzel az igazságszolgáltatás megbízhatóságát és minimalizálva a tévedés kockázatát.” Anti alezredes úr kérdését tehát jogosnak tekinthetjük. Sőt, ezt altámasztja egy Endrődy Géza könyvből származó idézet is. „Ha már most azt kérdik önök, hogy tulajdonképpen hogyan kell hát pontosan és lelkiismeretesen eljárni a nyomozásnál, azt felelhetjük, hogy: másban nem bízni, mindent személyesen megnézni, sőt maga-magának sem hinni, hanem mindenről újra és újra személyesen meggyőződni” (Endrődy, 1897, p. 18.).

4. Összegzés

A tanulmányok végén egyfajta konklúziót szoktak megfogalmazni az elért tudományos eredményekről. Jelen esetben azonban a szerző bajban van, mivel nem sikerült megállapítani azt, hogy pontosan hány kriminalisztikai alapkérdés van. Kovács Gyula azt írja egyik munkájában, hogy „(...) a kriminalisztikai alapkérdések sorrendje – nagyon úgy tűnik – nincs köbe vésve” (Kovács, 2021, 184.). Ezzel a megállapítással maximálisan egyet lehet érteni. A fentiek alapján azt láthatjuk, hogy – kis túlzással ugyan – ahány szerző, annyi kriminalisztikai alapkérdés változattal lehet találkozni. S természetesen a fenti forrásokon kívül lehetett volna még jóval több szakirodalmi anyagot is elemezni, de fölösleges lett volna, mivel a tanulmány célja az volt, hogy rávilágítsa a figyelmet arra, hogy a kriminalisztikai alapkérdések szerzőtől függően változhatnak, és ha összesítjük a kérdéseket, akkor nem hét, hanem annál jóval több olyan kérdés létezik, amelyet fontos lehet a nyomozás során feltenni.

Felhasznált irodalom

- Boda, J. (Ed.). (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus.
- Dobos, J. & Kovács, Gy. (2020). *Kis nyomozástan*. Harmadik kiadás. Szerzői kiadás.
- Endrődy, G. (1897). *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*. „Kármán”-féle Könyvnyomda.
- Farkasné Halász, H. (2012). *Módszertan – a korrupciós bűncselekmények nyomozása*. Nemzeti Közszerzői Egyetem.
- Fenyvesi, Cs. & Tremmel, F. (1997). *Kriminalisztika*. Janus Pannonius Tudományegyetem.
- Fenyvesi, Cs. (2022). A kriminalisztika alapkérdései. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Eds.), *A rendészettudomány határkövei II. Válogatás a Pécsi Határőr Tudományos Közlemények második évtizedéből* (pp. 209–218). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.
- Fenyvesi, Cs. (2024): A kriminalisztika rendszere. *Jura*, 30(1), 112–118.
- Fenyvesi, Cs., Herke, Cs. & Tremmel, F. (szerk.) (2022). *Kriminalisztika*. Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Kovács, Gy. (2021). Kriminalisztikai alapkérdések. *Glossa Iuridica*, 8(1-2), 183–197.
- Lakatos, J. (szerk.) (2005). *Kriminalisztikai alapismeretek*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Mátyás, Sz. (2025). *Magyar kriminalisták arcképcsarnoka I*. Rejtjel Kiadó.
- Ridegh, R. & Olcsvány-Milvius, A. (1936). *Bűnügyi nyomozástan. I. kötet*. Hornyánszky Viktor R.-T. M. Kir. Ud. Könyvnyomda.
- Soltész, I. & Kármán, E. (1911). *Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára*. Franklin-Társulat.
- Szathmáry, R. (1932). Kriminalisztika és halotthamvasztás. *A Magyar Detektív*, 7(6), 11–16.
- Unger, J. (1936). Megjelent az első magyar bűnügyi nyomozástan. *Magyar Rendőr*, 3(20), 469.
- Vargha, L. (1965). *Kriminalisztika*. Tankönyvkiadó

A KIHALLGATÁSI TAKTIKA MEGÍTÉLÉSE A BÍRÓI GYAKORLATBAN

1. Bevezetés

A kriminalisztika csak a büntető eljárásjog által meghatározott keretek között tud érvényesülni, hiszen a nyomozó hatóságok a büntetőeljárásról szóló törvény (2017. évi XC. törvény, Be.) alapján végeznek eljárási cselekményeket, azok eredményének bizonyítékként felhasználása is a Be. rendelkezései szerint lehetséges. A kihallgatás esetén is ez a helyzet: az egyes eljárási szereplők (terhelt, tanú, sértett) vallomástétele meghatározott rendben és szabályok szerint történik, bizonyos esetekben pedig a vallomások felvételéhez kapcsolódó eljárási szabálysértések a személyi bizonyítékok kizárásához vezethetnek. Az alábbi, Anti Csaba kollégám 60. születésnapja tiszteletére írt tanulmányban azt tekintem át jogalkalmazói döntések alapján, hogy miként vélekednek a magyar bíróságok a kihallgatási taktikáról és hogyan ítélik meg a kihallgatásokat végző hatóságok tagjai által alkalmazott egyes kihallgatás-taktikai műfogásokat, amennyiben azokról a büntetőeljárás folyamán tudomást szereznek (jellemzően maguktól az érintett kihallgatottaktól, mivel a kihallgatási taktika a jegyzőkönyvekben általában nem jelenik meg, azokból nem visszakövethető). Biztos vagyok benne, hogy az ünnepezt örömmel olvassa majd soraimat, mert tudom, hogy mennyire fontosnak tartja ezt a témakört és mennyire elhivatott iránta, ahogy minden más kriminalisztikai téma iránt is. (Anti Csaba számos alkalommal tartott és szervezett a kihallgatás témájában előadásokat, képzéseket nem csak hallgatóknak, a gyakorlatban dolgozó nyomozóknak, hanem bíróknak, ügyészeknek, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatok munkatársainak is).

2. A kihallgatási taktika fogalma

Kertész Imre meghatározása szerint „a kihallgatási taktika a kriminalisztikai taktikának az a része, amely a kihallgatás leghatékonyabb foganatosítása és az igazság felderítése érdekében, a büntetőeljárás követelményeinek megfelelően tartalmazza a kihallgatás szervezésének, tervezésének, teljesítésének, rögzítésének, menetközbeni ellenőrzésének és értékelésének taktikai szabályait” (Kertész, 1965, p. 8). Katona Géza megközelítésében a kihallgatás során az eljáró hatóság kérdéseinek tartalmát, a kérdésfeltevés módszerét, a kihallgató és a kihallgatott közötti pszichikai kapcsolatot befolyásoló magatartási formák összességét sorolhatjuk a kihallgatási taktika fogalma alá (Katona, 1990). Mindkét definíció jól mutatja meg a kihallgatási taktika mibenlétét, de az első bővebben, míg a második szűkebben vonja meg annak határait. Véleményem szerint a helyes megközelítés a két idézett kriminalista meghatározása között található.

Kertész Imrére utalva, a kihallgatás rögzítését – fontosságának elismerése mellett – én nem tartom kihallgatás-taktikai kérdésnek, Katona Géza definíciója pedig csak magára a kihallgatás alakszerű folyamatára fókuszál, az azon kívül eső magatartásokat és történéseket nem vonja bele a meghatározásba. Holott az is kihallgatás-taktikai kérdés, hogy a kihallgatás előtt és után hogyan viselkedik a nyomozó a kihallgatottal (nem csak a kihallgatás során), kifejezetten a kihallgatás előtt vagy után alkalmazott taktikai fogásokról nem is beszélve (pl. úgy intézik, hogy a gyanúsított összetalálkozzon a terhelttársával a kihallgatás előtt a folyosón vagy taktikai okokból hosszan várakoztatják a kihallgatás előtt). A kihallgatás után alkalmazott kihallgatás-taktikai fogások a folytatódó kihallgatást célozzák, annak eredményességét készít(het)ik elő. Ennek szemléltetésére a kriminalisztika-történet egyik híressé vált bűncselekményét, a Cuttler család megölését, illetve az abban az ügyben folytatott nyomozást hozom fel példának. Az amerikai kihallgatók egyike ezekkel a szavakkal köszönt el a gyanúsítottól, Perry Smith-től a – szándékosan félbeszakított – kihallgatás befejezése után:

„Holnap innen folytatjuk. Egyébként, tudja milyen nap lesz holnap? Nancy Clutter születésnapja.17 éves lenne” (Capote, 1965).

Nancy Clutter volt az egyik kiskorú sértett, akit a szóban forgó gyanúsított, Perry Smith megölt bűntársával, Richard Hickockkal együtt 1959. november 15-én (a másik a 15 éves húga, Kenyon Clutter volt). A négytagú családot – ahogy az ügyről szóló dokumentumregény címében is jelzi a szerző, Truman Capote – hidegvérrel ölte meg a két elkövető anyagi haszon reményében azon a tragikus éjszakán a Holcomb közelében fekvő házukban, Kansas államban. A nyomozó nyilván a gyanúsított lelkiismeretére akart hatni, pszichikailag próbált nyomást gyakorolni rá az idézett mondatokkal, érzékeltetve, hogy a kamaszlány, akinek elvette az életét, akár boldogan is élhetne és felnőtté válhatna, ha a gyanúsított másként döntött ott és akkor a helyszínen, és ezért vállalnia kell a felelősséget (azaz beismerő vallomást kell tennie).

Az idézett történet mondanivalója és tanulsága, hogy az alakszerű kihallgatáson kívül is van vagy lehet tere a kihallgatási taktikának, nyilván ezek azok a momentumok, amelyek a legkevésbé ismerhetők meg a kihallgatások törvényességét később megítélő bíróságok számára, hiszen ezek a jegyzőkönyvben, illetve – audiovizuális rögzítés esetén – a kihallgatásról készült kép- és hangfelvételen nem szerepelnek. Ahogy arra a bevezetőben is utaltam, ezek a fogások csak a kihallgató vagy a kihallgatott saját elmondása, esetleg egy, a történeteket tanúként észlelő személy (aki lehet kívülálló vagy akár egy másik kihallgató is) révén ismerhetők meg.

3. A releváns bírósági határozatok felkutatása

A releváns bírósági döntések megtalálásához az anonimizált határozatokat tartalmazó Bírósági Határozatok Gyűjteménye nevű online adatbázist használtam fel (URL1). A keresés során a szűrési beállítások között a „határozat által érintett jogterület” rubrikában a „büntetőjog” szót választottam ki, a keresendő kifejezések pedig – a „pontos kifejezés előfordulása” opció beállítása mellett – az alábbiak voltak:

- „kihallgatási taktika” (9 találat);
- „kihallgatástaktika” (2 találat);
- „kihallgatás-taktika” (0 találat);
- „kihallgatástaktikai” (0 találat);
- „kihallgatás taktikai” (4 találat);
- „kihallgatás-taktikai” (az előzővel azonos 4 találat);
- „blöff” (19 találat);
- „informális beszélgetés” (8 találat).

A talált határozatokból azokat a releváns – a hatóságok munkájával kapcsolatban tett megjegyzéseket tartalmazó – döntéseket választottam ki, amelyek vagy a nyomozási szakban beszerzett vallomásokra vonatkozóan tartalmazzak megállapításokat, vagy az alsóbb fokú bíróságok által végzett kihallgatásokat értékelik ugyan, de megállapításaik általános érvényűek, így vonatkoztathatók a nyomozásra is. (A blöff esetében egyébként egy ügy kivételével nem a hatóságok munkája kapcsán említik a bírósági döntések a szóban forgó fogalmat).

4. Jegyzőkönyvön kívüli beszélgetések

Ha már a Clutter család megölése kapcsán egy jegyzőkönyvön kívül tett megjegyzést mint taktikai fogást hoztam fel példának, elsőként nézzük, mi a bíróságok véleménye az ilyen típusú kommunikációról. Az alábbi egy emberölési ügy, amelyben az eltűnt édesapja megölésével

megvádolt, és amiatt később elítélt terhelt kényszervallatás miatt feljelentést is tett az őt kihallgató rendőrökkel szemben:

A 16. számú tanú mind a jelen eljárásban, mind pedig a megelőző eljárásban, valamint a nyomozás során is elismerte, hogy valóban előfordult számtalan alkalommal, amikor a vádlottal jegyzőkönyv felvétele nélkül folytatott ő is és kollégái is megbeszéléseket, mely esetekben – a nyomozási taktika részeként – vissza-visszatérően megpróbálták beszéltetni az édesapja eltűnésével kapcsolatban. Az ilyen típusú beszélgetések nem tiltottak a rendőrség részéről, mert nyilvánvalóan bizonyítékként felhasználásra csak az olyan meghallgatáson elhangzottak kerülhetnek, melyekről jegyzőkönyv, azaz közokirat is készül, és amelyen részt vesz a fogva lévő gyanúsított védője, vagy legalább arról a védő értesítése megtörtént. (...) Nem vitásan helyteleníthető gyakorlatot folytattak a nyomozást végrehajtó rendőrök, azonban lényegében elfogadható az az állítás, hogy az ilyen fajta beszélgetés, meghallgatás a kihallgatási taktika részét képezheti.” (Pest Megyei Bíróság, 8.B.1/2005/118. sz. ítélet).

Az idézett döntés meglehetősen ellentmondásos: egyrészt leszögezi, hogy nem tiltottak az ilyen típusú beszélgetések, másrészt pedig helyteleníthető gyakorlatnak titulálja azokat. Az érvelés végkicsengése – miszerint a kihallgatási taktika része az ilyen kommunikáció – mégis az, hogy nem törvénytelen maga a jelenség. A következő ítélet szintén említi a kihallgatás jegyzőkönyvben meg nem jelenő módszereit, de nem ezért, hanem az általános érvényű megállapításai miatt célszerű idézni:

„Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy semmiféle kihallgatási taktika – sem annak stílusa, sem annak egyéb, jegyzőkönyvben kötelezően nem megjelenő módszerei – nem eredményezheti, hogy a kihallgatott személy – legyen az terhelt vagy tanú – ne legyen képes az eljárási jogai megfelelő gyakorlására. És ennek megítélése nem az „általában elvárhatóság” mércéje szerinti objektív, hanem az adott kihallgatandó személytől, adott körülmények közötti elvárhatóság szerinti szubjektív mércéhez igazodik. Mindezt nem csupán a Be. 2.§-a szerinti tisztességes eljárás alapvető mércéje, hanem immáron a Be. 74.§-a szerinti tételes jog is kötelezően előírja. Ezen rendelkezések megszegése alapjaiban ássa alá az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat” (Fővárosi Törvényszék, 93.B.302/2021/105. sz. ítélet)

Megjegyezendő, hogy ebben a megfogalmazásban már felfedezhető az az új, kényszer- és megtévesztésmentes kihallgatási koncepció, amelyet „investigative interviewing” (nyomozási kihallgatás) névvel illet a szakirodalom (May et al., 2025) és amelyet a legteljesebben az ún. Méndez-alapelvek foglalnak össze. Juan E. Méndez argentin jogász professzor 2010 és 2016 között töltötte be az Egyesült Nemzetek Szervezete kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni különmegbízottjának posztját. Az ő egyik 2016-os jelentésének inspirációjára 2017-ben három szervezet (Anti-Torture Initiative, Association for the Prevention of Torture, Norwegian Centre for Human Rights) Juan Méndez társelnöki vezetésével felállított egy több tudományterület szakértőiből álló, 15 fős nemzetközi testületet, amely négy éves előkészítő munkát követően 2021-ben tette közzé a „Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering”, magyarul „A hatékony nyomozási és információszerzési célú kihallgatás alapelvei” című összefoglalót (URL2), amelyet nem hivatalosan „Méndez-alapelvek”-nek hívnak.

Egy informális beszélgetés során tett beismerés adott esetben döntő momentum lehet egy nyomozásban, amennyiben az elmondottakat a gyanúsított az alakszerű kihallgatása során is megismétli:

„Az I. r. vádlott védője II. r. vádlott »informális kihallgatását« illetve az azt követő gyanúsítottként tett beismerő vallomás törvényességét is vitatta. Álláspontja szerint a büntetőeljárási törvény nem ismeri az informális kihallgatást, és hatósági őrizetben nincs is informális beszélgetésre jogszerű lehetőség. Erre figyelemmel az informális beszélgetést követően tett beismerő vallomás, és minden további arra épülő vallomás az első jogellenesen szerzett vallomás folyománya, így a »mérgezett fa gyümölcse is mérgezett« doktrína alapján nem használható fel bizonyítékként. A bírói gyakorlat a büntetőeljárásról szóló törvény 78. § (4) bekezdésében írt generálklauzulát (»Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.«) szorosan értelmezi, és nem fogadja el az angol-szász joggyakorlatban honos »mérgezett fa mérgezett gyümölcse« elvet. Eszerint valamennyi bizonyítási eszköz törvényességét önmagában, a rá vonatkozó szabályok alapján kell vizsgálni, függetlenül az azt megelőző eljárás törvényességétől. Amennyiben egy bizonyítási eszközt a vonatkozó szabályoknak megfelelően, törvényesen szereztek be, akkor az, és az abból származó bizonyíték is törvényes még akkor is, ha az adott bizonyítási eszköz létre való bizonyítékot törvénytelenül szerezte be a hatóság» (Szegei Ítélet, BF.II.534/2014/23. sz. ítélet).

Az ügyet és az informális beszélgetés részleteit Bogdány Gyula ismerteti a Belügyi Szemle hasábjain megjelent tanulmányában (Bogdány, 2016). Találtam egy olyan esetet is, amelyben a bíróság egyenesen bizonyítékként hivatkozott a terhelttel a kihallgatása előtt folytatott informális beszélgetésről készült jelentésre (Tatabányai Törvényszék, 3.B.381/2013/28. sz. ítélet).

5. A vallomás összefüggő előadása és annak kihallgatás-taktikai vonatkozásai

A Be. szerint a terheltnek és a tanúnak is joga van a vallomását összefüggően, megszakítás nélkül előadni. Nem csak eljárási jog ez, hanem fontos kihallgatás-taktikai szempont és ajánlás is, ahogy azt Anti Csaba is mindig hangsúlyozta a tanórákon. A kötetlen, szabad előadás előnyei:

- a kihallgatott szubjektív álláspontját tükrözi, nem érvényesül a kérdés befolyásoló hatása;
- a kihallgatott azt mondja el, amire jobban emlékszik, amit valamely okból fontosnak tart;
- a kihallgatott beszámolhat olyan tényekről, amelyeket addig nem ismertünk, ezért rá sem kérdeztünk volna (Lakatos, 2005, p. 131.).

Az összefüggő előadás egyben alkalmat teremt a kihallgatott gesztusainak, metakommunikációjának, érzelmi állapotának, szóhasználatának stb. a megfigyelésére is, amelyeknek szintén lehet jelentősége, elég csak arra utalnom, hogy például lehetőség nyílik ezáltal a kihallgatott őszinteségének megítélésére. Az alábbi ítéletben a bíróság kritikával illeti a nyomozókat a kérdezési technikájuk miatt:

„A vádlott legelső gyanúsított ki hallgatása alkalmával minden kényszerből, befolyásolástól mentesen ismerte el, hogy »a gyilkosságot elkövettem«. Az a kihallgatás taktikai hibája volt, hogy ezt követően nem adtak lehetőséget a terheltnek arra, hogy vallomását összefüggően mondja el, holott az nyilvánvaló volt, hogy a (...) állampolgárságú gyanúsított a magyar nyelvet jól érti és beszéli. Ennek alapján az is egyértelmű, hogy a terhelt is tisztában volt a gyilkosság szó hétköznapi értelmével, így azzal is, hogy ez a bűncselekmény mennyiben különbözik az általa utóbb elismert rablás büntetettétől. A lassú, többször félbeszakított »egy kérdés egy felelet« módszerrel fogatosított ki hallgatási taktika utóbb lehetőséget biztosított a terheltnek arra, hogy vallomásában az általa elkövetett bűncselekmény súlyát igyekezzék minél jobban csökkenteni» (Szegei Ítélet, BF.II.464/2010/10. sz. ítélet).

Szintén az összefüggő előadáshoz kapcsolódik az alábbi döntés, amely inkább jogi szemponttól releváns:

„A Be. 180. § (1) bekezdése szerint a tanú a kihallgatása során a vallomását összefüggően előadja, ezután a hozzá intézett kérdésekre válaszol. Ez a törvényi szabályozás eltérést nem tűrő módon írja elő azt, hogy a tanú kihallgatásának első lépése az összefüggő vallomás megtétele. Az elsőfokú tárgyalásról felvett jegyzőkönyvek tanúsága szerint ezt a szabályt a törvényszék valamennyi tanú kihallgatásánál megszegte. Ez a szabálysértés azonban önmagában nem járhat a tanúvallomás kirekesztésével, hiszen az nem tekinthető az eljárási szereplők eljárási jogainak lényeges sérelmének. Ez az eljárási szabálysértés a kihallgatástaktika keretében értékelhető, így a tanúvallomás teljessége, hitelessége, ezen keresztül pedig a tényállás felderítettsége körében lehet jelentősége. Vagyis a másodfokú eljárásban ez az eljárási szabálysértés a tényállás megalapozottságán keresztül kérhető számon” (Fővárosi Ítélőtábla, 5.Bf.382/2022/20. sz. végzés).

Az alábbi okból fontos az idézett végzésben tett megállapítás: ha az eljárási jogok lényeges sérelmét jelentené az összefüggő előadás elmaradása, akkor a bíróságnak ki kellene zárnia a bizonyítékot az eljárásból a Be. 167. § (5) bekezdése alapján.

6. A kihallgatás-taktikai blöff

A kihallgatás-taktikai blöffel (Tóth, 2004) kapcsolatban csak egy közzétett bírósági döntés érhető el, azonban azt mindenképpen érdemes ismertetni. Az eljárás tárgya egy csecsemő megölése volt. Az anyát gyanúsították azzal, hogy újszülött gyermeke az ő szándékos mulasztása miatt halt meg nem sokkal a világra jötte után (mivel egy pokróccal letakarta és ellátatlanul hagyta). A gyanúsított kihallgatásakor az egyik rendőrtiszt magát orvosnak adta ki, annak érdekében, hogy rávegye a terheltet a beismerő vallomás megtételére. A kihallgatást a bíróság törvényesnek találta:

„Az egyik rendőrtiszt, mint doktornő áll a vádlott elé és sommásan összefoglalva azt mondja: »Ne mondja nekem, hogy a köldökszínőr nem lett elvágva, illetve oly módon, ahogy maga elmondta. A gyereke élve született, hiszen orvos vagyok, én ezt jobban tudom.« Ez a magatartás nyilván nem meríti még ki a fedett nyomozó fogalmát, de mindenképpen értelmezhető egy taktikai blöffként. Ezzel a fogalommal részletesen foglalkozik a Kriminálisztika című könyv is (BM kiadó 2004.) a 2. kötet 866 oldalától kezdődően. A könyv úgy fogalmaz, hogy a blöff célja, hogy általa a gyanúsított szolgáltatson önmagára terhelő bizonyítékot. Nem a bizonyíték meghamisításáról és nem bizonyíték konstruálásáról, tehát koholásáról van szó. Maga a blöff soha sem bizonyít, legfeljebb kivált bizonyítéku szolgáltató vagy bizonyítékhoz vezető megnyilvánulást. Jelen esetben ez történt. (...) A kihallgatást végző rendőrök magatartása tehát – amennyiben a vádlott vallomását valóban is fogadjuk el – nem hatott kényszerítően a terhelte cselekvésére, arra volt alkalmas, hogy motiválja lehetséges magatartását a választás lehetőségét mindvégig meghagyva. Azon képzet kialakítása, hogy az őt kihallgató személy esetlegesen orvos, vagy pszichológus nem párosult fizikai vagy pszichikai kényszerrel, fenyegetéssel, nem ütközik a Be. 180. § /1/ bekezdésében megfogalmazott tilalomba, így azt a törvény nem tiltja, vagyis a vallomás felhasználható” (Nógrád Megyei Bíróság, 12.B.140/2009/27. sz. ítélet).

Az idézett elsőfokú határozatot, amelyben kimondták a vádlott bűnösségét tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésben, a Fővárosi Ítélőtábla 2.Bf. 146/2010/16. sz. végzésével érdemben helyben hagyta. (A másodfokú bíróság nem említette meg a nyomozás során alkalmazott taktikai blöfföt a határozatában.) A Nógrád Megyei Bíróság álláspontom szerint rosszul

ítélte meg az alkalmazott taktikai blöff törvényességét. Amennyiben kétséget kizáróan megállapítja, hogy a leírt módon történt a kihallgatás és a beismerő vallomás a blöff hatására született, a vallomást ki kellett volna zárnia a bizonyítékok közül a döntéskor hatályos 1998. évi XIX. törvény 78. § (4) bekezdése alapján, mivel a terhelt eljárási jogainak lényeges korlátozásával szereztek azt be. A terheltnek ugyanis joga van tudni, ki vagy kik és milyen minőségben hallgatják őt ki, valamint ki vagy kik és milyen minőségben vannak még egyébként jelen az eljárási cselekményen. Enélkül a védelem jogának gyakorlása kivitelezhetetlen lenne. (Teljesen fiktív és abszurd példa, de a lényeg megvilágítására alkalmas: a civil ruhás rendőr kirendelt védőként mutatkozik be a gyanúsítottnak, majd elkezdí kérdezetni az eljárás tárgyát képező bűncselekményről).

Valótlan tényt továbbá nem csak az azt magában foglaló kérdés formájában nem szabad állítani – bár a Be. kifejezetten csak ezt tiltja a 186. § (3) bekezdés c) pontjában – hanem a gyanúsítottnak címzett közlések sem lehetnek hamisak, legalábbis ami az eljárást érintő releváns tényeket illeti. A kihallgatók személyazonossága pedig biztos, hogy ilyen, az azzal kapcsolatban alkalmazott megtévesztés egy alakszerű kihallgatás során semmilyen esetben nem lehet törvényes, mivel sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot és a védelem jogának alapelvét.

A döntéskor hatályos 1998. évi XIX. törvény még nem tartalmazott ilyen jellegű rendelkezést, de a Be. már kimondja: a valótlan vagy megtévesztő információ közlése, mint leplezett eszköz terhelt vagy tanú kihallgatása, illetve bizonyítási cselekmény során nem alkalmazható (215. § (8) bekezdés a) pont). A kihallgatási taktika természetesen nem „leplezett eszköz”, de e rendelkezésnek is van jelentősége akkor véleményem szerint, amikor a kihallgatás törvényességének határait keressük.

Végezetül, a hivatkozott ítélet említi a fedett nyomozó intézményét, amelynek lényege a valódi személyazonosság legenda segítségével történő leplezése és ennek révén információk és/vagy bizonyítékok megszerzése (Mészáros, 2019), de a fedett nyomozó alkalmazásának értelme éppen az, hogy nem egy hivatalos eljárás keretében és nem hivatalos személyként veszi fel a kapcsolatot a célszeméllyel, hanem látszatra magánemberként.

7. Az egyéb határozatok

A külön kategóriába nem sorolt döntések között vannak olyanok, amelyek általánosságban érvelnek a kihallgatási taktika legitimitása mellett, de találunk köztük kritikai éllel megfogalmazott megállapításokat tartalmazó határozatokat is.

„Az eljárás során egyetlen egy alkalommal sem merült fel, hogy a nyomozó hatóság tagja akár fizikai, akár pszichikai ráhatást gyakoroltak volna a vallomást tevőkre, márpedig önmagában a kihallgatási taktika semmiképpen nem befolyásolhatja a vallomás felvételének törvényességét” (Fővárosi Bíróság, 10.B.424/2003/142. sz. ítélet).

„Valójában rengeteg körülmény magyarázhatja azt, hogy a vallomás egyes részei miért valósak, mások részei miért nem, így részkérdésekben az emlékezet-felejtés torzító hatása miatt nem lehet hiteles a vallomás, esetenként szándékos félrevezetési kísérletek is lehetnek részkérdésekben, de előfordulhat a jogtudomány által kidolgozott módon az is, hogy helytelen kihallgatási taktika, kérdésfeltevés hatására születik helytelen válasz, de a jogtudomány foglalkozik azzal az esetkörrel is, amikor a nyomozás során véghezvitt helytelen jegyzőkönyvezési gyakorlat torzítja az információt oly módon, hogy a bírósági szakaszban a nyomozás során készült jegyzőkönyv egy része már nem lesz hiteles” (Fővárosi Ítéletábla, 8.Bf.392/2016/113. sz. ítélet).

„(...) a kihallgatástaktika jogos és szakszerű része a kihallgatás alapvető hangulatának megteremtése. Az, hogy a kihallgatók közölték a vádlottal az eljárás lehetséges kimeneteit, és ezt összekötötték az általa tanúsított magatartással, szintén nem kifogásolható eljárásjogi szempontból. A vádlott vallomása alapján a kihallgatók csupán annyit közöltek vele, hogy a terhére rótt cselekmények sok éves szabadságvesztéssel járhatnak, és az eljárás korai szakaszában megtett beismerő vallomás olyan enyhítő körülmény, amely a szabadságvesztés tartamát érdemben csökkentheti. Megjegyzendő, hogy ezzel a kihallgatók a ténszerű valóságot közölték. Az már erkölcsi szempontból kifogásolható, hogy a nyomozók utalást tettek arra, hogy terhelt¹¹ hamisan alibit tanúsító feleségét is börtönbe tudják juttatni. Ezzel a kihallgatók célja a vádlott elbizonytalanítása volt, amivel kétségkívül pszichés nyomást helyeztek rá, azonban eljárásjogi szabályt nem sértettek” (Fővárosi Törvényszék, 8.B.800/2018/363. sz. ítélet).

„A kihallgatási taktika vonatkozásában pedig úgy foglalt állást, hogy amíg az az emberi méltóságot nem sérti, ugyancsak tág határokon belül változó lehet és nem kifogásolható. A kételkedés az emberi gondolkodás alapja és elengedhetetlen a vallomások hite vizsgálatakor. Az ellentétek felszínre hozása a kétely eloszlátásával vagy megerősítésével is járhat, csakúgy az egyes tanú-vádlti kapcsolatokról adódó elfogultság tisztázása is mellőzhetetlen, vélelmeknek nincs helye, de a bizonyításban tisztázni kell az esetleges kapcsolatokról adódó hitelességi kételyt, mely akár határozottan is megjeleníthető, éppen az erre adott verbális, non verbális reagálásra, mint bizonyító tényre kíváncsian. Ebben kivétel nincsen, elfogultságként, prejudikálásként nem értékelhető” (Fővárosi Ítéltábla, 3.Bf.162/2021/41. sz. ítélet).

„(...) egy szokványos kihallgatási taktika, többszöri kérdés, illetve korábbi vallomásokra hivatkozással, azon korábbi vallomásokat megerősítve fejtette ki a sértett, hogy mit gondol a történetekről, illetve hogy valójában mi történt” (Tatabányai Törvényszék, 17.B.146/2022/18. sz. ítélet).

„A tanúkihallgatás során mindig tisztázni kell, hogy a vallomás tartalma közvetlen észlelésen vagy közvetett információkon (elmondáson, hallomáson) alapul-e. Ez nem azt jelenti, hogy a tanút csak az általa közvetlen tapasztalt tényekről lehet kihallgatni, ugyanakkor az nem helyes és követendő kihallgatási taktika, amikor a kihallgató a tanú felé olyan tartalmú kérdést intéz, olyan körülményre hallgatja ki, ami nem a tanú által tapasztalt jelenségre, eseményre, történetre vonatkozik, hanem a tanú véleményére. (...) A nem helytállóan megválasztott kihallgatási taktika a tanúk emlékeztetere és emlékképeinek felidézésére nyilvánvalóan károsan hat, aminek eredménye, hogy a tanúk ellentétbe keveredhetnek önmagukkal” (Debreceni Ítéltábla, Bf.III.559/2024/21. sz. ítélet).

Utóbbi döntéssel kapcsolatban megjegyezendő, hogy a kriminalisztika képviselői más állásponton vannak. A kihallgatott véleménye lehet adott esetben fontos és megismerendő, az más kérdés, hogy mindig el kell választani a kihallgatott által észlelteket a szubjektív véleményétől (Lakatos, 2005, p. 108.), és természetesen jogi relevanciája is csak az előbbinek van, csak az lehet bizonyíték.

8. Összegzés

A bűnügyekben alkalmazott kihallgatási taktika értékelése – mint az a tanulmányból látható – ritkán jelenik meg a bírósági döntésekben, ez alapvetően arra vezethető vissza, hogy a legtöbb esetben a jegyzőkönyvből nem derül ki, milyen taktikát alkalmaztak a kihallgatók, hiszen az eljárási cselekményt rögzítő dokumentum csak a feltett kérdéseket és az azokra adott válaszokat tartalmazza. A tanulmányban szintén megemlített Méndez-alapelvek által ajánlott és azoknak leginkább megfelelő

videórögzítés pedig csak elvétve fordul elő hazánkban. Bízom benne, hogy a jövőben gyakrabban lesz alkalmuk a bíróságoknak megnyilvánulni kihallgatás-taktikai kérdésekben, ezáltal a szóban forgó, izgalmas kriminalisztikai terület jelenleg meglehetősen képlékeny határai sokkal egyértelműbbé válnak, talán még a kihallgatás-taktikai blöff vitatott keretei is jobban kikristályosodnak egyszer a magyar joggyakorlatban. Biztos vagyok benne, hogy az ünnepeit is kíváncsian és nagy örömmel figyelni az ilyen irányú fejleményeket.

Felhasznált irodalom

- Bogdány, Gy. (2016). Egy hármás gyilkosság margójára „A mérgezett fa gyümölcse” elvének felbukkanása egy hazai büntetőügyben. *Belügyi Szemle*, 64(7-8), 156–162.
- Capote, T. (1965). *In Cold Blood*. Random House.
- Katona, G. (1990). *Valós vagy valótlan? Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*.
- Kertész, I. (1965). *A kihallgatási taktika lélektani alapjai*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Lakatos, J., (Ed.), (2005). *Kriminalisztikai alapismeretek*. Rendőrtiszti Főiskola.
- May L., Fahsing I., Kelly CE., Barela S., Milne R., & Bull R. (2025) What is investigative interviewing (and what is it not)? A primer on the ethos of suspect interviewing. *Journal of Criminal Psychology*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
- Mészáros, B. (2019). *Fedett nyomozó alkalmazása a bűnüldözésben*. Dialóg Campus.
- Tóth, M. (2004). Kihallgatási műfogások az igaz vallomás érdekében. A taktikai blöff. In E. Bócz (Ed.), *Kriminalisztika 1-2.* (pp. 849–883), BM Duna Palota és Kiadó.

Online hivatkozások

- URL1: Bírósági Határozatok Gyűjteménye. <https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye>
- URL2: Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering. https://www.apt.ch/sites/default/files/publications/apt_PoEI_EN_11.pdf

Felhasznált jogforrások

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (hatályon kívül)
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

Hivatkozott bírósági döntések

- Debreceni Ítéltábla, Bf.III.559/2024/21. sz. ítélet
- Fővárosi Bíróság, 10.B.424/2003/142. sz. ítélet
- Fővárosi Ítéltábla 2.Bf. 146/2010/16. sz. végzés
- Fővárosi Ítéltábla, 3.Bf.162/2021/41. sz. ítélet
- Fővárosi Ítéltábla, 5.Bf.382/2022/20. sz. végzés
- Fővárosi Ítéltábla, 8.Bf.392/2016/113. sz. ítélet
- Fővárosi Törvényszék, 8.B.800/2018/363. sz. ítélet
- Fővárosi Törvényszék, 93.B.302/2021/105. sz. ítélet
- Nógrád Megyei Bíróság, 12.B.140/2009/27. sz. ítélet
- Pest Megyei Bíróság, 8.B.1/2005/118. sz. ítélet
- Szegedi Ítéltábla, BF.II..464/2010/10. sz. ítélet
- Szegedi Ítéltábla, Bf.II.534/2014/23. sz. ítélet
- Tatabányai Törvényszék 17.B.146/2022/18. sz. ítélet
- Tatabányai Törvényszék, 3.B.381/2013/28. sz. ítélet

KRIMINALISZTIKA ÉS BŰNMEGELŐZÉS

1. Bevezetés

Eredetileg a kriminalisztikai bűnmegelőzésről terveztem értekezni. Nehéznek ígérkezett, nem is könnyen találtam hozzá műnicót. De ezen nincs mit csodálkozni, a kriminalisták körében egyetértés van abban, hogy a bűnmegelőzés csak „mellékfunkciója” a kriminalisztikának, fő funkciója a felderítés, a már megtörtént bűnesetekre történő állami reakció, tehát a reaktivitás és nem a proaktivitás. Igaz, a tudósok emlegetik a bűnmegelőzés fontosságát, például Viski László megfogalmazásában: „a bűnügyi nyomozás tana azon módszerek, eszközök kidolgozásával foglalkozik, amelyek a bűncselekmények felderítését, megelőzését, megszakítását és a büntető igény érvényre juttatását elősegítik a tételes jog keretei között”. Az is közhelyszerűen igaz, hogy a legjobb megelőzés a büntetés elmaradhatatlansága (Beccaria), de hát messze nem vagyunk képesek minden bűn meg tettes nyomára akadni, nem beszélve a bizonyítás kötelmeiről.

2. Kriminalisztikai bűnmegelőzés?

A legígéretesebb kezdeményezés így hangzik: „joggal reménykedhet minden egészséges érületű, becsületes polgár, hogy a bűnüldözés szökből, nem az utólagos, mögöttes, időben is későbbi »üldözés« emelkedik majd ki a jövőben, hanem a kriminalisztika »mostohagyermek«, az előzetes csapást jelentő bűnmegelőzés. A kriminalisztika tudománya ne feltartott kézzel álljon a bűncselekmény helyszínén, hanem nyújtsa ki a kezét, ne engedje, hogy létrejöhessen a szemlézhető helyszín! A nyomot követő nyomozás helyett legyen inkább nyommentes környezetünk, életünk!” (Fenyvesi, 2021, p. 1768).

Anti Csaba r. alezredes rendőri és egyben tanári pályafutása során folyamatos művelője volt a bűnügyi és rendvédelmi hagyományok feltárásának és ápolásának, de elkötelezett híve a modern eljárások bevezetésének is. Egyik munkájának (Anti, 2017) börtönbéli hasznáról ezt írja a recenzens: „(...) a Büntetés-végrehajtási Szervezet állománya számára kimondottan hasznos olvasmány a kötet: gyakori a helyzet, amikor szükséges észrevenni egy személy megjelenésének megváltozását, vagy megfigyelni viselkedését, majd ezeket egyértelműen megfogalmazni. A mű gyakorlati, azonnal alkalmazható tudással képes felruházni az olvasót (...)” (Veszeli, 2018, p. 89).

3. A bűnüldözési funkció

Nehézségeivel számolnunk kell, mert a büntető igazságszolgáltatás sem a bűnözésre, sem a bűnözőre nem tud számottevő hatást gyakorolni, tehát valójában nem is hatékony (Farkas, 1999):

- folyamatosan növekvő bűnözés, változó struktúra, jelleg és elkövetési módszerek;
- az igazságszolgáltatás mindezt csak késve tudja követni (személyi, anyagi-technikai, szervezeti vonatkozásokban), mind jelentősebb a felderítetlenül maradó bűncselekmények száma;
- az igazságszolgáltatás rendszere az ismertté vált bűncselekményeket sem képes feldolgozni, (létszámnövelés, szervezetmódosítás, anyagi ráfordítás növelése sem segít) ennek következtében informális majd formális újai nyílnak az opportunitásnak;
- az alkotmányos emberi jogi garanciák a terhelt és védője eljárásjogi pozícióit megerősítették, a bűnüldözés mozgásterét szűkítették, az eredményesség ezzel is csökkenve, törvénysértő gyakorlat terjed. (A szervezett bűnözésre tekintettel lazuló alapvető kötelmek ellenére is.);
- a reformok tendenciái az eljárás egyszerűsítését, gyorsítását, az ügyek konszenzusos alapon történő elintézését mutatják. (Ezzel rendszerint az anyagi igazság elvének érvényesítéséről, valamint a kontradiktórius eljárás elvéről mondanak le.);

- mindezek következtében az igazságszolgáltatás működése bürokratikus öncélok irányába tart, a bűnüldözési érdek abszolutizálása felé, lényege szerint saját belső hatékonysági mércének megfelelően számít csak;
- s büntető igazságszolgáltatási rendszer pusztá létével, és nem többlet tölti be társadalmi funkcióját: bizonyos fenyegetettség a jogsértő számára, hogy a bűncselekmény elkövetését felelősségre vonás követi. Ugyanakkor kiegyensúlyozott és törvényes működésével felmutatja, és ezzel erősíti a társadalmi értékeket, ezzel pedig egyensúlyt teremt a társadalom biztonság iránti igénye és a bűnözés között.

4. A rendőrség szerepe a bűnmegelőzésben

A rendőrségre vonatkozó szabályok mintegy megrendelik a kriminalisztikai bűnmegelőzés gyakorlatát. A keretek, az állami szándékok tehát adottak, már „csak” arra van szükség, hogy a politikai és állami vezetés ismerje el ezt a fajta teljesítményt, és ne csak a bűnügyek, a felelősségre vont elkövetők számával mérískéljen, és ennek az a durva következménye, hogy a rendőr(ség) nem érdekelt a bűncselekmények megelőzésében, sokkal inkább a bűnügyek sikeres kezelésében. A rendőrség bűnmegelőzési szabályzata, a 20/2010. (OT 10.) ORFK utasítás tartalmaz olyan elképzeléseket, amelyekhez kriminalisztikai megközelítés is szükséges:

- a bűnmegelőzési szemléletnek minden rendőri tevékenység során érvényesülnie kell, érvényre juttatva egyidejűleg az egyes bűncselekményekre reagáló reaktív megközelítés mellett a bűncselekmények megelőzését célzó proaktív szemléletet;
- a bűnügyi szolgálati ág feladata az ismételt áldozattá válás megelőzése érdekében a sértett tájékoztatása a bűncselekmény megelőzési lehetőségeiről, más intézkedésre jogosult szerv, szervezet értesítése (szignalizáció);
- ha sorozat-bűncselekmény elkövetése állapítható meg vagy valamely bűncselekmény elkövetése elszaporodott, illetve új elkövetési mód került előtérbe, a bűnügyi szolgálat tájékoztatja a bűnmegelőzési egységet, a bűnmegelőzési előadót vagy koordinátort a bűncselekmények elkövetési tárgyáról, módjáról, idejéről, helyéről, a sértettek jellemzőiről, esetleges közreható magatartásukról;
- ha a bűnügyi szolgálat tagja nyomozása során olyan információk birtokába jut, amelyek alapján bűncselekmény elkövetése várható, megteszi a szükséges intézkedéseket a bűncselekmény bekövetkezésének megakadályozására, az okozott kár vagy sérülés mérséklésére;
- a területi bűnmegelőzési egységek és a rendőrkapitányságok a gyermek- és fiatalkorúak által, illetve sérelmükre elkövetett jogellenes cselekmények, valamint az azok elkövetését lehetővé tévő objektív és szubjektív okok feltárásával folyamatos elemző és értékelő tevékenységet folytatnak, az így nyert megállapításokból, következtetésekből kriminalisztikai és bűnmegelőzési ajánlásokat fogalmaznak meg;
- a területi bűnmegelőzési egységek megvizsgálják a vagyon elleni bűncselekmények és szabálysértések jellemzőit, szükség esetén a helyi sajátosságoknak megfelelően módszereket dolgoznak ki a megelőzésre, és a médián keresztül felhívják a lakosság figyelmét az új típusú vagy sorozatjellegű bűncselekmények megelőzési lehetőségeire.

Ezek roppant fontos és ésszerű elképzelések, azonban a megvalósulásukról nincsenek információink, noha az utasítások szerint évente jelentést készítenek a rendőr-főkapitányságok a bűnmegelőzési tevékenységükről, a jelentést pedig a tárgyévet követő év január 31-ig felterjesztik a központi bűnmegelőzési egységnek. Ezek a jelentések nem nyilvánosak, az Országos Rendőr-főkapitányság

illetékes osztályai a rendőrtisztképzés anyagául sem adják ki, és nem csak a bűnmegelőzés, de a dropprobléma, a gyermekvédelem vagy a cigányság vonatkozásában sem.

5. Mit várhatunk a rendőrségtől?

Lehet azonban, hogy túl sokat várunk el a rendőrségtől. Egy megfontolandó álláspont: „*Abban viszont kételkedem, hogy a rendőrségnek – és a rendőri állományon belül különösen a bűnüldözőknek – 'kiemelt, sőt elsődleges' feladata lenne a bűnmegelőzés. Az állításom levezethető a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (2013–2023) hetedik részéből, miszerint a »bűnmegelőzés területén a rendőrség vitathatatlanul fontos szerepet tölt be«, de mindeztől függetlenül, a stratégia kategorikusan kimondja: »a bűnmegelőzés az egész társadalom ügye«. Ráadásul a hetedik rész a bűnmegelőzés szereplői között a rendőrséget in concreto nem nevesíti, hanem csupán a civil és egyházi stb. mellett az állami és az önkormányzati szervezeteket sorolja fel. Nem rejtem véka alá azon véleményemet, amely szerint, a rendőrségnek a bűnmegelőzésben betöltött szerepe, és ezen belül a bűnmegelőzési feladatai nem kicsit túldimenzionáltak (tudom, e nézetem sokaknak nem tetszik majd). Úgy vélem, a régi Be. szerinti bűnmegelőzési feladatok sokkal tesztelhetőbbak voltak: a büntetőeljárás során a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő okok és körülmények megállapítása, illetve feltárása, és amennyiben szükséges, szignalizáció (rég. Be. 63/A. §). Azt gondolom, ez a megállapításom nem ellentétes az Rtv. 10. §-ában meghatározott, és a Bűnmegelőzési Stratégiában részletezett rendőrségi bűnmegelőzési feladatokkal sem. Nyomatékosan kijelentem: a társadalmi bűnmegelőzés kétséget kizáróan kiemelt, sőt, elsődleges feladat, csak éppen alapvetően nem a rendőrség, és leginkább nem a bünyügyi szolgálat dolga. Megjegyzendő, hogy a közterületen lévő rendszeres (egyenruhás) rendőri jelenlét már önmagában egyfajta prevenció, ha úgy tetszik, visszatartó erő. Talán inkább erre kellene fókuszálni” (Kovács, 2021., 148-149).*

Igaz, a rendőrségi bűnmegelőzés természete és gyakorlata körül sok az ellentmondás. Mindenekelőtt, a rendőrség a természeténél fogva reaktív: kiképzése, munkája elismerése a bűn üldözésére predesztinálja (a tolerancia, az empátia, a konfliktusok feloldása idegen a rendőri habitustól). A XX. század második felében éled fel a proaktivitás iránti igény, először még a preventív bűnüldözés, majd a prevencióban való szerepvállalás tekintetében. A rendőrségi prevenció napjainkban is még elsősorban technikai jellegű, azaz a szituációra vonatkozik, a bűnüldözési, kriminalisztikai tapasztalatok felhasználásával. Ráadásul a rendőrség egy demokratikus társadalomban működő nem demokratikus szervezet, azaz centralizált, vagyis a központnak kell megfelelnie, további fék az iránta való társadalmi ambivalencia: szolgáljon és védjen, de csakis mások vonatkozásában, amihez járul az erősen punitív közhangulat (pl. droghasználat). Pedig a kriminalisztikai tudásnak további érvényesítési lehetősége sejlik fel a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2026–2027. évekre vonatkozó intézkedési tervében (1238/2025. (VII. 3.) Korm. határozat):

- Az épített környezet megfelelő kialakítása pozitív hatással van az emberek biztonságérzetére, életminőségére és közérzetére. Az ideálisan kialakított környezet és a közösségi kontroll erősítése révén csökkenthető a bűnalkalmak száma, illetve növelhető a szubjektív biztonságérzet.
- A bűncselekmények megelőzésében kulcsfontosságú szerepet játszik a városok és települések szerkezetének átgondolt tervezése, beleértve a nyilvános terek, épületek és belső terek kialakítását. Ehhez szorosan kapcsolódik a közlekedés szervezése, valamint a zöldterületek, a települési zöldinfrastruktúra és tájépítészeti alkotások megtervezése is.
- Fontos, hogy minél több szakterület képviselője megismerje és alkalmazza az építészeti bűnmegelőzés nemzetközileg bevált módszereit. Ösztönözni kell az építészeti bűnmegelőzés elveinek minél szélesebb körű terjedését és gyakorlati megvalósítását.

- A vagyon elleni bűncselekmények prevenciója terén elengedhetetlen olyan korszerű informatikai védelmi rendszerek fejlesztése és üzemeltetése, amelyek egyrészt csökkentik a bűnalkalmak számát, másrészt jelentősen hozzájárulnak a bűncselekmények felderítési arányának növekedéséhez.
- A turisztikai idényben az adott területen tartózkodók száma jelentősen megnövekszik, ami konfliktusok kialakulásához, valamint bűnalkalmak számának növekedéséhez vezethet. Kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy tájékoztassuk az embereket az áldozattá válás megelőzésének lehetőségeiről. Ez magába foglalja a személyes biztonság növelésének módszereit, valamint a vagyontárgyak védelmének hatékony eszközeit. Továbbá elengedhetetlen, hogy részletes tájékoztatást nyújtsunk a már áldozattá vált személyeknek az elérhető áldozatsegítő szolgáltatásokról.
- Az időskorúak, illetve fogyatékosággal élők különösen sérülékeny társadalmi csoportot képeznek, így a védelmi mechanizmusaik erősítése a bűnmegelőzés kiemelt prioritása. Az áldozattá válás elkerülése érdekében fontos a célcsoport folyamatos képzése. Szorgalmazni kell a bűnmegelőzési ismeretek átadását, a védekezési képességük növelése érdekében foglalkozásokat kell tartani, a sértetté váláshoz vezető körülményeket, az elkövetési módszereket és a megelőzési lehetőségeket meg kell ismertetni a célcsoport tagjaival.
- A lokalitás elve kimondja, hogy a helyi kriminalitási problémákat helyi kontextusban kell értelmezni, mely magába foglalja a terület sajátosságainak figyelembevételét és a helyi válaszok megfogalmazását is. Ennek érdekében továbbra is ösztönözni kell az önkormányzatokat, hogy a vármegyei bűnmegelőzési tanácsok, illetve a vármegyei rendőrfőkapitányságok bevonásával dolgozzák ki a közbiztonsági és bűnmegelőzési stratégiájukat, valamint amennyiben már rendelkeznek stratégiával, azt vizsgálják felül és korszerűsítsék.
- A bűnmegelőzés elvi megalapozása és folyamatos fejlesztése érdekében empirikus vizsgálatokat szükséges folytatni a bűnözés új trendjeinek megismerése érdekében, valamint egyes – kiemelt fontosságú – elkövetői vagy áldozati csoport, bűncselekménytípus esetében felmerülő kulcskérdések megválaszolása érdekében.
- A célspecifikusabb programok támogatásához megfelelő módszertani eszköztárat kell létrehozni, amely támogatja az empirikus vizsgálatok megfelelő kivitelezését. Meg kell vizsgálni, hogy belső erőforrásaink milyen empirikus kutatásokra adnak lehetőséget.
- A bűnmegelőzési hálózattfejlesztés hatékonysága érdekében fel kell mérni, hogy a települések bűnmegelőzési tevékenységének támogatása érdekében szükséges-e újabb itínerek kidolgozása.

6. A rendőrség helyzete

Az intézményrendszer egyik fontos eleme a rendőrség, a társadalmi gyakorlatban, a mindennapi életben, mindegyik intézménynél közvetlenebb kapcsolatban van az országlakókkal. Munkájának jelentős része az emberek szeme előtt, kritikus közegben, gyakran indulatokkal terhes pillanatokban megy végbe, éppen ezért tényleg nehéz a helyzete, különösen, hogy gyorsan és látványosan kell eredményeket felmutatnia, mert a politikai váltógazdálkodás ezt követeli meg. Egy korábbi, de ma is érvényes helyzetértékelés: „Noha mindenki elismeri, sokkal többet kell költeni a biztonságra, mint azt bárki is gondolta, merthogy csak az tud biztonságot szolgáltatni, aki maga is biztonságban van, de a fejlesztés rendre elmaradt, mindig a napi feladatokra kell(ett) koncentrálni. Az átszervezések valójában soha nem követték a bűnügyi helyzet tényleges alakulását, állandó a létszámhiány, a jól képzett szakemberek folyamatosan mennek el, fiataljaink tapasztalatlanok, identitászavarral küszködnek, nincs egységes akarat, nincs stabil célrendszer, jellemző a motiválatlanság, a testülethez

való kötődés hiánya, aggasztó méretű korrupció, állandó a költségvetési hiány, nyomasztóan szűk elhelyezési feltételek, korszerűtlen épületek festik még sötétebbre a képet. Ugyanakkor a közvélemény elvárja, hogy a rendőrség profi legyen, eredményes, de egyúttal törvényes is, nem is tudunk ennek megfelelni, még a polgárőrség segítségével sem” (Salgó, 2004).

A problémák esszenciája a bizalomhiány a magyar rendőrségen: egyéni (ügyféli, tisztviselői, munkatársi) és kollektív (szervezeti kultúra, politikai viszonyok) vonatkozásaiban egyaránt. Ennek legalább három vetülete van: (1) a társadalom bizalma a rendőrség iránt, (2) a rendőrség bizalma a polgárokkal és végül (3) a bizalom a rendőrségi testületen belül. Az okok szerteágazóak. A magyar rendőrség nem tűri a civil kontrollt, munkájába, helyi szinten, nem avatja be a polgárokat, nem teszi világossá feladatait, nem ismerteti a munkájára vonatkozó szabályzatokat, a jogait és kötelességeit. Úgy kívánja a lakosságtól az együttműködést, hogy annak rá vonatkozó alapjait, szabályait és kereteit nem teszi közzé. Gyakran hivatkozik különféle szintű titkosságra, munkájának természetébe, korlátaiba nem enged bepillantást. Mindig többletforrásokat és többlet jogosítványokat követel. Arra hivatkozik, hogy jobb lenne a közbiztonság, ha mindezeket megkapná.

A tudomány hiába hirdeti, hogy a közbiztonság nem egyenlő a bűnözés hiányával vagy alacsony szintjével, hogy a közbiztonság kollektív társadalmi termék. A rendőrség szívesen veszi magára a felelősséget: ha javul a bűnügyi statisztika (vagy javulást mutat, jól ismert „technikák” következtében) tüstént hirdeti, hogy ez neki köszönhető, ha romlik, magyarázkodni kényszerül, de aztán esetleg felállítják a helyéről (Németh, 2006). A rendőrség nem szereti, nem engedi a tudományos érdeklődést, hisz az, magától értetődően, kritikai szemléletű. Pedig komoly támaszt lelhetne a politikusok türelmetlenségével szemben, ha tudományosan megalapozott érvkézslete lenne, hogy a feladatait a kor színvonalán, a rendelkezésre álló technikai eszközöket jól kihasználva végzi, ezzel bizonyos védettségre tenne szert. A rendőrség bezárkózása abból fakad, hogy nem ismeri, és nem ismeri el, más, ugyancsak az emberrel foglalkozó szakmák, hivatások kompetenciáját. Az a határozott véleménye – a rendőri vezetésnek is –, hogy mindenki törődjön a saját dolgával, a civil pedig ne vegye a bátorságot, hogy beleszóljon a rendőrébe. A helyi rendőrségek nem ismerik a településükön működő civil szervezeteket, nem keresik velük az együttműködést, noha célcsoportjuk, céljuk erősen átfedi egymást.

7. Mi a teendő?

Túlbecsülhetetlen a hatása az állam és szervei működésében a példamutatásnak. Hiteltelen lesz a hatósági bűnmegelőzés, ha az abban résztvevő hatóságok nem rendeltetésszerűen vagy a törvényeket és a rájuk vonatkozó szabályokat nem betartva működnek. Különösen kényes a kérdés a bűnözés „profilgazdájának”, a rendőrségnek a szerepe. Világossá kell tenni, hogy a bűnüldözési eredmények nem kellenek mindenáron, a törvénytelenység, a hatalommal való visszaélés sokszorosan több kárt okoz, mint a felderítésben mutatkozó haszon. Mindezek pedig csak akkor várhatók el reálisan, ha az országalakók a bűnös és rendellenes emberi magatartások valódi természetével, de a kezelésükre vonatkozó törvényszerűségekkkel is tisztában vannak. Ehhez pedig a tömegtájékoztatást meg kell nyerni és a szakszerűvé válásához segítséget, módszereket kell adni. A legfontosabb gondolat a helyi cselekvés, benne az önkormányzati felelősség feltételeinek a megteremtése, beleértve a finanszírozást is. Ettől várhatunk valódi áttörést, hisz a bűnmegelőzés lényege valójában a közösségek alkalmasság tétele arra, hogy azokban mindenki helyet találjon. Integritás és inklúzió legyenek a varázsszavaink. Tudunk, sőt hinnünk kell, hogy a margóra szoruló ember válhat veszélyessé igazán, így lesz értelme a kijelentésnek: a közbiztonság, mint kollektív társadalmi termék „előállításában” a rendőrségen kívül minden egyénnek, valamint a közösségeknek meghatározott, jól leírható szerepe van.

Felhasznált irodalom

- Anti, Cs. L. (Ed.). (2017). *A személyleírás*. Semmelweis Kiadó.
- Farkas, Á. (1999). A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonysága. In K. Gönczöl, L. Korinek & M. Lévy (Eds.), *Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll* (pp. 390–408). Corvina Kiadó.
- Fenyvesi, Cs. (2021). A kriminalisztika bűnmegelőzési funkciója. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1759–1769.
- Kovács, Gy. (2021). A kriminálmetodika rendszere, felépítése. A kriminálmetodika tételei egykoron és napjainkban. *Glossa Iuridica*, 8(4), 131–174.
- Németh, Zs. (2006). Bizalomhiány a magyar rendőrségnél – okok és következmények. In J. Jacsó (Ed.), *Bizalom–társadalom–bűnözés. Az V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga* (pp. 151–161). Bíbor Kiadó.
- Salgó, L. (2004). A magyar rendőrség jelene, jövője, kilátásai. In E. Sárkány, & K. Marosi (Eds.), *Kriminológiai közlemények* 61. (pp. 41–51), Magyar Kriminológiai Társaság.
- Veszeli, D. (2018). Anti Csaba László: A személyleírás. *Börtönügyi Szemle* 1, 88–89.

Felhasznált jogforrások

- 1238/2025. (VII. 3.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2026–2027. évekre vonatkozó intézkedési tervéről
- 20/2010. (OT 10.) ORFK utasítás a Rendőrség bűnmegelőzési tevékenységéről

IRATOK TECHNIKAI VIZSGÁLATA KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A 21. SZÁZADI LEHETŐSÉGEKRE

1. Bevezetés

Az iratok szakértői vizsgálatának a bűncselekmények felderítésében és bizonyításában van jelentős szerepe. A vizsgálatok elsősorban az iratok eredetiségére vagy hamis voltára terjednek ki. Azonban az iratok keletkezési körülményeinek megállapítása, illetve a létrehozó eszköz/ök meghatározása vagy kizárása is fontos cél lehet. Ezeket jellemzően technikai vizsgálattal/vizsgálatokkal lehet megállapítani. Ezen feladatok elvégzése igazságügyi (iü.) írásszakértői, iü. okmányszakértői, illetve iü. vegyészszakértői kompetencia. Az iratokat létrehozó, illetve aláíró személyek azonosítását azonban írásszakértői módszerekkel lehet elvégezni. Alábbiakban a területi korlátok miatt az iratok technikai vizsgálatának csak az összefoglalására kerül sor.

2. A technikai vizsgálatok fajtái

Az előbbieken említett iratelemeket és az eszközökkel létrehozott összehasonlító mintákat az alábbi módokon lehet vizsgálni:

- optikai vizsgálatok különböző nagyításban (szabad szemmel, nagyítóval, mikroszkóppal, elektronmikroszkóppal) látható (VIS), ultraviola (UV) és infravörös (IR) és röntgen fénytartományokban,
 - emissziós-,
 - reflexiós-,
 - fluoreszcenciás, lumineszcenciás vizsgálatok,
- elektrosztatikus vizsgálatok,
- analitikai műszeres vizsgálatok.

3. A technikai iratvizsgálatok tárgya lehet

A pontos értelmezés érdekében tisztázni kell, hogy az iratot magát komplexen kell értelmezni, és a létrehozó eszköz meghatározása érdekében eszközök meghatározására, vizsgálatára is szükség lehet. Az iratvizsgálatok tárgya lehet tehát:

- az írás hordozó,
- az iratösszeállítás anyaga és módja,
- az írás:
 - kézírás,
 - technikai írás (gépirás, irodai nyomtatás, -másolás,),
 - nyomtatás (nyomdatechnikai),
- az írást létrehozó eszköz,
- a bélyegzőnyomat és egyéb hitelesítő elemek,
- iratelemek keletkezési sorrendjének megállapítása,
- a biztonsági elemek (okiratok, okmányok esetén).

4. Az íráshordozó vizsgálata

Az egyszerű iratok hordozójának vizsgálata elsősorban annak fizikai jellemzőire terjed ki (méret, forma, vastagság, szélek vágott, tépett, perforált volta). További lehetőség a hordozó optikai tulajdonságainak vizsgálata, mely hamisításra, fedésre utaló jellegzetességek feltárását teszi lehetővé. Védett okiratok és okmányok esetén az íráshordozó biztonsági papír így annak védelmi megoldásai is további vizsgálatokat tesznek lehetővé. Áteső fényben vizsgálható a vízjel megléte, grafikája,

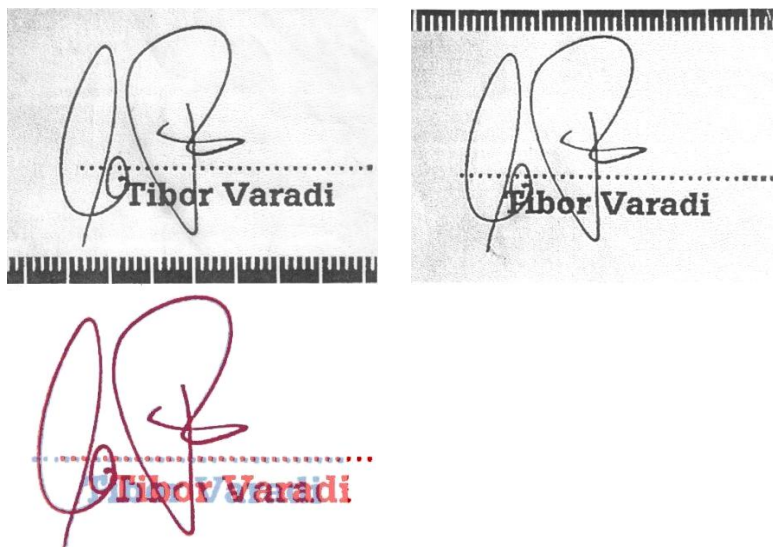
minősége. Ultrabolya fényben ellenőrizhető a papír UV negativitása azaz, hogy a felület nem fluoreszkál intenzíven kék-fehér fényben, illetve vannak-e a hordozón fluoreszkáló jelzőrostok.

5. Az iratösszeállítás vizsgálata

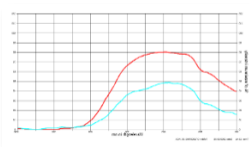
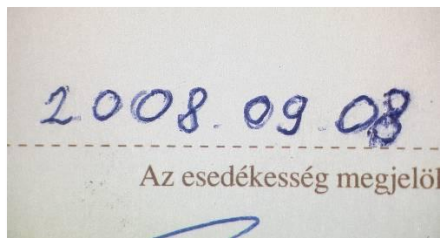
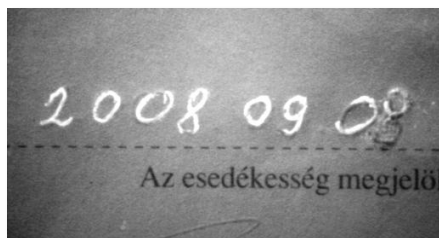
Az iratok összeállítása legtöbb esetben tűzőkapoccsal történik. Ilyenkor a kapocs sértetlen állapotát és az összetűzött lapokon a tűzés környezetét kell vizsgálni annak érdekében, hogy megállapítható legyen az egyszeri összetűzés, az irat szétbontása és újra tűzése, illetve lap vagy lapok cseréje. Irodai lyukasztóval lyukasztott iratokat nemzeti színű fűzőszinórral állítják össze és körcímkével ragasztják le. Ezek vizsgálata arra terjed ki, hogy a zsinór folyamatos egészet képez-e és a címke nem sérült-e. További lehetőség a hordozó optikai tulajdonságainak vizsgálata, mely hamisításra, fedésre utaló jellegzetességek feltárását teszi lehetővé. Védett okiratok és okmányok esetén az íráshordozó biztonsági papír, így annak védelmi megoldásai is további vizsgálatokat tesznek lehetővé. Az okmányok speciális fűzőcérnája és varrása a további könyvkötészeti eljárásokkal különböző vizsgálatokat igényel.

6. A kézírás technikai vizsgálata

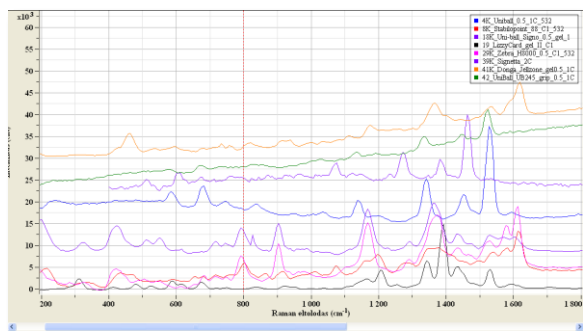
Az iratok régebben kézírással készültek, ezek vizsgálata általában igazságügyi írásszakértői feladat. A kézírások technikai vizsgálatára általában technikai úton készített hamisítás (1-3. kép), írásváltoztatás (4-6. kép), hozzárírás, vegyszeres törlés kimutatása esetén és az alkalmazott színezőpaszta azonosítása (7. kép) alkalmával FTIR analitikai technika (Fourier-transzformációs infravörös spektroszkópia) alkalmazásával kerül sor.

1-3. kép – Két iraton látható aláírás az egymásra illesztett képeken teljes mértékben fedik egymást, azaz legalább az egyik technikai hamisítvány (a szerző saját képei)

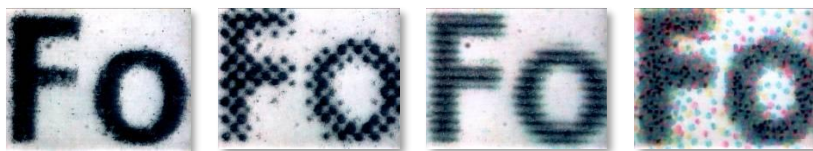
4-6. kép – Dátum módosításának bizonyítása infravörösreflexiós vizsgálattal, illetve festékanyag analitikai vizsgálatával (URL1)

7. kép – Kék színű golyósíron színezőpaszták Raman spektrumai (URL1)

7. A technikai úton létrehozott írás (gépírás, irodai nyomtatás, -másolás) vizsgálata

A technikai úton létrehozott írások a grafikai képek morfológiai sajátosságai alapján különböztethetők meg (8-11. kép).

8-11. kép – Különböző elven működő printerek nyomatai (a szerző saját képei)

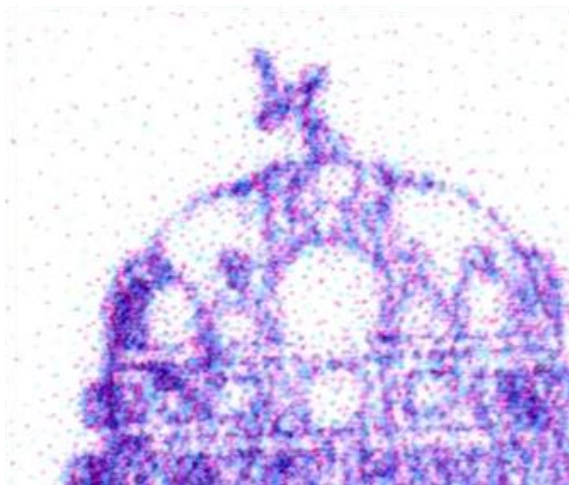
A különböző típusú lézernyomtatók toneranyagainak FTIR analitikai vizsgálatával készített infravörös spektrum 5 jól elkülöníthető csoportba sorolható. Roncsolásmentes vizsgálattal lehet összehasonlítani az iraton lévő festék és a kérdéses nyomtató festékének infravörös spektrumát. Ez alapján megállapítható, hogy készíthették-e a vizsgált iratot az adott nyomtatóval, vagy nem. A nyomtató vagy másoló kategorikus azonosítása hibás működés vagy nem megfelelő karbantartás esetén lehetséges, amennyiben az ezekből adódó festékmaradványok az irat lapjain periodikusan ismétlődnek.

8. A bélyegzőnyomat és egyéb hitelesítő elemek vizsgálata

Az iratok hitelesítése legtöbb esetben nedvesbélyegző nyomattal, vagy szárazbélyegző nyomattal történik. Az utóbbi időben biztonsági nyomatot vagy okmánybiztonsági elemet tartalmazó matricát is alkalmaznak hitelesítésre. A bélyegző nyomatok vizsgálata morfológiai jellemzőik alapján történik, ilyenkor megállapítható, hogy ténylegesen bélyegzőtől származik, vagy technikai úton készített utánzat. Régebben rajzolt utánzatokkal is lehetett találkozni, a technika fejlődésének köszönhetően a bélyegzőnyomatok vizsgálata alkalmával a nyomtatókkal készült grafikai nyomatok morfológiai sajátosságai árulkodóak. A technikai úton készült nyomatok esetében is előfordultak megszerkesztett utánzatok ilyenkor a grafikai eltérés is megállapítható összehasonlító vizsgálattal (12-14. kép), azonban eredeti bélyegző másolatának nyomatánál már csak a nyomat morfológiai sajátosságaiból állapítható meg a hamisítás ténye (15. kép).

12-14. kép – A megszerkesztett és nyomtatott bélyegző nyomat és az eredeti bélyegző eltérő morfológiája az egymásra illesztett képeken jól megfigyelhető (a szerző saját lépei)

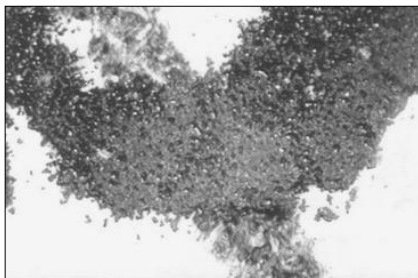

15. kép – *A bélyegző nyomat morfológiája színes nyomtatóra utal (a bélyegzőnyomat három különböző színű festékpettyekből rajzolódik ki). (A szerző saját képe)*

9. Iratelemek keletkezési sorrendjének megállapítása

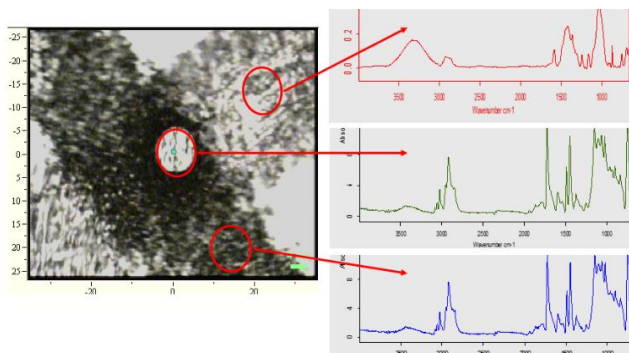
Az iratok keletkezésének idejének is jelentősége lehet egy-egy ügy vizsgálata során, azonban a tudomány jelenlegi állása alapján ennek megállapítására nincs megfelelő eszköz és módszer. Az irat keletkezési idejére esetleg következtetni lehet a hordozó, a kitöltési mód, a nyelvezet, a tartalom vizsgálata alapján. Vigyázni kell azonban az anomáliákra, az előre- és vissza dátumozásra. Fontos lehet az irat valós voltának (eredetiségének) a szempontjából az iratelemek keletkezési sorrendje. Ennek vizsgálata régebben csak ún. vonalkeresztveződések (két vagy több iratelem találkozott, részben fedte a másikat) meglátása estén volt lehetséges.

Ilyen esetben csak azt kellett megállapítani, hogy melyik iratelem van alul és melyik felül, mert természetesen a felül elhelyezkedő készült később. Abban az időben erre mikroszkópos vizsgálat állt rendelkezésre a szakértőnek. Azonban sok esetben a vizsgálat ellenére nem lehetett kategorikus megállapítást tenni (nagy volt a tévedés lehetősége). Kategorikus eredményre vezettek általában a kézírás és a lézerprintelt szövegek sorrendiségének vizsgálatai. Abban az időben a lézerprinterek viszonylag sok festék mennyiséget használtak fel, ezáltal a nyomatvastagságuk is elég vastag volt, ami megkönnyítette a vizsgálatot (16. kép). Nehezítette a vizsgálatot, ha az írón paszta színe megegyezett a printelt ábra színével. A technika fejlődésével a printerek kevesebb festékanyagot használnak, ami tovább nehezítette a kategorikus választást.

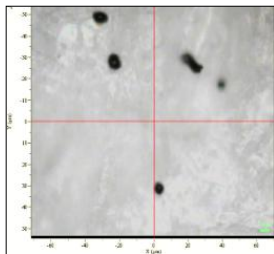
16. kép – Jól látható, hogy a szemcsés szerkezetű vastag printelt festékréteg takarja az írvonalat (a szerző saját képe)

A vonalkeresztveződések vizsgálataiban nagy előrelépést jelentett az FTIR-ATR technika (Fourier-transzformációs infravörös spektroszkópia), melynek vizsgálati eredménye kategorikus. (17. kép). Ilyen esetekben 1 mikrométeres felületen vizsgálják (készítenek infravörös spektrumot) az aláírási festékanyagát, a printer festékanyagát és a vonalkeresztveződés felületét.

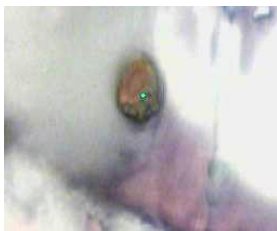

17. kép – Az infravörös spektrumok összehasonlítása alapján egyértelmű, hogy a képen világosabb tónusú aláírás van a printelt nyomat alatt (URL1)

Megállapítható, hogy a lézerprintelt grafikai elemek és az írvonal vonalkeresztveződése esetén a keletkezési sorrend FTIR-ATR analitikai vizsgálattal kategorikusan eldönthető. Felmerül a kérdés, hogy megállapítható-e a keletkezési sorrend, ha nem található közöttük vonalkeresztveződés. A válasz kedvező, az FTIR-ATR technika segítségével ugyanis erre is van lehetőség. A nyomtatás alkalmával ugyanis a lézerprinterek apró tonerszemcséi véletlenszerűen szétszóródnak a papír felületén ott is, ahol nincs grafikai nyomat (18. kép). Ennek köszönhetően mikroszkopos vizsgálattal mégis találhatók az átlagosan 5-8 mikrométeres szemcsék és az írvonal között „vonalkeresztveződések” (19. kép).

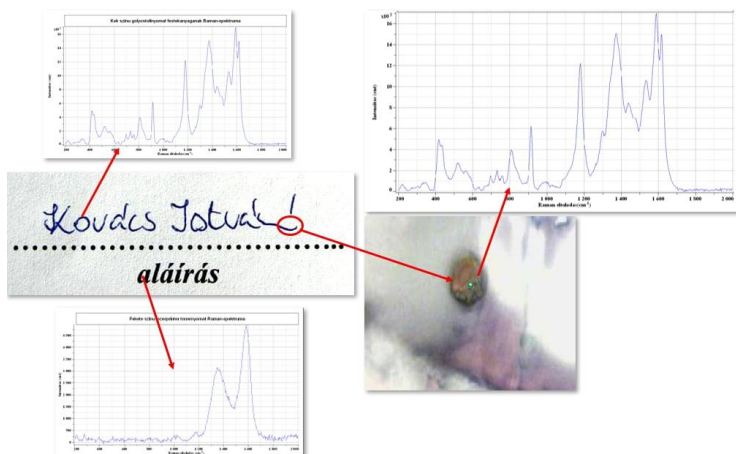

18. kép – Szétszóródott tonerszemcsék a papír felületén (URL1)

19. kép – Az írvonalban elhelyezkedő tonerszemcse képezi a vonalkereszteződést (URL1)

Az írat felületét végig pásztázzák a mikroszkóppal, tonerszemcséket kutatnak fel az aláírvonalban. Ezt követően infravörös spektrumokat készítenek a golyóstoll színezőpasztájáról, a printer festékanyagáról és az írvonalban felkutatott tonerszemcsék felületéről (20. kép).

20. kép – Infravörös spektrumok a golyóstoll színezőpasztájáról, a printer festékanyagáról és az írvonalban felkutatott tonerszemcsék felületéről (URL1)

A Raman spektrumok alapján megállapítható, hogy az írvonalban felkutatott tonerszemcsék felületén van golyóstoll színezőpaszta vagy nincs. Ez a vizsgálati eljárás tehát keletkezési sorrend megállapítására alkalmas.

Ezt az FTIR-ATR analitikai technikán alapuló keletkezési sorrend vizsgálatára alkalmas eljárást az akkori nevén Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet igazságügyi vegyészszakértői kísérletezték ki és szabadalmaztatták (21. kép).

Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítő - 115. évfolyam 12. szám II. kötet, 2010.12.28.
Megadott szabadalmak

-
- (11) **227.253** 2010.11.11.
(21) **P 08 00542**
(22) 2008.09.03.
(40) 2010.04.28
(73) Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet, 1087 Budapest, Mosonyi u. 9. (HU)
- (72) dr. Gál Tamás, 1015 Budapest, Széna tér 7. (HU)
Károly Istvánné, 2112 Veregyház, Huba u. 36. (HU)
Sándorné Kovács Judit, 1122 Budapest, Városmajor u. 33. (HU)
- (54) **Eljárás hordozóra felvitt xerografikus nyomat és a hordozó ezen nyomattal megegyező oldalan lévő megjelölés keletkezési sorrendjének meghatározására**
- (74) Szabó Zsolt, DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda Kft., 1051 Budapest, Bajcsy-Zs. út 16. (HU)
-

21. kép – A szabadalomra vonatkozó részlet a Szabadalmi Közlöny és Védjegyértesítőből (URL2)

10. Összegzés

Ez a kriminalisztikai szempontból jelentős új magyar eljárás nem jöhetett volna létre Gál Tamás, Károly Istvánné és Sándorné Kovács Judit munkája nélkül.

Online hivatkozások

URL1: Gál Tamás: Új lehetőségek a hamisított okiratok vizsgálatában.
<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://www.kriminalexpo.hu/ftp/eloadas2009/bszki/kriminalexpo2009gal.pdf&ved=2ahUKEwi598m2nKySAxUyxQIHHW8HBxIQFnoECBwQAQ&usg=AOvVaw0AgmLEEOsCyYh9bWl1Sk50>
URL2: Szabadalmi közlöny és védjegyértesítő 115. évf. 12. sz. (2010.).
https://epa.oszk.hu/05000/05020/00068/pdf/EPA05020_szabadalmi_2010_12.pdf

A MESTERSÉGES INTELLIGENCIA SZEREPE A KRIMINALISZTIKÁBAN - ALKALMAZÁSOK, LEHETŐSÉGEK ÉS TISZTELGÉS ANTI CSABA LÁSZLÓ MUNKÁSSÁGA ELŐTT

„A kriminalisztika jövője az ember és a mesterséges intelligencia együttműködésében rejlik. Ennek az együttműködésnek az alapjait azok az oktatók és szakemberek teremtik meg, akik a kriminalisztikai gondolkodás és a szakmai alázat értékét adják tovább – ahogyan azt dr. Anti Csaba László tette hallgatók generációi számára.” (A mottó a szerző és az OpenAI ChatGPT mesterséges intelligencia-rendszer együttműködésével készült.)

1. A mesterséges intelligencia fogalma és szabályozási keretei

A mesterséges intelligencia (továbbiakban: MI) meghatározására többféle állásponttal lehet találkozni. Gyaraki és Dobó szerint „*az (MI) a gépek emberhez hasonló képességeit jelenti, mint például az érzékelés, a tanulás, a tervezés és a kreativitás lehetőségeit. Az MI lehetővé teszi a technika számára, hogy érzékelje környezetét, foglalkozzon azzal, amit észlel, problémákat oldjon meg, és konkrét cél elérése érdekében tervezze meg lépéseit*” (Gyaraki & Dobó, 2021, p. 67). Az Európai Bizottság megfogalmazása alapján „*a mesterséges intelligencia intelligens viselkedésre utaló rendszereket takar, amelyek konkrét célok eléréséhez elemzik a környezetüket és – bizonyos mértékű autonómiával – intézkedéseket hajtanak végre*” (URL1). Az Európai Bizottság a mesterséges intelligencián alapuló rendszereket két csoportra osztja:

- kizárólag szoftveralapú rendszerekre, amelyek a virtuális világban működnek (például hangasszisztensek, képelemző szoftverek, keresőprogramok, hang- és arcfelismerő rendszerek);
- a hardvereszközökbe is beépíthető mesterséges intelligenciára (például fejlett robotok, autonóm járművek, drónok és a dolgok internetéhez kapcsolódó alkalmazások (URL1).

Az Európai Parlament és Tanács (EU) 2024/1689 rendeletének 3. cikk 1. pontja alapján az „*MI-rendszer: gépi alapú rendszer, amelyet különböző autonómiaszinteken történő működésre terveztek, és amely a bevezetését követően alkalmazkodóképességet tanúsíthat, és amely a kapott bemenetből – explicit vagy implicit célok érdekében – kikövetkezteti, miként generáljon olyan kimeneteket, mint például előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket, amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy a virtuális környezetet.*”

Ha összegeznem kellene, és egy mondatban kellene meghatároznom, hogy mi is a mesterséges intelligencia, akkor úgy fogalmaznék, hogy a mesterséges intelligencia olyan rendszer, amely a bevitt adatok alapján képes következtetések levonására és ezek alapján döntések vagy kimenetek előállítására.

2. A mesterséges intelligencia megjelenése a kriminalisztikában

A mesterséges intelligencia fontos szerepet tölt be a kriminalisztikában is, nemcsak a hétköznapi életben. A nyomozás technikai, taktikai és metodikai folyamataiban, valamint a titkos információgyűjtésben is szép lassan helyet követel magának az a mesterséges intelligencia-alapú szövegrírás (kriminalisztikai MI copywriting), amelyet a kriminalisztika oktatásában már alkalmaznak. A kriminalisztikai MI copywriting az azoknak a módszereknek az összefoglaló elnevezése, amelyek során a mesterséges intelligencia és a kriminalisztika az automatizált szöveges tartalom létrehozása céljából kapcsolódik össze, ezáltal új lehetőségeket nyit meg a kriminalisztika területén. A

leggyakoribb területek, ahol a kriminalisztikai MI copywriting hasznosítható, az alábbiak: bűnügyi iratok készítése; digitális nyomkövetés; adatok elemzése és értékelése; digitális jellemzők meghatározása, valamint verziók felállítása; trendek, nyelvi profilok és bűncselekmények előrejelzése; bűnügyi kommunikáció – közérthető tartalom készítése a hatóságok és a nyilvánosság számára; videók és képek készítése, elemzése és felismerése; az információszerzés és -terjesztés elősegítése leplezett eszközök és módszerek használatához; oktatási anyagok készítése, MI-vel folytatott közös kommunikáció az esettanulmányok feldolgozására, valamint nyomozási tervek készítése MI-felületek hatékony alkalmazásával (Nyitrai, 2025). Továbbá ide sorolható a manapság elég gyakran használt MI-alapú OSINT, a nyílt forrású információgyűjtés, amelyet szintén MI-vel végezhetünk el.

2.1. Szabadon elérhető digitális lábnyom

A digitális térben folytatott mindennapi tevékenységeink során jelentős mennyiségű adat keletkezik, amelyek együttesen digitális lábnyomként írhatók le. Ezek az adatok – eltérő mélységben és pontossággal – hozzáférhetők nemcsak az átlagos felhasználók, hanem a bűnüldöző szervek, illetve adott esetben a bűnelkövetők számára is, akik ezeket felhasználhatják, elemezhetik és értékelhetik. Jelen tanulmány elsősorban a mesterséges intelligencia gyakorlati alkalmazhatóságát vizsgálja a kriminalisztika területén, amelynek egyik lényeges felhasználási módja a nyílt forrású információk MI-támogatott értelmezése. Ennek keretében Anti Csaba László tanár úrról készült egy MI-támogatással létrehozott digitális jellemzés, amely kizárólag a róla elérhető, nyilvános online információkra támaszkodik.

A folyamat során a ChatGPT oldalán elérhető AI OSINT felületet használtam fel, amely képes a nyíltan hozzáférhető adatok strukturált rendezésére, értelmezésére és összefoglalására. Az ily módon létrehozott digitális jellemzés nem minősül klasszikus értelemben vett nyomozási anyagnak vagy szakmai értékelésnek, célja sokkal inkább annak szemléltetése, hogy a mesterséges intelligencia hogyan képes támogatást nyújtani a nyilvánosan elérhető információk átlátható és méltó formában történő bemutatásához. A jellemzés ünnepi jelleggel készült, tiszteletadásként Anti Csaba László tanár úr szakmai életútja és emberi habitusa előtt. Digitális jellemzés Anti Csaba László tanár úrról:

„Dr. Anti Csaba László r. alezredes, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karának mesteroktatója több évtizedes szakmai pályafutásával és kitartó hivatástudatával olyan életművet hozott létre, amely teljes joggal érdemel kiemelt figyelmet és elismerést. Személye és munkássága egyaránt bizonyítja, hogy a rendvédelmi hivatás nem csupán szakma, hanem küldetés – olyan szolgálat, amelyben a szakmai felkészültség, az emberség és a tudományos igényesség egyaránt nélkülözhetetlen.

Pályája során – a Rendőrség hivatásos állományában és az egyetemi oktatás területén – következetesen törekedett arra, hogy a kriminalisztikai gondolkodás legfontosabb értékeit közvetítse. Nemcsak átadta a tudást, hanem példát is mutatott: a szakmai pontosság, a helyzetfelismerés, a rendszerszemlélet és a hivatás iránti mély elkötelezettség olyan tulajdonságok, amelyek munkáját mindvégig meghatározták.

Oktatóként különleges képessége abban rejlik, hogy a kriminalisztika klasszikus módszereit képes élővé, érthetővé és gyakorlatorientálttá tenni. Tantárgyai – a krimináltaktika különböző területeitől a kriminalisztikai ismeretekig – nemcsak ismereteket adnak át, hanem gondolkodásmódot formálnak. Hallgatói számára hiteles, következetes és inspiráló tanító, aki a jövő rendvédelmi szakembereinek nemcsak tudást, hanem szakmai identitást és értékrendet is közvetít.

Kiemelkedő szaktekinéltye különösen a felismerésre bemutatás, mint a magyar büntetőeljárás önálló bizonyítási cselekményének területén mutatkozik meg. E speciális bizonyítási forma elméleti

megalapozását és gyakorlati alkalmazását egyaránt elhivatottan műveli, hozzájárulva ahhoz, hogy a felismerésre bemutatás - a nyomozási és bizonyítási gyakorlatban- jogilag megalapozottan, módszertanilag kifogástalanul és a személyiségi jogok maradéktalan tiszteletben tartásával valósuljon meg. Dr. Anti Csaba László e területen olyan szaktekintély, aki egyszerre képes a jogi szabályozás, a kriminalisztikai elvek és a rendőri gyakorlat szempontjait egységben kezelni, és ezzel iránymutatást adni mind az oktatás, mind a gyakorló szakemberek számára.

Kutatói érdeklődése szintén tükrözi azt a törekvést, hogy a rendvédelmi munka minél megalapozottabb, korszerűbb és pontosabb legyen. A személyleírás, a bűnügyi adatkezelés, a felismerésre bemutatás és a krimináltaktikai módszerek vizsgálatával olyan területeket művel, amelyek közvetlenül is hozzájárulnak a nyomozási munka hatékonyságához és szakmai színvonalához. Munkássága a hagyományos kriminalisztikai tudás és a modern rendvédelmi technológiák közötti hidat erősíti – olyan területet, amely a jövő rendvédelmi kihívásainak egyik kulcsa.

Dr. Anti Csaba László r. alezredes szakmai és emberi habitusa egyaránt méltó tiszteletet parancsol. Az oktatásban végzett munkája, a hallgatók iránti elkötelezettsége, valamint a rendészettudomány fejlődéséhez való hozzájárulása örök értéket hagy maga után. Pályája és példamutatása annak bizonyítéka, hogy a hivatás magas szintű művelése, az etikus magatartás és a folyamatos szakmai megújulás együtt képesek olyan életművet teremteni, amely nemcsak a jelennek szól, hanem a jövő nemzedékei számára is iránymutatást ad.” (A digitális jellemzés a szerző és az OpenAI ChatGPT együttműködésével készült.)

2.2. A mesterséges intelligencia szerepe a vizuális információk feldolgozásában

A mesterséges intelligencia alkalmazása a szöveges adatok feldolgozásán túl kiterjed a vizuális információkra is. A modern MI-rendszerek képesek nemcsak szöveges összefoglalók készítésére, hanem a digitális térben szabadon elérhető, releváns képi információk azonosítására és rendszerezésére is. A fényképek, fotódokumentációk így a digitális jellemzés fontos kiegészítő elemeivé válhatnak. Anti Csaba László tanár úrról például az online térben több olyan kép érhető el, amelyek további releváns információval szolgálhatnak az elemzést végző személy számára, és egyben szemléletesen kiegészítik az ünnepi jellegű digitális portrét. A digitális ökoszisztémában fellelhető képi anyagok ugyancsak fontos részét képezik a mesterséges intelligencia által támogatott jellemzésnek. Az Anti Csaba László tanár úrról nyilvánosan hozzáférhető fényképek olyan vizuális információkat hordoznak, amelyek a róla alkotott szakmai képben is relevánsak lehetnek. Az alábbiakban ezek közül mutatok be néhányat, kizárólag szemléltetési és méltató céllal.

1. kép – A személyleírás – könyvbemutató a Rendőrmúzeumban (URL2)

2. kép – ALFONZ-al könnyebb a személyleírás (URL3)

3. kép – Hírhedt magyar bűnesetekről a Szent György Szakkollégiumban (URL4)

4. kép – Szakmai programok a Szent György Szakkollégiumban (URL5)

A nyomozásban a fotódokumentációnak jelentősége van a körözött személyek felkutatásában is, mert gyakran a szökésben lévő személyek a külsőjüket igyekeznek megváltoztatni. Levágott haj, szakáll, bajusz, vagy éppen egy álszakáll, bajusz, illetve paróka teljesen megváltoztathatja az arc karakterét. Az is elképzelhető, hogy olyan személyt keresünk, akit veszélyeztetett eltűntnek tekintünk,

ugyanakkor a hozzátartozók rendelkezésére csak egy, 15 évvel ezelőtti fénykép áll. Veszélyeztetett eltűntnek azt a személyt tekintjük, aki életkorából vagy állapotából fakadóan nem képes felismerni az őt érő fenyegetést, illetve nem tudja azt elhárítani. (Lakatos, 2005.) Az ilyen esetekben is segítségünkre lehet a MI, mert a régi képeket feljavíthatja, illetve a képen látható személyt életkorban „öregítheti”. Az MI a külső jegyek megváltoztatásában is segítségül szolgálhat, ahogyan az alábbi képen is látható.

5. kép – Nyitrai Endre portréja és annak digitálisan módosított változatai (a képet a szerző készítette a ChatGPT MI-rendszerrel együttműködésben)

Előfordulhat, hogy az eltűnt személlyel vagy az elkövetővel kapcsolatban olyan információ merül fel, hogy megváltoztatta a külsejét: például befestette a haját, szakállat vagy bajuszt növesztett, illetve éppen ellenkezőleg: ezeket levágta. A külső jegyek ilyen irányú módosítása a mesterséges intelligencia segítségével gyorsan modellezhető, ami jelentősen támogathatja a körözési tevékenységet. Elgondolkodtató továbbá, hogy a felismerésre bemutatás során a mesterséges intelligencia miként járulhat hozzá e bizonyítási cselekmény lefolytatásához: az általa generált, élethű személyábrázolások helyettesíthetik-e az indifferens személyeket. Adathordozó – például fénykép – útján történő felismerésre bemutatás esetén pedig vizsgálni szükséges, hogy a mesterséges intelligencia képes lehet-e olyan tulajdonságokat és sajátosságokat generálni, amelyek a felismerést végző által megjelölt fő ismertetőjegyekkel megegyeznek.

Az életkor-előrehaladás (age progression) technológiája kulcsfontosságú az eltűnt személyek felkutatásában, mivel lehetővé teszi, hogy évek vagy akár évtizedek után is reális képet kapjunk arról, hogyan nézhet ki valaki jelenleg. Az MI képes azonos személyről számtalan variációt előállítani különböző hajszínnel, frizúrával, életkorral és megvilágítási viszonyokkal, ezért indokolt annak vizsgálata, vajon jelentősen javíthatja-e a személyazonosítás megbízhatóságát. Lehetővé válik tanúvallomások alapján variációk gyors generálása, valamint fantomképek készítése az MI segítségével.

2.3. Helyszínrekonstrukció MI-vel

A mesterséges intelligencia jelentős támogatást nyújthat a helyszínrekonstrukció során, legyen szó üres és zsúfolt terem összevetéséről, a nappali és éjszakai viszonyok modellezéséről, a bűncselekmény lehetséges változatainak elemzéséről, vagy a látószög és a mozgáslehetőségek vizsgálatáról. A képgenerálás elősegítheti a bizonyítási kísérletre való felkészülést is, amikor azt kell megállapítani vagy ellenőrizni, hogy valamely esemény vagy jelenség meghatározott helyen, időben, módon, illetve körülmények között megtörténhetett-e. Ha például valaki azt állítja, hogy „a konferenciateremben a gyerekek hátul ültek, a felnőttek pedig elől álltak”, akkor egy MI-támogatott rekonstrukcióval meg lehet vizsgálni, hogy:

- fizikailag volt-e elég hely az elrendezéshez;
- elfértek-e annyian a térben;
- láthatták-e egymást a jelenlévők;
- milyen volt a megvilágítás és a látótér.

6. kép – Az NKE Rendészeti Oktatási Épület és Kollégium Multi 1. tanterme (a képet és az illusztrációkat szerző készítette a ChatGPT MI-rendszerrel együttműködésben)

Összegezve megállapítható, hogy a képgenerálásnak és a képkiegészítésnek jelentős szerepe van a kriminalisztikában. Ide sorolható a fotogrammetriai eljárás és a háromdimenziós (3D) modellek készítése is. A 3D modellek segítségével a bűncselekmény helyszíne körbejárható a virtuális térben vagy akár a kiterjesztett valóságban.

2.4. A Deepfake-jelenség

A deepfake technológia révén egy ember arca, hangja, sőt még a mozgása is újrateheremthető, amely lehetővé teszi arcok kicserélését videókban, egyes részletek eltávolítását vagy akár teljesen kitalált arcok létrehozását is, ezáltal elmosódik a határ a valóság és a fikció között. Mindez mögött szintén a mesterséges intelligencia (MI) áll. A jelenség kriminalisztikai szempontból különösen aggályos, mert új elkövetési módok kialakulását teszi lehetővé, például az ún. „virtuális emberrablás” formájában. Az ún. „unokázós” csalások eddigi tapasztalatai is igazolják, hogy a sértettek jelentős anyagi kárt szenvedhetnek el a megtévesztés következtében. A technológia pszichológiai hatása sértettekre tovább erősödhet abban az esetben, ha a szülő azt érzékeli, hogy – a hang és a vizuális megjelenés alapján – mintha saját gyermekével kommunikálna, miközben a valóságban csupán a gyermek arcképét és hangját imitáló deepfake-tartalmat használják fel a bűncselekmény elkövetéséhez.

3. Következtetések és jövőbeli kihívások

Látható, hogy a mesterséges intelligencia alkalmazásának egyaránt vannak előnyei és kockázatai. Figyelembe kell vennünk azt is, hogy a bűnelkövetők a deepfake-technológia segítségével új elkövetési módokat alakítanak ki. A deepfake akár egy ország politikai berendezkedésére is hatással lehet, különösen választások előtt, mivel gyakran csak a voksolást követően derül ki, hogy az adott videó valójában deepfake volt. A mesterséges intelligencia az oktatást is átalakítja. A jövőben várhatóan a hallgatók nem csupán olvasni fogják a tankönyvet, hanem „beszélgetni” is fognak vele – ez a jelenben is megvalósítható technológiai lehetőség. Továbbá a tananyagok, valamint a nyomozás során keletkező bűnügyi iratok tartalma is megfilmesíthető, vizualizálható a mesterséges intelligencia segítségével, ami az összefüggéseket, a bizonyítékokat és az ok-okozati kapcsolatokat is szemléletesen bemutathatja. Anti Csaba László tanár úrról az MI által készített szövegből is generálhatunk videót az MI közreműködésével, ami jól szemlélteti, hogy a digitális szöveges lábnyomokból pillanatok alatt generálhatunk videóanyagot. A videó az alábbi QR-kód beolvasásával érhető el.

7. Kép – Az „Egy név, egy örökség. Dr. Anti Csaba László” című videó hivatkozását tartalmazó QR-kód (URL6)

Zárszóként: Anti Csaba László tanár úr az a személy, aki engem tanított, akire felnéztem, és akivel később nagy megtiszteltetés volt együtt oktatnom. Hallgatójából közvetlen oktató kollégája lehettem. Köszönöm tanár úrnak, hogy vele dolgozhattam, és hogy tőle tanulhattam.

Szerzői megjegyzés

A kézirat véglegesítése során a szerző mesterséges intelligenciát (OpenAI ChatGPT, 2025) alkalmazott a szöveg szaknyelvi finomításához és szerkesztési koherenciájának javításához. A tanulmány tartalmi döntései és következtetései a szerző saját szakmai álláspontját tükrözik.

Felhasznált irodalom

- Lakatos, J. (2005). *Krimináltaktika II*. Rejtjel Kiadó.
- Nyitrai, E. (2025). Mesterséges intelligencia a kriminalisztikában: az AI Copywriting új dimenziói *Belügyi Szemle*, 73(SI1), 127–138.
- Gyaraki, R. & Dobó, J. (2022). A mesterséges intelligencia egyes felhasználási lehetőségei a rendvédelmi területeken. *Magyar Rendészet*, 21(4), 67–81.

Online hivatkozások

URL1: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A közös európai adattér kialakítása felé. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0237>

URL2: A személyleírás – könyvbemutató a Rendőrmúzeumban. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2018/02/21/a-szemelyleiras-konyvbemutato-a-rendormuzeumban>

URL3: ALFONZ-al könnyebb a személyleírás. <https://www.uni-nke.hu/hirek/2018/11/14/alfonz-al-konnyebb-a-szemelyleiras>

URL4: Hírhedt magyar bűnesetekről a Szent György Szakkollégiumban. <https://www.uni-nke.hu/hirek/2019/04/26/hirhedt-magyar-bunesetekrol-a-szent-gyorgy-szakkollegiumban>

URL5: Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar bejegyzése. <https://www.facebook.com/nkertk/posts/szakmai-programok-a-szakkolibana-szent-gy%C3%B6rgy-szakkoll%C3%A9gium-legut%C3%B3bbi-k%C3%A9t-rendez/717707374164288/>

URL6: OpenAI ChatGPT & InVideo AI. (2025). Egy élet a hivatás szolgálatában [AI-generált videó]. <https://ai.invideo.io/ai-video?video=egy-elet-a-hivatas-szolgالاتaban-vfymrq>

Felhasznált jogforrások

A Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 Rendelete

A BÜNTETÉS EMBERI ARCA – AZ ELMULASZTOTT 1795. ÉVI BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ EMLÉKEZETE

1. Bevezetés

Az 1795. évi büntetőjogi javaslat megszületésének 230. évfordulója és Anti Csaba tanár úr 60. születésnapja egyaránt alkalmat ad arra, hogy a büntetéshez, a bünfelderítéshez és az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó kriminalisztikai szemlélet történeti gyökereit és mai jelentőségét újraértékeljük, különös tekintettel a humánus és a jogállamiság követelményeire. Tanulmányom egy olyan kötetben kap helyet, amely nemcsak Anti Csaba barátom születésnapja alkalmából kíván tisztelegni, hanem szakmai életútja előtt is fejet hajt. Az ünnevelt pályafutását végig kísérő szakmai igényesség, érzékenység és a humánus iránti elkötelezettség példaképként állítható a jövő kriminalisztikával foglalkozó szakemberei elé. Fogadd ezt az írást a megbecsülés és az elismerés jeléül, azzal a jókívánsággal, hogy szakmai és tudományos munkádat továbbra is ugyanaz az értékalapú gondolkodás és szellemi nyitottság kísérje, amely eddig is meghatározta életedet.

2. A büntetőjogszabály nélkül maradt ország

A honi büntetőjogi kodifikáció ügye szerves folytatása volt, annak a XVIII. század utolsó két évtizedében, elsősorban nyugat-európában felpeszdlő felvilágosodott gondolkodásmódnak, amely hadat üzent a középkori és félfudális eszmerendszernek és annak leváltását tűzte ki célul. A valóban komolynak mondható hazai jogalkotási kezdeményezéseket keresve az „1791. évi 67. törvénycikk (Codex de delictis eorumque poenis). A bűncselekményekről és azok büntetéséről szóló törvénykönyv” idejéig, illetve annak közvetlen előzményéig kell visszanyúlnunk.

Az 1790-1791-es országgyűlés igen termékenynek volt mondható, mert valóságos „vérfürdőt” rendezett a korabeli birodalmi jogszabályok körében. Az egyik nagyvad, amelyik ennek a tisztogatásnak áldozatává vált, az 1787-ben hatályba léptetett Sanctio Criminalis Josephina, azaz a II. József nevével fémjelzett büntetőtörvénykönyv volt, amely kapcsán meg kell jegyezni, hogy valójában ez egy „követő” lépés volt a korabeli országgyűlés részéről, hiszen, mint az jó ismert, az uralkodó halála előtt valamennyi rendeletét visszavonta. A büntetőjogszabály nélkül maradt országban keletkezett „deficit” felszámolása tehát napi aktualitássá vált, mai szóhasználatlál élve kodifikációs kényszer alakult ki. Az országgyűlés bizottságokat állított fel a nagy ívű jogalkotás elvégzésére, amelynek hatodik albizottsága, a Deputatio Juridica a Jogügyi Bizottság, amelynek elnöke Zichy Károly országbíró volt. Tagjai Ürményi József személynök, Végh Péter tárnokmester, valamint felsőtáblai képviselők, főpapok, a királyi tábla ítélmesterei voltak, akik feladatul kapták a büntető jogterület rendbetételét.

Korszakos jelentőségű, és az új felfogás megtestesülését demonstráló volt az a lépés, amellyel az 1791. évi 12. törvénycikk eltörölte a tortúra alkalmazásának áporodott eszméjét. Az egykori kodifikátorok jól érzékelve az „exlex” állapot veszélyeit gondoskodtak arról, hogy az 1792. évi 16. törvénycikkben az igazságszolgáltatás gyorsítása rendeltessék el (Megyery, 1905, p. 3). A grémium négyéves megfeszített munka eredményeként 1795 februárjában tette le a kancellária asztalára a tizenkét vaskos kötet alapján elkészült javaslatcsomagot.

Jogi szempontból értékelve általánosságban elmondható, hogy ez a kodifikációs kísérlet, az élet egyes területein még mindig jelenlévő fél-feudális állapotokhoz mérten egy merész és valóban reformatórus elképzelés volt, amely latin nyelven íródott. Fontosabb üzeneteit csak jelzés értékkel felvillantva megállapítható, hogy igyekezett a bírói önkényt jogszabályi korlátok közé szorítani, melynek szellemi mozgatórugója nyilván a törvények uralmának elérése volt.

Mindezt oly módon kívánta szolgálni, hogy a szabad polgárok jogainak védelmét primátusként deklarálta. Meglepő, de tulajdonképpen egy modern bűncselekmény-fogalommal operált, amikor a védett jogi értékeket a jogi tárgyak rendszerében helyezte el és adekvát fogalom meghatározásra törekedett. Ugyancsak előremutató rendelkezése volt a tervezetnek, hogy a büntetés céljaként a megjavítást és a visszatartást határozta meg, ugyanakkor az uralkodó büntetési nemmé a szabadságvesztést tette. Ebbe a kategóriába tartozott az ártalmatlanná tétel is, melynek eszmei alapja azon axióma volt, hogy a közösség java, az ember szabadsága és a társadalom magas fokú biztonsága a legnagyobb érték, amelyet a büntetőjognak meg kell védenie.

Itt azonban egy fontos különbség is feltűnik, mert a szankciórendszer középpontjában a közmunkán eltöltendő szabadságvesztés állt, ami nem azonos a későbbi értelemben azonosított szabadságvesztéssel. Időtartamát tekintve életfogytig, illetve maximálisan 12 évig tarthatott ez a büntetés, melynek egyes elmei az életfogytig tartó elzáráson túl, az időleges börtön, a javító intézet és a házi büntetés. E körben különösen figyelemre méltó azon érzékenység, amellyel a korabeli javaslattevők a fiatalkorúak felé fordultak és a javító intézeti (Domus Correctoria) elhelyezést szorgalmazták esetükben. A halálbüntetés, mint ultima ratio szerepelt a javaslatban és mindössze hat esetben vált alkalmazhatóvá, melyet végrehajtás előtt egy magasabb bírói revízióknak kellett megelőznie.

A büntetés nemét és tartamát jogszabályok nem állapították meg, azt rábízták az ítélkező bíróság belátására, és ezzel sok esetben kénye-kedvére. Szembetűnő viszont a javaslat azon eleme, miszerint az legyenyhébb büntetési nemet, a bírósági megkövetést (bocsánatkérés) törvénybe kívánják foglalni, amely előképe az 1843-as javaslatban megjelenő bírói dorgálás jogintézményének (Finkey, 1948/2000, p. 88). A korabeli börtönviszonyok állapotát felidézve csupán utalásképpen hozom fel Sárközy Jakab szavait: *"Latinul szerkesztett ítéleteink a bűnöst »ad squallores carcerum« kárhoztatták, mintha maguk a bírák is a szennyet és tisztátalanságot a börtön lényeges tulajdonságának hitték volna"* (Sárközy, 1844, p. 23).

Az „*ad squallores carcerum*” fordulat a korabeli ítélkezési gyakorlatban nem pusztán a szabadságelvonást jelölte, hanem azt az embertelen nyomort és testi-lelki lealacsonyodást, amelyet a börtönök sivár világa a büntetés szerves részeként kényszerített az elítéltekre. Sárközy Jakab idézett megfogalmazásában ez ironikus-kritikus élű: arra utal, hogy a korabeli bírák magát a nyomort tekintették a börtön lényegének, nem pedig egy jogilag szabályozott büntetés-végrehajtási rendszert.

3. Az 1795. évi büntetőjogi javaslat három fő üzenete

Ha a jogfilozófiai alapkövét keressük az 1795. évi javaslatnak, akkor meglátásom szerint ez a szabályozás három fő üzenetében ölt testet. Az első az, hogy a rendi különbségek tekintetében konzekvens álláspontra helyezkedve, a már korábban említett fél-feudális viszonyokat ostromozva kavarta fel a konvencionális büntetőjogi szemléletmód állóvizét. Ehhez nyilvánvalóan hozzájárulhatott az alig pár évvel korábbi nagy francia forradalom, amely a maga elemei erővel kirobbanó szabadságvágyával morálisan is megfelelő municiót szolgáltatott, különösképpen a korabeli szellemi óriások – Rousseau, Beccaria, Filangieri – által képviselt eszmerendszeren keresztül. Elveiben és az egyes regulák tartalmát tekintve a legalitást fölébe helyezte minden más történelmi vagy politikai determinációnak. Tette mindezt úgy, hogy generális jelleggel kívánta szabályoznia büntető jogalkalmazást, még akkor is, ha egyes elemeiben a rendi különbségek megmaradtak, például a nem nemes elkövetőkkel szemben továbbra is alkalmazható volt a bot, a kaloda vagy éppen a deres.

A harmadik fontos üzenet, hogy a javaslat fókuszába az ember került és a jogi környezet formálásával elsősorban a bűnös megjavítása volt a cél. Mindezt olyan fejlett dogmatikai metódus mentén haladva sikerült összegezni, amely nem csapott át valamilyen félreértelmezett filantrópiába, és így a korabeli társadalom kedélyállapotát sem zaklatta fel. Végeredményben, kis túlzással azt

mondhatjuk, hogy az 1795. évi javaslat volt az első olyan komoly kísérlet, amely a börtönügyet megpróbálta emberiséssé tenni.

Az 1795. évi javaslat minden haladó eszmeisége ellenére nem vált soha törvénné, ennek okai máig ható szakmai diskurzus alapját képezik a jogtörténeteszek számára, amelyben álláspontom szerint Hajdú Lajos járt legközelebb az igazsághoz. Összegzése szerint a történelmi körülmények (az elhúzódozó háborúk) mellett az a fő oka a büntetőkódex sorsában beállt szomorú fordulatnak, hogy az elkészített elaborátumok ideiglenességüknél, eltérő koncepciójuknál fogva már ekkor sem feleltek meg a legfontosabb politikai erők törekvéseinek (Hajdú, 1966). A magyar kodifikációs történetben betöltött szerepét vizsgálva egyértelműen le kell szögezni, hogy alapját képezte és megtermékenyítője volt az 1843-as büntetőjogi jogalkotási kísérletnek, és ebben benne rejlik az a megállapítás, mely szerint túlzás nélkül állítható, hogy korszakos jelentőséggel bírt, így Finkey szavaival élve „*csak fájlalnunk lehet, hogy nem vált törvénné*” (Finkey, 1948/2000, p. 89).

Különösen igaz mindez azért, mert a korszak témához kapcsolódó általános értékeléseként elmondható, hogy a szabadságvesztés ebben az időszakban a fizikai és primitív szabadságelvonást jelentette különösebb elvek nélkül. A fogvatartás törvényessége tekintetében garanciális elemek gyakorlatilag nem léteztek, ugyanakkor az elítéltek munkaerejének kizsákmányolása kezdetét vette, míg az elhelyezési és ellátási körülmények az embertelenség fogalmát merítették ki. Ebben a szomorú valóságban az 1795. évi javaslat éles kontrasztot jelentett, mind szellemiségében, mind elveiben és felvilágosult szemléletmódjában egyaránt. Ezért is interpretálhatjuk mindezt úgy, hogy a polgári börtönügy kialakulását támogató első eszmei paradigmaváltás köthető e nagyszerű munkához. A javaslat történetéhez tartozik még, hogy a rendek 1802-ben és 1807-ben újfent sürgették a tervezet napirendre tűzését. 1807-ben a javaslat teljes terjedelmében nyomtatásban is napvilágot látott, ami még könnyebbé tette (volna) a vitát. A tervezet sorsát az a szakvélemény pecsételte meg, amit a kancellária megbízásából Németh János készített, s amelynek végső következtetése, hogy a javaslat ejtése mellett új biztosságot jelöljenek ki a kodifikációs munkára.

4. Összegzés

Az 1795. évi büntetőjogi javaslat nem pusztán egy elmaradt törvényhozási aktus volt, hanem egy olyan szellemi teljesítmény, amely megelőzte saját korát. Abban a történelmi pillanatban, amikor a szabadságelvonás még alig volt több pusztán fizikai bezárásnál, a tervezet már a jog uralmának, az emberi méltóság védelmének és a büntetés célhoz kötöttségének eszméjét hordozta. Bár normatív erőre soha nem emelkedett, hatása mégis kitapintható a későbbi kodifikációs törekvésekben, s így a magyar büntetőjog fejlődéstörténetében megkerülhetetlen hivatkozási pont maradt. „*Lex non solum iubet, sed docet*” – a törvény nemcsak parancsol, hanem tanít is. Az 1795. évi javaslat legmaradandóbb öröksége éppen ebben áll: a felismerésben, hogy a büntetőjog nem kizárólag a rend fenntartásának eszköze, hanem a társadalmi humanizmus egyik legérzékenyebb mércéje.

Felhasznált irodalom

- Finkey, F. (1948/2000). *A magyar büntetőperjogi tudomány háromszázados fejlődéstörténete (1619–1914)*. Jogászok a Kultúráért Alapítvány.
- Hajdú, L. (1966). Adalékok a magyar büntetőjogi kodifikációs kísérletek történetéhez. In A. Csizmadia (Ed.), *Jogtörténeti tanulmányok I.* (pp. 111–129). Akadémiai Kiadó.
- Megyeri, I. (1905). *A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek*. Magyar Királyi Igazságügyminisztérium.
- Sárközy, J. (1844). *A büntetésről*.

VERZIÓK A VERZIÓKRÓL – VAGY NEM

2007-ben ismertem meg Anti Csabát, amikor a „rendőrszervező” névre keresztelt átképzőn, a civil diplomások gyorstalpaló tiszti tanfolyamán krimináltaktikát tanított. Kisvártatva újra találkoztunk, 2008-ban, a szakértőképzés során. Majd 2018-tól volt szerencsém egyazonon a tanszéken dolgozni vele. A kriminalisztika oktatásának jellegzetes, egyéni színfoltja Ő, akitől hallgatóként és kollégaként is sokat tanultam – még akkor is, vagy főleg akkor, amikor valamiben először nem értettünk egyet. Választott témám a verziók szerepe, tisztelegve Anti Csaba előtt, aki örökké arra figyelmezteti a hallgatókat: a legegységelműbb esetekben is cincogjon belül legalább egy vékony hang: „vagy nem”.

1. Bevezetés

A kriminalisztika elsősorban megismerő tevékenység, a jogalkalmazási célú ténymegállapítás általános módszertana; jogi célok érdekében, a jog szabta keretek között folytatott tudományos (jellegű, igényű) megismerés. Fel akarjuk tární a múltat, hogy az tényállássá válva alapja lehessen a jogkérdések eldöntésének. A kriminalisztikai gondolkodás egyik legfontosabb jellemzője, hogy a világ észlelt állapotát korábbi hatások eredményeként, korábbi okok okozataként szemléli. Mivel azonban minden eredmény többféle forgatókönyv alapján is előállhat, kénytelenek vagyunk feltevéseket megfogalmazni. Hipotéziseket, mindig többesszámban. Ezeknek a feltevéseknek, hipotéziseknek a neve a kriminalisztikában hagyományosan verzió. (A második világháború előtt kiadott „Bűnügyi nyomozástan” még egyszerűen csak feltevésnek hívja, lásd Ridegh & Olchváry-Milvius, 1936., p. 86-95)

A fentiekből következően, a kriminalisztikai gondolkodás elemeinek felhasználásával, azaz a tapasztalat, az ügýtípus-ismeret, a fantázia, az intuício és az empátia segítségével az általunk észlelt jelenségekre és helyzetekre magyarázatot keresünk, magyarázó hipotéziseket állítunk fel. Azaz verziókat fogalmazunk meg. A magyarázó hipotézis alkotása sem nem induktív, sem nem deduktív következtetés, hanem úgynevezett abdukció (Sántha, 2008). Lényegét tekintve tehát ismeretelméleti kategória: nem tudjuk, mert kellő adat hiányában nem tudhatjuk biztosan, és ezért megalapozott, ésszerű feltételezésekkel élünk.

2. A verziók mint hipotézisek

A hipotézisek közvetett ismeretek abban az értelemben, hogy más, a mindenkorú tudás adott szintjén igaznak elfogadott ismeretek segítségével bizonyíthatók. A hipotézisek esetében az igazság és a bizonyítottság megkülönböztetése indokolt. A hipotézisek is mint kijelentések igazak vagy hamisak, de közvetettségüknel fogva igazságértéküket csak más ismeretek közvetítésével tudjuk megállapítani. Ebből adódóan a hipotézisek igazságát csak bizonyítottsági fokuk (plauzabilitásuk, „elhíhetőségük”) segítségével, közvetve lehet meghatározni. A hipotézisek igazság-relációban vannak a valóság tényeivel (ami ismeretelméleti összefüggés) és bizonyítottsági viszonyban más ismeretekkel (ami logikai összefüggés) (Hársing, 1971, pp. 32-36).

A verzió tehát olyan felvetés, ami hihető magyarázatot szolgáltat a vizsgált jelenségre vagy eseményre (Mészáros, 2021). Azáltal, hogy válaszokat kínál a kriminalisztika alapkérdéseire. A kriminalisztikai gondolkodásban, kriminalisztikai megismerésben a verziók azok a többé vagy kevésbé valószínű lehetőségek, feltételezések, amiknek kizárása vagy megerősítése a nyomozás gyakorlati célja (Angyal 2019, p. 186).

3. A verzió régebbi fogalma

A verzió régebbi fogalma nem mentes az aggályoktól. Pusztai László meghatározása szerint a nyomozási verzió a bűncselekmény egészét vagy annak valamely részét megmagyarázó feltételes logikai ítélet, a nyomozási tervvel szoros kölcsönhatásban álló taktikai eszköz, amelynek segítségével meghatározható a büntetőeljárásban a bizonyítás tárgya, valamint a bizonyító tények és a bizonyítékforrások köre (Pusztai, 1981). Több probléma is van ezzel a fogalommal. Először is a „feltételes logikai ítélet” vajon mit jelent ebben a mondatban? A hipotetikus ítélet a szükségszerű ítéletek egyik fajtája a dialektikus logikában, ami legtöbbször a „ha-akkor” implikációt tartalmazza. Azonban csak akkor minősül valódi ítéletnek, ha a benne kifejezett alany és állítmány közti kapcsolat szükségszerű. (Erdei, 1971, pp. 590-595). Tehát hipotetikus ítélet a „ha ez löfegyver, akkor a tartása engedélyköteles”, de nem valódi ítélet a „ha fejbe van löve, akkor öngyilkosság”.

A „feltételes logikai ítélet” nem jelent semmit; a verzió elsősorban nem következtetés, hanem állítás, magyarázat. Továbbá nem logikai, sokkal inkább ismeretelméleti kategória. A „taktikai eszköz” kifejezés is problematikus, a kriminalisztikában (is) az erő, eszköz, módszer hármas kategóriájával operálunk, ahol az eszközök fizikai tárgyakat jelentenek. A krimináltaktikának leginkább eljárásai vannak, az eljárások konkrét megvalósítására pedig módszerei, a verzió felvetés, magyarázat, ami se nem eljárás, se nem módszer. Kapcsolatban áll a nyomozási tervvel? Ez megint csak nem jelent semmit. a „kihallgatás” is kapcsolatban áll a nyomozási tervvel, és a „nyomozó” is. A bizonyítás tárgyát – álláspontom szerint – a tételes jog jelöli ki, a bizonyítékforrások körét pedig általánosságban a kriminálmotodikába összefoglalt általánosított ügytípus-ismeret, konkrétan pedig a folyamatos adatgyűjtés eredményének folyamatos elemzése és értékelése.

Pusztai e megközelítése először a valószínűség szerepéről szóló tanulmánykötetben jelenik meg, ami további problémákat is felvet. A kriminalisztikában mindig és szükségszerűen meglévő bizonytalanságot valószínűségként értelmezi, ami nem magától értetődő, főleg azért, mert többféle valószínűség-fogalmat (illetve interpretációt) is használ, és nem következetesen. Ezt azonban – terjedelmi okokból – nem fejtem ki. Aggályos a „mi” kérdésre adható válaszok kivonása a verzió fogalma alól arra hivatkozással, hogy az eljárás legelején dönteni kell, bűncselekménnyről van-e szó egyáltalán, és verzió csak büntetőeljárás keretében vethető fel.

A verzió felállítását más forrás is „logikai ítéletként”, azaz következtetésként kezeli (Balog, 1966). Ekkor felső premisszáinkat az ügytípus-ismeret adja (pl. „minden betörésnél van behatolási hely és érkezés-mozgás-távozás útja”). Alsó premisszáinkat az ügy összegyűjtött adatai (pl. „az az ablak nyitva, rajta feszítési nyomok, de minden más nyílászáró épnek tűnik és zárt”) alkotják. A következtetésünk (pl. „az elkövető befeszítette azt az ablakot, ott ment be és jött ki”) pedig egy verzió lesz, jobban megnézve részben a „mi” és a „hol”, illetve a „hogyan” kérdésekre nyújtva választ. Számtalan eset képzelhető el azonban, amikor nem így jutunk el a verziókhöz, hanem például kizárólag ügytípus-ismeretre vagy fantáziára támaszkodva. Például csontvázat találunk az erdőben. Bűncselekmény, baleset, öngyilkosság, sorsszerű halál...? Ezek bizony verziók, amiket a legelső pillanatban fel kell állítanunk, és ebben semmilyen valódi következtetési mozzanatot nem tudunk azonosítani.

A verzió fogalma az 1961-ben kiadott Kriminalisztika kötetben sokkal használhatóbb: „a nyomozás kezdeti szakaszában az ügyek jelentős részénél a rendelkezésre álló adatok különbözőképpen magyarázhatók. (...) (A nyomozónak) verziókat kell kidolgoznia arra vonatkozóan, hogy az addig megállapított tények mivel magyarázhatók, az ügy szempontjából mi a jelentőségük, mire lehet belőlük következtetni. (...) A verziók a nyomozási terv alapját, lényegét képezik. Meghatározzák a nyomozás irányát és ezzel összefüggésben a bizonyítékok összegyűjtése érdekében szükséges intézkedéseket” (Garamvölgyi, 1961, p. 689).

4. A verziók csoportosításának szükségessége

A verziók csoportosítása során is Mészáros Bence modern nézeteivel értek egyet. A klasszikus felosztás ismerte a „történeti” és a „minősítési” verziók közti különbséget – ezt élesen elutasítom. Jogi minősítése csak a tényállásnak lehet, ugyanakkor a tényállásnak szükségszerűen lesz is. Így a történet és a minősítés ugyanannak az éremnek a két oldala, lehetetlen megkülönböztetni egymástól a történeti és a minősítési verziót. A halált okozó testi sértés és az emberölés eltérő minősítés, de kizárólag a cselekménnyel kapcsolatos „hogyan”, „mivel”, „miért” stb. főkérdésekre adott verziósintű válaszok alapján derül majd ki, hogy mi lesz a minősítés.

Kovács Gyula megközelítésében az alapverziók azok, amelyek a „mi” és a „ki” főkérdésekre keresik a választ. Nem vitatva e két kérdés elsődlegességét (még hozzá pontosan ebben a sorrendben), a verziók „megbontását” nem tartom szükségesnek. Főleg, hogy Kovácsnál az alapverziók elkülönülnek a verziók lehetséges fajtáitól, azaz a terjedelem szerinti, tárgy szerinti és készítő szerinti felosztásoktól. Terjedelem szerint a klasszikus megközelítésben általános és részverziók léteznek, véleményem szerint ez a felosztás is annyira viszonylagos, hogy felesleges. Gyakorlatilag minden főkérdésre és kapcsolódó kérdésre külön verziókat kell felállítani. Ráadásul teljesen életszerű, hogy egyes főkérdésekre csak az eljárás későbbi szakaszaiban lehet megalapozott verziókat felállítani.

Tremmel Flóriánnal egyetértve a nyomozás során mindig több verzió él egymás mellett és a bizonyítás során beszélhetünk egyverziós megismerésről, egyetlen verzió levezetéséről (Tremmel, 2006, p. 31). Egyetlen verzió a vádiratba kerülhet legkorábban. A nyomozásnak nem feladata, hogy bármelyik verzió „bizonyossággá” váljon, ez a szocialista korszak eljárásjogának követelménye volt. A nyomozás egy verziótágítási, illetve verziószűkítési folyamat, ezzel szemben a bíróság már csak egyetlen verzióval dolgozik (Budaházi, 2015).

Mivel a verziók a megismerő tevékenység során jutnak szerephez, érdemben csak azt tekintjük kriminalisztikai értelemben vett verzióknak, amit a tényállás megismerését végzők állítanak fel. Az ügygel kapcsolatban lehetnek feltevései a tanúknak, a sajtóból tájékozódó állampolgároknak, a hírekhez kommentelőknak, lényegében bárkinek. Ezeket azonban nem tekintjük abban az értelemben verzióknak, ahogy arról a fentiekben megállapításokat tettünk. Így a verziók készítő szerinti felosztásáról sincs különösebben értelme beszélni.

Értelemzavaró továbbá a munkaverziók idekeverése. A munkaverziók egy-egy nyomozási cselekmény lefolytatásának taktikáját, célszerű módszereit jelölik, amik közül nyomozók választhatnak (pl. a puhatolást két nyomozónó végezze vagy egy férfi; a kihallgatás során mikor tárják a gyanúsított elé a szakvéleményt; a szemlét a behatolás helyétől vagy a távozás helyétől kezdjük). A kriminalisztikában sajnos nem egyedülálló, hogy azonos szavak teljesen különböző fogalmat jelölnek, ilyen még a megkeresés, a felderítés, a helyszínelés stb.

5. A verziók felállításának követelményei

Hogyan állítunk fel verziókat? Az ügyek elején alakszerűtlen folyamatos ötleteléssel, „brainstorming” során. Nagyon sok verzió születhet minden főkérdésre, illetve minden körülmény magyarázatára. Később ezeket összefoglaljuk, strukturáljuk, a hasonlókat összekapcsoljuk, egyes verziókat előrébb sorolunk, más verziókat hátrébb. Nem minden ötletünk minősül azonban verzióknak. Szerkezeti követelmények, jelentésbeli követelmények, ismeretelméleti követelmények és lételméleti követelmények egyaránt érvényesülnek (Hársing, 1971, pp. 54-59; Angyal, 2019, pp. 186-188). Az egyik legfontosabb szerkezeti követelmény, hogy a verzió állítást tartalmazó kijelentő mondat legyen, tartalmazzon logikai állítmányt, predikátumot. Egyes kijelentés, ha az állítmányunk egyetlen meghatározott individuumból állít valamit („ez a pisztoly az elkövetés eszköze”). Egzisztenciális kijelentés, ha legalább egy individuumból mond valamit („az elkövetés eszköze löfegyver”), és

általános kijelentés, ha az univerzum minden individuumáról állít valamit („a löfegyverek alkalmasak emberélet kioltására”). Ezek alapján a „vagy nem” nem verzió, hanem a következő hipotézis felállítását megelőző nulladik lépés, az igény megfogalmazása, hogy több verzióra van szükség. Ugyancsak szerkezeti követelmény a belső konzisztencia, azaz az ellentmondás-mentesség, továbbá az is, hogy valamennyi következtetést logikusan kell levezetni.

Jelentéstani követelmény az éles fogalmak használata, a homályos fogalmak kerülése. Kriminálisjai példával: homályos fogalom a „jól elverték”, éles fogalom a „többször fejen és arcon ütötte, aminek következtében nyolc napon belül gyógyuló sérülést szenvedett”. Homályos fogalom a „balhé”, éles fogalom a „két elkövető a sértettet szóváltás közben pusztá kézzel tetteleg bántalmazta”. Ugyanilyen fontos a szemantikai zártság, ami azt jelenti, hogy a használt fogalmak a valóság jól körülírt, homogén területére vonatkozzanak. Ismét egy példa: a „bűn” mást jelent a jogban, mást a teológiában, megint mást az erkölcsben, ráadásul a hétköznapi életben is („ezt bűn lenne kihagyni!”).

Ismeretelméleti követelmény a külső konzisztencia, a verzió legyen összhangban a már ismert adatok egy részével. Teljes egészében nem lehet összhangban, mert akkor valójában az történt, hogy csak átfogalmaztuk a meglévő adatainkat, nem mondtunk semmi újdonságot. De teljesen ellentétes sem lehet, hiszen akkor vagy a verzióink hibás, vagy a már meglévő adatunk téves. Ugyancsak ismeretelméleti az empirikus felülvizsgálhatóság követelménye, azaz a verzióban megfogalmazott állítás legalább elméletileg legyen összehasonlítható a tapasztalati valósággal; felesleges felállítanunk verziót arra, hogy mire gondolt titokban a sértett a halála előtti napon, ezt valószínűleg soha nem tudjuk kideríteni. Végül, de nem utolsósorban, lételméleti követelmény, hogy csak a valóságban létező jelenségek és elemek szerepeljenek a verzióban (dementor vagy a nyolcadik utas a halál lehetőleg ne). A fenti előírásokat össze tudjuk vonni az egyszerűség kedvéért a konkrétság és a tényhez kötöttség követelményeivé, ahol a konkrétság nagyjából a szerkezeti és jelentéstani, a tényhez kötöttség pedig az ismeretelméleti és lételméleti szabályokat fedi le.

6. A verziók ellenőrzése

Kezdetben tehát rengeteg verzióink van, a kevés adat jelentette bizonytalanságot csak sok verzióval tudjuk ellensúlyozni. Ahhoz, hogy érdemben dolgozni tudjunk, egyes verziókat előrébb kell sorolnunk más verziókhoz képest, ki kell gyomlálnunk a párhuzamosságokat, és egyáltalán, rendszert vinni a feltevések rengetegébe. Ezt a célt szolgálják a preferencia- és indifferencia-kritériumok, amik általában a nagyjából ugyanarra vonatkozó számos verzió esetén segítenek előtérbe hozni a preferáltakat, és hátrébb sorolni az indifferenseket. Ezek a kritériumok logikai, ismeretelméleti és lételméleti körbe tartozhatnak. Logikai, hogy előnyben részesítjük azokat a verziókat, amiket egymástól független következtetésekre építettünk, azokhoz képest, amiket egymásból következő következtetésekre. Ismeretelméleti, hogy előnyben részesítjük a nagyobb magyarázó erőt; ami nem általánosságokban fogalmaz, hanem szűkebb területen, de ott pontosabban és a kérdés mélységében. A problémamegoldó erő is ismeretelméleti követelmény, probléma alatt a nyomozásunk tárgyát értve (indifferens az a verzió, ami a tanú rokonának ügyvel össze nem függő viselkedésére vonatkozik, abba az irányba kár lenne nyomozni).

Occam borotvája egy gyakran rosszul használt preferencia-kritérium. A leegyszerűsítő magyarázat szerint két verzió közül az az igaz, ami egyszerűbb – ez nincs így! Occam borotvája azt mondja, hogy a felesleges feltételezéseket le kell nyesni, nem szabad szaporítani. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy ha az „A” verzió tartalmazza a „B” verziót és még más feltevéseket is, akkor a „B” verziót részesítjük előnyben. Visszaulva arra, hogy ez preferencia-kritérium: a nagyjából ugyanarra vonatkozó verziók közül előre vagy hátra sorolásra használható módszer. Nem az „emberölés vagy öngyilkosság” verziói között kell „választani”, hanem az „öngyilkosság, szerelmi bánat miatti öngyilkosság, pénzügyi gondok miatti öngyilkosság” verziói közt, és nem „választani”, hanem első

körben előnyben részesíteni a sima öngyilkosság verzióját. Ami nem azt jelenti, hogy a másik két verziót kitöröljük az ügyből és elfelejtjük (Petrétei, 2025). Előnyben részesítjük a hajlékony verziókat, amik az új adatok fényében képesek változni, tovább fejlődni. Annyira hajlékony persze ne legyen, hogy a vele ellentétes adatokkal is összeférjen. Végül az utolsó ismeretelméleti kritérium, hogy előnyben részesítjük, előrébb soroljuk az egyszerűbben ellenőrizhető verziókat.

A lételméleti kritérium a szintmegfelelőségé. Bemutatom példával: ha a falubálban történik egy tömegverekedés és egy késelés, akkor a reduktív (szint alatti) verzió a penge és az erek találkozásának orvosi kérdéseinél ragad le. A teleologikus (szint feletti) verzió a társadalom lelkiállapotából, napjaink növekvő gondjaiból vezeti le az elharapózó erőszakot. Ezek egyike sem jó: a szintmegfelelő verzióban büntetőjogi tényállás van, sértettek és elkövetők vannak. A szétszalazott, összerendezett és preferált verziókkal megkezdődhet a munka. A nyomozás lényegében a verziók ellenőrzése, „lejárása”, a begyűjtött adatok alapján pontosítása, illetve új verziók felállítása. A verziókkal végzett munka követelményei a gyorsaság (az egész nyomozás egyik alapelve a „tempó”), a teljesség (minden verzióra terjedjen ki), a párhuzamosság (nem tanácsos, hogy egy verziót csak akkor kezdünk lejárni, amikor a többi holtpontra futott), és a többoldalú ellenőrzés (nem csak egy forrásból szerzünk be adatokat). Az ellenőrzés sorrendjére csak ajánlások vannak: általában célszerű legelőször az egyszerűen lejárható verziókat ellenőrizni, általában a „mi” és „ki” kérdésekre fókuszáló alapverziókat célszerű először lejárni.

A verziók ellenőrzése nem választható el az adatok elemzésétől és értékelésétől. A verziók felállítása és ellenőrzése az adatelemző munka ciklikusságának része. Az adatok vizsgálata során döntjük el, hogy mire vonatkozik az adat, és mire megyünk vele az eljárásban. Az adatok bírálata annak eldöntése, hogy mennyire plauzibilis (elhihető, hitelt érdemlő) az adat, a forrása és tartalma alapján. Az adatok rendezése során azt vizsgáljuk, hogy melyik kriminalisztikai kérdésre válaszol, és milyen mélységben. Végül a következtetés: mit tudunk eddig, mit nem tudunk eddig, és ebből milyen további feladatok adódnak. Az adatokhoz lényegében a verzióink ellenőrzése során jutunk el, az adatokból levont következtetések módosíthatják a verziókat, illetve új verziók felállítására készíthetnek, és a kör folytatódik.

7. Záró gondolatok

Fontosnak tartom leszögezni, befejező gondolatként, hogy álláspontom szerint éles ügyben felmerült verziót soha nem törölünk végleg. Legfeljebb háttérbe szorítjuk, mert más verziókhöz képest kevésbé plauzibilisnek tűnik a beszerzett adatok fényében, de nem dobjuk ki végleg. Ott kell lennie tartalékban – vagy nem?

Isten éltesen, drága Csaba!

Felhasznált irodalom

- Angyal, M. (Ed.). (2019). *Kognitív kriminalisztika*. Dialóg Campus.
- Balog, J. (1966). A modell valóságbizonyítási szerepe a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közlöny*, 21(8–9), 445–450.
- Budaházi, Á. (2015). Bizonyítási kísérlet a felderítésben és a bizonyításban. In Gy. Gaál & Z. Hautzinger (Eds.), *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai* (pp. 127–132.). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja.
- Erdei, L. (1971). *Az ítélet dialektikus logikai elmélete*. Akadémiai Kiadó.
- Garamvölgyi, V. (Ed.). (1961). *Kriminalisztika*. BM Tanulmányi és Módszertani Osztály.
- Kovács, Gy. (2022). *Válogatott kriminalisztikai tanulmányok*. Szerzői kiadás.
- Mészáros, B. (2021). A kriminalisztika hipotézisei. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1771–1781.

- Németh, Z. Gy. (2012). A nyomozó hatóság bizonyításban játszott szerepe, a nyomozati tényfeltárás és a bizonyítás összefüggései. *Jogelméleti Szemle*, (2), 129–151.
- Petrétei, D. (2025). Occam borotvája, a vád tévkövetkeztetése, avagy a kivétel erősíti a szabályt. In D. Petrétei (Ed.), *Angyal 60* (pp. 96–100). Jurisconsultus.
- Pusztai, L. (1981). A nyomozási verziók, mint a valószínűség megjelenési formái a büntető eljárás kezdeti szakaszában. In L. Vargha (Ed.), *A valószínűség szerepe az igazságszolgáltatásban* (pp. 69–78). Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar.
- Sántha, K. (2008). Abduktív következtetés a kvalitatív pedagógiai kutatásban. *Új Pedagógiai Szemle*, 58(8-9), 32–44.
- Tremmel, F. (2006). *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus.

A METAADATOK KRIMINALISZTIKAI JELENTŐSÉGE

1. Bevezetés

A technológiai fejlődés következtében nem csupán új bűncselekménytípusok jelentek meg, illetve a hagyományos bűncselekmények egy része tevődött át a kibertérbe, hanem a kriminalisztika is jelentős átalakuláson ment keresztül. A krimináltechnika területén új eszközök és vizsgálati módszerek váltak szükségessé, míg a krimináltaktika alkalmazkodni kényszerült a digitális környezet sajátosságaihoz. A kriminálmódszertan megközelítésekben szintén új témakörök és szempontok jelentek meg, amelyek folyamatos aktualizálást igényelnek a hatékony bűnüldözés fenntartása érdekében. A digitális technológiák térnyerésével párhuzamosan megjelentek a digitális nyomok (például a logfájlok, a hálózati forgalom adatai vagy a GPS-alapú helymeghatározási információk), továbbá jelentősen megnőtt a mobilkommunikációs eszközök és az IoT-berendezések kriminalisztikai relevanciája. E fejlődési folyamat részeként váltak egyre hangsúlyosabbá a metaadatok is, amelyek napjainkra a digitális bizonyítékok egyik legfontosabb elemévé nőttek ki magukat. Jelentőségük nemcsak a jelenlegi nyomozási gyakorlatban körvonalazódik, hanem előre is mutat, jelezve, hogy további módszertani és technológiai fejlesztések szükségesek a metaadatok hatékony feldolgozásához, értelmezéséhez és kriminalisztikai célú hasznosításához.

2. A metaadatok és jelentőségük a nyomozás során

A metaadatok tudományos értelemben olyan strukturált adatkészletek, amelyek egy információforrás tartalmának leírását, értelmezését és egyértelmű azonosítását szolgálják, valamint elősegítik annak visszakereshetőségét, felhasználását és kezelését. A metaadatok körébe tartoznak továbbá mindazon információs rendszerekhez kapcsolódó adatok, amelyek az információforrások adminisztratív nyilvántartását, jogi és szabályozási megfelelését, technikai működtetését, használatának elemzését, valamint hosszú távú megőrzését támogatják (Qin & Zeng, 2020). A kriminalisztikában gyakran az „adat az adatról” (data about data) kifejezést használják.

A metaadatok a digitális környezetben különböző formákban jelennek meg, és kiemelt jelentőséggel bírnak a büntetőeljárások és a bűnügyi nyomozások során, mert lehetővé teszik a nyomozó hatóságok számára az események részletesebb és nagyobb pontosságú rekonstrukcióját, beleértve az időbeli lefolyást, az egyes cselekmények és az érintett szereplők magatartásának elemzését is (Garfinkel, 2010). E metaadatok és az általuk hordozott információk felhasználása a magyar jogi környezetben is beilleszthető, tekintettel arra, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény az elektronikus adatot önálló bizonyítási eszközként nevesíti. Az elektronikus adat mint bizonyíték kiterjed minden digitális formában létrejövő vagy tárolt információra, amely ezáltal digitális bizonyítékként értékelhető, ideértve a metaadatokat is (Róth, 2019; Sorbán, 2016).

A nyomozás során a különböző jelentőségű leginkább típusaikból fakad. Ayobami (2025) szerint a fő típusú metaadatok, mint bizonyítékforrások és bizonyítékok az alábbiak:

- fájlrendszerek metaadatai;
- beágyazott metaadatok;
- hálózati és kommunikációs metaadatok.

2.1. A fájlrendszerek metaadatai

A fájlrendszer-metaadatok az operációs rendszerek alapvető architektúrájának szerves részét képezik, és magukban foglalják többek között a fájlok létrehozására (change and creation), módosítására (modification) és elérésére (access) vonatkozó időbélyegeket (MAC times; fájlrendszerenként eltérő logika és pontosság), a hozzáférési jogosultságokat, valamint a tulajdonosi információkat. E

metaadatok kiemelt jelentőséggel bírnak a felhasználói magatartások megismerése, az esetleges manipulációk azonosítása, illetve a digitális állományok hitelességének és integritásának ellenőrzése során. A fájlrendszer-metaadatok elemzése kulcsfontosságú szerepet tölt be a digitális események időbeli rekonstruálásában, mivel segítségükkel meghatározható a fájlműveletek kronológiája, valamint bizonyos esetekben a törölt fájlok korábbi struktúrája és tárolási helye is visszanyerhető (Oh et al., 2022).

A metaadatokból következtetések vonhatók le arra vonatkozóan is, hogy a felhasználó milyen fájlokat nyitott meg, mikor, milyen eszközről, milyen típusú műveleteket hajtott végre, továbbá alkalmasak a bizonyítékok eltüntetésére irányuló tevékenységek detektálására is (Al-Fayoumi et al., 2024). Tekintettel arra, hogy a fájlrendszer-metaadatok eszközzonosítókat, fájlrendszer-verziókra és operációs rendszerre utaló információkat is tartalmazhatnak, jelentős szerepet játszanak annak meghatározásában, hogy egy adott fájl mely eszköz hozott létre vagy módosított. A nyomozó hatóságnak ez a segítségére lehet a keresett eszköz beazonosításában, vagy egy eddig ismeretlen eszköz létezésének megállapításában. Lényegében így alapvető bizonyító erővel bírnak a digitális állományok eredetének és előéletének igazolása során (URL1).

2.2. A beágyazott metaadatok

A beágyazott metaadatok olyan strukturált információk, amelyek közvetlenül magában a digitális állományban kerülnek rögzítésre, így különösen dokumentumokban, médiaállományokban (EXIF, IPTC, XMP), elektronikus levelezésekben, valamint PDF-formátumú fájlokban fordulnak elő. E típus rendszerint tartalmazza a fájl létrehozójára, a felhasznált eszköz azonosítására, valamint a szerzői jogosultságokra vonatkozó információkat. Ennek révén lehetőséget biztosítanak az események kronológiai sorrendjének rekonstruálására, valamint az egyes fájlműveletek időbeli és technikai összefüggéseinek feltárására (a létrehozás, a módosítás és a hozzáférés időpontjai). Különösen a képi és audiovizuális tartalmak esetében a EXIF-adatok földrajzi helymeghatározási adatokat (GPS-koordinátákat), időbélyegeket és eszközinformációkat is tartalmazhatnak, amelyek más bizonyítási eszközökkel – például helyalapú alibikkel vagy megfigyelési adatokkal – összevetve ellenőrizhetők és értékelhetők (Ayobami, 2025).

A beágyazott metaadatok emellett olyan technikai jellemzőket is megőrizhetnek, mint a rögzítőeszköz vagy kamera típusa, az operációs rendszer és az alkalmazás verziója, illetve az eszköz egyedi azonosítója. Ezen információk összessége digitális ujjnyomként értelmezhető, mivel alkalmas arra, hogy az adott fájl létrehozásában vagy módosításában részt vevő eszköz azonosítását, illetve annak körülhatárolását támogassa (URL2). Hasonló elven a szöveges dokumentumok – így különösen a Microsoft Office formátumok – belső változásnaplói és időbélyegei is releváns információkat hordozhatnak, amelyek a jogosulatlan szerkesztések, valamint a dokumentumok manipulációjára utaló körülmények feltárását teszik lehetővé.

2.3. A hálózati- és kommunikációs metaadatok

A hálózati- és kommunikációs metaadatok a felhasználók, az informatikai rendszerek és a digitális szolgáltatások közötti interakciók feltérképezésére szolgálnak, ezáltal átfogó képet nyújtanak a hálózati kommunikáció szerkezetéről és dinamikájáról. E metaadattípus magában foglalja többek között az IP-címeket, az időbélyegeket, a csomagméreteket, a forgalmi irányokat és a hálózati útvonalakat. Különösen jelentős kommunikációs metaadatforrást jelentenek az elektronikus levelezések fejlécei, amelyek tartalmazzák az üzenetek továbbításában részt vevő levelezőszerverek adatait, a kezdeti IP-címeket, valamint az egyes továbbítási pontok közötti időközleltetéseket. A hálózati metaadatok – így különösen a PCAP állományok fejlécei és a NetFlow rekordok – lehetővé teszik a hálózati események időbeli sorrendjének rekonstruálását, valamint a teljes kommunikációs eseménysor elemzését és részleges „visszajátszását”, ami kiemelten alkalmazható hálózati

behatolások és egyéb incidensek időbeli levezetésére (Sikos, 2020). E metaadatok jellemzően tartalmazzák az IP-címeket, a portszámokat, a MAC-címeket, a User-Agent információkat és egyéb eszközazonosítókat, amelyek alapján meghatározható, hogy mely rendszerek és felhasználók vettek részt az adott kommunikációban. Ennek révén a hálózati metaadatok különösen hasznosak az elkövetői eszközök azonosításában és a kommunikációs hálózatok struktúrájának feltérképezésében (Clarke et al., 2025).

A hálózati- és kommunikációs metaadatok egyúttal földrajzi következtetések levonására is alkalmasak, mivel olyan információkat tartalmazhatnak, mint a mobilhálózati cellaadatok vagy az IP-alapú geolokációs adatok. Ezek felhasználásával becsülhető az elkövető tartózkodási helye, rekonstruálhatók a kommunikációs útvonalak, valamint – korlátozott mértékben – feltárható a VPN-, proxy- vagy TOR-hálózatok használata. (Bár a titkosítások hatására a tartalom maga nem megismerhető, maguk a metaadatok – SNI, IP – sok esetben láthatóak maradnak.) A hálózati technológiák fejlődése, különösen a 6G-hálózatok megjelenése, a helymeghatározás pontosságának további növekedését vetíti előre, akár centiméteres szintű lokalizációval, épületen belüli pozicionálással, vertikális és horizontális behatárolással, valamint a járművek és IoT-eszközök még precízebb nyomon követésével (Bourdoux et al., 2020).

3. A metaadatok korlátai és veszélyei

A metaadatok a digitális bizonyítás egyik kiemelkedően értékes információforrását jelentik, azonban hangsúlyozandó, hogy önmagukban nem tekinthetők tévedhetetlennek vagy minden esetben teljes bizonyító erejűnek. Mind a fájlrendszer-, mind a beágyazott-, mind pedig a hálózati- és kommunikációs metaadatok sajátos korlátokkal, manipulációs lehetőségekkel és értelmezési kockázatokkal rendelkeznek, amelyek figyelmen kívül hagyása torz következtetésekhez vezethet a nyomozások során. A fájlrendszer-metaadatok esetében különösen jelentős problémát jelent az időbélyegek megbízhatósága. Az operációs rendszerek működéséből fakadóan a létrehozási, módosítási és hozzáférési időpontok rendszerfolyamatok hatására is megváltozhatnak, ami az események idővonalának torzulását eredményezheti (Carrier, 2005), illetve félrevezethetők a helyi idők közötti eltérések, így fontos tisztázni, hogy a rendszeridő milyen zónára volt állítva (UTC).

Az olyan háttérfolyamatok, mint az indexelés, a naplózás (journaling) vagy az előtöltési mechanizmusok (prefetching) metaadat-zajt generálhatnak, és a fájlokhoz kapcsolódó metaadatokat felhasználói interakció nélkül is módosíthatják (Garfinkel, 2010). További kockázatot jelent a metaadatok szándékos manipulációja, különösen az úgynevezett „timestomping” technikák alkalmazása, amelyek anti-forenzikus eszközökkel képesek a fájlrendszer időbélyegeinek utólagos megváltoztatására. Indirekt módon ezek akkor is megváltozhatnak, ha felhő-környezetből kerül letöltésre egy fájl, és kap egy „friss” létrehozási dátumot, ami elfedheti az eredeti keletkezési időt. Emellett a virtualizált környezetek és a konténerizált rendszerek használata több absztrakciós réteget hoz létre, ami megnehezíti a metaadatok tényleges eredetének és keletkezési körülményeinek pontos meghatározását (Quick et al., 2014).

A beágyazott metaadatok esetében szintén jelentős korlátozó tényező a viszonylag egyszerű szerkeszthetőség és eltávolíthatóság, amely akár alapvető felhasználói eszközökkel is megvalósítható (Lee et al., 2023). E metaadatok értelmezése továbbá nagymértékben függ az adott fájlformátumtól, annak verziójától, valamint az alkalmazott forenzikus szoftver működési elveitől és dekódolási algoritmusaitól (Balkibayeva, 2024; Noland, 2024). Ennek következtében ugyanazon digitális állomány metaadat-tartalma különböző eszközökkel elemezve eltérő eredményeket is mutathat, ami fokozott körültekintést igényel az értékelés során. Kiemelten fontos a mesterséges intelligencia (továbbiakban: MI) alkalmazásának figyelembevétele, mivel a generatív MI által létrehozott vagy szerkesztett médiatartalmak metaadatai gyakran hiányosak vagy hamisak. Ez a

deepfake egyre nagyobb elterjedésével kritikus kérdéseket vet fel. A hálózati- és kommunikációs metaadatok alkalmazása szintén számos értelmezési és bizonyítási kockázatot hordoz. E metaadattípus egyik alapvető korlátja, hogy nem tartalmazza a kommunikáció tényleges tartalmát, így az abból levont következtetések szükségszerűen indirekt jellegűek, és bizonyos esetekben félrevezetők lehetnek (Sommer & Paxson, 2010; Huang et al., 2025). További problémát jelent, hogy az IP-címek nem minden esetben köthetők egyértelműen konkrét személyhez vagy eszközhöz, különösen botnetek, megosztott hálózatok vagy anonim kommunikációs infrastruktúrák esetén (Barford & Yegneswaran, 2007). Emellett a szolgáltatók adatmegőrzési gyakorlata gyakran időben korlátozott, ami a hálózati metaadatok utólagos beszerzését és hosszú távú elemzését jelentősen megnehezítheti.

A metaadatokkal kapcsolatos kockázatok felismerése és megfelelő értelmezése a digitális bizonyítás egyik alapvető szakmai követelménye. A metaadatok szándékos vagy nem szándékos módosításai – különösen a manuális beavatkozások – jellemzően nyomot hagynak az operációs rendszerek naplófájljaiban, a fájlrendszerek journaling mechanizmusaiiban, vagy a különböző metaadatmezők közötti inkonzisztenciák formájában. Ezen eltérések elemzése lehetőséget biztosít a manipulációkra utaló jelek azonosítására és a digitális állományok hitelességének kritikai vizsgálatára. Az időbélyegekkal kapcsolatos ellentmondások különösen hatékonyan tárhatók fel más rendszerek időadatainak összevetésével, így például hálózati naplófájlokkal, elektronikus levelezések fejleceivel, valamint egyéb digitális és nem digitális bizonyítékokkal.

Ez a keresztellenőrzési megközelítés lehetővé teszi az események időbeli lefolyásának pontosítását, amely adott esetben a kibertérből kilépve a fizikai térben rögzített bizonyítékokra is kiterjedhet. Az inkonzisztenciák sok esetben már elsődleges elemzés során is észlelhetők, például amikor egy fájl létrehozási időpontja későbbi, mint a módosítás időpontja, vagy amikor a metaadatokban szereplő időzóna eltér a rendszeridőtől. Kiemelt figyelmet igényel az anti-forenzikus eszközök és technikák alkalmazására utaló jelenségek felismerése. Ilyen indikátornak tekinthetők többek között a szokatlanul egységes időbélyegek, a metaadatmezők tömeges törlése vagy üresen hagyása, valamint az egyéb, statisztikailag nehezen indokolható mintázatok megjelenése. Bár ritkábban fordulnak elő, a beágyazott metaadatok – különösen az EXIF-adatok – belső ellentmondásai is figyelemfelkeltők lehetnek, például amikor egy képfájl technikai jellemzőihez nem illeszkedik a megadott kameramodell, vagy amikor a GPS-adatok hiányoznak olyan eszköz esetében, amely a rögzítés időpontjában elvileg helyadatok mentésére volt konfigurálva. Hasonlóan intő jel lehet az IP-címek földrajzi helyének rövid időn belüli, indokolatlan változása is.

A digitális bizonyítékok hitelességének megállapítása során elengedhetetlen a keresztvalidáció elvének alkalmazása, amelynek keretében több, egymástól független forrásnak kell megerősítenie az elemzés során levont következtetéseket. A szakértői vizsgálat részeként lehetőség nyílik mélyreható fájlrendszer-szintű elemzések elvégzésére is, amelyek további bizonyítékokat szolgáltathatnak az egyes adatok eredetének és integritásának igazolására. Amennyiben az adott ügy körülményei lehetővé teszik, kriptográfiai módszerek – így különösen hash-értékek összevetése és digitális aláírások ellenőrzése – alkalmazása is indokolt, mivel ezek objektív és reprodukálható módon járulnak hozzá a digitális bizonyítékok hitelességének megerősítéséhez. A nyomozók és a forenzikus szakértők napjainkban rendkívül nagy mennyiségű adathoz férnek hozzá, amely manuális feldolgozás esetén gyakorlatilag áttekinthetetlen. Az MI-alapú elemzőszoftverek, például a Cellebrite, lehetővé teszik ezen adatok hatékony feldolgozását, biztosítva a megfelelő munkakörnyezetet a komplex digitális bizonyítékok elemzéséhez, amely a fentiekben ismertetett körülmények miatt különösen indokolt.

4. Összegzés

A digitális technológiák fejlődése alapvetően átalakította a kriminalisztikai gondolkodást és a bizonyítás eszköztárát, amelyben a metaadatok kiemelt szerephez jutottak. Ezek az adatok lehetővé teszik az események időbeli és térbeli rekonstrukcióját, valamint az elkövetők és eszközök közötti kapcsolati hálók és eseményláncolatok feltárását. A fájlrendszer-, beágyazott, valamint hálózati és kommunikációs metaadatok segítségével rekonstruálható a digitális események kronológiája, az egyes műveletek és szereplők tevékenysége, valamint a bizonyítékok eredete és integritása. Ugyanakkor a metaadatok nem minden esetben megbízhatóak: torzulhatnak indirekt vagy direkt manipulációk hatására, hiszen többségük könnyen szerkeszthető. Ezért a metaadatok elemzése komplex, keresztvalidáción alapuló módszereket igényel, más digitális és nem digitális bizonyítékokkal, valamint kriptográfiai ellenőrzésekkel kiegészítve. Összességében a metaadatok mint bizonyítékok nem önállóan, hanem a nyomozási folyamat integrált részeként járulnak hozzá a tényállás pontos feltáráshoz és a megalapozott következtetések levonásához. A jövő technológiai (6G, IoT, MI) pedig tovább növelik a metaadatok mennyiségét és pontosságát, ami új módszertani kihívások elé állítja majd a kriminalisztikát.

Felhasznált irodalom

- Al-Fayoumi, M., Al-Fawa'reh, M., Abu, A.-H. Q., & Alakailah, A. (2024). *Towards detecting digital criminal activities using file system analysis* In A. Swaroop, Z. Polkowski, S. D. Correia, & B. Virdee (Eds.), pp. 531–550). Springer Nature Singapore.
- Ayobami, U. (2025). Automated Metadata Extraction and Correlation Techniques for Digital Evidence Analysis in Cybercrime Investigations. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 6(6), 101–124.
- Balkibayeva, Z. (2024). Methods of Extracting and Analyzing Metadata for Evidentiary Purposes. *Methods of Extracting and Analyzing Metadata for Evidentiary Purposes*, 2(5), 31–44.
- Barford, P., & Yegneswaran, V. (2007). An Inside Look at Botnets. *Advances in Information Security*, 171–191.
- Bourdoux, A., Barreto, A. N., van Liempd, B., de Lima, C., Dardari, D., Belot, D., Lohan, E. S., Seco-Granados, G., Srieddeen, H., Wymeersch, H., Suutala, J., Saloranta, J., Guillaud, M., Isomursu, M., Valkama, M., Aziz, M., Berkvens, R., Sanguanpuak, T., Svensson, T., & Miao, Y. (2020). 6G White Paper on Localization and Sensing. *ArXiv (Cornell University)*.
- Carrier, B. (2005). *File System Forensic Analysis*. Addison-Wesley Professional.
- Clarke, N., Alotibi, G., Joy, D., Li, F., Furnell, S., Alshumrani, A., & Mohammed, H. (2025). An Identity and Interaction Based Network Forensic Analysis. *ArXiv (Cornell University)*.
- Garfinkel, S. L. (2010). Digital forensics research: The next 10 years. *Digital Investigation*, 7(7), 64–73.
- Huang, Y.-N., Munteanu, V., Love, M. I., Ronkowski, C. F., Deshpande, D., Wong-Beringer, A., Corbett-Detig, R., Dimian, M., Moore, J. H., Garmire, L. X., Reddy, T. B. K., Butte, A. J., Robinson, M. D., Eskin, E., Abedalthagafi, M. S., & Mangul, S. (2025). Perceptual and technical barriers in sharing and formatting metadata accompanying omics studies. *Cell Genomics*, 100845.
- Jian Qin, & Marcia Lei Zeng. (2020). *Metadata* (Third Edition, pp. 11–14). American Library Association.
- Lee, J., Jeon, S., Park, Y., Chung, J., & Jeong, D. (2023). A Forensic Methodology for Detecting Image Manipulations. *ArXiv (Cornell University)*.
- Noland, A. (2024). Current Challenges of Digital Forensics. *Themis Research Journal of Justice Studies and Forensic Science*, 12(1).

- Oh, J., Lee, S., & Hwang, H. (2022). Forensic recovery of file system metadata for digital forensic investigation. *IEEE Access*, 10, 111591–111606.
- Quick, D., Martini, B., & Choo, R. (2014). *Cloud Storage Forensics*. Syngress.
- Róth, E. (2019). Az elektronikus adat mint új bizonyítási eszköz megjelenése a büntetőeljárás törvényben. *Miskolci Jogi Szemle*, 14(SI2), 341–350.
- Sikos, L. F. (2020). Packet analysis for network forensics: A comprehensive survey. *Forensic Science International: Digital Investigation*, 32, 200892.
- Sommer, R., & Paxson, V. (2010). Outside the Closed World: On Using Machine Learning for Network Intrusion Detection. *2010 IEEE Symposium on Security and Privacy*, 305–316.
- Sorbán, K. (2016). A digitális bizonyíték a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 64(11), 81–96.

Online hivatkozások

- URL1: What is Metadata Forensics & How is it Used in Investigations. https://www.provenda.com/blog/what-is-metadata-forensics/?utm_source=copilot.com
- URL2: How Forensic Experts Use Metadata to Solve Crimes. <https://hawkeyeforensic.com/how-forensic-experts-use-metadata-to-solve-crimes/>

A KRIMINÁLTECHNIKAI KÉPZÉS JÖVŐJE: MODERN ESZKÖZÖK ÉS TANÍTÁSI STRATÉGIÁK

1. Bevezetés

A kriminalisztika mint tudományterület a XXI. századi technológiai forradalom egyik legdinamikusabban fejlődő ága, hiszen a bűnüldözéssel, helyszíni szemlével és bizonyítási eljárással összeköthető eszközparkot, módszertant és tanulási folyamatokat állandó újítások jellemzik. A digitális technológiák, a fotogrammetria és az egyéb háromdimenziós modellezési eljárások, valamint a VR-szemüvegek és a virtuális valóság megjelenítésével összefüggő szoftverek robbanásszerű térhódítása jelentős hatással volt a krimináltechnikai képzésre is. Tanulmányom áttekinti a modern krimináltechnikai oktatás főbb irányait, különös tekintettel három, kiemelt fontosságú újításra: fotogrammetriai fényképfelvételi módszerre, a háromdimenziós modellek alkalmazására, illetve a VR (virtuális valóság) és AR (kiterjesztett valóság) eszközök beépítésére az oktatás mindennapiába.

2. Technológiai fordulat a kriminalisztikai képzésben

A hazai és nemzetközi helyszínelési, bűnügyi technikai gyakorlat egyaránt új szakaszba lépett az elmúlt évtizedben. A fejlődés motorja a nagy mennyiségű képi és fotogrammetriai adat rögzítésének igénye, a 3D (háromdimenziós) technikák fejlődése, valamint a „blended learning” (az e-learning és a hagyományos, tantermi oktatás ötvözte) és az interaktív szimulációs pedagógiai modellek térhódítása lett. A kriminalisztika szakmai tananyaga és képzési stratégiája mára képes integrálni a mérnöki, informatikai, fotótechnikai, jogi és bűnügyi tudomány interdiszciplináris összetevőit.

3. A fotogrammetriai fényképfelvételkészítés szerepe a krimináltechnikában

A fotogrammetria az objektumok, helyszínek, tárgyak, valamint a holttestek háromdimenziós rekonstrukcióját segíti elő digitális fényképek alapján – szinte bármilyen (akár a mobiltelefonokban használt) kamerával készült felvételek is alkalmasak lehetnek erre a célra. Ez a módszer minőségi alternatívát kínál a költséges, nagy mennyiségben beszerezve szinte megfizethetetlen háromdimenziós lézerszkennerekkel szemben, miközben felhasználóbarát, olcsó, és a bűnügyi technikusok számára könnyen elsajátítható:

- az eljárás során különböző térbeli pozíciókból (360 fokban, három magasságból), nagy átfedéssel készített képekből egy fotogrammetriai szoftver pontfelhőt hoz létre, amelyből polygon mesh és végül textúrázott, valósághű 3D modell keletkezik; továbbá
- a helyszínek, holttestek vagy a releváns tárgyak/eltávolítások ilyen módon történő rögzítése lehetővé teszi, hogy a bíróság, ügyészség vagy védők a helyszínt bármikor, bármilyen szögből újra „bejárják” digitálisan, vagy az adott objektumot, sérülést háromdimenzióban, 360 fokos látási szögben tanulmányozzák.

4. Gyakorlati alkalmazás és metodikai szempontok

A krimináltechnikai fotogrammetria sikeressége szigorú szabályok betartását követeli. Helyszíni szemle során a módszer leginkább az első statikus állapot rögzítés idején alkalmazandó, hiszen az elsődleges cél a háromdimenziós felvételt készítés esetén a talált állapotok objektív módon történő rögzítése. A felvételt készítés közben figyelni kell a jó fényviszonyokra, a színhelyes felvételekre, a bemozdulás-mentes expozícióra, annak érdekében, hogy az összeillesztett modell valamennyi felülete éles legyen. Az objektumok rögzítésének metodikája eltér a kriminalisztikai fényképfelvételi módszerek közt alkalmazott panorama felvételekétől, ahol a készített képek között 10-20%-os átfedés a követelmény. A fotogrammetria módszer akkor sikeres, ha az átfedés 60-80%-os, így tudja a

speciális szoftver garantálni a képek jó minőségű összeillesztését. Az eljárás hatalmas előnye, hogy mérések végezhetők a modelleken – utólagos vizsgálat, szakvélemény készítése, vagy bírósági demonstráció céljaira is. Azt a tényt viszont figyelembe kell venni, hogy egyes felületek, átlátszó/egyszínű tárgyak, illetve mozgásban lévő objektumok nehezítik vagy torzítják a rekonstrukciót.

5. Fotogrammetria a jogi és szakértői gyakorlatban

A Magyarországon hatályos jogi környezet teljes mértékben alkalmas a fotogrammetria kriminalisztikai alkalmazásának bevezetésére – mind a büntetőeljárás törvény, mind a szakterületi ORFK-utasítás, valamint az európai EFSA2020 szabványai is adottak (Metzger, Újvári, & Gárdonyi, 2020). Ezáltal a fotogrammetriai képrögzítést célszerű beilleszteni a szemle, a bizonyítási kísérlet, illetve a szakértői vizsgálat dokumentációs rendjébe.

6. 3D modellezés a szemléltetésben

A fotogrammetriai felvételek készítése módszerrel készített 3D modellek ma már alapvető forráanyagként funkcionálnak a krimináltechnikai képzésben. A vizuális rögzítés alapja továbbra is az, hogy megtanuljanak fényképezni a hallgatók, úgy, hogy a kriminalisztikai fényképfelvételi szabályokat és ajánlásokat figyelembe vegyék a tanulási folyamat során. A fotogrammetriai háromdimenziós rögzítési módszer sem kivitelezhető anélkül, hogy a felvételt készítő személy ne tudjon éles, színhelyes és megfelelő képkivágással rendelkező képeket alkotni. Éppen ezért, a modern krimináltechnikai oktatásban ezen ismeretek megszerzését követően lehetett beépíteni a hagyományos fényképezőgéppel is elkészíthető háromdimenziós felvételek készítését. Az elkészült felvételekből a hallgatók saját maguk is megalkothatják, majd a későbbiekben vizsgálhatják is a modelleiket, így a helyszín digitális bejárásánál a bűnügyi szimulációk, a nyom- és elváltozási mechanizmusok értelmezésében, valamint a bírósági prezentációkban egyaránt rutinná válik ezek használata.

A háromdimenziós modellezés kiváló demonstrációs eszköz, lehetővé teszi a „távoli”, vagy már megváltozott helyszín állapotának utólagos mérését, prezentálását, valamint bármely pontjára dinamikus fókusz helyezését, például zoomolással, mérésekkel, szimulációkkal (Fülöp et al., 2023). Lehetőség nyílik kombinált digitális modellek (pl. CT, MRI-vel kombinált holttest-rekonstrukciók), illetve élő személyek többkamerás, valóság-hű szkennelésére speciális szinkronizált kamerarendszerekkel, hiszen már léteznek fotogrammetriai technikák, amelyek alkalmasak a pillanatszerű háromdimenziós képrögzítésre, ám ezek egy komplex, jól felépített kamerarendszer összehangolt működését igénylik. Az egyedileg konstruált, számos, akár száz kamerát tartalmazó fotogrammetriai képrögzítő rendszerek rendkívül költségesek, éppen ezért nem terjedtek el, csupán kísérleti jelleggel használja ezeket néhány erre specializálódott cég (Metzger & Újvári, 2024). Ezen rendszer jogi (nyilvántartás, felismerésre bemutatás) alkalmazása, valamint a költséghatékonyabban megvalósítható technikai kivitelezése a közeljövő kihívása.

7. Virtuális valóság (VR) szemüvegek a krimináltechnikai képzésben

A képi rögzítés oktatása során a Krimináltechnikai Tanszék kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a lehető legjobb minőségben készüljenek a fényképfelvételek. Amikor eljutunk arra a szintre, hogy látványos háromdimenziós modelleket tudunk létrehozni a felvételeinkből, akkor törekedni kell arra is, hogy információvesztés nélkül nézhessük vissza azokat. A hagyományos megjelenítők (például projektor, monitor) nem adják vissza úgy az „élményt”, mint egy VR szemüveg, hiszen a 360°-os, háromdimenziós látásmód nem kivitelezhető ezeken az eszközökön. Ez az egyik legfőbb oka annak, hogy az élet szinte minden területe mellett a VR-technológia a hazai kriminalisztikai oktatásban egyre

hangsúlyosabbá fog válni. Ebben a folyamatban a Krimináltechnikai Tanszék erőfeszítéseinek, kutatásainak, valamint szervezett programsorozatainak nagy szerepe van:

- a Meta Quest VR-szemüvegek segítségével a hallgatók valóság-hű, digitálisan rekonstruált helyszíneken mozoghatnak, tevékenykedhetnek bűnügyi szimulációkban és kipróbálhatják a vadonatúj eszközök (3D modellek, lézerszkennerek, fotogrammetria) felhasználásának módszertanát (URL1);
- a VR-tantermek lehetővé teszik, hogy a hallgatók saját tempójukban, hibamentesen, „éles” helyszíni környezetben gyakorolják a komplex szemle és nyomazonosítási és rögzítési folyamatokat – amivel a hagyományos oktatás korlátait jelentősen lebontja a modern szimulációs pedagógia (URL2);
- a szemléletformáló fejlesztések révén lehetőség nyílik digitális, archív helyszínek tárolására, olyan bűnügyi szituációk feldolgozására, melyek a valóságban nem ismételhetők meg (URL3).

Érdemes megjegyezni, hogy a VR szemüveg használatához különböző munkavédelmi szempontoknak kell megfelelni, ennek a protokollját is ki kell dolgozni. Figyelembe kell venni egészségügyi szempontból azt a tényt, hogy többszáz hallgató veszi fel a szemüveget egymás után, ennek következménye lehet különböző szemfertőzések terjedése, allergiás tüneteket kialakulása. A baktériumok, illetve az egyéb anyagmaradványok a szemüveg textílfelületén megtapadnak, ezért azt szilikontokkal kell lefedni, amit hatékonyan lehet fertőtleníteni. Ugyanúgy szükséges megtervezni azt is, hogy balesetmentes legyen több, mint harminc hallgató egyidejű tevékenykedése. Amellett, hogy a protokoll szerinti másfél méteres távolságot tartsanak egymástól a felhasználók, a VR szemüveggel történő mozgást minimálisra kell csökkenteni, vagyis a rendelkezésre álló szoftvereknek rendelkeznie kell „teleport” funkcióval, amivel úgy tudunk közlekedni a virtuális térben, hogy a valóságban nem mozdulunk meg.

8. Interdiszciplináris és blended metodika

Az új szemléletet tükrözi, hogy az oktatók felkészültsége, a tananyagfejlesztés módja már nem kizárólag kriminalisztikai, hanem informatikai, mérnöki szakismereteket is igényel:

- megjelentek a gamifikációs és blended-learning stratégiák, amelyek ötvözik a klasszikus tantermi, online és VR-alapú tanulást (URL2);
- a kriminalisztikai kutatásokban, oktatásban egyre nagyobb hangsúlyt kap az adatvizualizáció, a big data elemzés, valamint a mesterséges intelligencia által támogatott képelemzési technikák – a jövő bűnügyi technikusát ezek ismerete már nélkülözhetetlenné teszi (URL3).

A fenti tények megerősítéseként fontos kiemelni, hogy a Krimináltechnikai Tanszéken mesterséges intelligenciával, fotogrammetriai módszerrel és VR szemüveg alkalmazásával kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteket kaptak a bűnügyi technikus szaktanfolyam hallgatói (URL4).

9. Elvárások, kihívások és távlatok

A modern technikák bevezetésével párhuzamosan nem felejtendő, hogy a kriminalisztikai képzésnek meg kell őriznie a szakmai kiválóság mellett az elérhetőséget, a gyakorlatiasságot, a kritikus gondolkodást és a jogi megalapozottságot is. A képrögzítések, a modellek és a VR-alapú szimulációk csak eszközei lehetnek a komplex, integratív bűnügyi gondolkodás fejlesztésének. Az első magyarországi VR-alapú kriminalisztikai tananyagok, kutatói együttműködések és módszertani ajánlások kidolgozása a jövő egyik kulcsfontosságú feladata (URL2). Azt fontos hangsúlyozni, hogy

ezek a távlati célok csak abban az esetben valósulhatnak meg, ha az oktatási egység rendelkezik a legkorszerűbb technikai eszközökkel (pl. Lidar technológia) és színvonalas szoftverekkel. Ezeknek a hiányában nincs lehetőség a legmodernebb eljárásokat alkalmazni és prezentálni a jövő szakembereinek. A fejlődés és az együttgondolkodás szellemében alakult meg 2025-ben az országos VR munkacsoport, amelynek létrejötte a jövőbeli rendszeres ülések széleskörű együttműködését teszik lehetővé. Közös háttéranyagok kidolgozásával, egységes módszertan kialakításával és a VR-alapú oktatás folyamatos fejlesztésével biztosíthatjuk, hogy a hallgatóink már ma a szakmai felkészültségüket a legmagasabb szintre emelő eszközökkel érik el (URL5).

10. Konklúzió

A kriminalisztikai képzés jövője a modern digitális eszközök, köztük a fotogrammetria, a 3D modellezés, a VR-technológia és az informatikai módszerek integrációjától válik innovatívvá és még hatékonyabbá. Az interdiszciplináris gondolkodás, a tapasztalati tanulás, a szimulációs környezetek és a korszerű digitális dokumentáció együttesen teremti meg azt a kompetenciát, amely a XXI. századi kriminalisztika szakemberei számára nélkülözhetetlen.

Felhasznált irodalom

Metzger, M., Újvári, Zs., & Gárdonyi, G. (2020). A fotogrammetria kriminalisztikai célú alkalmazása: helyszínek, holttestek, tárgyak rekonstrukciója három dimenzióban. *Belügyi Szemle*, 68(11), 57–70.

Újvári, Zs., & Metzger, M. (2024). A fotogrammetria kriminalisztikai alkalmazása – tudományosan megalapozott módszerek fényképezőgép segítségével történő 3D képrögzítéshez. *Rendőrségi Tanulmányok*, 7(SI), 78–220.

Fülöp, P., Újvári, Zs., Petrétei, P., Kiss, I., Dudás-Boda, E., Metzger, M., & Fullár, A. (2023). Az igazságügyi szakértői szemléltetés modern eszközei és lehetőségei. *Ügyészek Lapja*, 30(5-6).

Online hivatkozások

URL1: Modern technológiák a bűnüldözésben. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2025/06/03/modern-technologiak-a-bunuldozesben>

URL2: Digitális forradalom a rendészeti képzésben. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2025/06/17/digitalis-forradalom-a-rendeszeti-kepzesben>

URL3: Új dimenzió a kriminalisztikai képzésben: VR-technológiai bemutató karunkon. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2025/05/30/uj-dimenzio-a-kriminalisztikai-kepzesben-vr-technologiai-bemutato-karunkon>

URL4: Intézménylátogatás az NKE Rendészettudományi Karán. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2025/11/05/intezmenylatogatas-az-nke-rendeszettudomanyi-karan>

URL5: Digitális forradalom a rendészeti képzésben. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2025/06/17/digitalis-forradalom-a-rendeszeti-kepzesben>

TERRORAKCIÓK ÁBRÁZOLÁSA A FILMEKBEN

1. Bevezetés

A filmek – összhangban a médiatudósításokkal – azt kívánják érzékelhetővé tenni, hogy egy terrorakció, főként századunk során szinte bármikor, bárhol, bárkit fenyegetve megvalósulhat. A fenyegetettség súlyának megfelelően különösen a leginkább érintett országok e cselekmények megelőzésében, a megvalósult terrorakciók tetteseinek elfogásában egyre sikeresebbek lettek. A terrorizmus utóbbiak ellenére nem szűnt meg, sőt egyes régiókban új erőre kapott. Az akciók személyi hátterét a képzettség hiányában munkalehetőséghez nem, vagy alig jutó nyomorgó tömegek alkotják, amelyek száma – főként egyes afrikai országokban a rendkívül magas termékenységi ráta mellett – folyamatosan növekszik. A századunkban készített, – a terrorcselekmények aktuális gyakorlatát érzékeltető – filmek a fegyvertelen áldozatok találmára történő kiválasztását, a véletlenszerű sértetté válást, ezáltal főként a félelemkeltést a történelem színhelyén és mindebből fakadóan az előidézett médiahatást mutatják be. Az alkotások láthatóvá teszik a radikalizálódás folyamatát, ennek pszichológiai hátterét és azt is, hogy a terrorizmus leküzdhetősége a félelemkeltő hatás minimalizálhatóságától függ.

2. A terrorakciók okai

Az egyes vallások a fundamentalista gondolkodást nem nélkülözték, ezért téves annak kizárólag az iszlámmal való kapcsolatba hozatala. A legtöbb muszlim nem fundamentalista, és a legtöbb fundamentalista nem terrorista (Lewis, 2004, p. 180). Ez azonban nem változtat azon, hogy már a múlt század utolsó negyedében, de különösen századunkban a vallási fanatizmussal magyarázhatóan a legsúlyosabb következményekkel járó terrortámadások zömét vallási toleranciát nem ismerő iszlám fundamentalista terroristák követték el. Ez az alkotók szándékától függetlenül eleve egy ideológiai keretet ad. Láthatóvá teszi az egyoldalú, vallás által motivált, fanatizmuson alapuló gondolkodást, ami számos iszlám hívőben a Próféta kora óta nemzedékek hosszú során át öröklődött. Ahhoz, hogy ez a folyamat hatásos, működőképes legyen, elengedhetetlen egy a valóságtól eltérő, hamis tudatállapot kialakítása. Ennek eszköze a narkotikumként ható agymosás (Bieri, 2006, pp. 101-102). A terrorakciókat ismertető filmeknek ez egyfajta „kötelező kelléke”. Ez által válik érthetővé a tömegből kiemelkedni kívánó nincstelenek sokaságába ültetett, a valóságot teljes mértékben nélkülöző – indulat-orientált – gondolatok eredete.

A filmek bemutatják, hogy a „beszervezett” személynek önálló akarata nincs, bármit kész végrehajtani, akár az életének a feláldozása árán is. A hit érdekében vállalt halál nem tekinthető a Korán által tiltott öngyilkosságnak, sőt, az ilyen önfeláldozás – a Paradicsomba jutás érdekében – a hithű muszlim kötelessége. Az iszlám Szent Könyve szerint nincs kényszer a vallásban, s bár a hitetlenséget gyűlölni, ellene harcolni kell, másoknak az életüktől való megfosztása, miként a saját élet kioltása vagy kioltatása tiltott (Gulam Ahmad, 2002, p. 156). Ezzel nem állt összhangban az, hogy Osama bin Laden – más szélsőséges iszlamista vezetőkkel közösen – már 1998. februárjában „A World Islamic Front for Jihad Against Jews and Crusaders” című nyilatkozatában felszólított a zsidók és a keresztetek elleni dzsihádra és kijelentette, hogy megölésük minden muzulmán egyéni kötelessége, ahol erre lehetőség nyílik (Huntington, 2005, p. 556). A terroristák a bármilyen következménnyel járó akciók végrehajtását Isten akaratának tekintik, ami nem lehet tilalmazott, következésként büntetést sem érdemelhet (Arendt, 1992, p. 583.). A civilizált világnak erről más a véleménye. A vallási, politikai, gazdasági, kulturális és erkölcsi status quo felborítására irányuló terrorakciók nem maradhatnak büntetlenek. De az akciók túlereagálása nagyobb fenyegetést jelent a biztonságra, mint maguk a terroristák (Harari, 2018, p. 145).

A terrrorszervezetek a hívek sötétségben tartásával összeegyeztethetetlenek, fenyegetőnek tartják a Nyugat – bejósolhatatlansággal járó – sokszínűségét, kulturális pluralizmusát, vitakultúráját, a véleményszabadságát, a szexuális szabadságát, ezért azt ellenségnek tekintik, amit gyűlölni kötelező. Ennek érvényre juttatásában nélkülözhetetlenné válhat a kard és a jellemzően – bár nem kizárólagosan – az erőszakos dzsihád. Ez a közösségi élet minden szegmentumát átszövi. Elismerése osztatlan, mert lényege az isteni jó szolgálata. A bigott ideológia szerint minden, ami Isten akaratának megvalósítására irányul, az a dzsihád keretében valósul meg. Ezt a kötelezettséget egy igazhitű muszlim senkire sem ruházhatja át. Ez a magyarázata annak, hogy a látszólag európai közegbe asszimilálódott egyes muszlimok egy közvetlenül nem is ismert terrorista vezér felszólítására terrorakciót követnek el.

Ebből azonban következik, hogy a hitbe integrált terrorizmust a fejlett haditechnikával és informatikai háttérrel rendelkező Nyugat erővel nem győzheti le, mert az eszme magasabbrendűségében és a végső győzelemben való rendíthetetlen hitre tekintettel a vallási alapon fanatizált tömegek vonatkozásában ez a fölény elvész. A vallás felvállalásából nem következik a radikalizálódás, de ha ehhez a hívők szándékos feltűzése, a mecsetekben zajló, imába burkolt agitáció kapcsolódik, annak a következményei kiszámíthatatlanok. Az egyes terrorakciókról szóló filmekből az is kiderül, hogy a felbujtás nyomán elkövetett cselekményekért a vallási vezetők felelőssége megkerülhetetlen. Egy vallás monoteista jellegéből nem következik az, hogy más vallást nem tűr meg maga mellett. Ez a nyugati gondolkodásban természetes, az iszlám világban még várat magára. Mohamed utolsó parancsa – miszerint: „*Ne legyen két vallás Arábiában*” (Gold, 2011, p. 104) – Szaúd-Arábiában és a Maldív-szigeteken maradéktalanul megvalósult. E két országban csak muszlim vallású személy szerezhethet állampolgárságot.

A mérhetetlenül gazdag olaj-monarchiák mellett valószínűtlennek tűnik, hogy már a Próféta fellépésétől fogva – vélhetően már azt megelőzően is – a tanulatlanság és a nyomorba süllyedés az arab életben nem volt ismeretlen. A muszlim világ mintegy 14 évszázados története azt dokumentálja, hogy kódolva van benne – a vallásra és kardra épített – terjeszkedés iránti vágy. Ezt bizonyítja, hogy Mohamed halálát követően, bő száz évvel később, miután Marokkóban elérték az Atlanti-óceánt, következett az Ibériai-félsziget. Mohamed halálának százéves évfordulóján már behatoltak a Frank Királyságba. Itt sikerült az előretörésüket megállítani.

Az iszlám egy évszázad alatt terjedt el olyan mértékben, mint a kereszténység hétszáz év alatt (Davies, 2001, p. 248). A terjeszkedés Ázsia felé az Arab-félsziget elfoglalásával nyílt meg. Ez nem maradt válasz nélkül. II. Orbán pápa 1095-ben a Clermont-i zsinaton „*Deus le volt! – Isten akarja így!*” felkiáltással keresztes hadjáratokra szólított fel, amelyek szintén nem nélkülözték az agresszív, támadó vonásokat. Évszázadokkal később a muszlimok legfontosabb európai bázisának keresztények általi felszámolásával, az Ibériai-félsziget és Szicília visszahódításával, egy 780 éven át tartó folyamat eredményeként a reconquista a végéhez ért. Külön nem emelem ki a filmek között, csak említészerűen hivatkozom a témához kapcsolódó két híres filmalkotásra. Az „*1492: A Paradicsom meghódítása*” (Conquest of Paradise) Ridley Scott 1992-ben készített filmposza és az „*El Cid*”, Anthony Mann 1961-es rendezése.

A szeretet egyháza részéről II. János Pál pápa 2000 márciusában a Sírátófalnál tett látogatása során bocsánatot kért „*a protestánsok és a zsidók elleni bűnökért, Konstantinápoly keresztes kifosztásáért, a latin-amerikai és az ázsiai erőszakos hitterjesztésért, valamint az inkvizíció kegyetlenségéért*”. A muszlimok körében nincs központi vallási tekintély, aki az iszlám nevében bocsánatot kérhetne, de ez nem változtat azon, hogy a pápához hasonló átfogó jellegű gesztusra a muszlimok körében nem került sor.

3. A terrorakciók új szakasza

A jelen elemzésben nem részletezett, klasszikus és modern terrorizmus keretében megvalósított akciókat követően a 2001. szeptemberi 11-i, – egyes muszlim terrorszervezetek körében „Áldott Keddként” emlegetett – a World Trade Center ikertornyai és a Pentagon elleni, az al-Káida által végrehajtott, 2995 emberéletet követelő támadással a terrorakciók új, napjainkban is tartó harmadik, a média által posztmodernnek nevezett szakasza kezdődött el. Az előzetes biztosítékként megjelenő túszzsedés, és az erre épülő „üzletkötés”, bármiféle alkuba bocsátkozás háttérbe került. Az alacsony áldozatszámot az osztatlan médiafigyelemmel járó tömeges áldozattá válás váltotta fel. Ennek során a döntő szempont a Nyugat sokszínűségére – még az elkövető feláldozása árán is – a legnagyobb csapás mérése lett, melyek végrehajtói között európai nők, a „dzsihád menyasszonyai” is fellelhetők. A fiatalok politikai célú felhasználása nem új keletű. Izrael „Vasladyje”, az 1969 és 1974 között hivatalban lévő miniszterelnök, Golda Meir megállapítása szerint: *„Csak akkor lesz béke, amikor az arabok jobban fogják szeretni a gyermekeiket, mint amennyire minket gyűlölnék.”*

Az előzőeken túl a terrorizmusnak ez a szakasza azért mutat nagyobb veszélyességet a korábbiaknál, mert háttérét döntő mértékben vallási alapon mozgósított, így fanatizált és uszított, tanulatlan, befolyásolható tömegek biztosítják. Az európai gazdaságok az egyre szűkülő munkaerőpiaci lehetőségek közepette – a stagnálás veszélye nélkül – nem működtethetők többlet-munkáskéz bevonása nélkül. Bár a két fogalom nem fedi egymást, de e tekintetben másodlagos, hogy ezt a személyi kört vendégmunkásoknak vagy bevándorlóknak nevezik. A terrorakcióknak azonban egyebek mellett az a nem kívánatos következménye, hogy e populációval szemben a – valóságalapjától függetlenül létező – félelmet, gyanakvást, és a távolságtartást növelik.

Az esztelen gyilkolás legsúlyosabb megnyilvánulása a norvég Breiviket követően 2019. március 15-én az új-zélandi Christchurch városában történt, ahol a helyi muszlim közösség két mecsetjében 51 embert megölt, további 50 főt súlyosan megsebesített a 29 éves Brenton Tarrant, egy ausztrál szélsőjobboldali, fehér terrorista. Ez a beilleszkedést lassíthatta, viszont felgyorsíthatta a radikalizálódást. Előzetes elképzelések szerint a terrorakciónál az „Ök mi vagyunk” (They Are Us) című film készült volna Andrew Niccol rendezésében. A projektet azonban nem folytatták *„amíg nincs átfogó konzultáció Új-Zéland muszlim közösségével”*. Ezt a New Zealand Herald című napilap írta meg. 1989-ben Salman Rushdie brit állampolgárra, a Sátáni versek szerzőjére Khomeini ajatollah fatvát adott ki, amelyben minden hívő muszlimot felszólított az író és a regény kiadóinak meggyilkolására. Khomeini szerint Rushdie kigúnyolta Mohamedet azzal, hogy tiszteletlenül ábrázolta a Prófétát. Egy teheráni jótékonsági alapítvány hárommillió dollárt ajánlott fel a regényíró gyilkosának. 2022. augusztus 12-én egy New Jersey-i illetőségű férfi életveszélyes sérülést okozva megkísérelte végrehajtani az akkor 76 éves Salman Rushdie megölésére Khomeini ajatollah által 33 évvel korábban kiadott fatvát. A 24 éves elkövető kilenc évvel a Sátáni versek megjelenése után született. A Salman Rushdie elleni támadásról – az író fizikai és lelki felépülésének folyamatáról *„Kés – Elmélgedések egy gyilkossági kísérlet után”* című, hazánkban 2024-ben kiadott műve alapján Alex Gibney, Oscar-díjas rendező forgat *„Kés”* (Knife) című dokumentumfilmet.

4. Valós háttérű terrorakciók a filmekben

A téma szinte kimeríthetetlen. A számtalan alkotás közül jelen elemzés – amely a kapcsolódó korábbi tanulmányaimban írt néhány fontosabb gondolatokat is tartalmazza – csak a valós háttérű történetek filmes bemutatására szorítkozik. Ebben a körben sem tekinthető teljes összegzésnek, mert csak példaszerűen a legismertebb filmeket ismertetem – a port.hu információbázisát is felhasználva – néhány sorban. Bár az alkotások fiktív elemeket is tartalmaztak sajnos – lényegüket tekintve – egyik sem a képzelet szülötte. Az elemzés a terrorizmus történetében fordulópontot jelentő 2001. szeptember 11-i ikertornyes akció előtt, illetve azt követően megvalósuló támadásokról szóló néhány alkotás

ismertetésére tér ki. A megelőző, – témával kapcsolatos, főként a hidegháborús – időszak „kitalált terméseinek” zömét, vagy a még korábban készült hasonló filmek ismertetését az írás nem tartalmazza. A terrorcselekmények előfordulása, csekélyebb gyakorisága ebben az időszakban még kevésbé volt a rendezők számára inspiráló esemény. Az elemzésben és az alkotások ismertetésében nem politikai, művészi, hanem társadalmi, ezen belül kriminológiai vonatkozásokra utalok. Ezeknek a filmeknek jelentős hatása volt a közvélemény formálására, az előítéletek alakulására. Ez különösen akkor igaz, ha a néző kizárólag vagy többségében ezekből a filmekből tájékozódott a terrorizmus természetéről. Mivel az alkotások azt sugallták, hogy senki sincs biztonságban, ezért az emberek jelentős része a hatóságok által a polgárk részére biztosított – szabadságkorlátozó – biztonságpolitikai intézkedéseket nagyobb valószínűséggel fogadta el. A filmekben a múlt század 70-es éveitől kezdődően a kor politikai arculatát meghatározó személyek, nagy jelentőségű helyszínek, objektumok elleni támadások voltak láthatók. A továbbiakban az időrendben – a rendező nevére, a magyar és az eredeti címre utalás mellett – felsorolt alkotások a rövid hírekben olvashatókhoz, az akkori tv-közvetítésekben láthatókhöz képest érzékelhetőbben mutatták be a történeteket:

- 1973-ban Fred Zinnemann rendezésében készült – Frederick Forsyth azonos című regénye nyomán – „*A sakál napja*” (The Day of the Jackal) című film. Az alkotás a hírhedt francia Titkos Katonai Szervezet által (Organisation de l'Armée Secrète) Franciaország köztársasági elnöke elleni tervezett terrorakciót, illetve annak 1962 augusztusában történő sikertelen végrehajtását mutatja be, amivel a terrorszervezet Algéria függetlenné válását kívánta megakadályozni.
- 1976-ban készítette „*Győzelem Entebbé-nél*” (Victory at Entebbe) című filmjét Marvin J. Chomsky. Az év nyarán a Népi Front Palesztina Felszabadításáért (Popular Front for the Liberation of Palestine) nevű terrorszervezet néhány tagja úti céljától eltérítve az ugandai Kampala melletti Entebbe reptérén leszállásra kényszerítette az Air France 139-es járatát. Az utasok elengedéseért fogvatartott palesztinok szabadon bocsátását követelték. Tervüket az izraeli hadsereg sikeres túszzabadító akciója megghiúsította. A mentőakció parancsnoka és egyetlen izraeli halottja Jonathan Netanjahu, a jelenlegi izraeli miniszterelnök bátyja volt. A történetet több ízben megfilmesítették. Ismertebb változat még Irvin Kershner 1977-es rendezésében a „*Támadás Entebbé-nél*” (Raid on Entebbe).
- 1986-ban Michael Anderson rendezte a „*Gideon kardja*” (Sword of Gideon) című filmet. A felsorolásban talán ez a legismertebb terrorakció. A Fekete Szeptember (Black September Organization) nevű palesztin terrorszervezet a XX. Nyári Olimpiai Játékok helyszínén, Münchenben 1972 augusztusában 11 izraeli sportolót túsul ejtett. A többségében izraeli börtönökben fogvatartott palesztin foglyok szabadon bocsátását az izraeli kormány elutasította. A fürstenfeldbrucki repülőtérén a német kommandó sikertelen túszzabadítási akciója során a már korábban meghalt két sportolón túl további kilenc tús életét vesztette. A történetet – a terror kegyetlenségének hangsúlyosabb megjelenítésével – Steven Spielberg 2005-ben „*München*” (Munich) címen ismét megfilmesítette.
- Robert Collins rendezésében készült 1989-ben az „*Achille Lauro eltérítése*” (The Hijacking of the Achille Lauro) című film. A Palesztinai Felszabadítási Szervezet (Palestine Liberation Organization) terroristái 1985 októberében – amerikai hírszerzési források szerint – Jasszer Arafat elnök tudtával hatalmukba kerítették a közel 700 utast szállító tengerjárót. Itt is palesztin rabok szabadon bocsátása volt a cél. A követelés nyomatékossabbá tétele érdekében, miután lelőttek egy mozgásszervi fogyatékossgal élő utast, kerekesszékekkel együtt a tengerbe hajították.
- 2003-ban készült Renzo Martinelli rendezésében „*Az Aldo Moro ügy*” (Piazza delle cinque lune) című film. A Vörös Brigádok (Brigate Rosse) elnevezésű olasz terrorszervezet 1978

márciusában elrabolta Aldo Moro olasz miniszterelnököt. 16 társuk szabadon bocsátására vonatkozó követelésüket az olasz kormány elutasította. Ezt követően a terroristák megölték Moró-t.

- A „Schleyer – Egy német történet” (Schleyer – Eine deutsche Geschichte) című – hazai mozikban és televízióban ismereteim szerint nem vetített – filmet Lutz Hachmeister rendezte 2003-ban. Hans Martin Schleyer egykori náci SS tiszt a Német Munkaadók Szövetségének és a Német Iparszövetségnek volt az elnöke. 1977. szeptember 5-én a szélsőbaloldali Vörös Hadsereg Frakció nevű szervezet terroristái megállították az autóját. A sofőrt és a három testőrét lelőtték, Schleyert elrabolták. A terroristák követelték, hogy a nyugatnémet kormány engedje szabadon szervezetük foglyul ejtett tagjait. Ezt a követelést a kormány elutasította. Közel másfél hónappal az emberrablás után Andreas Baadert, Gudrun Ensslint és Jan-Carl Raspét, a szervezet tagjait holtan találták cellájukban. Miután az emberrablók erről értesültek, Schleyert 1977. október 18-án a franciaországi Mulhouse-ba vezető úton agyonlőtték, holttestét egy Audi csomagtartójában hagyták.
- A „United 93-as” (United 93) című filmet 2006-ban Paul Greengrass rendezte. Az alkotás a terrorizmus filmes megjelenítésében azért tekinthető fordulópontnak, mert 2001. szeptember 11-én az egyik repülőgép utasainak, a személyzetnek és a légiirányítóknak a lélegzetelállító, hősies harcát mutatta be, amivel a világ az erőszak új korszakába, a terrorizmus, pedig a posztmodern szakaszába lépett.
- A „Baader Meinhof csoport” (Der Baader Meinhof Komplex) című film 2008-ban készült. Rendezője Uli Edel. Andreas Baader, Ulrike Meinhof és Gudrun Ensslin meghirdették „a fasizmus új arca” jegyében az amerikaiak vietnami politikája és a harmadik világ kizsákmányolása elleni harcot. Álláspontjuk szerint az emberibb társadalom létrehozása érdekében bármilyen eszköz felhasználható. Az általuk alapított Vörös Hadsereg Frakció (Rote Armee Fraktion, RAF) a demokrácia ellen fordult.
- „Az Argo-akció” (Argo) című film 2012-ben készült, rendezője Ben Affleck. A film az 1979-es teheráni túszdrámával kapcsolatban egy CIA ügynök filmforgatással fedett akciójáról szól, melynek során a Teheránban még szabadon lévő, túszul nem ejtett amerikai diplomaták kimenekítését mutatja be. A témával kapcsolatos történet feldolgozása – Ken Follett regénye alapján – Andrew V. McLaglen 1986-ban készítette s „Sasok repülése” /On Wings of Eagles/ című film is.
- A „Zero Dark Thirty – A Bin Láden hajsza” (Zero Dark Thirty) című film 2012-ben készült és Kathryn Bigelow volt a rendezője. A film a CIA nyomozását és azt a híres „Geronimo” kódnevű katonai akciót ismerteti, melynek eredményeként 2011. május 2-án, az al-Káida vezető Osama bin Ladent a pakisztáni menedékhelyén, Abbottabad-ban amerikai katonai egységek likvidálták.
- A „Charlie Hebdo: A terror 3 napja” (Charlie Hebdo: 3 Days of Terror) című dokumentumfilm Dan Reed munkája, ami 2015-ben készült. Arab terroristák 2015. január 7-én behatoltak a satirikus magazin szerkesztőségébe, ahol 12 embert, köztük egy szolgálatot teljesítő muszlim rendőrt is megöltek, sokakat megsebesítettek. Tettüket az újság által megjelentetett Mohamed-karikatúrákkal indokolták. Az akciót a rendőrség országhatárokat átvélő hajtóvadászata követte. A film a három nap sokkoló történéseit mutatja be. A véletlen folytán a terrorakció kezdetével azonos napon jelent meg Michel Houellebecq – rövid idő elteltével – világhírűvé vált profécijája, a „Behódolás”. A tragikus történések 10. évfordulóján, 2025 januárjában a támadást túlélő egyik karikaturista azt

mondta: „*Ha az emberek nevetni akarnak, az azért van, mert élni akarnak. A nevetés, az ironia és a karikatúra mind az optimizmus megnyilvánulásai*”.

- 2016-ban rendezte Peter Berg a „*Hazafiak napja*” (Patriots Day) című filmet. Az alkotás a 2013-ban megrendezett bostoni maratoni futóversenyen történt terrortámadásról szól. Az akciónak számos halottja és több száz sebesültje volt. A film a polgárok és a hatóságok összefogásával bemutatta a terroristák kézre kerítésével kapcsolatos hajtóvadászatot is.
- A „*13 óra – Bengázi titkos katonái*” (13 Hours – The Secret Soldiers of Benghazi) című film 2016-ban készült Michael Bay rendezésében. 2012-ben Moammer Kadhafi líbiai vezető megbuktatása után Bengáziban az Egyesült Államoknak még maradt egy személyzettel teli diplomáciai épülete. A film az épület ellen 2012. szeptember 11-én este elkövetett támadásról és egy amerikai terrorelhárító csapatnak a csapdába esett amerikai polgárok életéért folytatott harcáról szól.
- A „*Hotel Mumbai*” (Hotel Mumbai) című filmet Anthony Maras 2018-ban készítette. A 2008 novemberi Mumbai terrorakciók során négy nap alatt 10 iszlamista terrorista 12 szervezett robbantást és lövöldözést hajtott végre városszerte, melynek több száz halott és sebesült áldozata volt. A terroristák a híres Taj Hotelbe fészkeltek be magukat. A kommandósok megérkezéséig a hotel néhány alkalmazottja élete kockáztatásával védte a turistákat.
- Nem teljesen illik a felsorolásba, ezért az időrendet sem követi Gazdag Gyula 1989-ben készített „*Tűsztörténet*” című filmje. A listába illesztés büntetőjogi értelemben azért aggályos, mert a valós történesek idején hatályos magyar büntető törvénykönyv még nem ismerte a terrorcselekmény megnevezésű bűncselekményt. Ennek megfelelően a felelősségre vonás sem eszerint történt. 1973. január 7-én egy balassagyarmati határőrsztíz 19 éves fia megszerezte az apja fegyverét (lőszerekkel együtt). A 17 éves testvérével tűszul ejtettek a helybéli leánykollégiumban 20 diáklányt. Ez a hatóságokat felkészületlenül érte. Az öt napig tartó tűszdrámában hírzárlatot rendeltek el. Néhány lánynak sikerült kimenekülni, de a többi tűsz maradt. Szabadon bocsátásukat különböző valutákban nagy összegű készpénz átadásához, szabad út biztosításához és az ország elhagyásához kötötte a Nyugatra távozni szándékozó testvérpár. Azzal fenyegetőztek, hogy ha követeléseiket nem teljesítik, kivégzik a tűszokat. Január 12-én egy mesterlövész lelőtte az idősebb testvért. A fiatalabb megadta magát és később 15 évi szabadságvesztésre ítélte a bíróság.

5. Záró gondolatok

A filmekben megjelenített terrorakciók és az ezek révén megtámadott államok kényszerű válaszcsepái Mahátma Gandhi gondolatában foglaltakat igazolják, miszerint: „*A szemet szemért az egész világot vakká teheti!*” A történelem azt dokumentálja, hogy az erőszak az egyetlen kölcsön, amire teljes visszafizetési garancia van!

Felhasznált irodalom

- Arendt, H. (1992). *A totalitarizmus gyökerei*. Európa Kiadó.
- Bieri, P. (2006). *A szabadság keze munkája*. Európa Kiadó.
- Davies, N. (2001). *Európa története*. Osiris Kiadó.
- Gold, D. (2011). *Harc Jeruzsálemért*. Hetek Könyvek.
- Gulam Ahmad, M. (2002). *Az iszlám tanításainak filozófiája*. Palatinus Kiadó.
- Harari, Y. N. (2018). *21 lecke a 21. századra*. Animus.
- Huntington, S. P. (2005). *Kik vagyunk mi?* Európa Kiadó.
- Lewis, B. (2004). *Az iszlám válsága*. Európa Kiadó.

ELTŰNÉSBŐL EMBERÖLÉS EGY NYOMOZÓ SZEMÉVEL – ESETTANULMÁNY

1. Előzmények

A K. J.-né eltűnésének története egy rendőrs körözési eljárásának megindításával kezdődött, amelyet később a szakirányítást végző felettes szerv vett át. A beszerzett adatok alapján felmerült a bűncselekmény gyanúja, így a nyomozást az akkor hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 166. § (1) bekezdésébe ütköző és aszerint minősülő emberölés bűntett gyanúja miatt rendelték el. A körözési eljárásban az eltűnt személy utolsó ismert tartózkodási helyén helyszíni szemlét tartottak, amely során az ingatlan egyik szobájában freccsent jellegű vérgyanús szennyeződésekkel találta a szoba falán, valamint a véres fal mellett elhelyezkedő ágy matracán. A szoba padlóján a látens véryom kutató eljárás a vérszennyeződések feltakarítására utaló jeleket tárt fel. A rögzített biológiai anyagmaradványokból az igazságügyi genetikus szakértői vizsgálat az eltűnt személy profilját mutatta ki. Összességében az adatok arra utaltak, hogy K. J.-né nagy valószínűséggel bűncselekmény áldozata lett, a nyomozási adatok alapján a bűncselekmény időpontja négy napnyi időtartamra volt szűkíthető.

2. A nyomozás kezdete

A büntetőeljárás megindítását követően, a sértett utolsó ismert lakóhelyén újabb szemlét hajtottak végre, amelyen a bizottság tagjaként igazságügyi orvosszakértői is részt vett. Újra megvizsgálták a berendezési tárgyakat, a korábban már feltárt releváns elváltozásokat és azok elhelyezkedését. Megállapították, hogy a sértett fejét ért több rendbeli erőbehatás következtében szennyeződhetett vérrel a falfelület. A fal mellett elhelyezkedő ágy matracán talált, az igazságügyi orvosszakértő által néhány deciliternyi térfogatúra becsült vérből arra következtettek, hogy annak mennyisége nem elegendő egy kivérzéses halálok megállapításához. Az újabb helyszíni vizsgálatok azonban még inkább megerősítették azt a feltételezést, hogy bűncselekmény történt, ezért a nyomozók következő lépése a verziók felállítása volt.

3. A felállított verziók

A körözési eljárás során tett megállapítások alapján az ismeretlen tettes általi elkövetés mint verzió már a nyomozás kezdetén kizárható volt, maradt három további lehetőség:

- a bűncselekményt K. K., a sértett ismerőse követte el, elsősorban anyagi haszonszerzés céljából;
- abűncselekményt K. J.-né volt férje, K. J. követte el egy esetleges konfliktus során;
- a bűncselekményt K. J.-né fia, K. F. követte el, ismertelen indítékból.

Az utóbbi két verzió megerősítése vagy kizárása érdekében tanúkihallgatásokat és adatgyűjtést végeztek, valamint a vallomásokat poligráfos vizsgálatokkal ellenőrizték. A beszerzett bizonyítékokat összegezve kétséget kizáróan megállapítást nyert, hogy K. J. és K. F. nem vett részt a bűncselekményben. Maradt az első verzió, amelynek ellenőrzéséhez szükséges volt a sértett személyének, személyiségének, valamint az élete utolsó időszakában hozott döntéseinek és tevékenységének mélyebb ismerete.

4. A sértett

A beszerzett adatok szerint K. K. üzleti kapcsolatban állt K. J.-vel és annak feleségével, K. J.-néval, mivel előbbieket kistestű kutyák tenyésztésével foglalkoztak, K. K. pedig ilyen jellegű kutyákat értékesített. A sértett K. J.-né a férjével közös ingatlanban élt, havi 33 ezer forintos nyugdíját a

kutyatenyésztésből befolyt jövedelemmel egészítette ki, amely kutyáinként 30 ezer forintot jelentett. K. K. a tenyésztés körüli munkában is segített a sértettnek és férjének, de jobbra a kutyák értékesítésében működött közre. K. J-né évek óta rossz viszonyban élt férjével, korábban legalább tíz alkalommal költözött el otthonából. Az utolsó elköltözését követően néhány hónap elteltével visszatért közös ingatlanukba. Eltűnése előtti napokban ismét olyan helyzet alakult ki, hogy K. J-né elhatározta, véglegesen különvállik a férjétől. Ekkor megkérte K. K-t, hogy segítse őt a költözésben, aki néhány nap leforgása alatt háromszor is elköltöztette más-más településre. A költözéskor a sértett magával vitte ruhaneműit, személyes tárgyait, egy szuka, egy kan kutyát és öt kutyakölyköt.

A harmadik ingatlant a sértett két hónapra bérelte ki a tulajdonostól, de itt sem óhajtott a szükséges időnél tovább élni, mivel hosszútávon a fiával készült együtt ingatlant vásárolni és ott letelepedni. K. J-né kifejezett kérése volt, hogy K. K. olyan helyre vigye őt, ahol nem érik utol. K. J-né a költözést követően nem tartott a kapcsolatot a férjével, sőt, kifejezetten titkolta előtte a tartózkodási helyét, ezért a korábbi, mások által ismert telefonszámától is megszabadult. Részére K. K. biztosított egy telefont, amelynek a hívószámát csak a sértett gyermekei (fia és leánya) ismerték. K. K-n kívül, akikkel továbbra is tartotta a kapcsolatot. A sértett a bérelt ingatlant elfogadta ugyan, de az lakhatásra nem igazán volt alkalmas, K.K. ezért a sértett kérésének eleget téve lakhatóvá próbálta tenni azt. Kimeszelt, kerítést javított, tévét szerelt. Ezeken kívül folyamatosan segítette a sértett életvitelét és megélhetését azzal, hogy részére ivóvizet szállított, bevásárolt, kertet művelt és a kutyákat értékesítette. K. K. és a sértett rendszeresen beszélgettek egymással, K. K-nak az évek óta tartó ismeretség révén pontos tudomása volt K. J-né anyagi helyzetéről, kezelte bankkártyáját, azzal készpénzt vett fel, amelyet minden esetben át is adott a sértettnek.

Tudomása volt arról, hogy K. J-né a bankkártyáját egy borítékban tartotta, amelyre a kártya PIN kódja is fel volt jegyezve. Egy alkalommal a sértett a lányához utazott, amely idő alatt a kutyákat K. K. gondozásában hagyta. K. K. gondoskodott egyébként a kutyákról a sértett eltűnését követően is a sértett által bérelt hétvégi házban. K. J-né egyik nap megszüntette az életbiztosítását, amely után egyből K. K.-val találkozott és beszámolt neki az eseményekről. K. J-né a férjével rendezni kívánta a kapcsolatát, amelynek keretében vagyonmegosztást is tervezett. Bejelentkezett N. J. ügyvédhez, akinél a megbeszélte időpontban nem jelent meg és elmaradását sem jelezte. A költözést követően a sértett húszezer forintot fizetett ki K. K.-nak, aki a kölyökkutyák értékesítéséből befolyt további százötvenezer forintból is részesült. K. K. mind a körözési eljárásban, mind pedig a büntetőeljárás során fenntartotta azon vallomását, hogy a sértettnek emberségből segített, anyagi ellenszolgáltatást azért nem várt.

5. K. K. gyanússá válik

A nyomozás során beszerzett adatokat értékelése alapján K. K. bűnösségét az alábbi adatok támasztották alá:

- K. K. üzleti tevékenysége megegyezett az eltűnt személy üzleti tevékenységével, így anyagi hasznot remélve folyamatosan segítette;
- K. K. tisztában volt azzal, hogy K. J-né nagyobb összegű készpénzzel is rendelkezik, hiszen az eltűnt otthonából történt távozását követő negyedik napon K. K. segítségével százötvenezer forintot vett fel a postahivatalban;
- K. K. a költözést követően öt kutyakölyköt értékesített százötvenezer forintért, majd további, összesen százhatvan-ötezer forintot vett le a sértett számlájáról, két részletben. K.K. ezzel kapcsolatosan úgy nyilatkozott, hogy a sértett kérte meg a készpénzfelvételre azzal, hogy vegyen le a számlájáról százötvenezer forintot. K.K. egyik nap megkísérelte egyben levenni az összeget, de az limit túllépés miatt nem sikerült. Ezt követően vett le a kártyáról százezer forintot, majd további hatvanötezer, hatvanezer és ezer forintos kísérletei

voltak, amelyeket az ATM automata a fenti ok miatt utasított el. Végül másnap emelte le K. K. a fennmaradó hatvanötezer forintot;

- a kártya tulajdonosának tisztában kellett azzal lennie, hogy kártyájához mekkora összegű limit van beállítva, így életszerűtlen az, hogy ismerőset ennél nagyobb összeg felvételére kérte meg. Ezt támasztja alá a sértett azon magatartása is, hogy a nagyobb – százötvenezer forint – kifizetését postahivatalon keresztül bonyolította, nyilván annak tudatában, hogy az ATM automatából nagyobb összeget nem tud levenni;
- K. K. tudomással bírt K. J-né költözési szándékáról, arról nem csupán az elköltözés napján, hanem a híváslista adatai alapján már jóval előbb tudomást szerezhetett;
- a sértett mindvégig titkolta új lakóhelyét (elsősorban a férje előtt), de pontos lakóhelyét egyik hozzátartozója sem ismerte, szemben K. K.-val. A sértetten kívül egyedül ő ismerte a bérelt ingatlant, az abban lévő tárgyakat, a ház berendezését, a sértett napirendjét, a készpénz és a bankkártya helyét és a bejárati ajtó működését. Fontos információ, hogy az ajtóra tolózár volt felszerelve, ami a helyszíni szemle időpontjában rongálódott állapotban volt;
- K. K. a sértett telefonjáról olyan tartalmú SMS-t küldött magának a bűncselekmény elkövetése után, amely arra utalt, hogy a sértett életben van és eltávozott egy másik településre.

6. K. K. a gyanúsított

K. K. és családja anyagi helyzete igen rossz volt, mivel K.K. munkanélküli volt ebben az időben. Folyószámláján folyamatos volt a fedezethiány, amely miatt a felvett devizahitel törlesztőrészeit sem tudták fizetni. A hitelkártyáján magánszemélyek felé is többszázeges tartozásokat halmozott fel. K. K.-nak alkalmi munkákból és a kutyatenyésztésből származott csupán a jövedelme, amelynek összege nem igazolható. A sértett anyagi helyzete ezzel szemben rendezett, mindennapi megélhetése biztosított volt. Rendelkezett félre tett pénzzel, hiszen fiával házat is akart vásárolni. A sértett és a gyanúsított között napi kapcsolat volt, így a sértett anyagi helyzetével, terveivel a gyanúsított is tisztában volt. A sértettel fennálló bizalmi viszonyra utal az a körülmény, hogy K. K. arról is tudomással bírt, hogy K. J-né az életbiztosítását megszüntette. Ezen körülmények a bűncselekmény további minősítését – az előre kiterveltséget – kellőképpen megalapozták. K. K. a terhére rótt bűncselekmény elkövetését tagadta. Mivel szavahihetősége megkérdőjelezhető volt, vallomását poligráfus vizsgálattal is ellenőrizték. A vizsgálat során eleinte együttműködőnek bizonyult, azonban egy idő után megszakította a vizsgálatot. Az addig beszerzett vizsgálati eredmények alapján a szaktanácsadó az alábbi következtetéseket vonta le:

- K. K.-nak köze van K.J-né megöléséhez;
- K. K. a bűncselekményt egyedül követte el;
- az áldozatot agyonverte;
- a holttestet elásta egy épület közelében.

K. K. vallomásában előadta, hogy szóváltás alakult ki közte és K. J-né között a végzetes napon, amelyet a sértett kezdeményezett. A szóváltás dulakodásba torkollott és a sértettet védekezésésképpen ellökte magától. A lökés következtében K. J-né az asztalra esett, szemei fennakadtak, rángatózni kezdett és félig ülő helyzetbe került. Ő ezt követően megijedt, a helyszínt elhagyta. Az esti órákban tért vissza, ekkorra a halál már beállt. Amikor erről meggyőződött, a holttestet egy szőnyegbe csavarta és a saját gépkocsijával egy másik városba szállította, ahol a folyóba dobta az eltört asztallal együtt. A gyanúsított vallomását cáfolták a helyszíni szemlén feltárt adatok, a falon és a matracon talált vérszenyveződések, egy vérral szennyezett asztalláb, valamint a hívásforgalmi adatok és a

készpénzfelvétellel kapcsolatban beszerzett bizonyítékok. Így K. K. letartóztatását az eljáró bíróság elrendelte, aki a fogvatartási helyén az erei felvágásával öngyilkosságot kísérelt meg. Ennek következtében körülbelül egy órán át eszméletlen állapotban volt, a kivérzés következtében agyi keringési zavar lépett fel nála. A gyanúsított életét megmentették, de az elvégzett vizsgálatok idegrendszeri eltéréseket mutattak.

7. Kísérlet a holttest felkutatására

A nyomozás során beszerzett bizonyítékokat értékelve megállapítható volt, hogy a gyanúsított a sértettet bántalmazta, aki ennek következtében az életét veszítette. A sértett holttestének – mint az emberölés tényének legfőbb bizonyítéka – felkutatása mindvégig fontos szempont volt. Mivel a gyanúsított vallomást tett, esély mutatkozott arra, hogy a holttestet megtalálják. A gyanúsított közreműködésével helyszíni kihallgatásra került sor, amelyen megmutatta azt a helyszínt, ahol a holttestet a folyóba dobta. A területet a katasztrófa-védelem bűvárai átkutatták, de ott emberi holttestet nem találtak.

8. További bizonyítás, immár holttest nélkül

Mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a holttest a gyanúsított vallomása alapján nem felkutatható, ezért szükséges volt az ölési cselekmény rekonstruálása igazságügyi orvosszakértő, igazságügyi biológus szakértő és igazságügyi genetikus szakértő bevonásával. A szakértők megállapították, hogy a helyszínen talált vérnyomok a szemle adatai szerint nagy valószínűséggel valamely vérrel szennyezett tárgy többszöri, eltérő irányba történő, közepes energiájú mozgatása során az eszköz felületéről leszoródó vércseppeknek a falfelülethez történő ütközése által keletkeztek. A sértettet tompa felszínű, vonalas jellegű eszközzel bántalmazhatták. Halálát a bántalmazás során elszenvedett sérülések, esetlegesen traumás sokk okozta. Az ütések száma minimálisan hétre tehető. A támadott felület pontos helye nem volt megállapítható. Az ágy fekvőfelületén a vérgyanús szennyeződések, azok kiterjedése, beivódásos jellegű elhelyezkedése, valamint a közvetlen környezetében lévő tárgyak felületén észlelhető freccsent jellegű, vérgyanús foltok arra utalnak, hogy az áldozat fejjel a fal és a bútorzat felé irányuló, fekvő testhelyzetben lehetett.

Az önkezdű sérülések okozása miatti vagy természetes jellegű, esetlegesen megbetegedésből eredő vérzés kizárható volt. A szakértők általánosságban nyilatkoztak arról is, hogy kellő erőbehatás esetén az asztallábbal való megütés okozhat olyan jellegű sérülést, amely az emberi élet kioltására alkalmas, például koponyasérülés, koponyaüri vérzés, agyzúzódás, amennyiben a támadott testtájék a fej. A későbbiekben bevont igazságügyi nyomszakértő kizárta az asztallábat mint az elkövetés lehetséges eszközét.

9. A tárgyalás

A bíróság a nyomozás során beszerzett bizonyítékok alapján az alábbi tényállást állapította meg:

K. K. előre kiterelve a sértett megölésének helyét, idejét, módját és azt is, hogy a holttestről hogyan fog megszabadulni. Azt is előre eltervezte, hogy erőszakkal hatol be a házba, a sértettet álmában lepi meg és megöli, a hétvégi házban található készpénzt és bankkártyáját, telefonját és egyéb értékeit elveszi. Ilyen körülmények között éjszaka megjelent a helyszínen, tudva azt, hogy a ház ajtaja belülről retesszel van bezárva és azt bármilyen feszítésre alkalmas szerszámmal ki tudja nyitni, majd azt kifeszítve behatolt. Magával vitt egy kb. 5-7 centiméter átmérőjű botszerű, vonalas tárgyat, majd a kétszemélyes, alvásra kinyitott ágyban fekvő sértett mellé állt és közepes erővel, egymás után legalább hét alkalommal a fején megütötte. A bántalmazás következtében a sértett vérezni kezdett. Tettével akkor hagyott fel, amikor a sértett már nem mutatott életjeleket. A sértett vérző sérülésétől az elkövetés eszköze és az ágymatrac is vérrel szennyeződött, a bántalmazás során használt eszközről

a vér a falra freccsent. A bántalmazás során a sértett elhalálozott. Ezt követően K. K. a sértett bankszámlájához tartozó bankkártyát, az általa a sértettnek adott mobiltelefont és ismeretlen mennyiségű készpénzt magához vette és elvitte. A sértett holttestét abba a takaróba csavarta, amelyen feküdt, majd az elkövetés eszközével együtt ismeretlen helyre elrejtette. A holttest és az elkövetés eszköze nem került elő. K. K. a sértett bankszámlájáról a sértett halálát követő napon készpénzt vett fel százezer forint értékben, majd másnap további hatvanötezer forintot, amellyel a bankszámlát kimerítette. A bankkártyától ezt követően ismeretlen módon megszabadult.

10. Az ítélet

A Székesfehérvári Törvényszék megállapította K. K. bűnösségét előre kitervelten, nyereségvágyból elkövetett emberölés büntetében és 15 évi fegyházban végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte. Az ügyben másodfokon eljáró Győri Ítéltábla az elsőfokú ítéletet érdemben helybenhagyta, így az jogerőre emelkedett.

11. Összegzés

Az ún. eltűnési emberölések minden esetben körözési eljárással kezdődnek. A körözési eljárásban beszerzett adatok alapján a „gyanús eltűnésnek” mindig kiemelt figyelmet és körütekintést igényelnek a nyomozó hatóságoktól. Különösen fontos része a körözési eljárásoknak az eltűnt személy lakóhelyén (utolsó tartózkodási helyén) fogatosított szemle végrehajtása és az eltűnt személy szokásainak és az eltűnést közvetlenül megelőző cselekedeteinek feltérképezése, ellenőrzése. Az általam bemutatott bűnügy jó példa a nyomozó hatóságoknak a körözési eljárásban tanúsított szakszerű tevékenységére, amely nélkül nem lett volna lehetséges egy ilyen súlyú bűncselekmény leleplezése és ennek következménye a felelősségre vonás elmaradása lett volna.

Felhasznált források

Székesfehérvári Törvényszék, 7.B.58/2015/71. sz. ítélet

Győri ítéltábla, Bf.I.35/2018/7. sz. ítélet

Az eljárás iratai (2020. május 6. napján kelt betekintési engedély alapján)

ANTI CSABA LÁSZLÓ PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE (2001-2025)

- Anti, Cs. L. (2025). *Kriminalisztikai esettanulmányok I. Gróf Teleki László halálesetének vizsgálata I. Iurisperitus.*
- Kovács, G., & Kovács, I., (Eds.). (2023). *Védelem 2023: A Nemzeti Közszerológálati Egyetem Közös Közszerológálati Gyakorlat Alap- és Indító Feladata (I. kötet – Oktatói példány).* Nemzeti Közszerológálati Egyetem
- Kovács, G., & Kovács, I., (Eds.). (2023). *Védelem 2023: A Nemzeti Közszerológálati Egyetem Közös Közszerológálati Gyakorlat Alap- és Indító Feladata (II. kötet – Hallgatói példány).* Nemzeti Közszerológálati Egyetem
- Anti, Cs. L. (2022). Személyazonosítás. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 241–244). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2022). Személyleírás. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 244–247). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2022). Bűnügyi személyfénykép. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 248–250). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2022). Bűnügyi nyilvántartási rendszer. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 259–261). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2022). Bűnűldözési nyilvántartások. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 266–268). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2022). Körözési nyilvántartási rendszer. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 268–271). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2022). Adatkezelési rendszerek, nyilvántartások, számítógépes kereső-kutató programok. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 271–276). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2022). Helyszíni kihallgatás. In Fenyvesi, Cs., Herke, Cs., & Tremmel, F. (Eds.), *Kriminalisztika* (pp. 509–520). Ludovika Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2020). Nyilvántartásba vétel gyakorlati kérdései. In Gárdonyi, G., & Anti, Cs. L. (Eds.), *Krimináltechnikai kézikönyv: módszertani útmutató bűnügyi technikusoknak 2.* (pp. 251–281), Semmelweis Kiadó.
- Gárdonyi, G., & Anti, Cs. L. (Eds.). (2020). *Krimináltechnikai kézikönyv: módszertani útmutató bűnügyi technikusoknak 2.* Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (Ed.). (2017). *A személyleírás.* Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2017). A mások észlelésén és elmondásán, kikérdezésén alapuló személyleírás-készítés. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. 324–340). Semmelweis Kiadó.
- Anti, C. L. (2017). Bevezető. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. XXI–XXIV). Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2017). A hatóság tagjának saját észlelésén alapuló személyleírás-készítés - a nyilvántartásba vétel céljából megfigyelt személyről. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. 311–318). Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2017). A személyleírás története. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. 3–60). Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2017). A személyleírás elméleti alapjai. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. 61–64). Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2017). A személyleírás “fogalomköre”, a személyleírás-készítés célja. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. 65–66). Semmelweis Kiadó.

- Anti, Cs. L. (2017). A személyleírás-készítés változatai, alapelvei. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. 67–72). Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2017). A személyleírás jelentősége és felhasználásának lehetőségei a nyomozásban. In Anti, Cs. L. (Ed.), *A személyleírás* (pp. 73–82). Semmelweis Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2011). Szent György Szakkollégium. In Á. Budaházi (Ed.), *Jubileumi évkönyv: 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola, 1971-2011* (pp. 102–110). Rendőrtiszti Főiskola
- Anti, Cs. L. (2011). Teleki-helyszínelés a korabeli dokumentumok tükrében. In B. Debreczeni-Droppán (Ed.) *Pesti helyszínelők, 1861: Teleki László, az országgyűlés halottja* (pp. 35–45). Magyar Nemzeti Múzeum.
- Anti, Cs. L. (2011). A nyomozás egyik legfontosabb segédintézménye, a bűnügyi nyilvántartás. In S. Szomor (Ed.) *Jubileumi emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére: szemelvények az állami bűnüldözés történetéből* (pp. 155–165). Országos Rendőr-főkapitányság.
- Anti, Cs. L. (2011). A modern állami rendőrség apostola, Dr. Zebegnyői Pekáry Ferenc. . In S. Szomor (Ed.) *Jubileumi emlékalbum a 125 éve alakult Budapesti Detektívtestület tiszteletére: szemelvények az állami bűnüldözés történetéből* (pp. 199–205). Országos Rendőr-főkapitányság.
- Anti, Cs. L. (2008). *Egyes rendvédelmi nyilvántartások*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Anti, Cs. L. (2007). A felismerésre bemutatás főbb elméleti kérdései. *Magyar Rendészet* 7(1-2), 107–116.
- Anti, Cs. L., & Mátételkiné, H. M. (2007). Les questions théoriques principales de la presentation sur reconnaissance. *Magyar Rendészet*, 7(1-2), 117–126.
- Anti, Cs. L. (2007). *A felismerésre bemutatás főbb elméleti kérdései*. CEPOL Paper: ID:6906
- Anti, Cs. L., & Mátételkiné, H. M. (2007). Les questions théoriques principales de la présentation sur reconnaissance. *CEPOL*, 1–10.
- Anti, Cs. L. (2005). A felismerésre bemutatás. In J. Lakatos (Ed.), *Krimináltaktika* (pp. 15–71). Rejtjel Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2004). A felismerésre bemutatás. In In E. Bócz (Ed.), *Kriminalisztika 1-2.* (pp. 810–843). BM Duna Palota és Kiadó.
- Anti, Cs. L. (2001). A felismerésre bemutatás. In J. Lakatos (Ed.), *Krimináltaktika II.* (pp. 60–122). Rejtjel Kiadó.

A publikációs lista a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) bejegyzéseit tartalmazza.

HALLGATÓI VÉLEMÉNYEK ANTI CSABA LÁSZLÓ MESTEROKTATÓRÓL

A Nemzeti Közszerolálati Egyetemen minden szemeszter végén lehetőségük van a hallgatóknak anonim módon értékelni a tanáraikat az Oktatói Munka Hallgatói Véleményezése (OMHV) nevű, az elektronikus tanulmányi rendszerben elérhető kérdéssor révén. Az OMHV keretében nem csak pontozni lehet az oktatókat a felkínált kategóriákban, hanem szabadszöveges vélemény írására is lehetőség nyílik. Az alábbiakban az elmúlt három, lezárt tanév hallgatói véleményeiből készített összeállítás olvasható. Mi is lehetne méltóbb befejezés, zárókö egy ilyen elismert és népszerű oktató tiszteletére készült kötet és egyben életpálya csúcsán, mint a hallgatók dicsérete? Biztos vagyok benne, hogy az ünnepezt szakmai vívmányai, elismerései és kitüntetései mellett ő ezekre a sorokra, a saját hallgatóinak a visszajelzéseire a legbüszkébb. Mert ő egy született egyetemi oktató, aki a katedrán érzi igazán elemében magát, akkor, amikor átadhatja a hallgatóinak a széleskörű kriminalisztikai tudását.

A szerkesztő

1. A 2022/2023-as tanév hallgatói véleményei

„Nagyon izgalmas, érdekes és figyelemfelkeltő előadáson vehettünk részt a Tanár Úr által. Inspiráló volt az előadásmód, és nem csak a témában ismertünk meg új és érdekes információkat, de a való életre is kaptunk jó tanácsokat, és ez a segítség egy tanárt a diákok és hallgatók szemében mindig A Tanárrá tesz véleményem szerint.”

„Kiváló oktató! Nagyon érdekes, példákkal teli előadásokat tart! Figyel a hallgatókra, fontos, hogy együtt gondolkodjunk és »látva lássunk«. Kollégaként kezel minket, lelkiismeretes. Az órán végig fenntartja a figyelmet, hatalmas tudása van.”

„Igazi pedagógus, tapasztalt, jól felkészült, tanulásra és gondolkodásra ösztönző. Jómagam és mások is példaképként tekintünk rá. Partnerként bánik velünk, amely megkönnyíti a kommunikációt és lehetőséget ad kérdéseink feltételére. Látszik, hogy élvezzi és szereti, amit csinál.”

„Anti Csaba László alezredes Úr a legkorrektebb oktatók egyike. Mindent megtett azért, hogy szakmailag is fejlődjünk. Követelménye magas, de korrekt és minden segítséget megad, hogy teljesíthető legyen.”

„Szerintem mindent elmond az, hogy egy tanár a szabadidejéből áldoz plusz időt arra, hogy lehetőséget biztosítson a hallgatóknak, hogy minél részletesebben el tudja magyarázni a tananyagot. Szinte minden levelezős hallgatónak családja van, dolgozik (nem is keveset) és a legtöbben vidéken laknak. Ezek ellenére a 110 fő-ből 108 megjelenik a szabadidejében egy olyan fakultatív órán, ami nem kötelező, és örömmel hallgatja az oktatót. Anti Csaba László mindenképpen nálam nagybetűs Tanár és Oktató.”

„Kiemelkedő név a szakmában, büszke vagyok rá, hogy tanított engem.”

„Kiemelném a profizmusá által Anti Csaba alezredes urat, aki olyan figyelemfelhívó előadásokat tart, hogy magán az órán a példái által megértem a tananyagot!”

„Korrekt oktató, az órák tartalmasak voltak. Anti Csaba az egyik legjobb tanár. Az előadásai fantasztikusak.”

2. A 2023/2024-es tanév hallgatói véleményei

„Nagyon korrekt. Ha nem értünk valamit addig mondja, míg nem értjük meg. Türelmes, segítőkész. Nagyon jól tanítja az anyagot. A hallgatókat bevonja az órába. Pozitív.”

„Rendkívül felkészült, a bonyolultabb fogalmakat is közérthetően, mindennapi példákból merítkezve tudta átadni. Az általa oktatott anyagrészt már a tanórán sikerült elsajátítani előadásmódjának köszönhetően.”

„Elismerendő tudással rendelkezik, amelyet lelkesen átad részünkre. Nagyon érthető és élvezhető előadásokat tartott.”

„Előadásmódjával megragadja a figyelmet, gyakorlati tapasztalataival érthetőbbé teszi a tananyagot, inspirál a szakmai fejlődésre, azonban az összevont gyakorlati órát jóval tovább tartja, mint ahogy kéne.”

„Köszönöm Tanár Úr a félévet! Fantasztikus előadásai voltak, ezért már megérte erre az Egyetemre és szakra beiratkozni!”

„Anti Csaba tanár úr előadásai a legjobbak az Egyetemen. Örülök, hogy részt vehettem az előadásain.”

„Nagytudású, jó előadásmódú oktató. Bevonja a hallgatókat az órába. Sok ilyen kellene.”

„Végre valaki konkrét példák mentén mutatja be a tananyagot. Már több éves tapasztalattal rendelkező kollégák esetében ez a célravezető.”

„Főként gyakorlati oldalról megközelítve, az életből hozott példákkal, tapasztalatokkal tette színessé az előadást. Érdekes, jól érthető, interaktív előadáson vehettem részt.”

„Nagyon érdekesek, figyelemfelkeltők voltak az előadások. Az oktató szemléletesen, érthető módon mutatta be a tantárgyat. Motiváló, inspiráló volt az előadás. A tananyag érthető, a tantárgyi követelmény rendben teljesíthető volt. Magasabb óraszámban is szívesen részt vettem volna az előadásokon.”

3. A 2024/2025-ös tanév hallgatói véleményei

„Tetszett, hogy lassan beszél, nem hadar. Lassabb felfogásúak is meg tudják érteni. Tetszenek a történetek amiket mesél, mert hasznosnak tartom és tanulságosnak.”

„Ő egy egyedülálló, gyakorlatias oktató. Mindent valós példákon keresztül magyaráz el, ami sokkal jobban érthető annál, mintha valamit be kéne magolni (mint pl. büntetőeljárás jog). Neki az a célja, hogy megértsük mit, hogyan kell helyesen végrehajtani, egy adott szituációban mik a hibafaktorok stb. Kiváló oktatónak tartom!”

„Kiváló szakember, aki remek előadást tart. Érthetően, világosan fogalmaz, kollegális viszonyt alakított ki a hallgatókkal. Köszönjük a munkáját!”

„Nagyon tetszett ez a tantárgy. Anti Csaba Alezredes Úr véleményem szerint kiváló oktató. Folyamatosan fennt tudta tartani a figyelmemet.”

„Szimpatikus volt számomra, hogy amikor egy anyagrészt több elméleti órán is vettünk, akkor nem ugyanaz, hanem saját prezentáció alapján (de úgy, hogy tudta, hogy mit vettünk az előző óra keretében) lett megtartva az óra. Ezáltal egy kicsit más szemszögből is láthattuk a témát.”

„Nagyon lelkiismeretes oktató, többféleképpen igyekezett átadni a tananyagokat. A felmerült kérdésekre készségesen válaszolt.”

„Rengeteg tudást átadott az előadásai során! Lenyűgözőek az előadásai! Egy szóval, profizmus! Előadásai lekötik az ember figyelmét és a gyakorlati tapasztalatokból merít.”

„Minden egyetemre hozzá hasonló oktatók kellenének. Hiteles, lelkes, közvetlen, nagy szaktudás. Élvezet hallgatni és tanulni az óráján. Dupla óraszámban is elhallgattam volna. Gyakorlati példákkal szemléltet, így jobban megérthető a tananyag.”

„Rendkívül interaktív órák voltak, az órán leadott anyag minden részlete megmaradt. A mai napig és szerintem pályafutásom végéig idézni fogok tőle!”

„Anti Csaba László a tananyagot a tanórán interaktív módon (kérdéseket feltéve, nem szárazon a tananyagot elmondva) adta át nekünk, hallgatóknak, amit nagyon hasznosnak tartottam, mert így minket is gondolkodásra sarkallt és a tananyag is jobban megmaradt (véleményem szerint) mindenkinek. A fogalmak ismertetésére példákat hozott, mely segítségével könnyebben érthetővé vált a kezdetben nehéznek tűnő fogalom megértése.”